T.C
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANA BİLİM DALI

KÜRESEL MALİ OLAYLAR ve TÜRK KAMU MALİYESİNE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Muhammet ŞAHİN

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Ramazan ARMAĞAN

ISPARTA – 2006

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ V
TABLOLAR LİSTESİ VI
KISALTMALAR VII

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM 5

KAMU MALİYESİ ve KÜRESELLEŞME OLGULARI 5

1.1 Kamu Maliyesi Kavramı ve Tanımlama Çabası 5
1.2 Kamu Maliyesinin Konusu ve Kapsamı 6
1.3 Tarihi Süreçte Mali ve Ekonomik Yaklaşımlar 7
1.3.1 Klasik İktisadi Düşüncede Kamu Maliyesi 8
1.3.2 Keynezyen İktisadi Düşüncenin Kamu Maliyesine Yaklaşımı 10
1.3.3 Günümüzde Kamu Maliyesi: Neo-Liberal Doktrin 13
1.3.3.1 Monetarist İktisat ve Rasyonel Beklentiler Teorisi(Chicago Okulu) 15
1.3.3.2 Kamu Tercihi Yaklaşımı(Virginia Okulu) 16
1.3.3.3 Arz Yönlü İktisat Teorisi(Reagan Dönemi Uygulamaları) 17
1.4 Kamu Kesimi Mali ve İktisadi Politikaları 18
1.4.1 Kamu Mali ve İktisadi Politikalarında Amaçlar 19
1.4.1.1 Fiskal (Mali) Amaçlar 19
1.4.1.2 Ekstra Fiskal Amaçlar 20
1.4.2 Kamusal Amaçlara Ulaşmada Kullanılan Araçlar 22
1.4.3 Kamu Ekonomisi Politikalarında Uyum Sorunu 26
1.5 Küreselleşme Olgusu 27
1.6 Küreselleşme Karşısındaki Tutumlar 28
1.6.1 Küreselleşme Yanlıları 29
1.6.2 Küreselleşme Karşıtları 30
1.6.3 Objektif Yaklaşım (Sentezciler) 31
1.7 Küreselleşmenin Siyasal Tarihçesi 32
1.7.1 Küreselleşmenin Başlangıç Dönemi ve Soğuk Savaş Öncesi Durum 33

1.7.2 Soğuk Savaş ve Sonrasında Küresel Düzen 34
1.8 Küresel Çelişkiler ve Küresel Fırsatlar 35
1.8.1 Küresel Çelişkiler 35
1.8.2 Küresel Fırsatlar 36
1.9 Küreselleşmenin Sosyo-Politik ve Sosyo-Kültürel Dinamikler 38
1.9.1 Küreselleşme ve Ekolojik Bozulma 38
1.9.2 Küresel Değişim ve Kültürel Etkileşim 40
1.9.3 Bilgi Toplumu ve Bilgi Teknolojileri 42
1.9.4 Demokrasi ve Sivil Toplum Kuruluşları 46
1.9.5 Yönetim Anlayışındaki Değişim 48
1.9.6 Ulus Devlet ve Küresel Tehditler Bağlamında Mikro Milliyetçilik 51

İKİNCİ BÖLÜM 53

EKONOMİK ve MALİ KÜRESELLEŞME 53

2.1 Ekonomik Küreselleşme 53
2.2 Küreselleşmenin İktisadi Tarihçesi 55
2.2.1 Sanayi Devrimi ve Küresel Sistemin İnşası 56
2.2.2 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı ve Sonrasında Kapitalizmin Yükselişi 57
2.2.3 Petrol Savaşları ve 1973 Krizi 59
2.3 Sosyal Refah Devleti Uygulamaları 62
2.4 Küreselleşmenin Ekonomik ve Politik Dayanağı Liberal Kapitalizm 64
2.5 Küreselleşmenin İktisadi ve Mali Dinamikleri 67
2.5.1 Küresel Ticaret Alanında Yaşananlar 68
2.5.2 Yabancı Sermaye Yatırımları 74
2.5.2.1 Doğrudan(Sabit)Yabancı Sermaye Yatırımları 76
2.5.2.2 Finansal Sermaye Akımları 78
2.5.3 Kriz Olgusu ve Ekonomik İstikrarsızlıklar 80
2.5.4 IMF, Dünya Bankası ve Uyguladıkları Politikalar 84
2.5.5 İdeolojik Bloklar Sonrası Ekonomik Bloklar ve Avrupa Birliği 87
2.5.6 Küresel Süreçte Gelişmekte Olan Ülkelerin Konumu 91
2.5.7 Ulusları Aşan Şirketler 94
2.5.8 Liberalizasyon ve Özelleştirme Uygulamaları 99

3.6.9 Kamu Maliyesi Uygulamalarında Yaşanan Değişim 102

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 106

KÜRESELLEŞMENİN TÜRK KAMU MALİYESİNE ETKİLERİ 106

3.1 Türkiye Ekonomisinin Tarihsel Gelişimi 106
3.1.1 Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Dönemleri 106
3.1.2 Genç Cumhuriyetin Ekonomik ve Mali Uygulamaları 108
3.1.3 İlk Liberal Dalga 112
3.1.4 Planlı Ekonomi Dönemi 114
3.1.5 Küresel Sisteme Eklemlenme Çabaları 116
3.2 Küresel Sisteme Katılımda Belirleyici Faktörler 121
3.2.1 Dış Etkenler 121
3.2.2 İç Etkenler 124
3.3 Türk Ekonomisinin Küresel Rekabet Gücü 126
3.4 Makro Göstergeler Işığında Türk Ekonomisi 129
3.4.1 Enflasyon 129
3.4.2 Büyüme 132
3.4.3 İşsizlik 135
3.4.4 Ödemeler Dengesi 138
3.4.5 Gelir Dağılımı ve Sosyal Göstergeler 140
3.5 Türk Ekonomisinde Yaşanan Değişim ve Krizler 143
3.5.1 Değişim Süreci 143
3.5.2 Türkiye'de Ekonomik Krizler 145
3.6 Küreselleşme Sürecinde Kamu İktisadi ve Mali Politikaları 147
3.6.1 Para Politikası ve Uygulamalarında Yaşanan Değişim 148
3.6.2 Maliye Politikası ve Uygulamalarında Yaşanan Değişim 151
3.6.2.1 Genel Olarak 151
3.6.2.2 Vergi Politika ve Uygulamaları 152
3.6.2.3 Borçlanma Politika ve Uygulamalarındaki Gelişmeler 157
3.6.2.4 Kamu Harcamaları Politika ve Uygulamalarında Yaşanan Değişim 163
3.6.2.5 Bütçe Uygulama ve Politikalarındaki Gelişim 168
3.6.2.6 Yerel Yönetimler Alanındaki Politika Uygulamalar 173

3.7 Avrupa Birliğine Üyelik Sürecinin Türk Kamu Maliyesine Etkileri 177
3.7.1 Avrupa Birliğine Üyelik Sürecinde Mevzuatta Uyumlulaştırma Çabaları ... 177
3.7.2 Avrupa Birliğine Üyelik Sürecinde Ekonomik ve Mali Performans 179
3.8 Türk Kamu Maliyesinde Yeniden Yapılanma Faaliyetleri 182
3.8.1 E-Devlet Uygulamaları ve Türk Kamu Maliyesine Katkısı 183
3.8.2 Ekonomik Performansın Arttırılmasına Yönelik Faaliyetler 184

SONUÇ ve ÖNERİLER 187

KAYNAKÇA 191
KİTAPLAR 191
MAKALELER 203
İNTERNET KAYNAKLARI 211

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Laffer Eğrisi (Optimal Vergi Oranı Yaklaşımı) 18
Şekil 1.2: Küreselleşme ile Birlikte Devlet Anlayışındaki Dönüşüm 50
Şekil 2.1: Küresel İhracat Gelirlerinin Ülkelere Göre Dağılımı 73
Şekil 2.2: Dünyada Toplam Yabancı Sermaye Yatırımları 74
Şekil 2.3: Dünyada Özelleştirme Gelirleri(1990-2001) 101
Şekil 3.1: Türk Sanayinde İşgücü Üretkenliği-Reel Ücretler(1950=100) 118
Şekil 3.2: Amerikan Sanayinde İşgücü Üretkenliği-Reel Ücretler(1950=100) 119
Şekil 3.3 Türkiye'nin1980 Sonrası İhracat ve İthalatı 120
Şekil 3.4: Türkiye'de Enflasyonun Seyri 131
Şekil 3.5: Türkiye'de Cari Üretici Fiyatları Bazında Kişi Başına Düşen GSMH 134
Şekil 3.6: Türkiye'de Sabit Fiyatlarla GSMH Büyüme Trendi 134
Şekil 3.7: Türkiye ve Dünyada Büyüme Hızı Rakamları 135
Şekil 3.8: Türkiye'de 15 Yaş ve Üstü İşsizlik Rakamları 137
Şekil 3.9: Seçilmiş Ülkelerde İşsizlik Rakamları 137
Şekil 3.10:Türkiye'nin 1980 Sonrası Ödemeler Dengesi 139
Şekil 3.11:Türkiye'de 2003 Yılı İtibari ile Gelir Dağılımı 141
Şekil 3.12:Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatının Dağılımı 156
Şekil 3.13:1980 Sonrasında İç Borç Stokunun GSMH'ye Oranı 161
Şekil 3.14:Türkiye'de 1980 Sonrası Kamu Kesimi Borçlanma Gereği 162
Şekil 3.15:Konsolide Bütçe İçinde Personel, Yatırım ve Faiz Harcamaları 165
Şekil 3.16:Seçilmiş Ülkelerde Devlet Harcamaları İçinde Faiz Harcamalarının Payı .. 166
Şekil 3.17:Toplam Nüfus İçinde Kamu Kesimi İstihdamının Payı 168
Şekil 3.18:Türkiye'de 1980 Sonrası Dönemde Bütçe Dengesinin GSMH'ye Oranı 170
Şekil 3.19:Yerel Yönetimlerin Borç Gelirlerinin Toplam Gelirlere Oranı 174
Şekil 3.20: Belediye Transfer Giderleri İçindeki Borçların Kaynağı 175
Şekil 3.21:Türkiye'de TÜFE Rakamlarının AB-25 TÜFE Rakamlarına Oranı 180
Şekil 3.22:Türkiye'nin Kamu Kesimi Dengesi ve Maastricht Kriteri 181
Şekil 3.23:Masstricht Kriterleri Bağlamında Türkiye'nin Kamu Borç Yükü 182

TABLOLAR

Tablo 1.1: Ekonomik Amaçlar ve Olası Sonuç
Tablo 2.1: 1973 Krizinin G-7'lerin Büyüme ve
Tablo 2.2 En fazla Sermaye Çeken ve Sermay
Tablo 2.3: AB'de Seçilmiş Bazı Bölgelerde Kiş
Tablo 2.4: Dünyanın İlk 100 Ekonomisi (1999)
Tablo 3.1: Cumhuriyetin Kuruluş Yıllarında I
Tablo 3.2: Türkiye ve Seçilmiş Bazı AB Ülkele
Tablo 3.3: Türkiye'de Seçilmiş Yıllar İtibari il
Tablo 3.4: Seçilmiş Bazı Ülkelerde TÜFE Değ
Tablo 3.5: Seçilmiş Ülkelerde Gelir Dağılımı ..
Tablo 3.6: Servet Üzerinden Alınan Vergilerin
Tablo 3.7: KKBG Rakamlarının Kompozisyon
Tablo3.8: 1980 Sonrası Toplam İç ve Dış Borç
Tablo 3.9: Türkiye'de Eğitim ve Sağlık Harca
Tablo 3.10:Seçilmiş OECD Ülkelerinde Devlet
Tablo 3.11:Türkiye'de 1980 Sonrası Bütçe Den
Tablo 3.12:Seçilmiş İllerin Toplam Gelirler ve
Tablo 3.13: Ulusal Program ve Türkiye'nin K

KISALTMALAR

AB	**Avrupa Birliği**
ABD	**Amerika Birleşik Devletleri**
ABGS	**Avrupa Birliği Genel Sekreterliği**
AEP	**Acil Eylem Planı**
AET	**Avrupa Ekonomik Topluluğu**
AGİT	**Avrupa Güvenlik ve İşbirliği teşkilatı**
AGÜ	**Az Gelişmiş Ülke**
AKDTYK	**Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu**
AKP	**Adalet ve Kalkınma Partisi**
ANAP	**Anavatan Partisi**
APEC	**Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Teşkilatı**
APK	**Araştırma Planlama Koordinasyon**
AR-GE	**Araştırma-Geliştirme**
ASAM	**Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi**
ATM	**Otomatik Para Çekme Makinesi**
ATO	**Ankara Ticaret Odası**
AT-12	**Avrupa Topluluğu'nun Oniki Üyesi**
AÜ SBF	**Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi**
BDT	**Bağımsız Devletler Topluluğu**
b.y	**Basımevi Yok**
b.t.y	**Basım Tarihi Yok**
b.y.y	**Basım Yeri Yok**
BİT	**Bilgi ve İletişim Teknolojileri**
BM	**Birleşmiş Milletler**
BOP	**Büyük Ortadoğu Projesi**
BÖH	**Bebek Ölüm Hızı**
BÜMKO	**Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü**
BYKP	**Beş Yıllık Kalkınma Planları**
CEPAL	**Latin Amerika Ekonomik Konsorsiyumu**
CERES	**Çevreye Karşı Sorumlu Ekonomiler Koalisyonu**
CHP	**Cumhuriyet Halk Partisi**

CS	**Commonwealth Sekreteryası**
ç.a.y	**Çevirenin Adı Yok**
Çev.	**Çeviren**
ÇHC	**Çin Halk Cumhuriyeti**
ÇSGB	**Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı**
ÇUŞ	**Çok Uluslu Şirketler**
der.	**Derleyen**
DGM	**Devlet Güvenlik Mahkemesi**
DİBS	**Devlet İç Borçlanma Senedi**
DİE	**Devlet İstatistik Enstitüsü**
DKÖ	**Demokratik Kitle Örgütleri**
DP	**Demokrat Parti**
DPT	**Devlet Planlama Teşkilatı**
DTM	**Dış Ticaret Müsteşarlığı**
DYS	**Doğrudan Yabancı Semaye**
ECB	**Avrupa Merkez Bankası**
EMD	**Ekonomi Muhabirleri Derneği**
ERM	**Avrupa Para Sitemi Döviz Kuru Mekanizması**
ESCB	**Avrupa Merkez Bankaları Sistemi**
EURO	**Avrupa Birliği Ortak Para Birimi**
e.v.y	**Elde Veri Yok**
FED	**Amerikan Merkez Bankası**
G-7	**Dünyanın En gelişmiş Yedi Ekonomisi**
GATS	**Hizmetler Ticareti Genel Antlaşması**
GATT	**Gümrük Tarifeleri ve Ticareti Genel Antlaşması**
GEGP	**Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı**
GİB	**Gelir İdaresi Başkanlığı**
GSMH	**Gayrisafi Milli Hasıla**
GSYİH	**Gayrisafi Yurtiçi Hasıla**
GOÜ	**Gelişmekte Olan Ülke**
IMF	**Uluslararası Para Fonu**
IRS	**Amerikan Federal Vergi Dairesi**
ITC	**Uluslararası Ticaret Merkezi**
İKV	**İktisadi Kalkınma Vakfı**

INTOSAI	Uluslararası Yüksek Denetim Kurumları Örgütü
İTO	İstanbul Ticaret Odası
İZTO	İzmir Ticaret Odası
KAMU-İŞ	Kamu İşletmeleri İşverenleri Sendikası
KDEP	Kısa Dönem Eylem Planı
KDV	Katma Değer Vergisi
KEİ	Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsü
KKBG	Kamu Kesimi Borçlanma Gereği
KKM	Küresel Kamusal Mal
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme İdaresi Başkanlığı
MAI	Çok Taraflı Yatırım Antlaşması
MEOP	Milli emlak Otomasyon Projesi
MGK	Milli Güvenlik Kurulu
MIT	Massachusetts Teknoloji Enstitüsü
MPM	Milli Prodüktivite Merkezi
NAFTA	Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması
NATO	Kuzey Atlantik Paktı
NGO	Hükümet Dışı Organizasyonlar
ODTÜ	Ortadoğu Teknik Üniversitesi
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OPEC	Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatı
OVHS	Orta Vadeli Harcama Sistemi
PER	Kamu Harcamaları Değerlendirme Programı
PPT	Power Point Sunusu
SAGA	Sahraaltı Afrika Ülkeleri
SAGP	Satınalma Gücü Paritesi
SAL	Yapısal Uyarlanma Kredisi
SAM	Stratejik Araştırmalar Merkezi
SECAL	Sektörel Yapısal Uyarlanma Kredileri
SELA	Latin Amerika Ekonomik Sistemi
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
SSK	Sosyal Sigortalar Kurumu
STK	Sivil Toplum Kuruluşları

TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TCK	Türk Ceza Kanunu
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TÇV	Türkiye Çevre Vakfı
TEFE	Toptan Eşya Fiyat Endeksi
TEK	Türkiye Ekonomi Kurumu
TESEV	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
TİKA	Türkiye İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı
TİSK	Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TMMOB	Türkiye Mühendis ve Mimarlar Odası Birliği
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TODAİE	Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi
TPRM	Ticaret Politikalarını Gözden Geçirme Mekanizması
TRIMS	Ticaretle İlişkili Yatırım Önlemleri
TSKB	Türkiye Sanayi ve Kalkınma Bankası
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu
TÜFE	Tüketici Fiyat Endeksi
TÜGİAD	Türkiye Genç İşadamları Derneği
TÜSİAD	Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği
UNCTAD	Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
UNEP	Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNFCCC	Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Sekreteryası
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
v.b	... Ve Benzerleri
v.d	... Ve Diğerleri
VEDOP	Vergi Dairesi Tam Otomasyon Projesi
VUK	Vergi Usul Kanunu
WB	Dünya Bankası
WHO	Dünya Sağlık Örgütü
WTO	Dünya Ticaret Örgütü
YASED	Yabancı Sermaye Derneği
YPK	Yüksek Planlama Kurulu
YUP	Yapısal Uyum Programları

GİRİŞ

İnsanın; kendi imkanlarıyla çözebileceği ve kendi imkanlarıyla çözemeyeceği birçok ihtiyacı vardır. Bireysel imkanlarını kullanarak piyasa koşulları altında gidermeye çalıştığı ihtiyaçlarını özel sektör tüketicisi olarak fiyat mekanizması yoluyla temin etmeye çalışan birey, bireysel gücünü aşan ve ancak devlet gibi üst bir organizasyon tarafından çözülebilecek ihtiyaçlarında da vatandaş olarak siyasal seçim sürecinden faydalanmaktadır. Böylelikle kamu maliyesi olgusu; devlet tarafından giderilmesi gereken insan ihtiyaçlarının varlığından doğmuştur.

Kamu maliyesi, devletin var oluşundan beri mevcut olan bir kurum olmakla birlikte yetki alanı, işlevleri ve mali imkanları günümüzde, ilk uygulamalara göre son derece değişmiştir. Başlangıçta sadece asayiş, dış güvenlik ve adalet meselelerinin çözümü için tasarlanan devlet örgütü, insan ihtiyaçlarının artması ve şehirleşmenin yerleşik bir hal almasıyla birlikte çok çeşitli alanlarda faaliyette bulunmaya başlamıştır.

İçinde bulunulan küresel değişim süreci, hayatın birçok alanında olduğu gibi ekonomik ve mali alanda da köklü değişimlere yol açmaktadır. Başlangıcı tam olarak bilinemeyen ve sonunun da tespit edilemediği söz konusu değişim süreci, halen devam etmekte ve toplumsal hayatın, ekonomik ve mali uygulamaların sürekli yenilenmesine ve farklı uygulamaların gündeme gelmesine yol açmaktadır.

Küreselleşmenin iktisadi ve mali hayat üzerindeki etkileri, değişim süreciyle paralel olarak serbestleşme ve piyasa merkezli olma şeklinde kendini hissettirmektedir. 1980'lerden sonra belirli bir ivme kazanan ve SSCB'nin yıkılmasının ardın da tam anlamıyla belirleyici olmaya başlayan küreselleşme; bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin ve finans akımlarındaki artışların da etkisiyle tüm yeryüzündeki yerel, ulusal ve(ya) bölgesel nitelikli iktisadi ve mali kararları etkilemeye başlamıştır.

Küreselleşme ile onun ekonomik söylemi olan Neo-Liberalizm, sürekli olarak piyasa odaklı politikaları, serbest ekonomi koşullarını ve bununla paralel olarak devlette dönüşüm fikrini öne çıkarmaktadır. Bu bağlamda; uluslararası serbest ticaret mekanizması yoluyla devletler arasındaki mal ve hizmet akımına belirgin bir hız kazandırılan küreselleşme süreciyle, çokuluslu şirketlerin ve uluslarüstü girişimlerin politikalarına belirgin bir uygulama alanı bulma fırsatı tanınmıştır.

Ulus devlet olgusunun tartışılmaya başlandığı günümüz koşullarında, kimilerine göre devlet, artık kapitalist sistem için yük olmaya başlamış ve bundan dolayı da acilen yeni sisteme uyarlanması gerekmiştir. Bu uyarlama süreci içerisinde devlette yaşanan değişim ağırlıklı olarak sosyal devletten, düzenleyici devlete geçiş uygulamaları şeklinde kendini hissettirmiştir.

1929 Ekonomik Krizi sonrasında tüm dünyada uygulama alanı bulan Keynezyen İktisadi Yaklaşım, küresel değişim süreci ile birlikte en fazla tartışılan konulardan biri haline gelmiştir. Sosyal Refah Devleti anlayışında değişime gidilmesi gerektiği fikri ile birlikte, üretimin ve bölüşümün piyasada olması gerektiği ve devletin mümkün olduğunca tarafsız kalmasının şart olduğu düşüncesi bu süreçte kendini ağırlıklı olarak hissettirmeye başlamıştır.

Söz konusu küresel değişim süreci, doğal olarak devletin gelir ve giderlerinin uygulayıcısı olan kamu maliyesi alanında da yaşanmaktadır. Devlet baba yaklaşımının yoğun şekilde uygulandığı II. Dünya Savaşı sonrasında kamu harcamalarındaki artışın artık kendini taşıyamayacağı ve acilen devlette küçülme ve etkinlik faaliyetlerinin hayata geçirilmesi gerektiği düşüncesi 1973 Petrol Krizi sonrasında küreselleşmenin ekonomik ve siyasal söylemi olan Neo-Liberalizmin temel dayanağı haline gelmiştir.

Tüm bu dönüşüm talepleri neticesinde devletin küçültülmesi, etkinliğinin arttırılması ve kamu maliyesinde şeffaflaşmanın sağlanması doğrultusunda adımlar atılmaya başlanmış, devletin piyasa odaklı düşünmesi ve özel sektörün motor güç ve öncü olması gerektiği savunulmaya başlanmıştır. Böylece daha küçük anacak daha etkin olana devlet modeli çerçevesinde kamu gelir ve harcamalarının da daha sınırlı olması gerektiği fikri ağırlık kazanmıştır.

Tüm bu değişim süreci; çağdaş dünyanın bir parçası olan ve bu yolda daha fazla ilerleme arzusu taşıyan Türkiye'de de kenedini yoğun bir şekilde hissettirmektedir. Türkiye'de hayatın birçok alanında yaşanan küresel değişim, kamu maliyesinde de belirleyici olmaktadır.

Küreselleşmeye eklemlenme çabaları 1980 sonrasında Türkiye'nin iktisadi ve mali uygulamalarında belirleyici unsur olmaya başlamıştır. II. Dünya savaşı sonrası yaşanan küreselleşmeyle temasın ardından, 1980 sonrasında bu durum daha ağırlıklı olarak yaşanmaya başlamıştır.

24 Ocak 1980 kararları ile birlikte dışa açılma ve serbestleşme uygulamalarıyla paralel olarak devletin mali işlevlerinde de değişimin hayata geçirilmesi gerektiği savunulmuştur. Bu doğrultuda devletin daha küçük ancak daha etkin olması gerektiği düşüncesi tüm dünyayla

paralel olarak Türkiye'de de dile getirilir olmuştur.

Devlette küçülme ve etkinliğin tesisi ağırlıklı olarak özelleştirme ve liberalizasyon faaliyetleri ile uygulanmaya başlamış, ihracata yönelik kalkınma stratejisi çerçevesinde sermaye birikimi ve ihracata yönelik yatırımlar teşvik edilirken, iç piyasa talebinin batırılması amaçlanmıştır. Bu yöndeki politikaların hayata geçirilmesinde de kamu maliyesi politika ve uygulamalarından ağırlıklı olarak faydalanılmıştır.

Sermaye kesimi üzerindeki vergilerin azaltılmaya ve ücretliler üzerindeki vergi yükünün arttırılmaya çalışıldığı bu süreçte, vergi ve harcama bileşiminin yapısında önemli değişimler yaşanması amaçlanmıştır. Vergilerin hızla dolaylı vergilere doğru kayması iç tüketimin kısılması yolundaki uygulamayla paralellik arz etmektedir. Aynı şekilde harcama kalemlerinde yaşanan değişim de sosyal devletin fonksiyonlarında değişime yol açmaktadır.

Vergi ve harcamalardaki bu değişim kendini bütçe ve borçlanma politikalarında da hissettirmiştir. Devlet bütçesinin daha küçük ancak daha etkin olması gerektiği, bununla paralel olarak da kamu borçlanmasının minimize edilmesi fikri savunulmuş ve devlette etkinlik ve verimlilik yaklaşımları bu alanda da kendini hissettirmiştir.

Tüm bu yaklaşımlara karşın devlette gerçekten etkinliğin sağlanıp sağlanamadığı ise 1980 sonrası politikaların tartışma konusu olmasına yol açmaktadır. Amaçlandığı gibi devletin küçültülmesinin gerçekleşip gerçekleşmediği ve harcama ve gelir kalemlerinin içeriğindeki değişikliğin ne yönde değiştiği yönündeki tartışmalar, 24 Ocak kararları ve sonrasının uygulamalarının sonuçlarının görülebilmesi adına belirleyici olmaktadır.

Tüm bu değişim ve yeniden yapılanma faaliyetlerin irdelenmesinden hareketle, meydana gelen değişimlerin gerçekten amaçlandığı gibi etkin devlet modelinin yaratılmasına katkı sağlayıp sağlayamadığı konusu, bu çalışmanın ana şablonunu oluşturmaktadır.

Böylece bu çalışmanın amacı; küreselleşmenin getirdiği değişim sürecinin doğal bir sonucu olarak Türk Ekonomisi ve Türk Kamu Maliyesinde arzulanan etkinliğin sağlanıp sağlanamadığı ve 1980 sonrasında uygulama ve politikaların ne yönde değiştiğinin sorgulanmasıdır.

Çalışmada tarihi süreç kapsamında gelişmeler ana hatlarıyla verilmiş, ardından da şekiller, tablolar ve sayısal verilerin de desteğiyle yaşanan değişim sürecinin yönü ve içeriği aktarılmaya çalışılmıştır.

Çalışma üç ana bölümden ve bu bölümlere ait alt başlıklardan oluşmaktadır.

Birinci bölümde; kamu maliyesi ve küreselleşme olguları ana hatlarıyla işlenmiş ve çalışmanın kavramsal altyapısı oluşturulmuştur. İlk olarak kamu maliyesi kavramı tanımlanarak, kamu maliyesinin işlevleri üzerinde durulduktan sonra, ekonomik ve mali doktrinler tarihsel süreç içerisinde işlenmiştir. Ardından ana hatlarıyla küreselleşme ele alınmış, küreselleşmenin tarihsel süreci ve küreselleşmeye yönelik yaklaşımlar irdelenmiş ve daha sonra da küreselleşme dinamikleri işlenerek birinci bölüm sonuçlandırılmıştır.

İkinci bölümde de küreselleşmenin iktisadi ve mali dinamikleri açıklanmış, küresel değişim süreciyle birlikte yaşanmakta olan iktisadi ve mali değişimler irdelenmiştir. Bu bağlamda ekonomik ve mali küreselleşme olguları üzerinde durularak kavramsal açılım aktarılmış, ardın da tarihsel akış verilerek ekonomik ve mali küreselleşmenin gelişimi açıklanmıştır. Bölümde son olarak küreselleşmenin ekonomik ve mali dinamikleri işlenerek, meydana getirdiği değişimler ifade edilmiştir.

Üçüncü ve son bölüm ise tamamen Türk Ekonomisi ve Kamu Maliyesine ayrılmış olup, küresel değişimin Türk Ekonomisi ve Kamu Maliyesi üzerindeki değişim sürecine olan katkısı ele alınmıştır. Bu bölümde ilk olarak Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinden – Tanzimat Fermanı ve sonrası- başlanarak, tarihsel süreç aktarılmış, böylece küreselleşmeye eklemlenme sürecinin gelişimi anlatılmıştır. Ardından Türkiye'de küreselleşmeye eklemlenme çabalarında belirleyici olan etkenler üzerinde durulmuş ve bu eklemlenme sürecinin getirmiş olduğu değişimler irdelenmiştir. Daha sonra da küresel değişimin meydana getirdiği kamu mali ve iktisadi değişimi sayılar ve şekiller aracılığıyla verilerek sayısal bir bakış açısı kazandırılmaya çalışılmıştır. Son olarak da AB ile olan ilişkilerin Türk Kamu Maliyesinde yarattığı değişim incelenerek, yeniden yapılanma faaliyetleri e devlet uygulamaları ve ekonomik performansın arttırılmasına yönelik politikalar çerçevesinde ele alınacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU MALİYESİ ve KÜRESELLEŞME OLGULARI

1.1 Kamu Maliyesi Kavramı ve Tanımlama Çabası

Kamu maliyesinin tanımlanması noktasında son derece geniş bir literatür söz konusudur. Değişik zamanlarda, değişik bilim adamlarınca getirilen tanımlar mevcuttur, ortak bir tanımlama yapma noktasındaki güçlüğe karşın, yapılan tanımlardan hareketle ne ifade etmeye çalışıldığı anlaşılabilir.

Örneğin; İ. Fazıl Pelin'e göre (1945: 1, aktaran Akdoğan, 1993: 4) kamu maliyesi; kamusal ihtiyaçların karşılanması amacıyla, devletin ekonomik değerler elde etmesi ve bu değerleri sarf etmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımda, kamu maliyesinin sadece fiskal boyutu vurgulanmış olup, ekstra fiskal boyutuna değinilmemiştir.

Başka bir tanımda ise Akif Erginay'a göre (1994: 13) kamu maliyesi; devletin milli ekonomiden değerler çekip, bu değerleri harcaması olarak tanımladıktan sonra, bu uygulamaların ekonomi üzerinde çeşitli etkilere yol açtığı da ifade edilerek, ekstra fiskal bir tanımlama getirilmiştir.

Halil Nadaroğlu (1996: 11) ise kamu maliyesine daha ayrıntılı ve kapsamlı bir tanım getirerek; "devlet ve kamu tüzel kişiliklerinin amaçlarını gerçekleştirmek için giriştikleri uygulamaları ve olması gereken en uygun düzeyi araştıran, harcamaların yapılması için gereken gelir kaynaklarının elde edilmesine ilişkin; ekonomik, hukuki, teknik ve sosyal boyutları açıklayan bir bilim dalıdır" şeklinde ifade etmiştir. Böylelikle bu tanım ile birlikte hem harcamalar ve gelirler üzerinde durulmuş, hem de bunların etkileri ve optimum sınırları tanım içine sokularak açıklayıcılığı artırılmıştır.

Konuyla ilgili son bir tanımlama ise şöyle yapılabilir (Eker, 1996: 9) ; Devletin ve bağlı kuruluşların üstlendikleri görevleri yerine getirebilmeleri için, yaptıkları harcamalar ve bu harcamaların finansmanı için gereken vergilerin belirli bir denge içinde elde edilmesi ile ilgilenen ve bu süreçte ortaya çıkan olayları inceleyen bilim dalıdır.

Tüm bu tanımlara bakıldığında; ortak bir tanım olmamakla birlikte fikir verici durumda olup aşağı yukarı aynı şeyi ifade etmektedir. Söz konusu tanımlardan hareketle, *kamu maliyesi*; devletin, toplum tarafından kendisine yüklenen görevleri yerine getirebilmek

amacıyla gelirler toplaması ve bu gelirleri sarf etmesi sonucu milli ekonomide ortaya çıkan değişimin analiz edilmesi şeklinde tanımlamak mümkündür.

1.2 Kamu Maliyesinin Konusu ve Kapsamı

Kamu ekonomisi temelde toplumun kamusal ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadır. Ayrıca diğer bir amaçta düzenleyici uygulamalar getirerek ekonomik istikrarı, adil gelir dağılımını, etkin kaynak dağılımını ve ödemeler dengesini sağlamaktır. Kamu ekonomisi toplumun temel ihtiyaçlarının yanı sıra, piyasa ekonomisi tarafından çözümlenebilecek ihtiyaçlarını da karşılamaktadır. Toplumun kamu yatırımlarına olan talebinin artmasıyla birlikte temel kamusal görevlerin yanı sıra, kamuya yeni görevler yüklenmiştir.

İnsanın birey olarak piyasada satın alma yoluyla karşılayabileceği ihtiyaçlarının yanı sıra, kamu ekonomisi içinde siyasal otorite tarafından çözümlenmesi gereken ihtiyaçları da vardır. Piyasa mekanizması içinde fiyat yoluyla satın alınan ihtiyaçlarda kişisel bütçe ve olanaklar söz konusu iken, kamu mekanizmasıyla elde edilen mal ve hizmetlerde devlet bütçesi kullanılmakta ve siyasal süreç egemen olmaktadır(Devrim, 1998: 33).

Tüm ekonomilerin ortak sorunu olan kıt kaynakların etkin şekilde kullanılması, kamu ekonomisi ve özel ekonominin çözmesi gereken önemli bir problemdir. Kıt kaynakların özel sektör veya kamu kesimi tarafından kullanılması, elde edilen ürünlerin toplumu oluşturan bireyler arasında nasıl paylaşılacağını iktisadi kurallar belirler(Uluatam, 1991: 3). Kaynakların nasıl dağıtılacağını belirleyen iktisadi kuralların ve politikaların kamu otoritesince belirlendiği düşünülürse, kamu maliyesinin konusu ve kapsamının milli ekonominin; üretimi, etkinliği ve paylaşımı ile birebir ilgili olduğu görülebilir.

Klasik mali yaklaşım devlete zorunlu kötü gözüyle bakmakta ve kamu kesiminin mümkün olduğunca sınırlandırılması gerektiğini savunmaktaydı. Böyle bir yaklaşım çerçevesinde kamu ekonomisinin son derece sınırlı olacağı ve kamu mali politikalarının da temel görevleri gerçekleştirme işlevi göreceği kesindir. Zaten kamu maliyesi, klasik iktisadi düşünce döneminde iktisat biliminin gölgesinde kalmış, bağımsız bir disiplin olarak görülmemiş, iktisadın alt başlığı olarak kabul edilmiştir.

Modern kamu maliyesi yaklaşımı ile birlikte artık devletin zorunlu kötü olduğu fikri geçerliliğini kaybetmiş, ekonomik yaşamın daha verimli olması ve toplumsal faydanın tesis edilebilmesi için devletin ekonomik yaşam içinde etkin görevler üstlenmesi gerektiği fikri taraftar bulmaya başlamıştır. Yine modern maliyenin başlangıcıyla birlikte, maliye bilimi

iktisadın gölgesinde kalmaktan kurtulmuş ve bağımsız bir disiplin kimliği kazanmıştır.

Günümüzde ise piyasa mı, devlet mi tartışması karma ekonomiler içinde farklı boyutlar kazanmıştır. Eskiden kamu kesimi ile özel kesim birbirinin alternatifi gibi ifade edilmekte, ikisinden birinin tercih edilmesi gerektiği düşünülmekteydi. Geçekte ise kamu kesimi görevlerini yerine getirirken özel kesimin alternatifi değil tamamlayıcısı durumundadır.

Kamu kesiminin izleyeceği politikalar milli ekonominin tümünün etkinliği bakımından son derece önemlidir, zira özel sektör için elverişli bir ortamın yaratılabilmesi kamusal istikrara bağlıdır(Şener, 1996: 7). Bu bağlamda kamu mali politikalarında ki beceri ve etkinlik, ulusal ekonomik amaçlara ulaşma noktasında da önemli bir kazanım sağlayacaktır.

1.3 Tarihi Süreçte Mali ve Ekonomik Yaklaşımlar

Mali olaylar zaman içinde büyük değişimler yaşamış ve içinde bulunulan ekonomik şartlara göre şekillenmiştir. İlk devletlerin var oluşundan beri mevcudiyetini korumayı başaran kamusal maliye, zaman içinde giderek karmaşık bir hal almış ve özel uzmanlık gerektirir olmuştur. Başlangıçta sadece kralın hazinesi olarak görülen devlet maliyesi, zamanla tüm toplumun mal varlığı olarak görülmeye başlanmıştır.

Tarih boyunca büyük devrimlerin, demokratikleşme çabalarının arkasında başta vergi olmak üzere hep mali olaylar yer almıştır. Bugün, parlamenter demokrasi olarak adlandırılan çağdaş demokrasiler temellerini hep mali devrimlerden almışlardır.

Maliye, tarih boyunca çağdaş demokrasiye ışık tutmuş, yön vermiştir. İngiliz Ulusu, 1215'de kralın ağır vergilerine karşı çıkarak, geleceklerini kendi ellerinde şekillendirme fırsatını Manga Carta Libertatum fermanıyla yakaladılar. XVII. yüzyılda ilan edilen Bill Of Rights –Haklar Bildirgesi- ile çağdaş demokrasinin kapılarını aralayan, yine mali olaylardı. XVIII. yüzyılın son çeyreğinde, Amerikan halkı, kraliçenin dayanılmaz hale gelen vergilerini protesto etmek amacıyla, İngiliz çaylarını Boston Limanından denize döktüğünde ve Amerikan Bağımsızlık Bildirgesine giden süreci başlattığında sebep yine maliyeydi. Fransız İhtilali ve buradan yakalanan özgürlük rüzgarının nedenlerinden bir de aristokratların ve papazların mali ayrıcalıklarına olan tepkilerdi.

Görüldüğü gibi tarih boyunca demokratikleşme çabalarının alt yapısında hep maliye vardır. Yönetenlerin mali baskıları arttıkça, toplumun tepkisi artmış ve bu süreç günümüze kadar sürerek demokratikleşme çabasında daha iyiye ulaşma noktasında bir kutup yıldızı

görevi görmüştür.

Maliye biliminin tarihsel evrimine baktığımızda; klasik iktisadi düşünce başlangıç evresi olarak kabul edilebilir. 1929 Ekonomik Krizi –I. BOOM- ile birlikte Keynezyen düşünce maliye biliminin gelişiminde ikinci safha olmuştur. 1973 Petrol Krizi –II. BOOM- ile birlikte Keynezyen düşünce yerini Neo-Liberal iktisadi akıma bırakmış ve günümüze kadar da bu yaklaşım süregelmiştir.

1.3.1 Klasik İktisadi Düşüncede Kamu Maliyesi

Klasik iktisadi düşüncenin bilimsel temelleri, İngiliz İmparatorluğunun en ihtişamlı olduğu dönemlerde atılmıştır. Denizlerde tam bir hegemonya kuran, güneş batmayan imparatorluğun çıkarlarına en uygun düşen düşünce şüphesiz Liberal Kapitalizm'dir. Coğrafi keşifler ve deniz aşırı kolonileştirme faaliyetlerinden sonra son derece büyük bir zenginliğe kavuşan İngiltere, sanayi devrimi ve buhar makinesinin keşfiyle de bu zenginliğini üretime kanalize etmeyi başarmıştır. İşte tam bu noktada Adam Smith ve ardıllarının düşünceleri, yeni yeni filizlenen İngiliz müteşebbis gücünün yol göstericisi olmuştur. Böylelikle XVIII. yüzyıldan itibaren bu yaklaşım geçerlilik kazanmış ve bu durum 1929 yılında yaşanan Ekonomik Krize kadar da geçerliliğini korumuştur.

Klasik iktisatçılar, liberal ekonomi felsefesini benimsediğinden devletin sınırlı olması gerektiğini savunmuş, devlet yerine piyasanın, ekonomi içinde ağırlıklı yer tutması gerektiğini belirtmişlerdir. Sınırlı devlet yaklaşımı, beraberinde sınırlı kamu maliyesi sonucunu doğurmuş ve mali denklik ana düşünce olmuştur. Devlete "jandarma devlet-bekçi devlet" görevi yüklenmiş ve piyasanın görünmez el yaklaşımı çerçevesinde devlet müdahalesine gerek kalmadan kendi kendini dengeleyebileceğini savunulmuştur.

Klasik düşünürlere göre(Aktan, 18.05.2006) :

- Piyasada tam rekabet koşulları geçerlidir,
- Ücret, faiz haddi ve mal fiyatları esnektir,
- Her arz kendi talebini yaratır,
- Ekonomi daima tam istihdam seviyesindedir ve fiyatlar genel seviyesi istikrarlıdır.

Klasiklerin geleneksel bütçe teorisine göre devlet bütçesinin her yıl denk olarak kapatılması gerekmektedir. Bütçenin açık vermesi halinde, bu açığın en kısa sürede

finansmanın sağlanması, gereksiz harcamalardan kaçınılarak, bütçe büyüklüğünün en düşük düzeyde tutulması savunulmuştur(Yereli,2003: 61). Klasik düşüncede mali denge, ekonomik dengeden daha önemlidir ve denk bütçe bu görüşün adeta olmazsa olmazıdır. Klasik iktisadi yaklaşımda; vergiler, harcamalar ve borçlanma her zaman önemli bir yer tutmuş, bütçe ise bu üç mali araca göre daha az önemsenmiştir(Orhaner, 2000: 22).

Klasik iktisadın kurucusu olan Adam Smith; devlet gelirlerinin, özel gelirler ve vergi gelirlerinden oluştuğunu belirtmiş ve özel gelirlerin devlete ait topraklardan ve mülklerin işletilmesinden elde edildiğini ifade etmiştir. Vergiler ise toprak ve(ya) sermaye kazancından ve ücretlerden alınır demiştir. Adam Smith' e göre alınan vergiler(Pehlivan, 1994: 9) :

- Adil olmalı,
- Ne oranda alınacağı önceden belirli olmalı,
- Uygun zamanda alınmalı,
- Verimli olmalıdır.

Klasik iktisatçılar mümkün olduğunca az vergi toplanmasını ve az kamusal harcama yapılmasını savunmuşlardır. Toplanan vergiler minimum düzeyde olduğu gibi, milli ekonomideki karar birimlerinin, kararlarını da etkileyici düzeyde olmamalıdır.

Klasikler içinde vergiyle ilgili ayrıntılı çalışmalar yapan Ricardo' ya göre; sermayeden alınacak vergi zamanla ülkenin üretim gücünü azaltacaktır, bu yüzden sermaye yerine ücretlerden vergi almak daha doğru olacaktır(Ersoy, b.t.y: 187-188).

Klasik düşünce teorisyenlerinin savunduğu vergi sistemi içinde sadece savunma hizmetleri halkın tamamından toplanan vergilerle sağlanacak, bunun dışında kalan hizmetler, –adalet, eğitim, sağlık v.b- hizmetten yararlanan kişilerden alınacak paralarla finanse edilecek, ödeme gücü olmayan vatandaşların masraflarını ise dernek ve vakıf gibi gönüllü kuruluşlar karşılayacaktır.(Savaş, 2000: 294).

Klasik Liberal düşüncenin, kamu harcamaları hakkındaki düşünceleri de yine minimal devlet anlayışına paralellik arzetmektedir. Bu bağlamda devletin sadece temel fonksiyonları yerine getirmesi, bunun dışında kalanları ise piyasa sistemine bırakması gerektiği savunulmuştur. Temel devlet görevleri ise; savunma, asayiş ve altyapı faaliyetleri olarak belirlenmiştir.

Adam Smith ulusların zenginliği adlı kitabında kralın –devletin- başlıca 3 görevi olduğunu ileri sürmüştür. Smith' e göre(Savaş, 2000: 293) :

- İlk görev, toplumu diğer toplumların saldırı ve istilalarından korumak olup, bu görev ise ancak askeri faaliyetlerle çözümlenebilecektir,
- Kralın -devletin- ikinci görevi toplumun tüm üyelerini, diğer üyelerden gelebilecek baskılara karşı korumak, haksızlığı önleyerek tam işleyen bir adalet mekanizması kurmaktır,
- Son olarak hükümdarın –devletin- üçüncü görevi ise; özel sektörün karlı olarak görmediği ve bu nedenle de yatırım yapmadığı, ancak kamu yararı açısından büyük önem taşıyan yatırımları gerçekleştirmek ve özel sektörün tek başına altından kalkamayacağı büyük çaplı alt yapı faaliyetlerini yürütmektir.

Klasikler, devlet borçlanması konusunda da son derece sınırlayıcı düşünmüş ve zorunluluk arzetmedikçe, mümkün olduğunca borçlanmadan uzak durulması gerektiğini savunmuşlardır. Klasik-liberal doktrine göre devletin birincil –olağan- gelir kaynağı olarak vergiler kabul edilmiş ve borçlanmaya olağanüstü gelir kaynağı gözüyle bakılmıştır.

Klasiklere göre borçlanma ertelenmiş bir vergidir ve gelecekte borçlanma sonucunda ortaya çıkacak faiz, anaparayla birlikte ödenmek zorunda kalınacaktır(Türk, 1996: 18-19). Borçlanmanın gelecek kuşaklar üzerinde oluşturacağı yük, adalet anlayışı ile çelişmektedir, zira hizmeti kullanan bugünkü kuşak olduğu halde, maliyetine katlanan gelecek kuşak olmaktadır.

1.3.2 Keynezyen İktisadi Düşüncenin Kamu Maliyesine Yaklaşımı

J.M.Keynes, 1936 tarihinde 'Genel Teori' adlı eserini yazdığında dünya ekonomisi büyük bir çöküş yaşamaktaydı. I. Dünya Savaşı sonrasında yanmış, yıkılmış bir görüntü sergileyen Avrupa'da işsizlik ve sefalet hüküm sürmekte, en vahim ekonomik gelişmeler ise savaşın mutlak mağlubu Almanya'da meydana gelmekteydi. Ancak büyük çöküş sadece Avrupa'da değil, Atlantik'in öteki tarafında da kendini iyiden iyiye hissettirmekteydi, Amerika savaşta harap olmamasına rağmen büyük çaplı bir kriz yaşıyordu.

1929 yılında yaşanan büyük bunalım, Türkiye dahil tüm dünyayı kasıp kavuruyor ve ulusal ekonomilere global anlamda ilk büyük darbesini indiriyordu. Klasik Liberal yaklaşımın iddia ettiği gibi "görünmez elin" her şeyi kendiliğinden düzenleyemeyeceği anlaşıldığında, Keynes'in "müdahaleci yaklaşımı" baş tacı haline gelmiştir. Keynes'in müdahaleci yaklaşımı, en liberal ülkelerde bile devletin rolünü artırdı. Kriz sonrası dönemde değişik ülkelerde, benzeri kamusal programlar ağırlık kazanmıştır.

Keynezyen ekonominin maliye ile ilgili bölümü, bütçe uygulama ve politikalarıyla şekillenmiştir. Klasiklerin aksine para politikası yerine maliye politikasına ağırlık veren Keynes, 1929 krizine sebep olan şeyin "efektif talep yetersizliği" olduğunu vurgulamış ve bu durumun giderilmesi için devlet müdahalesinin şart olduğunu söylemiştir.

Keynes'e göre; devlet müdahaleleri sonucunda ekonomi dengeye gelecek ve tam istihdam üretim seviyesine ulaşılacaktır. Devletin müdahale aracı olarak, Keynezyen ekonomide kamu harcamaları öne çıkmaktadır, bütçe araçları içinde kamu harcamalarını artırmak suretiyle efektif talep yetersizliği giderilebilecektir(Aksoy, 1993: 399-400).

Klasik görüşün dengeli bütçe yaklaşımına karşın, Keynes bütçelerin açık verebileceğini ifade etmiştir. Keynes, istikrarın sağlanabilmesi için "kasti" açıkların verilmesi gerektiğini ileri sürüyordu(Barber, 1995: 335). Ekonominin genişlediği dönemlerde verilen bütçe açıkları, durgunluk dönemlerindeki durgunluğun aşılması amacıyla kullanılabilecektir.

Ekonomik dengenin bozulduğu dönemlerde telafi edici maliye politikası ile, sınırlandırıcı maliye politikası birbirini ikame edecektir. Enflasyonist[1] dönemlerde kamu harcamalarını kısan ve vergileri artıran devlet sınırlandırıcı politika ile deflasyonist[2] dönemlerde de telafi edici bir politika ile –vergileri azaltıp, harcamaları artırarak – ekonomik dengeyi tesis etmeye çalışacaktır(Aktan, 14.05.2006). Bu yaklaşımda ekonomik dengenin, bütçe dengesinden daha fazla anlam ifade edeceği savunulmuştur.

Klasik iktisat ile büyük ölçüde zıtlık gösteren Keynezyen iktisat, kamu müdahalelerini beş temel gerekçe ile savunmuştur(Eker, 2000: 67-69) :

- Tüketici Devletten, Süzgeç Devlete Geçiş : Klasikler, devleti tüketici ve verimsiz kabul etmekte, harcama ve vergileriyle piyasanın işleyişine zarar verdiğini iddia etmekteydiler. Ancak Keynezyenler, devletin tüketici olmadığını, toplumdan vergiler topladığını ve bunları gerekli alanlara –maaşlar, yatırımlar, sosyal harcamalar v.b.- harcayarak, süzgeç görevi gördüğünü vurgulamışlardı.
- Hazinenin, Paranın İstikrarını Sağlama ve Koruma Fonksiyonu : Ekonomik istikrarın sağlanması için, para istikrarını sağlamak büyük önem taşımaktadır. Parasal istikrarın sağlanması için Hazine büyük bir rol üstlenmektedir.

- Hazinenin Ekonomiyi Düzenleme Fonksiyonu: Keynezyenler, klasiklerin tersine ekonominin kendiliğinden dengeye gelmediğini, bunun ancak devlet müdahalesiyle

[1] Enflasyon = Fiyatlar genel seviyesindeki, ısrarlı ve göze çarpacak türden artışlar(Kalın,1989:18)
[2] Deflasyon = Toplam arz düzeyinin, toplam talep düzeyini aşması(Eker,2000:186)

olabileceğini, bunu sağlama noktasında da Hazinenin önemli bir işlev gördüğünü belirtmektedir.

- Hazinenin Gelir Sağlama Fonksiyonu :Hazine, devletin kasası –bankası, cüzdanı- görevini görmektedir. Hazine; emisyon, borçlanma v.b enstrümanlarla ekonomi için kaynak yaratma görevini üstlenmektedir.

- Tarafsız Kamu Harcaması ve Kamu Geliri Düşünülmez: Klasikler, kamu kesiminin pasif bir yapısı olması gerektiğini ve istikrarı sağlama işinin piyasa dinamiklerine bırakılmasını savunmaktadırlar. Keynezyen düşüncede ise istikrarlı bir ortamı yaratmak, kamu harcaması ve vergilerle mümkün olabilecektir. Devlet, mali politikalarla iktisadi istikrarı inşa etmelidir görüşü savunulmaktadır.

Kamunun harcama konusunda çekingen davranmaması gerektiğini düşünen Keynezyen düşünce, kamu mali politikalarının tek amacının, kamuya gelir sağlama ve bunları belirli kalemlere göre harcama yapmak olmadığını, devletin toplumda adil gelir dağılımı sağlama, ekonomik istikrarı tesis etme ve kaynak dağılımında adalet gibi önemli fonksiyonlarının olduğunu belirtmiştir(Türk, 1996: 19).

Keynezyen ekonomi ilk bakışta devletçi yapısıyla sosyalizmi andırmaktadır. Ancak bu büyük bir yanılgıdır, zira sosyalizmde üretim mülkiyeti devlette iken Keynezyen düşüncede özel mülkiyet varlığını korumaktadır. Toplumsal adaletin sağlanması için, üretim araçlarının devlet mülkiyetinde olması önemli değildir. Eğer devlet, büyüme için ayrılan kaynakların miktarını ve bunlara sahip olanların kazanç oranlarını belirleyebiliyorsa bu yeterli olacaktır(Turanlı, 1988: 198).

Keynezyen iktisadın, ekonomi literatürü içinde oturtulabileceği yer 'devlet kapitalizmi' yaklaşımıdır. Ulusların Zenginliğinin yazılmasından sonra bireysel girişimciliğe dayanan kapitalizm öne çıkmış, ancak 1929 bunalımı ile büyük bir yara almıştır, 1936'da yazılan Genel Teori ise buna çözüm bulmak amacıyla sisteme monte edilen, bir ara süreç niteliğindedir.

Keynezyen iktisat bu hali ile, yaklaşık 100 yıllık Marksist-Kapitalist sürtüşmesine – Liberal / Sosyal sentez lehine- dur demiş ve II. Dünya Savaşından sonra başta İngiliz İşçi Partisi olmak üzere, Avrupa'da bir çok Sosyal Demokrat partiye ilham kaynağı olmuştur.

1.3.3 Günümüzde Kamu Maliyesi: Neo-Liberal Doktrin

1936'dan itibaren tüm dünyada uygulama alanı bulan Keynezyen ekonomik yaklaşım, 1973 petrol krizi ile birlikte geçerliliğini yitirmiş ve klasik iktisat, 'neo' –yeni- takısını alarak geri dönmüştür.

Yaklaşık 40 yıl boyunca devletin ekonomi içinde aktif rol alması gerektiği yolundaki anlayış, büyük bir dönüşüm yaşayarak yerini tekrardan tarafsız devlet –dolaysıyla tarafsız kamu maliyesi- yaklaşımına terk etmiştir.

Neo-Liberal yaklaşım ile birlikte para politikasının, maliye politikasının yerini alması gerektiği düşüncesi yeniden gündeme gelmiş ve maliye politikasının kişisel özgürlükleri aşırı şekilde kısıtladığı iddia edilmiştir.

Keynes'in enflasyon ve deflasyona çözüm getirmesine karşın, petrol krizi ile birlikte ortaya çıkan stagflasyon karşısında çaresiz kalması, Keynezyen düşüncenin de ekonomi için çözüm getiremediğini göstermekteydi.

1970'li yıllarda devletin ekonomik başarısızlığının nedenleri konusunda araştırma yapan iktisatçılar, devletin başarısızlığını şu faktörlere bağlamışlardır(Stiglitz, 1994: 8-10) :

- Sınırlı Bilgi : Kamu hizmetlerindeki karmaşıklık, sonuçlarının kestirilebilirliğine engel olabilmekte, bu ise planlama ve koordinasyon sorunu yaratabilmekte ve korumaya çalıştığı kesimlerin aleyhine – örneğin yoksulların- problem teşkil edebilmektedir,

- Özel Piyasanın Tepkileri Konusunda Sınırlı Kontrol : Devletin aldığı kararlarının ve yaptığı uygulamalarının sonuçlarını denetleme noktasındaki başarısı son derece sınırlıdır,

- Bürokrasi Üzerinde Sınırlı Kontrol : Kanun ve yönetmeliklerdeki teferruat ve fiiliyattaki karmaşa, kamu otoritesinin bürokratik karar birimleri üzerindeki kontrolünü zayıflatabilmekte ve etkinsizliğe yol açabilmektedir,

- Siyasal Sürecin Getirdiği Sınırlamalar : Milletin temsilcisi olan parlamenterler, toplum içinde çok küçük bir grup teşkil etseler de, ellerindeki yasama gücünden dolayı aldıkları kararlar ile toplumun büyük bir kısmını etkileyebilmektedirler. Parlamenter-Demokratik sistemin doğal bir sonucu olarak, toplumun değişik kesimlerinin, değişik çıkarları alınan kararlarda çelişkilere neden olabilmektedir.

Neo-Liberal iktisadi düşünce, Keynezyen iktisadi uygulamaları eleştirerek, Klasik iktisatçılar gibi piyasa sitemine inansalar bile, belli başlı noktalarda, onlardan ayrılırlar. Neo-Liberallerin ekonomik sistemle ilgili görüşleri şu başlıklar altında toplanabilir(Özgüven, 2002: 227; Pekin, 2005: 167) :

- Neo-Liberal doktrinde, tıpkı klasik liberal düşünce gibi serbest ekonomi taraftarıdır, ancak klasik düşünceden farklı olarak devletin ekonomi içinde düzenleyici kurallar koyarak, piyasa ekonomisine işlerlik kazandırması gerektiğini savunmuşlardır.
- Tekeller bertaraf edilmeli ve işleyen bir piyasa ekonomisi devlet tarafından garanti altına alınmalıdır. Devlet rekabeti korumalıdır, zira devletin müdahale etmediği bir sistemde rekabeti korumak mümkün değildir.
- Klasikler doğal düzen yaklaşımıyla; bireysel çıkarlar ile firma çıkarlarının, optimum piyasanın işleyişinde kendiliğinden denge işlevi göreceğini savunurlar. Neo-Liberaller de kişisel ve firma bazlı çıkarların belirleyici olduğu konusunda, klasiklerle hem fikirdirler. Ancak devletin aksayan noktalarda hukuk mekanizmasının kullanmasını düşünmektedirler. Yani; Klasikler "doğal düzen" derken, Neo-Liberaller "yasal düzeni" savunmaktadırlar.

Neo-Liberallerin iktisadi yaşama dair belirgin en önemli söylemleri; devletin küçültülmesi gerektiği yönündedir. Hantallaşan devletin özelleştirme başta olmak üzere, bir dizi uygulamayla 'minimize edilmesi' ve etkin hale getirilmesi amaçlanmaktadır. Aydınlanma çağında; Locke ve Hobbes gibi düşünürlerin ortaya attıkları bireysel özgürlük ve girişimcilik kavramı, Neo-Liberallerle yeniden hayat bulmuş ve toplumun gelişiminin ve mutluluğunun, ancak bireysel yaratıcılığın ve toplum içindeki yaratıcı insanların teşvik edilmesiyle mümkün olabileceği savunmuştur(Şaylan, 1995: 88-95).

Daha küçük ve fakat daha etkin devlet anlayışı, şüphesiz daha küçük bir kamu maliyesini de gerektirecektir. Böylelikle günümüzde büyük ölçüde uygulama alanı bulan Neo-Liberal iktisadi düşünce, devletlerin mali anlamda da yeniden yapılanmasını öngörmektedir.

Neo-Liberallerin kamu maliyesi ve genel olarak da tüm ekonomik işleyişle ilgili düşünceleri; Monetarist teori ve rasyonel beklentiler teorisi –Chicago Okulu-, kamu tercihi yaklaşımı –Virginia Okulu- ile Arz Yönlü İktisat –Reagan Dönemi Uygulamaları- başlıkları altında ele alınabilir. Bu okul ve uygulamaları ana hatlarıyla ele almak, Neo-Liberal düşünceyi anlamak adına önemli ipuçları verecektir.

1.3.3.1 Monetarist İktisat ve Rasyonel Beklentiler Teorisi(Chicago Okulu)

Friedman öncülüğünde hayata geçirilen ve 1973 Petrol Krizi sonrasında geçerlilik kazanan "Monetarist Doktrin", maliye politikaları yerine, para politikalarına ağırlık verilmesi gerektiğini savunan bir düşüncedir. Monetaristlere göre ekonomik istikrarsızlıkların çoğu parasal kökenlidir ve bundan dolayı da para politikaları, maliye politikalarından daha etkili sonuçlar verecektir.

Monetaristler, devletin ekonomi içindeki belirleyiciliğinin ve hükümetlerin merkez bankası üzerindeki kontrolünün ekonomik istikrarı bozduğunu savunmuşlardır. Siyasal iktidarların, yeniden seçilebilmek amacıyla kamusal harcamaları sürekli artırdığını ve bunun finansmanında da büyük ölçüde parasal genişlemeleri –emisyonu- tercih ettiğini, bunun ise milli ekonominin tümü için enflasyonist bir tehdit yarattığını vurgulamışlardır. Aslında siyasilerin elinde vergi gibi olağan bir gelir kaynağı vardır, ancak vergileri artırıp, seçmenlerin tepkisini çekmek istemeyen iktidarlar, emisyon ve borçlanma ile finansman sağlamaya çalışırlar ki, her ikisi de ekonomi içi olumlu sonuçlar doğurmaz(Aktan, 22.05.2006).

Chicago İktisat Okulu içinde ele alınabilecek olan ikinci doktrin 'Rasyonel Beklentiler Teorisi' dir. Buna göre; insanların şu andaki davranışlarını, gelecekteki beklentileri şekillendirir. Rasyonel Beklentiler Teorisinde, Uyumcu beklentilerin –Cobweb Teoreminde olduğu gibi- aksine, kişilerin yeni oluşan durumu olduğu gibi kabullenmediği, karar birimlerinin ekonomik bir değişkeni etkileyen şeyin ne olduğunu bulmaya çalıştığı ve kararlarını buna göre biçimlendirdiği ifade edilir(İslatince, 2002: 18). Bireyler, davranışlarında bilinçli ve akılcıdırlar, sürekli olarak sistematik hatalar yapmazlar, eğer gelecek hakkında güvenilir bilgileri ve buna paralel olarak güçlü öngörüleri varsa aynı hatayı tekrarlamaktan kaçınacaklardır.

Rasyonel Beklentiler Teorisine Göre; Ekonomideki tüm karar birimleri – üretici, tüketici, işçi v.b.- piyasayı dikkatlice takip etmekte ve ellerindeki veriler ışığında geleceğe yönelik öngörülerde bulunmaya çalışmaktadırlar. Böylelikle devletin uygulamaya koyacağı yeni bir maliye veya para politikası aracının ulusal ekonomi üzerindeki etkileri, karar birimlerinin bu yeni kararı önceden bilip bilmediklerine göre değişecektir. Eğer karar birimleri, atılacak adımı önceden biliyorlarsa buna göre konumlarını belirledikleri için, uygulama etkisiz olacaktır. Tersine karar birimleri uygulamayı önceden bilmeseler bile, zamanla bu karara göre de yeni bir pozisyon belirleyeceklerinden, orta vade de yine etkisizlik

söz konusu olacaktır. Bu bakış açısıyla düşünüldüğünde, devletin uygulayacağı ekonomi politikaları etki yaratamayacaktır(Ataç, 1988: 344-346).

1.3.3.2 Kamu Tercihi Yaklaşımı(Virginia Okulu)

1970'li yıllardan itibaren akademik çevrelerde yer edinen Kamu Tercihi – Anayasal İktisat – kuramı, temelde kamu ekonomisinde karar alma sürecinin hangi değişkenler bağlamında belirlendiğini inceler. Öncülüğünü Buchanan'ın yaptığı okul, kamusal karar alma sürecinin piyasadaki karar alma sürecinden özde farklı olmadığını, piyasa sisteminde faydasını ve karını maksimize etmeye çalışan karar birimlerinin, kamusal karar alma sürecinde de faydasını, oyunu veya bütçesini maksimize etmeye çalıştığını savunur.

Kamu Tercihi Teorisinin temel ilkeleri şöyle sıralanabilir(Aktan, 1997: 18-21) :

- Metodolojik Bireyselcilik İlkesi : Bu ilkeye göre, toplumda alınan tüm kararlar birey tercihlerine göre şekillenir. Buradan hareketle, kamu otoriteleri tarafından alınan kararlar da bireycidir. Yani bu yaklaşıma göre karar birimleri; partiler, meclisler veya uluslar gibi organik birimler değil, bireylerdir.

- Rasyonalite ve 'Maksimand' İlkesi : Bireyler rasyonel ve tutarlı tercihlere sahiptirler. Kamu ekonomisinde de, piyasa ekonomisinde olduğu gibi rasyonel davranırlar ve böylece kişisel faydalarını maksimize etmeye çalışırlar. Kamu ekonomisinde de bireyler, piyasadaki gibi 'Homo Economicus' tur. Böylelikle kamusal karar alma sürecinde; seçmenler fayda, siyasetçiler oy ve bürokratlarda bütçe maksimizasyonu için uğraşacaklardır.

- Politik Mübadele (Catalaxy) İlkesi : Bu yaklaşımla, politikanın bir mübadele olduğu savunulmakta, piyasada mal mübadelesi şeklinde olan mübadele; kamu ekonomisinde politik mübadele şeklinde gerçekleşmekte ve piyasada bireysel mübadele gücüne sahip olmayan bireylerin, baskı grupları aracılığıyla kamu ekonomisinde kolektif hareket ettikleri belirtilmektedir..

Kamu Tercihi –Anayasal İktisat- Yaklaşımı; devlet büyüdükçe sorunlarında artacağını, ekonomik ve siyasal yönden başarısızlıkların çoğalacağını savunmuştur. Devletin aşırı büyümesi sonucu; rüşvet, zimmet, adam kayırmacılık, hizmet kayırmacılığı ve rant kollama gibi siyasal yozlaşmaların yaşanacağı ifade edilmiştir(Aktan, 2002: 110).

Anayasal İktisat yaklaşımının kamu maliyesi ile ilgili söylemleri, yönetenlerin keyfi uygulamalarından yönetilenleri kurtarabilme yaklaşımına dayanmaktadır. Yönetenlerin keyfi uygulamalarının ancak anayasal sınırlamalarla önlenebileceği ve anayasada belirtilecek kısıtlar altında kamu otoritelerine vergi, borçlanma ve emisyon hakkı verilmesinin gerektiği savunulmaktadır.

Kamu otoritesinin anayasal sınırların içine alınmasının belirgin yolu, devlet gelir ve giderlerinin belirli bir makro değişkene göre –örneğin gayrisafi milli hasıla – belirlenmesidir. Enflasyonist ve deflasyonist dönemlerde bu rakamları belirleme güç olsa da(Savaş, 1997: 119), kamusal gücün sınırlandırılabilmesi adına önemlidir.

1.3.3.3 Arz Yönlü İktisat Teorisi(Reagan Dönemi Uygulamaları)

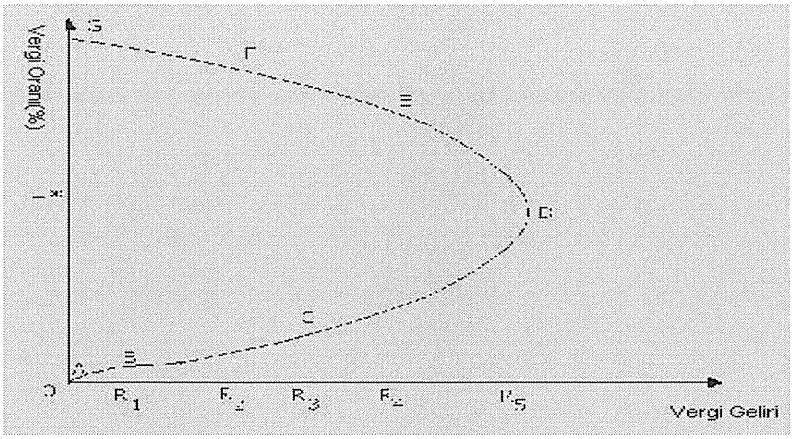
Klasik iktisatçılar ekonominin arz yönüne ağırlık vermiş, talep boyutunu ise ihmal etmişlerdir. Keynezyen dönemde ise, talep yönlü politikalara ağırlık verilerek, efektif talep kavramı üzerinde yoğunlaşılmış ve arz boyutu ihmal edilmiştir. Neo-Liberal İktisadın egemenliği ile birlikte, arz yönlü politikalar yeniden ağırlık kazanmaya başlamış ve arz yönlü üretim yeniden gündeme gelmiştir. Bu yaklaşımın uygulama alanı, ağırlıklı olarak 1980'li yıllarda Reagan'ın başkan olduğu dönemlerde Amerikan ekonomisi olmuştur.

1929 krizi sonrası devletin ekonomideki ağırlığının artmasıyla birlikte, kamusal harcamaların finansmanını sağlayabilmek için, vergilerin artması gerekmekteydi(Türk, 1992: 21-23). Sosyal refah devletinin vaat ettiği refah toplumunun yaratılabilmesi için, vergi yükünün artması şarttı. Mali politikanın önemli bir aracı olan, vergilerin oranlarının azaltılması gereği, arz yönlü iktisat yaklaşımı ile birlikte gündeme gelmiştir.

Arz yönlü iktisat yaklaşımının, klasik iktisadın yeniden tanımlanmasından başka bir şey olmadığını savunan Laffer; bu kuramın, klasik öğretinin modern bir hali olduğunu vurgulamıştır(Aktan, 17.05.2006).

Arz yönlü iktisadi görüşün, önemli dayanak noktalarından biri olan Laffer Eğrisi, optimum vergi oranını açıklamaya çalışır ve adına Laffer Eğrisi denen şekil yardımıyla bunu analiz etmeyi amaçlar. Aşağıda yeralan Şekil 1.1'de bu eğri görülmektedir.

Şekil 1.1: Laffer Eğrisi (Optimal Vergi Oranı Yaklaşımı)

Kaynak: Aktan, 17.05.2006

Şekil 1.1'de yer alan Laffer Eğrisi'nin şeklinden de anlaşılacağı gibi, vergi geliri ile vergi oranı arasında sıkı bir korelasyon vardır. Böylece vergi oranı %0 ve %100 olduğunda, hasılat sıfır olacaktır. Maksimum vergi hasılatı, ancak optimum vergi oranı düzeyinde sağlanabilecektir. Bundan dolayı optimum vergi düzeyinin hayata geçirilebilmesi, vergi hasılatında maksimuma ulaşılabilmesi adına önemlidir.

1.4 Kamu Kesimi Mali ve İktisadi Politikaları

Ekonomik performansın artırılması, iktisadi ve mali istikrarın ve ekonomik stabilizasyonun sağlanması ve tüm bunlar yapılırken, aynı zamanda da orta ve uzun vadede kalıcı ve sürdürülebilir bir büyüme trendinin yakalanması, tüm ülke ekonomilerinin arzuladığı bir durumdur. Daha iyi ekonomik sonuçların alınması ise, özel kesimin olduğu kadar kamu kesiminin de performansı ve uygulamalarına bağlıdır. Milli ekonomi bir bütün teşkil ettiğinden, kamusal politikalar büyük bir önem arzetmektedir.

Devlet, ekonomide belirlenen amaçlara ulaşılabilmesi için bir takım ekonomik ve mali araçlardan faydalanır. Yararlanılan bu araçlar, doğal olarak devlete milli ekonomi içinde belirli bir ağırlık ve güç verir. Uygulanan araçlarla, varılmak istenen hedefler arasında zaman zaman uyumsuzluklar yaşansa da piyasanın acze düştüğü hallerde devlet, alternatif olma görevini yerine getirmeye devam etmektedir.

1.4.1 Kamu Mali ve İktisadi Politikalarında Amaçlar

Kamu kesimince uygulanacak politikalarda öncelikli olarak amaçların tespiti önemlidir, zira uygulanacak olan iktisadi ve mali araçlarla varılmak istenen noktanın belirlenmemiş olması, uygulamaların şuursuzca yerine getirilmesine neden olacak ve bu durumda da toplumun tümü için zaman kaybına ve maliyet yüklenilmesine yol açılacaktır.

Kamu kesimince uygulanacak olan mali ve iktisadi politikaların amaçlarını temelde; fiskal ve ekstra fiskal olmak üzere iki ana başlık altında toplamak mümkündür. Fiskal amaçlar; daha çok maliye politikasının konusu iken, ekstra fiskal amaçlar ise; hem maliye hem de para politikasının, yani bir bütün olarak tüm iktisat politikasının uğraşı alanına girmektedir.

1.4.1.1 Fiskal (Mali) Amaçlar

Kamu harcamalarının finansmanı için gerekli kamu gelirlerini yeterli miktarlarda ve mümkün olan en az masrafla sağlamak ve bunları görevlerin yerine getirilmesinde optimal -en uygun- şekilde kullanılması amacına fiskal –mali- amaç denir(Özbilen, 1998: 45). Burada devlet, kamu gelirlerini özel sektörden çekeceğinden, en uygun politikayı belirlemesi ve fiskal amaçlara ulaşma konusunda rasyonel davranması, ulusal ekonominin bütününün istikrarı için hayati önem taşımaktadır.

Fiskal amaçlar, Keynes öncesi dönemde –Klasik dönem- ağırlıklı olarak kabul görmüş, piyasanın zaten kendiliğinden dengeye geleceği fikrinden dolayı ekstra fiskal amaçlar ihmal edilmiştir(Orhaner, 2000: 22). Fiskal amaçlar, kamu kesiminin finansmanıyla ilgilenen ve kamu finansmanının ekonomik ve sosyal etkileri ile ilgili boyutunu ihmal eden bir yaklaşımdır. Burada önemli olan gelirlerin toplanması ve harcanmasıdır, bunun ötesinde ekonomik istikrar üzerindeki etkisinin bir önemi yoktur. Fiskal amaçların yanında, ekstra fiskal amaçların kabul görmesi ise Keynes sonrası dönemde hayata geçirilen modern maliye uygulamaları ile mümkün olabilmiştir. Klasik yaklaşımın aksine bütçe dengesi değil de, ekonomik dengenin hedeflenmesi, ekstra fiskal ağırlıklı bir maliye politikasını öne çıkarmıştır.

Fiskal amaçların gerçekleştirilmesi ve kamu finansman politikalarının uygulanması bağlamında, kamu otoriteleri ve yardımcı kuruluşlarca giderler tespit edilip, buradan hareketle gelirlerin miktarı ve şekli belirlenmeye çalışılır. İta amiri, tahakkuk memuru, sayman ve

sayman mutemetleri gibi kamu görevlileri; kamu kuruluşlarınca yapılacak olan sarf ve harcamaların tespitini yaparlar(Tüğen, 1999: 156-160) ve daha sonra da bu giderlere göre gelirler saptanarak, kamu finansmanı prosedürünün idari boyutu tamamlanmış olur.

Kamu finansmanında dengenin sağlanması hususunda yaşanan en büyük sorunlardan biri, kamu gelir ve giderlerinin denkleştirilmesidir. Toplanan gelirler ile yapılan harcamalar arasında yer ve zaman bakımından uyuşmazlıklar yaşanabileceğinden geçici gelir kaynakları yaratılmak suretiyle bu sorun aşılmaya çalışılır.

Kamu gelir ve giderlerinin denkleştirilmesinde temel görev hazineye düşmektedir. Devletin gelirleri –örneğin vergiler- belirli dönemlerde ve ağırlıklı olarak belirli bölgelerde toplandığından, kamusal harcamaların finansmanında yer ve zaman bakımından uyumun sağlanması amacıyla vergi dışı gelir kaynaklarına –borçlanma- başvurulabilir(Coşkun, 2000: 222-224). Devlet, bu tür uyumlulaştırma işlemleri için genelde kısa vadeli –dalgalı- borçlanmayı tercih etmektedir.

1.4.1.2 Ekstra Mali (Ekstra Fiskal) Amaçlar

Klasik-Liberal iktisadi düşüncenin egemen olduğu dönemlerde ağırlıklı olarak fiskal politikaların uygulama alanı bulmasına karşın, Keynes sonrası dönemde ekstra fiskal amaçlara ulaşma yolundaki çabalarda artış gözlemlenmiştir.

Fiskal –mali- politikalarda asıl amaç; kamu ekonomisinin finansmanı iken, ekstra fiskal –ekstra mali- politikalarda ise amaç; ekonomik istikrarı sağlamak ve sosyal dengeleri korumaktır. Fiyat istikrarını koruma, sürdürülebilir ve sürekli bir büyüme trendinin yakalanması, işsizliğin azaltılarak tam istihdama ulaşılması, ulusal ekonominin sahip olduğu kaynakların özel kesim ve kamu kesimi arasında dengeli bir şekilde dağıtılması ve ödemeler dengesinin sağlanması yoluyla dış ekonomik ilişkilerde başarının sağlanması bu politikaların ana ekseni durumundadır.

Uygulanan kamu mali ve iktisadi politikalarıyla varılmak istenen amaçlar ana hatlarıyla şu şekilde belirtilebilir(Ulusoy, 1999:10-11; Ataç, 1993: 30-33) :

- Fiyat İstikrarını Sağlama ve Koruma : Fiyat istikrarını sağlamak; tasarrufların korunması ve karar birimlerinin önlerini görerek rasyonel kararlar almalarını sağlamak başta olmak üzere, ekonomik yapının bir çok ana unsuru için son derece önemlidir. Enflasyonist baskının yaşandığı bir ülkede, ekonomik istikrar ve stabilizasyonu sağlamak son derece güç

olduğu gibi, enflasyonun sebep olduğu yükün dar gelirli kesimlerin üzerinde kalması bakımından da sosyal bir eşitsizlik ortaya çıkar.

Bundan dolayı, enflasyonla mücadele hem ekonomik hem de sosyal bakımdan büyük önem taşır. İşte tüm bunlardan dolayı kamu otoritesi, fiyat istikrarını sağlayıcı iradeyi hayata geçirmek ister ve bu doğrultuda da çeşitli mali ve parasal araçlar yardımıyla fiyat istikrarını sağlamaya çalışmaktadır.

- Üretimi Arttırma (Ekonomik Büyüme) : İster liberal olsun, ister sosyalist, ister piyasa mekanizması olsun, isterse de kumanda ekonomisi, tüm ülke ekonomilerinin ortak amaçlarından biri, orta ve uzun vadede büyüyerek, refahı arttırmaktır. Piyasanın, büyüme için yeterli olacağı görüşünün savunulduğu klasik iktisat uygulamalarının geçerliliğini yitirmesi ile birlikte kamu politikaları büyüme ve kalkınma için önemli bir destekçi haline gelmiştir.

Keynes sonrası modern maliye politikası ile birlikte devlet, büyümeyi gerçekleştirmek amacıyla, çeşitli politikalar yürütmüş ve böylelikle büyüme ve kalkınmanın sağlanmasında motor güç halini almıştır. Devletin uyguladığı teşvik edici iktisadi ve mali politikalar büyümenin önemli bir unsuru olan girişimcinin, yatırım yapma arzusunu tetikleyerek, büyüme hızına katkı sağlamaktadır.

- İşsizlikle Mücadele ve Tam İstihdamın Sağlanması : İşsizlik, ekonomik açıdan verim düşüklüğüne ve potansiyelin altında bir üretim seviyesine yol açmakta, sosyal açıdan da toplumsal barışın ve adaletin bozulmasına neden olmaktadır. İşsizler, üretim yapabilecek olmalarına karşın atıl emek haline dönüşmekte, bu ise; insan, para ve üretim kaybına yol açmaktadır. İşsizlikle mücadele, ekonomik ve sosyal açıdan büyük önem taşır, bu gerçeğin farkında olan kamu otoriteleri de işsizliği yenmek amacıyla, çeşitli mali ve iktisadi araçlara başvururlar.

Emek kadar diğer üretim faktörlerinin de –sermaye, tabiat ve girişimcilik- tam kapasiteyle kullanılması, ekonomik açıdan önemlidir. Kamu kesimi politika uygulayıcıları, hem emek hem de diğer üretim faktörlerinde tam istihdamı sağlayabilmek amacını güder ve doğrultuda politikalar yürütürler.

- Gelir Dağılımında Adalet : Adil bir gelir dağılımı, ulusal zenginliklerin bölüşümünde önemli bir gösterge durumundadır. Milli gelirin; bireyler, meslek grupları, yöreler ve çeşitli sosyal tabakalar arasındaki dağılımında ortaya çıkabilecek büyük çaplı

dengesizlikler sosyal barışı bozucu etkiler yaratacaklardır. Gelir dağılımının piyasa koşullarında belirlenmesi yaklaşımı, sosyal-refah devleti uygulamalarıyla geçersiz hale gelmiştir, zira piyasa sisteminin adalet sağlayıcı özelliği son derece düşüktür. Bundan dolayı devlet, transfer harcamaları, artan oranlı vergi, kamu harcamalarında seçicilik v.b uygulamalarla; bireysel, sosyal ve yöresel adaletsizlikleri giderme konusunda etkin bir rol üstlenmiştir.

- Kaynakların Dağılımında Etkinlik : Sınırsız insan ihtiyaçlarına karşın, sınırlı miktarlarda kaynak söz konusudur. Bu sınırlı kaynakların kullanımında azami şekilde etkinlik ve verimlilik elde edilmesi amaçlanmaktadır. Kaynakların etkin şekilde dağıtılması ve kaynaklardan azami yararlılığın elde edilebilmesi için kamu iktisadi ve mali politikaları uygulanarak, devlete düzenleyici roller yüklenir.

- Dış Ekonomik İlişkilerde Denge (Ödemeler Dengesi) : Ülkeler, uluslararası ekonomik ilişkiler kapsamında; mal ve hizmet ihraç ve ithalatında bulunur, dışarıya turist gönderir, dışarıdan turist çeker, sabit sermaye yatırımları ve portföy yatırımı akımları gerçekleştirir, ülkesinde çalıştırdığı yabancı işçilere para öder ve dışarıda çalışan vatandaşlarının aracılığıyla döviz elde eder.

Bu ve benzeri faaliyetler, devletlerin dış hesaplarında açık veya fazla oluşmasına yol açabilmektedir. İşte kamu ekonomisi karar birimleri, ödemeler dengesini sağlamak amacıyla; vergi, tarife, damping, sübvansiyon v.b uygulamaları yürürlüğe koyarak, dış ekonomik ilişkilerde denge sağlanmasını amaçlamaktadır.

1.4.2 Kamusal Amaçlara Ulaşmada Kullanılan Araçlar

Ekonomik hedeflere ulaşmada kullanılan araçlar, iktisat politikası çatısı altında, para ve maliye politikası biçiminde ayrılmak suretiyle incelenir.

Enflasyonist, deflasyonist veya stagflasyonist[3] konjonktür hareketlerinin etkilerinin giderilmesinde uygulanan politika araçları, kamu otoritesine; ekonomik karar birimlerinin tüketim, yatırım, tasarruf v.b kararlarında belirleyici olma gücünü vermektedir.

[3] Stagflasyon = Fiyatlar genel seviyesinde görülen hissedilir yükselmeye karşın, büyüme hızının en alt düzeyde tutulması(Eker,2000:199)

Kamu otoritesi tarafından uygulanan politika araçlarından ilki olarak ele alınabilecek olan maliye politikası; vergilerin ve kamu harcamalarının, ekonomik istikrarın tesisine, büyümenin sağlanmasına ve tam istihdama ulaşılmasına yönelik olarak kullanılması şeklinde tanımlanabilir(Pehlivan, 1994: 344). Maliye politikası araçları şöyle sıralanabilir(Eker, 2000: 43-49) :

- Vergi Politikası : Devlet tarafından toplanan vergilerin, sadece kamu finansmanını karşılamak amacı yoktur. Vergiler aracılığıyla devlet, istikrar sağlayıcı, büyümeyi teşvik edici yada sosyal dengeleri temin edici politikaları da hayata geçirebilir.

Konjonktürle ilgili politikalarda; örneğin enflasyonist dönemlerde vergileri artırarak, tüketimi kısmayı ve böylelikle enflasyonu düşürmeyi, yada deflasyonist dönemlerde vergileri azaltarak ekonomik canlanmayı teşvik etmeyi amaçlayabilir.

Bu yaklaşım vergi politikalarına modern maliyenin kazandırdığı bir yaklaşımdır. Zira klasik dönemde denk bütçe yaklaşımı egemen olduğundan ekonominin genişleme döneminde vergilerin azaltılması, durgunluk dönemlerinde ise vergilerin arttırılması gibi bir düşünce hakimdi(Turhan, 1998: 277-278) ki, böyle bir yaklaşım ekonomik dengeyi, bütçe denkliğine feda ederek içinde bulunulan enflasyonist yada deflasyonist durumun daha da derinleşmesine yol açabilir.

Ekonomik büyüme ve kalkınma amacıyla devlet tarafından uygulanacak yatırım indirimi, vergi muafiyet ve istisnaları v.b vergi uygulamaları ekonomik büyümenin artırılması ve olumlu bir yatırım ortamının yaratılması adına faydalı olacaktır.

Sosyal adaletin sağlanması noktasında da, vergi politikaları son derece etkili sonuçlar verirler. Artan oranlı vergi sistemi, etkin şekilde uygulanabilmesi halinde sosyal tabakalar arasında ki uçurumun kapanmasına yardımcı olmaktadır.

- Harcama Politikası : Kamu harcama politikaları; ekonomik istikrarın sağlanması, konjonktür dalgalanmalarının etkisinin azaltılması, büyümenin finansmanı ve sosyal adaletin gerçekleştirilmesi gibi ekstra fiskal görevlerin ifasında kullanılır.

Vergilerin aksine, enflasyonist zamanlarda azaltılan ve deflasyonist zamanlarda arttırılan kamu harcamaları, enflasyonist zamanlarda daraltıcı, deflasyonist zamanlarda ise genişletici etkiler yaratacak şekilde uygulanmak suretiyle, konjonktür hareketlerinin etkileri minimize edilmeye çalışılır.

Ekonomik büyüme ve kalkınmanın alt yapısının oluşturulmasında kamu

harcamalarının büyük önemi vardır. Özel sektörün yatırım kararı almasında alt yapı ve bayındırlık hizmetleri belirleyici rol oynar. Kamu harcamalarının "çarpan" ve "hızlandıran" etkileri, harcama miktarının üzerinde bir gelir artışı elde edilmesini sağlarlar.

Sosyal dengelerin tesisi bakımından da kamu harcamaları son derece önemlidir. Yoksul ve kimsesizler için yapılan sosyal tesisler, sağlık ve eğitim harcamaları sosyal adaletin tesisinde büyük rol oynar. Kamu harcamaları içinde sosyal dengeleri sağlayıcı en önemli harcama ise "sosyal amaçlı transfer harcamaları" dır. Transfer harcamaları, ulusal zenginliğin bir kısmının ihtiyaç sahibi kişilere dağıtılmasını sağlayarak, geliri yeniden paylaştırır.

- Borçlanma Politikası : Devletin borçlanması, borç verenlerin ellerindeki fonları hükümete transfer ettikleri ve daha sonra da ifa vakti geldiğinde, hükümetin geri ödeme yoluyla kaynakları ana para ve faiziyle hak sahiplerine ödediği iki taraflı bir değişim sürecidir(Buchanan, 25.04.2006).

Devletin borçlanmasının bir takım ekonomik ve sosyal etkiler yarattığı herkes tarafından kabul edilen bir gerçekliktir(Erdem, 1996: 143). Devlet borçlanmasının, ekonomide ve sosyal yaşamda düzenleyici unsur olarak kullanılması, klasik döneme tepki olarak ortaya çıkan, modern iktisat döneminde mümkün olabilmiştir(Eker ve Meriç, 1999: 218). Günümüzde önemli bir düzeye ulaşmış bulunan devlet borçları, ekonomik istikrar ve gelişmenin sağlanmasında kullanılmaktadır(Nemli, 1996: 194).

Devlet borçlanmak suretiyle, piyasadan para çekerek tüketimi kısmayı, yada ifası gelen borçlarını ödeyerek deflasyonist dönemlerde tüketimi teşvik etmeyi, böylece konjonktür hareketlerini düzenlemeyi amaçlar. Sosyal açıdan ise borçlanma; kamu gelirlerinin tüketici birimlerden alınarak, tasarruf sahiplerine dağıtılması şeklinde yeniden bölüşüm etkisi yaratır. Böylelikle günümüzde artık normal bir kamu geliri sayılan borçlanma, sadece kamunun finansmanı amacıyla değil, aynı zamanda da, istikrarı tesisi etmede kullanılmaktadır.

Borçlanma gerekçelerine baktığımızda; gelişmiş ülkelerle, gelişmekte olan ülkeler arasında farklılıklar göze çarpmaktadır. Gelişmiş ülkelerde borçlanma; daha çok geçici bütçe açıklarını gidermek, olağanüstü giderlerin karşılanmasını sağlamak ve bazı büyük projelerin finansmanı sağlamak amaçlarıyla yapılırken, gelişmekte olan ülkelerde daha çok yapısal sorunlardan kaynaklanan; sermaye yetersizliğinin giderilmesi, kronikleşen bütçe açıklarının telafisi, sanayileşme çabalarının finansmanı ve yüksek boyutlu askeri harcamaların finansmanı amaçlarıyla yapılmaktadır(Yavuz, b.t.y: 6-9).

• Bütçe Politikası: Bir ekonomide belirlenen temel ekonomik amaçlara ulaşmak için, kamu gelir ve giderlerinin miktarında yapılan değişikliklere bütçe politikası denir. Başka bir ifadeyle bütçe; ekonomik amaçlara ulaşmak için kullanılan gelir ve giderlerin miktar ve bileşimindeki düzenlemelerdir(Aksoy, 1993: 300)

Devlet bütçesi, kamu gelirleri ve kamu harcamalarının tespit edilmesini sağlayan bir belge görünümündedir. Böylece, maliye politikası araçlarındaki –vergi, harcama, borçlanma- değişimler bütçe aracılığıyla toplu şekilde görülebilir.

Klasik dönemde; denk bütçe anlayışının egemen olmasından dolayı, bütçenin ekonomik istikrarı tesisi edici rolü önemsenmemekte ve mümkün olduğunca ekonomik düzenlemelere yön vermeye bir bütçe anlayışı egemen kılınmaya çalışılmaktaydı. Ancak daha sonra modern maliye anlayışı ile birlikte bütçelere; konjonktür dönemlerini düzenleme, büyüme ve kalkınmayı sağlama, gelir dağılımını düzenleme ve istikrarı sağlama gibi bir takım işlevler yüklenilmiştir(Tüğen, 1999: 20-26). Keynezyen düşünce ile birlikte, 1929 bunalımının sonucu olarak ortaya çıkan efektif talep yetersizliği ve gayriiradi işsizliğin önlenmesinde "Telafi Edici Bütçe" anlayışı uygulamaya konulmuş ve böylece bütçelere aktif roller yüklenilmiştir(Musgrave, 2004: 27-31). Günümüzde bakıldığında da, devlet bütçesinin bir çok ekonomik ve sosyal olayı düzenlediği görülmektedir.

Kamu otoritesince belirlenen hedeflere ulaşmak için kullanılan araçlardan ikincisi ise para politikasıdır. Devletin para basma yetkisine dayanarak, para arzında bulunması parasal denge ve parasal istikrar üzerinde önemli etkilere yol açmaktadır(Dileyici, 2001: 27).

Para politikası; belirli hedeflere ulaşmak amacıyla, ekonomik akışı içinde alınan parasal kararlara denir(Eroğlu, 2004:140), şeklinde ifade edilebilir. Para politikası ile kamu otoritesi, ekonomideki para arzını kontrol etmeye çalışmaktadır. Birçok merkez bankası için para politikasının temel amacı; enflasyonun düşük ve değişken olmayan seviyelerde sürdürülmesi olup, nihai amaç ise üretim ve istihdamın yükseltilmesi ve sürdürülmesidir(Börümcekci, 2002: 7). Para politikası araçları aşağıdaki başlıklar halinde ele alınabilir(Hiç, 1994: 43-50; Ünsal, 1999: 150-157) :

• Açık Piyasa İşlemleri : Para politikası araçlarından biri olan açık piyasa işlemleri, merkez bankasının halka tahvil satması veya halktan tahvil satın almasıdır. Merkez bankası, halktan tahvil satın alarak piyasaya para sürmekte, halka tahvil satmak suretiyle de piyasadan para çekmektedir. DİBS'ler aracılığıyla –tahvil ve bono- gerçekleştirilen bu işlemlerle

piyasadaki para arzı dengelenmeye çalışılır.

- Reeskont Oranı : Bu politikada; merkez bankası, kendinden borç isteyen ticari bankalara karşı faiz oranında değişiklikler yapmak suretiyle, para arzı üzerinde belirleyici olmaya çalışır. Böylelikle, enflasyonist dönemlerde faiz oranını yükselten merkez bankası, talebi kısmayı amaçlar, tersine deflasyonist dönemlerde ise faiz oranını azaltarak talebi teşvik etmeye çalışır.

- Munzam (Yasal) Karşılıklar Oranı : Merkez bankasının, ticari bankaların, merkez bankası kasalarında tutmalarını zorunlu kıldığı oranlara, munzam karşılıklar –yasal/zorunlu karşılıklar- denir. Merkez bankasının uyguladığı bu politika ile; enflasyonist dönemlerde munzam karşılıklar oranı yükseltilmek suretiyle, kaydi para azaltılır böylece enflasyonla mücadele edilir. Deflasyonist dönemlerde ise, munzam karşılıklar oranı azaltılarak, piyasanın canlanması sağlanmaya çalışılır.

- Selektif (Seçici) Kredi Politikası : Bu politikayla sunulan, kredilerde seçici davranılmaya çalışılmakta ve bu yolla para arzı düzenlenmektedir. Kredi politikasıyla, kredi plafonu belirlenmeye çalışılmakta ve dağıtılacak kredinin; miktar, faiz oranı ve vadesiyle oynamak suretiyle, kredi talebi kontrol edilmektedir.

1.4.3 Kamu Ekonomisi Politikalarında Uyum Sorunu

Hükümetler tarafından ekonomik istikrarın sağlanması amacıyla, bir takım amaçlar belirlenmiş ve bu amaçlara ulaşmak içinde bir kısım iktisat politikası araçlarından yararlanılmış olabilir. Ancak varılmak istenen amaçlarla, araçlar arasında bazen uyumsuzluklar yaşanabilmektedir. Sözgelimi, kalkınma amacı ile borçlanma aracı arasında bu tür bir çelişki yaşanabilir şöyle ki; kalkınmanın sağlanması için eğer sermaye birikimi yeterli değil ise borçlanma şart gibidir. Oysa borçlanma politikalarının temel amacı, borçları mümkün olduğunca azaltmaktır. Böyle bir durumda da kalkınma amacı ile, borçlanma politikası arasında uyumsuzluk yaşanacaktır(Eker, 2000: 51-52). Amaçlarla araçlar arasındaki uyumsuzluk, topluma fedakarlık yapma konusunda sorumluluk duygusu yükleyecektir. Aynı şekilde kamu otoritesi konumunda bulunan politika belirleyicilerinin de politikalarını belirlerken, alternatif durumları da göz önüne almaları gerekecektir.

Uygulanan ekonomi politikası araçları ile varılmak istenen amaçlarda yaşanan uyum sorunu aşağıda yer alan Tablo 1.1'de gösterilmiştir.

Tablo 1.1: Ekonomik Amaçlar ve Olası Sonuçları

EKONOMİK AMAÇ	OLASI SONUÇLARI
Yüksek GSMH Artışı	Enflasyonda Yükselme, İstihdam Artışı
Enflasyonun Düşürülmesi	GSMH Gerilemesi, Yüksek Oranlı İşsizlik
İşsizliğin Azaltılması	GSMH Büyümesi, Enflasyonda Yükselme
Dış Ticaret açığının Düşürülmesi	İç Tüketimde, Yatırımda (GSMH) Düşme

Kaynak: Eğilmez ve Kumcu, 2004: 343

Tablo 1.1'de de görüldüğü gibi amaçlarla araçlar arasında, farklılaşma ve bu bağlamda mutlak bir fedakarlık söz konusudur. Amaçlar arasındaki uyum, tek başına yeterli olmayıp, ekonomi politikası araçları arasında da uyum gereklidir. Kamu ekonomisinde karar mercii durumundaki otoriteler maliye politikası ve iktisat politikası arasında eş güdüm sağlamalıdır. Söz konusu karar biriminin, maliye politikası ve iktisat politikası araçlarını müştereken kullanması gerekir(Haller, 1994: 400). Kamu araçlarındaki eşgüdüm, iktisadi başarı için şarttır. Zira birbirinden bağımsız gibi görünen araçlar, birbirleriyle ilişki içindedirler

1.5 Küreselleşme Olgusu

Küreselleşme, günümüzde üzerinde en fazla yorum yapılan ve hemen hemen tüm toplumsal konuların tam ortasında yer alan bir olgudur. Bugün artık birçok konu başlığı – ekonomi, politika, kültür, bilim, çevre, demokrasi, spor v.b- içinde mutlaka küreselleşme kelimesinin geçtiği bilimsel ve(ya) düşünsel çalışmalara sahiptir. İnternette bir arama motorunda veya herhangi bir kütüphanede küresel veya global başlığını içeren sayısız metne ulaşmak artık olağan bir durumdur. Küreselleşme belki de, insanoğlunun bu yüzyılda en fazla kafa yorduğu konuların başında gelmektedir.

Küreselleşme konusundaki sayısız bilimsel ve düşünsel esere karşın, küreselleşmeyi tanımlayan ortak bir tanıma hala ulaşılamamıştır. Küreselleşmenin entelektüel platformda yarattığı derin izlere paralel olarak, tanımlanmasında da derin farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu durumda belirleyici olan unsurların başında ise; kelimenin ideolojik alanlara çekilmeye

çok elverişli olması ve bundan dolayı da değişik ideolojik grupların –Liberal, Sosyalist, Milliyetçi, Muhafazakar v.b- kendi bakış açılarına göre, sözcüğe farklı anlamlar yükleme çabası gelmektedir.

Küreselleşme konusundaki bu derin ideolojik farklılaşmaya karşın, örnek olması bakımından birkaç farklı küreselleşme tanımı yapmak mümkündür. Bu konuda DPT(2000: 3) şöyle bir tanım yapmaktadır; "Küreselleşme; ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda sahip olunan bazı değerlerin, ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılmasını ifade etmektedir". Böylece küreselleşme ulusal olanın evrenselleşmesidir denilebilir.

Başka bir küreselleşme tanımı; "Ülkeler arasında mal, hizmet, uluslar arası sermaye akımları ve teknolojik gelişimin hızlı bir şekilde artmasını ve serbestleşmesini ve bunlar sonucu ortaya çıkan ekonomik gelişmeyi ifade eder. Birbirleriyle mal işlemleri, çeşitliliği, değer artışları, hizmetler, uluslararası sermaye akımları, teknolojinin çok hızlı ve yaygın bir şekilde yükselmesi ve bu sayılanların ülkeler arasında giderek serbestleşmesi sayesindeki ekonomik gelişme"(Öz, 02.04.2006) şeklinde getirilebilir. Tanımda da açıkça görüleceği gibi, ekonomik ağırlıklı bir tanımlamaya gidilmiş, küreselleşmenin diğer boyutları ise ihmal edilmiştir.

Küreselleşmeye objektif bir tanımlama getirme güçlüğü, onun yeryüzündeki varlığının, belirli işaretlerle bulunmaya çalışılmasına yol açmaktadır. Tanımlama yapma konusundaki güçlüklere karşın, yeryüzünün küresel değişimini gösteren belli başlı gelişmeler vardır.

Ülkeler arasındaki ilişkilerin artması, ulusal değerlerin sınırlarını aşarak evrenselleşmesi, hızlı ve spekülatif sermaye akımlarının çoğalması, başta internet olmak üzere teknolojik gelişmelerin dünyaya yayılması, teknolojideki gelişmelerden dolayı emeğe olan talebin azalması ve buna paralel olarak sendikaların güç kaybetmesi, çok uluslu şirketlerin artması ve bu şirketlerin tüm küresel pazara yayılma isteği, karşılıklı bağımlılığın artması ve devletlerin egemenlik haklarının giderek zayıflaması, iktisadi politikalarda müdahaleci yaklaşımların terk edilerek özelleştirme uygulamalarının çoğalması(Aktel, 2003: 10-11) gibi gelişmeler küreselleşme sürecinin getirdiği belli başlı değişimler durumundadırlar.

1.6 Küreselleşme Karşısındaki Yaklaşımlar

Küreselleşme karşısındaki yaklaşımlar, kişi veya grupların dünya görüşleri ve ideolojik söylemleriyle paralel olarak çeşitlilik gösterebilmektedir. Böylesi bir yapılanma

içinde küreselleşme konusundaki yaklaşımlar; küreselleşme yanlıları, küreselleşme karşıtları ve objektif yaklaşım –sentezciler- başlıkları altında ele alınabilmektedir.

1.6.1 Küreselleşme Yanlıları

Küreselleşme yanlılarına göre küreselleşme, gerçek ve kaçınılmaz olduğu kadar, insanlığın tüm birikmiş sorunlarına çözüm getirecek mükemmel bir değişim sürecidir. Bir bütün olarak düşünüldüğünde globalizasyonun, bir pozitif güç ve savunulmaya değer bir şey olduğu ve aynı zamanda globalizasyonun sosyal ve ekonomik etkilerinin, hem onu savunanlar, hem de ona karşı olanlar tarafından hızlandırılacağı iddia edilmektedir(Taylor, 10.05.2006).

Küreselleşme ve onun siyasal parolası olan Liberalizm, günümüz dünyasının en fazla etki alanı yaratmış ve en fazla yayılarak, yerleşmiş iki kavramı durumundadırlar.

Böylesi bir söylemde daha da ileriye giden Fukuyama(1999) insanlık için son nokta olarak Liberalizmi göstererek, bundan daha mükemmel bir sistemin olmadığını ve Liberalizm'den sonra insanlığın yok olacağını iddia ettikten sonra, son 400 yılın en büyük makro değişiminin Liberalizm olduğunu, bu durumun ulusal sınırları aşarak tüm dünya üzerinde yerleşik bir hal aldığını savunmuştur. Yine Fukuyama'ya göre(1999: 62-65); 1790 yılında sadece Fransa, ABD ve İsviçre'de egemen olan Liberal siyaset anlayışı, son derece hızlı bir yayılma süreci yaşadıktan sonra, 1990 yılında aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 61 ülkede yerleşik hale gelmiştir.

Türkiye'de küreselleşmenin önde gelen savunucularından olan Mehmet Altan'a göre de (2000:11; 2001: 12); ulus devlet, ulusal sınırlar, ulusal ordular, ulusal paralar v.b. git gide önemini yitirmektedir ve Ulusal Egemenlik kavramının, iktisadi olarak anlamını yitirmesi, ırka dayalı ulus devlet anlayışının, yerini beyine dayalı 'dünya vatandaşlığı' yaklaşımına terketmesine yol açmıştır.

Yine Mehmet Altan(12.04.2006); küreselleşme ile birlikte öne çıkan bilgi toplumu kavramı ile birlikte, kas gücünden beyin gücüne geçildiğini ve böylelikle ulus devletin, kol gücünün ve sermayenin eski önemini yitirdiğini, bunun yerini bilgi ve beyin gücünün aldığını, bilgi toplumu ile birlikte hammaddenin katma değerinin arttığını ve böylelikle insanlık için zenginlik ve refahın büyüdüğünü belirtmiştir.

Küreselleşmeye getirilen eleştiriler arasında; küreselleşmeyle birlikte ortaya çıkan refah ve zenginliklerden sadece belirli bir kesimin –zenginlerin- yararlandığı buna karşın

yoksulların ve çalışan sabit gelirlilerin ise bundan faydalanamadığı yer almaktadır. Küreselleşmeyle birlikte çalışanların yaşam standartlarının daha da kötüye gittiğine ilişkin iddialara ise Drucker(1993: 61) şöyle yanıt vermektedir; gelişmiş ülkelerde çalışanların yaşam standartları, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere göre çok daha iyi durumdadır. Amerika'da sendikalı bir işçi yılda ortalama 50.000 $ kazanmakta, vergi sonrasında ise yaklaşık 45.000 $ kalmaktadır. Bu rakam ABD standartlarında ucuz bir otomobilden 8 tane alabilmek demektir. Böylesi bir durumun, hiçbir az gelişmiş ülke ekonomisinde mümkün olamayacağı açıktır. Böylelikle Drucker; küreselleşmeye uyum sağlayabilen, bilgiye ve teknolojiye önem veren ülkelerle, kendini küresel değişimden soyutlayan ülkeler arasında açık bir refah farkının oluşmasını kaçınılmaz görmektedir.

1.6.2 Küreselleşme Karşıtları

Küreselleşme karşıtlarının geniş bir yelpazeye yayılmış olmaları, tek tür bir yaklaşım belirlenmesini güçleştirmektedir. Neo-Marksistler'den, Milliyetçilere, Yeşillerden, Muhafazakarlara, Anarşistlerden, Feministlere kadar çok geniş bir kesim küreselleşme hakkında negatif düşünmektedir.

Gerekçeler farklı olsa da –emeğin sömürülmesi, manevi değerlerin aşındırılması, ulus devletin acze düşürülmesi, erkek egemen bir dünya sisteminin yaratılması v.b.- öfkenin hedef aldığı ortak düşman aynıdır; küreselleşme!

Küreselleşme karşıtları, küreselleşmenin, insanları birleştirdiği ve kaynaştırdığı söylemine karşı çıkmaktadırlar. Küreselleşmenin kendi içsel çelişkisiyle, aynı anda hem birleştirdiğini, hem de ayrıştırdığını savunan Bauman'a göre(1999: 8-9); küresel süreç, kaynakların dağılımında adaletsizliğe yol açtığından zenginler için dolaşım özgürlüğü ve hareketlilik getirirken, yoksullar için yerine çakılıp, sabit kalmayı ifade etmektedir. Böylelikle sadece zenginler küreselleşmekte, yoksullar ise yerelleşmektedir. Bu ise insanlığın kaynaşması ve bütünleşmesi adına olumsuz bir durumdur.

Küreselleşmeye karşı çıkanların ikinci tezi, küreselleşmenin aslında yeni bir şey olmadığı, XVIII ve XIX. yüzyılın sanayi sonrası dünya düzeninin günümüzde de aynen geçerli olduğudur. Bu konuda I. Dünya Savaşının başlangıç yılı olan 1914 yılına gönderme yapan Hirst ve Thompson(2003: 8-10), bu tarihte dünyaya egemen olan 8 devletin (ABD, Rusya, İngiltere, Fransa, Almanya, Japonya, İtalya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu), ufak değişikliklerle hala egemen güçler olduğunu belirtmektedirler. 1914 egemenlerine göre

sadece iki küçük değişim söz konusudur; Avusturya-Macaristan'ın yerini Kanada almıştır ve Rusya 1914'e nazaran biraz daha fakir ve güçsüzdür.

Yine benzer bir eleştiride, Liberalizmin egemenliği ile ilgilidir. Bu yaklaşıma göre Liberalizm, 1914 öncesinde olduğu gibi yine başat ideoloji durumundadır ve milli ekonomileri küresel sürecin içine alma çabaları, sömürgecilikle paralellikler göstermektedir(Koçdemir, 2002: 60). Küreselleşme aslında dünyanın tek bir pazar haline gelmesidir ve bu yeni bir olgu değildir. Zaten kapitalizm dünya gündemine geldiği son 300-350 yıldır kendi sınırlarını aşarak tüm dünyayı egemenliği altına almaktadır (Şaylan v.d, 1997: 10).

Küreselleşemeye yönelik en belirgin tavır, yaşanan sürecin küreselleşme değil, aslında emperyalizm olduğu yönündedir. Küreselleşme karşıtları –özellikle sosyalistler- emperyalizme vurgu yaparak, küreselleşmenin bir ideoloji olduğunu savunmaktadırlar. Böylece küreselleşme; hegemon gücün kullandığı güçlü bir silah ve emekçilerin koşullarını daha da ağırlaştırmak için esaslı bir bahane durumundadır(Yıldızoğlu, 1996: 78). İçinde bulunulan süreçle birlikte insanların modern köleler haline geldiği, sömürü ve zulmün şiddetlenerek sürdüğü iddia edilmektedir(Gündoğan, 1997: 44). Alev Alatlı'da(26.04.2006) küreselleşmeyi; zenginler kulübünün dünyamız üzerinde kurmaya çalıştığı bir "hegemonya" ve tekdüze tipleştirmeden dolayı "postmodern faşizm" olarak tanımlamaktadır

Küreselleşmeyle geldiği söylenen rekabet ortamının, hegemon güçlerin yarattığı tekellerden dolayı işlemediği iddia edilmekte, Amin'e göre ise(2003: 16-18) bu tekeller 5 ana başlık altında toplanmaktadır :

- Teknolojik tekel,
- Dünya finans pazarlarının denetimi,
- Doğal kaynakların tekelci kullanımı,
- Medya ve iletişim tekelleri,
- Kitle imha silahları üzerinde kurulan tekel.

1.6.3 Objektif Yaklaşım (Sentezciler)

Küresel değişim sürecine objektif bir şekilde bakmaya çalışanları ifade eden objektif – sentezci- düşünürler; küreselleşmenin yadsınamaz bir gerçeklik olduğunu kabul etmekle birlikte, bunun ne Liberallerin iddia ettiği gibi her derde deva bir sonuç yaratacağını, nede

başını Sosyalistlerin çektiği küresel muhalefetin iddia ettiği gibi, bir felaketler zincirine yol açacağını düşünmemektedirler. Bu gruptakilere göre; küreselleşme yaşanan bir gerçekliktir, toplumda ve ulus devlette bir takımlar değişimler yaratmaktadır, ancak bu küreselleşmenin ne topyekun kabulünü, ne de topyekun reddini gerektirmez

Küreselleşme; politik ve ekonomik etkilerin birleşiminden meydana gelen, bir dizi karmaşık süreçten oluşmaktadır. Bir doğa gücü değildir, politik ve ekonomik çevreler gelişimine katkıda bulunmuşlardır. Küreselleşme uygulamaya konulan çağdaş politikalardan daha farklı bir anlam ifade etmektedir, toplumların kurumlarını dönüştürmektedir. Küreselleşme doğrudan doğruya "yeni bireyselciliğin" yükselişiyle ilişkilidir(Giddens, 2000b: 40-45).

Giddens'ın, küreselleşme karşısında takınılması gereken tavırla ilgili yorumu; "üçüncü yol politikaları" çerçevesinde ele alınmaktadır. Giddens'a göre(2000b: 75-79); ekonomik küreselleşme, yerel pazarlardaki kendi kendine yeterlilik durumuna karşı yıkıcı bir etki yaratabilir, buna karşın korumacı politikalarda arzulanan bir durum değildir. Serbest ticaret ekonomik gelişmenin motoru olabilir, ancak üçüncü yol uygulayıcıları sosyal adalet kavramıyla bağlarını koparmamalıdırlar. Eski Sosyal Demokrat yaklaşım, hakların kayıtsız şartsız verilmesini öngörmekteyken, yeni Sosyal Demokrasi; "sorumluluk yoksa hak da yoktur" temeli üzerinde şekillenmelidir.

Böylelikle küreselleşme konusunda yapılması gereken şey; dünya çapında uluslararası ilişkilerin kopması veya gerilemesi olmamalıdır. Yapılması gereken; küreselleşmenin etkilerini yumuşatmak, hızını kesmek, düzenlemek ve denetlemektir. Ancak bu düzenlemeler, yerel boyutlarıyla sınırlı kalmamalı, tüm dünyayı içine almalıdır(Morin ve Nair, 2002: 143-144).

1.7 Küreselleşmenin Siyasal Tarihçesi

Küreselleşme belki de insanlık tarihi kadar eski bir kavramdır. İnsanoğlunun yaradılışından gelen doğayı tanıma ve değişik coğrafyaları keşfetme güdüsünün üzerine bir de kişisel ihtirasları ve egoları eklenince, küresel boyutlu düşünen bir varlık ortaya çıkmıştır.

Küreselleşmenin siyasal tarihçesini soğuk savaş öncesi ve soğuk savaş sonrası olmak üzere iki dönem halinde işlemek faydalı olacaktır. Zira, soğuk savaş yıllarının iki büyük aktöründen biri olan SSCB'nin dağılması, küreselleşmeye belirli bir ivme kazandırmış ve küreselleşmenin etki alanını genişletmiştir

1.7.1 Küreselleşmenin Başlangıç Dönemi ve Soğuk Savaş Öncesi Durum

Denizlerdeki keşifler ve sömürgeleştirme politikalarıyla başlayan küreselleş(tir)me siyaseti, başlangıçta askeri işgaller ve misyonerlik faaliyetleri ile yürütülmüş, ancak daha sonra sanayi devriminin de etkisiyle giderek çok uluslu şirketler ve kültürel etkiler küreselleşmenin dünya çapına yayılmasında etken rol oynamıştır. Küreselleşmenin son dönem gelişmelerine bakıldığındaysa; kitle iletişim araçlarında ve teknolojide meydana gelen değişimler önemli bir rol oynamıştır. Küreselleşmenin son yıllarda tüm dünyayı etkisi altına alabilmesinin temelinde ise SSCB'nin çöküşüyle, ABD başta olmak üzere kapitalist ülkelerin politikalarını tüm dünya genelinde yayma fırsatı bulmaları önemli bir etkendir(Oran, 03.05.2006).

Fransız İhtilali, küreselleşmenin ekonomik söylemi olan Liberalizmin tarihi dönemeçlerinden biri durumundadır. XVII. yüzyılda, İngiltere'de Bill of Rights'ın -haklar bildirgesi- başlattığı Liberal rüzgar, Amerikan Bağımsızlık Bildirgesiyle doruğa ulaşmış, Fransız İhtilali ile ise tüm insanlığı etkisi altına alarak adeta evrenselleşmiştir.

Ancak Liberalizm, Fransız İhtilali içinde kendini hemen kabul ettirememiş, eski gidişattan yana olan mutlakıyetçilerin ve imtiyazlı sınıfların sert direnişleriyle karşılaşmış, kendini kanıtlamak adına mücadele etmek zorunda kalmıştır(Garan, 1968: 53-55).

Global çapta etki alanı yaratmak, büyük çaplı organizasyonları gerektirmektedir. Ulus devlet, böylesi bir ihtiyacın ürünü niteliğindedir. XVI ve XVII. yüzyılın büyük imparatorlukları modern dünyanın gereklerine cevap veremez hale gelince, imparatorlukların yıkıntılarından yeni, daha küçük ama daha etkin ulus devletler yaratıldı. XVIII ve XIX. yüzyıllarda yaratılan ulus devletin "kutsallığı" ve "dokunulmazlığı" genel bir kanı haline geldi(Sander, 2003: 142-144).

Yaratılan ulus devletler, sanayi devrimi sonrası ortaya çıkan kitle üretiminin ve kapitalizminin emrine verildi. Böylelikle üretimin sürdürülebilmesi için gereken hammaddelerin temini ve üretimin sonucunda elde edilen malların pazarlanması sorunu, sömürgeciliği doruk noktasına ulaştırdı. Başlangıçta büyük ölçüde paylaşımda yalnız olan İngiltere ile Fransa, İtalyan ve Alman ulus devletlerinin kurulmasıyla birlikte(Uçarol, 2000: 231) yeni sömürge temininde zorluk çekmeye başlamışlardır. Büyük küresel güçlerin, tüm dünya coğrafyalarını sömürmeleri sonucunda, sömürecek her hangi bir yer kalmaması üzerine birbirlerinin sömürgelerine göz dikmeleri insanlığı topyekun bir kavganın içine itmiştir.

I. Dünya Savaşı, insanlığın ilke kez böylesine topyekun bir şekilde birbirleriyle

savaştığı bir savaştır. Gerçi daha önce mezhep çekişmelerinden kaynaklanan Otuz Yıl ve Yüz Yıl Savaşları yaşanmış ve bu savaşlarında her iki tarafında da değişik müttefik güçler olmuştur, ancak hiçbiri I. Dünya Savaşındaki kadar geniş çaplı ve yıkıcı değildir.

I. Dünya Savaşından sonra kalıcı bir barışın tesis edilebilmesi amacıyla Milletler Cemiyeti kurulmuş, ancak istenen başarı sağlanamamıştır. Kurulduğu yıl olan 1920'den 1935'e kadar dünyada meydana gelen 43 anlaşmazlığa çözüm bulmaya çalışmış, ancak bunlardan sadece 12'sini çözebilmiştir(Dilan, 1998: 69-71).

Tüm bu barışı tesis etme çabaları sonuçsuz kalınca, 1939 yılında II. Dünya Savaşı patlak vermiş, 1945'de savaşın sona ermesiyle birlikte Avrupa; ABD ile SSCB arasında ikiye bölünmüş ve böylelikle soğuk savaş dönemi başlamıştır.

1.7.2 Soğuk Savaş ve Sonrasında Yaşanan Gelişmeler

II. Dünya Savaşı sonrasında, dünya soğuk savaş sürecinin yaşandığı bir döneme girdi. ABD ve müttefiklerinden oluşan NATO ile SSCB ve Doğu Avrupa ülkelerinden oluşan Varşova Paktı üyeleri arasında yaklaşık yarım yüzyıl süren düşük yoğunluklu bir gerginlik yaşanmıştır.

Her iki blokta da Amerikan ve Sovyet çekişmesinden kaynaklanan bir kutuplaşma yaşanmış, bloklara dahil ülkeler arasındaki ilişkiler asgari seviyede kalmıştır. 1960'lara kadar çok ağır şekilde hissedilen bu düşük seviyeli ilişkiler, ekonomik kaygıların da desteğiyle azda olsa artma eğilimi göstermiş, 1960'lardan itibaren Doğu ile Batı arasında kısmi de olsa bir yakınlaşma gözlemlenmiştir(Oygur, 1985: 60-62).

Sovyetlerin Afganistan'ı işgali ve Doğu Avrupa'da Leh Valessa gibi liderlerin önderliğinde başlatılan demokratikleşme çabaları, Varşova Paktı'nın çözülmesinde önemli etkenler olmuştur. Ağırlaşan bürokratik yapı, Sovyet devlet sistemi üzerinde yük oluşturmuş ve Berlin Duvarının yıkılması da sonun başlangıcında son damla vazifesi görmüştür.

Sovyetlerin son dönemi, sistemi kurtarmaya yönelik çabalarla geçmiş, ufak tavizlerle sosyalizm yaşatılmaya çalışılmış, ancak çöküş önlenememiştir. Gorbaçov, Ocak 1987'de Glasnost "açıklık" ilkesini kamuoyuna duyurdu, ardından da Kasım 1987'de Perestroyka "yeniden yapılanma" ilkesi hayata geçirilerek(Armaoğlu, 1991: 116-121) sistem reforme edilmeye çalışılmıştır.

Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra kapitalizm, eski pazarlarına yeniden kavuşmuş XX. yüzyıl boyunca giremediği tüm pazarlara –Çin, Rusya v.b- tekrar girmeyi

başarmıştır(Töre, 2002: 45).

Soğuk savaş sonrasında tek kutuplu bir dünya yaratarak, dünya çapında öncü güç haline gelen ABD, NATO ve AGİT gibi savunma teşkilatları ile APEC ve NAFTA gibi bölgesel ve IMF, WB ve WTO gibi küresel ekonomik oluşumlarla küresel sistemi şekillendirme çabası içine girmiştir(Brzezinski, 1998: 30)

1.8 Küresel Çelişkiler ve Küresel Fırsatlar

Küreselleşme, beraberinde fırsatlar ve çelişkileri de getirmiş, global düzenin kendine özgü çelişkili yapısı bir taraftan yer küre için yeni fırsatlar yaratırken, bir yandan da problemleri ve tehditleri evrenselleştirmiştir. Küresel değişim, fırsatlar sunmasına karşın çelişkileri de beraberinde getirmiştir.

1.8.1 Küresel Çelişkiler

Küreselleşme süreci ile birlikte, en fazla tartışılan konuların başında küresel çaplı gelir adaletsizliği gelmektedir. Küreselleşmenin büyük bir hız kazandığı 1980 sonrasında, gelir çarpıklıklarının daha da arttığı iddia edilmektedir.

1960 yılında dünya nüfusunun en zengin %20'lik kısmı ile en yoksul %20'lik kısmı arasındaki fark 30 kat iken, bu oran 1995'te yaklaşık 3 kat artarak 82 kata yükselmiştir. Gelişmekte olan ülkelerin yarısından çoğunda nüfusun en zengin %20'si ulusal gelirin yarısını elde ederken, en fakir %20'lik kesimi onda birinden daha azıyla yetinmek zorunda kalmaktadır(Went, 2001: 57). Günümüzde 1 milyarı aşkın insan işsiz durumdadır ve her yıl yaklaşık 30 milyon insan açlıktan ölürken, 800 milyon insan da yetersiz şekilde beslenememektedir(Başkaya, 2004a: 60). Afrika'nın bir çok ülkesinde temiz suya ulaşabilmek lüks sayılmakta, SAGA ülkelerinin yarısına yakını kullanılabilir su kaynaklarına erişememektedir(TİKA, 13.04.2006).

Kaynakların dağılımı noktasında da büyük bir uçurum söz konusudur. Günümüzde üretilen zenginliklerin büyük bir kısmı kuzey tarafından tüketilmektedir. Böylelikle; dünyada ki toplam enerji kaynaklarının %75'i, kerestenin %90'ı, kağıdın %81'i, demir-çeliğin %80'i ve tüm et üretiminin %70'i kuzey tarafından tüketilmekte(Tuna, 2001: 15), güney ise kalan kısmıyla yetinmek zorunda kalmaktadır. Böylece dünya hammadde ve kaynak paylaşımında büyük bir adaletsizlik söz konusudur.

Küresel çelişkiler kendini bebek ölüm hızı oranlarında da hissettirmektedir. 2002 itibari ile, bebek ölüm hızları arasında büyük bir fark söz konudur. ABD'de bebek ölüm oranı her bin bebekten sadece 6 iken, bu rakam diğer gelişmiş ülkeler; Almanya, Avusturya, Avustralya ve Danimarka'da 1000'de 4 ve İngiltere'de de 1000'de 5 civarındadır. Buna karşın bebek ölüm oranları; Afganistan'da 1000'de 144, Angola'da 1000'de 191, Somali'de 1000'de 125 ve Mozambik'te 1000'de 117'dir. Türkiye için bebek olum oranı ise yaklaşık olarak 1000'de 35'tir(Gürdal ve Özer,2004:768-771)

Gelir dağılımdaki adaletsizlik, küresel sistemin -en azından şimdilik- gelişmiş batı toplumları lehinde geliştiğini göstermektedir. UNDP'nin yayınladığı 2005 yılı insani gelişme raporu da ülkeler arasındaki küresel uçurumu ortaya koymaktadır(UNDP,12.04.2006). Türkiye'nin 94. sırada yer aldığıbu raporda; İnsani Gelişme Endeksi Raporunun ilk yirmi sırasında yer alan ülkeler –Japonya hariç- Avrupa ve Kuzey Amerika'da yer alırken, son yirmide yer alanlar –Haiti, Yemen ve Timor hariç- Afrika'da yer almaktadır. Ancak muhakkak olan bir gerçeklik vardır ki o da, gelişmekte olan ve(ya) az gelişmiş ülke kategorisinde değerlendirilebilecek hiçbir ülke ilk yirmide yer alamamıştır.

Küresel eşitsizliğin oluşumundaki sürece bakıldığında küreselleşmeye uyum sağlayabilen ülkeler ile uyum sağlayamayan ülkeler arasındaki fark git gide artmaktadır(DTM, 07.04.2006). Böylelikle küreselleşmenin olumsuzluklarından korunmak amacıyla yapılacak bir kendini "izole etme politikası" daha olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir.

Küresel çelişkiler sadece gelir dağılımı ve(ya) kaynak dağılımı ile sınırlı değildir. Toplumsal yaşam ve ahlaki değerlerde de büyük bir erozyon söz konusudur üstelik bu erozyon ağırlıklı olarak gelişmiş batı toplumlarında yaşanmaktadır. Sözgelimi; küreselleşmenin hız kazandığı son 25 yılda İngiltere'de alkole bağlı ruh hastalıklarının oranı 20 kat gibi bir artış gösterirken, ABD'de de 14-17 yaş arası gençlerin %19'u alkol bağımlısı haline gelmiştir(Kurt, 2002: 37-38). Böylelikle, küreselleşme, özellikle gelişmiş ülkelerde toplumsal yapı üzerinde oldukça fazla aşınmaya yol açmış, maddeye hükmetme ve refah artışı beraberinde huzur ve mutluluk sağlayamamıştır.

1.8.2 Küresel Fırsatlar

Küreselleşme, insanlık için riskler taşıdığı kadar fırsatlar kapısını da aralamaktadır. Küreselleşme, her şeyden önce demokratik kültürün ve sivil toplum düzeninin inşasında

büyük rol oynamaktadır. Küresel süreçle birlikte etkinlik alanları genişleyen STK'lar –DKÖ- toplumun demokratik kriterler çerçevesinde inşasında önemli roller oynayacaklardır(Eyim, 2005: 477-478). Böylece küreselleşmenin önemli yapı taşlarından STK'lar aracılığıyla, demokratik bir ülkenin kriterleri, anti-demokratik uygulamaların yaşandığı bir ülkenin sosyal ve siyasal yaşamı üzerinde pozitif etkiler yaratabilecektir.

Küreselleşme ile birlikte insan hakları alanında da, bir takım gelişme ve ilerlemelerin kaydedildiği görülmektedir. II. Dünya Savaşından sonra, gelişme ve kalkınmanın yıkıcı etkilerinin gözle görülür şekilde artması, insan haklarında; barış hakkı, çevre hakkı, gelişme hakkı ve insanlığın ortak malvarlığına saygı duyma hakkı gibi "üçüncü kuşak insan hakları"(Hekimoğlu, 2003: 88) kavramlarının gündeme gelmesine sebep olmuştur. Böylece Küreselleşme ile birlikte, olumsuz gelişmelerin etkisiyle olsa bile, evrensel boyutta düşünebilme adına insan haklarında önemli bir adım atılmıştır.

Ekonomik açıdan da küreselleşmenin evrensel kazanımları söz konusudur. Küreselleşme ile sağlanan serbest ticaret, gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarında yardımcı olabilir. Küreselleşme ile birlikte, az gelişmiş ülkelerin dünya ekonomik pastasından daha fazla pay aldığı öne sürülmektedir. Böylece; 20 yıl önce G-7[4] adı verilen gelişmiş dünya ekonomilerinin dünya ekonomisi içindeki payının %90 olduğu, geriye kalan tüm ülkelerin ise sadece %10 pay aldığı ifade edilirken, geçen sürede bu 7 ekonominin payı %50'ye gerilemiş, geri kalan ülkelerin payı ise %50'ye yükselmiştir (Karluk, 1998: 5, aktaran Akın, 2004: 87).

Gelişmekte olan ülkelerin makus talihlerini yenme noktasında küreselleşmenin bir katkısı da yabancı sermaye boyutuyla sağlanabilir. Küreselleşme ile birlikte yoğunlaşan, yabancı sermaye yatırımlarıyla, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, teknolojik ve finansal nimetlerden faydalanabilecektir. Gelen firmalar aracılığıyla; milli ekonominin büyümesini sağlamak, bu firmaların bilgi ve becerilerinden faydalanmak, piyasa ekonomisinin olmazsa olmazı olan rekabet kurallarını yerleşik hale getirmek, ekonomiye sağlam kaynaklarla destek sağlamak, yeni yatırımlar yapmak amacıyla borçlanmaya olan ihtiyacın azaltılmasını sağlamak (Tandırcıoğlu ve Özen, 2003: 125) v.b faydalar elde etmek mümkün olabilecektir.

Küreselleşmenin insanlık adına sağlayacağı faydalar elbette ekonomi ile sınırlı değildir. Küreselleşme; her şeyden önce insanlığın dar kalıplardan ve kalın sınırlardan kurtularak rengine, ırkına, dini veya felsefi inancına, sosyal konumuna ve sosyal sınıfına bakılmaksızın, tüm insanların daha yaşanabilir bir dünyaya entegrasyonuna aracılık edecek bir kurum olmalıdır. Böylesi bir küreselleşme; doğruyu ve güzeli evrenselleştirerek,

[4] Gelişmiş Yedi Ekonomi=ABD,Kanada,İngiltere,Fransa,Almanya,İtalya ve Japonya. Günümüzde Rusya'da toplantılara gözlemci statüsünde dahil olduğundan, zaman zaman G-8 olarak da anılmaktadır.

dünyanın herhangi bir köşesinde yaşanacak bir mutluluğu tüm insanoğluna mal edecek, bu ise yüzyıllardır süren savaşların ve huzursuzlukların son bulmasında büyük bir katkı sağlayacaktır.

1.9 Küreselleşmenin Sosyo-Politik ve Sosyo-Kültürel Dinamikleri

Küreselleşme, beraberinde birçok değişimlere yol açmış, bu ise küreselleşmenin bir nevi unsuru haline gelen, küresel dinamikleri ortaya çıkarmıştır. Küreselleşmenin böylesine etraflı ve derin bir konu oluşu küresel değişimlerin çok geniş bir alana yayılmasına ve sayıca da fazla olmasına neden olmaktadır.

Başlıca küresel dinamikleri; çevre –ekoloji-, kültür, demokrasi, bilgi toplumu, yönetim anlayışındaki değişim ve ulus devlet anlayışındaki değişim başlıkları altında toplamak mümkündür.

1.9.1 Küreselleşme ve Ekolojik Bozulma

Küreselleşme olgusunun hız kazanmasıyla birlikte belki de en büyük değişim çevre alanında yaşanmıştır denilebilir. Hızlı sanayileşme, hızla tüketen yok edici bir birey anlayışının yerleşik hale gelmesi, aşırı bir hızla artan nüfus, dengesizce hayata geçirilen imar ve yerleşme projeleri, üretimin ana kaynağı olan hammadde ve enerji gibi faktörlerin temini için çevreye saygı duymaksızın yürütülen faaliyetler v.b etmenlerden dolayı doğada belirgin bir tahribat yaşanmıştır.

Küreselleşmenin en büyük gerçekliklerinden bir haline gelen dengesiz kalkınma, sürdürülebilir bir kalkınma politikasına zarar vermektedir. Dengesiz kalkınmanın belirgin göstergelerinden sayılabilecek karbondioksit miktarında; küreselleşmenin hız kazandığı 1960-2000 döneminde %15'e varan bir artış yaşanmıştır(UNFCCC,22.04.2006).

Ancak ekolojik tahribat sadece doğadaki karbondioksit miktarındaki artıştan ibaret değildir. Ekolojik sistem için büyük bir tehdit oluşturan küresel ısınma da insanlığın yeni bir problemi durumundadır. Küresel sıcaklıkta da 1960 sonrasında belirgin bir artış yaşanmıştır(Buckley, 03.05.2006).

Yerküre için küresel sıcaklık, son yüzyılda ortalama 0,8 C° yükselirken, bunun yaklaşık olarak 0,6'lık kısmı –yüzyıllık tüm yükselişin ¾'ü- son 30 yıl içerisinde olmuştur(Faupel, 07.05.2006). Dünya sağlık örgütünün küresel ısınma ile ilgili gelecek

projeksiyonu ise 3 senaryodan oluşmakta, böylece iyimser senaryoya göre 2100 yılında ortamla sıcaklığın 16-17 C°, ortanca senaryoya göre 18-19 C° ve kötümser senaryoya göre de 20 C°'ye kadar yükselebileceği ifade edilmektedir(WHO, 09.05.2006).

Küresel çevre sorunları içinde önemli bir alanı da temiz enerji üretimi konusu oluşturmaktadır. Çevreyle dost enerji kaynaklarının üretilmesi ve kullanılması, ekolojik denge adına önem taşımaktadır. Günümüzde başta nükleer olmak üzere kömür, petrol ve gaza dayalı enerji üretme yolundaki eğilimler artmış, doğal enerji kaynakları ise ikinci plana itilmiştir. Oysa nükleer enerji ile petrol, kömür ve gaza dayalı enerji üretmenin çevresel zararlarının yanı sıra, ekonomik olarak da maliyetli olduğu ifade edilmektedir(TÇV, 1991a: 229)

Çernobil faciasının hafızalarda taze olduğu düşünülürse, doğal enerji kaynaklarının insanlığın geleceği ve yaşanabilir bir dünyanın kurulabilmesi adına ne denli büyük bir anlam ifade ettiği daha açık anlaşılacaktır.

İnsanlığa büyük zararlar veren bu tür enerji kaynakları yerine; güneş enerjisi, jeotermal enerji, rüzgar enerjisi ve "biomas" ve "biogaz" – hayvan ve bitki artıkları- (TÇV, 1981: 198-199) gibi enerji kaynakları önerilmektedir.

Büyük bir ekolojik yok oluşun yaşandığı günümüz küresel sürecinde, insanlık artık geleceğini kurtarabilme adına girişimlerde bulunmaktadır. Özellikle dengesiz sanayileşme sürecinin yerleşik bir hal alması ile birlikte, çevresel konularda geri kazanma doğrultusunda çalışmalara hız verilmiştir.

Çevre konusunda küresel çapta düşünebilmeyi sağlayan ilk toplantı BM nezdinde, 1972 yılında İsveç'in başkenti Stockholm'de "Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı" adı altında gerçekleştirildi(Gupta, 1993: 105). Bu konferansın ardından, UNEP adında bir program yürürlüğe konuldu ve programa çevresel konularda; yönlendirme, dünya kamuoyunu aydınlatma, çevre konusunda raporlar hazırlama, ülkeler arasında işbirliğini ilerletme v.b görevler verildi(TÇV, 1991b: 67-68).

1980'lerden itibaren "Yeşil Ekonomi" ve "Yeşil Yönetim" gibi sözcükler hayata geçirilirken, gönüllü kuruluşlarında çevre konusundaki etkinlikleri artmaya başlamıştır. 1989 yılında kurulan ve kar amacı olmayan bir gönüllü oluşum olan "CERES", çevre konusunda faaliyetlerde bulunmuştur(Krokop, 1994: 46-49).

Çevre konusunda XX. yüzyılın en büyük –belki de en önemli- toplantısı 1990 yılında Rio' da gerçekleştirilmiş ve yerkürenin çevresel geleceği masaya yatırılmıştır. Rio konferansında; iki uluslar arası antlaşma, iki bildiri ve bir ana eylem planı kabul edilerek, çevre tahribatının önlenmesi amaçlanmıştır(Keating, b.t.y: 11).

Rio konferansının ardından, doğada zararlı etkileri bulunan sera gazlarının –başta karbondioksit olmak üzere- azaltılması amacıyla 1997 yılında Kyoto Protokolü uygulamaya konulmaya çalışılmış ancak; ABD, Japonya, Kanada, Rusya ve Avustralya gibi sanayileşmiş ülkelerin karşı çıkmasından dolayı antlaşma yürürlüğe girememiştir. Daha sonra Rusya, Japonya ve Kanada'nın imzalamasıyla birlikte, sadece ABD ve Avustralya antlaşmayı imzalamayan ülkeler durumundadır. Türkiye, bu antlaşmayı 189. sırada ve 2004 yılında imzalamıştır(Kılıç, 17.05.2006).

1.9.2 Küresel Değişim ve Kültürel Etkileşim

Yer kürede varlığını sürdüren her milletin, kendine özgü tavırları, düşünce kalıpları ile gelenek ve görenekleri vardır. Millet olma bilincine erişmiş toplumların, geçmişin derinliklerinden gelen ve toplum fertlerinde müşterek bir tavır ve müşterek bir düşünce olarak ortaya çıkan olguya "milli kültür" denir(Anadol v.d, 2002: 45). Böylelikle kültür, milletin geçmişten gelen bir birikimi olarak, o milleti diğer milletlerden farklı kılan uluslararası arenadaki kimliği gibidir.

Toplumu oluşturan bireyler, içinde bulundukları kültürel yapıdan son derece etkilenirler ve bu kültürün belirlediği kurallar çerçevesinde hayatlarını yönlendirirler. Bireyler belirli bir kültürün taşıyıcıları olarak kendileri olurlar. Yani kişisel kimlik; belirli bir inanç sisteminin ve buna eşlik eden duygu ve düşüncelerin etkileşimiyle şekillenir(Fay, 2001: 83).

Kültür ve küreselleşme konusunda söylenebilecek ilk şey, küresel etkileşim sürecinin "paradoksal" bir durum oluşturduğudur(Wallerstein, 1998: 121-122). Böylesi bir paradoksta kültürler arası farklılaşma ve hatta çatışmalar yaşanırken, eş zamanlı olarak evrensel –tek tip- bir kültür anlayışının giderek yerleşik olmaya başladığı da gözlemlenebilmektedir.

Küreselleşmenin hedefi, tek tip bir kültür yaratmaktır ve Türkiye gibi küreselleşme sürecinde belirleyici gücü olmayan ülkelerin milli kültürleri büyük bir tehdit altındadır(Açа ve Durgut, 2004: 91-92).

Bir kültürün zaman içinde değişime uğraması; yayılma, taklit, icat, alıntı, birikim ve uyum sağlama gibi etkenlerden kaynaklanmaktadır(Türkdoğan, 1996: 65);

Bunlardan ağırlıklı olarak yayılma ve taklit, küresel etkilerden dolayı kültür değişimlerine yol açar. Yayılma ile hegemon, nüfuzu altına aldığı millete kendi kültürünü dayatmaktadır. Hindistan'da İngiliz, Cezayir'de Fransız etkisi buna örnek olarak verilebilir. Taklit ile etkileşim de ise, etki altındaki kültür, özendiği topluma uyma isteğinden dolayı

küresel etkiden nasibini almaktadır. Taklit ile kültür etkileşimde medyanın büyük rolü vardır, zira özendirme faaliyetleri ağırlıklı olarak medya kuruluşları aracılığıyla yürütülür.

Bilim ve özellikle de teknolojinin kültür yayımı konusundaki rolü son derece önemlidir. Günümüzde İngilizcenin böylesine egemen oluşunun nedenlerinden biri de kullanılan elektronik aygıtlardaki terimlerin İngilizce oluşudur. Böylelikle başta üçüncü dünya ülkeleri olmak üzere, tüm dünya genelinde İngilizcenin yaygınlaşması söz konusudur.

Küreselleşme ile birlikte meydana gelen bir değişim de, bir millete ait olan bir kültürel varlığın ve değerin, yanılsama sonucu bir başka kültüre mal olmasıdır. Burada bilgisizlik veya yanlış algılamalardan dolayı, kültürel değer, ona sahip olmayan toplumun egemenliğine geçmektedir. Günümüzde Amerikan etkisinin dünya üzerindeki egemenliği bir kültürel ürünün Amerikan olmamasına karşın, Amerikanmış gibi algılanmasına neden olabilmektedir. Örneğin, pizza bir İtalyan yemeği olmasına karşın, Asya ülkeleri gibi gelişmekte olan ülkelerde Amerikan yemeği zannedilmekte(Nye Jr., 2003: 97) ve buda İtalyan mutfak kültürünün, Amerikan mutfak kültürü karşısında gerilemesine yol açabilmektedir.

Küreselleşme, ağırlıklı olarak bir kültürün diğer kültürü egemenlik altına alması olarak değerlendirilmesine karşın, son derece sınırlı da olsa zaman zaman karşılıklı etkileşim de söz konusu olabilmektedir. Küresel ile yerelin veya küresel ile ulusalın ilişkisi; küre-yerelleşme, kreolizasyon, hibritleşme, melezleşme, eklemlenme(İçli, 11.06.2006) v.b isimler altında ele alınabilmekte ve hepsi de aşağı yukarı tüm dünya kültürlerinin birbirilerinden karşılıklı etkileşimleri sonucu ortaya çıkan kültür karışımlarını ifade etmektedir.

Bu gün yerkürede adeta iç içe geçmiş, sarmal bir kültür yapısı ortaya çıkmaya başlamıştır. Küresel gücü elinde tutan hegemon ülkelerin ağırlıklı bir kültür üstünlüğü olmasına karşın, üçüncü dünya kültürleri de dünya üzerinde kısmen de olsa kültürel varlıklarını kabul ettirme yolundadırlar. Küresel kültür ile bir 'dünya uygarlığı' oluşma sürecine girilmekte, uygarlıklar kendi özgün hallerini korumaya çalışarak, üst bir kültür meydana getirmektedirler(Strauss, 1997: 59).

Küreselleşme, tüm dünya kültürleri üzerinde etki yarattığından doğal olarak Türk kültüründe de değişim ve dönüşümlere yol açmıştır. Dil, yeme içme kültürü, ebeveyn-çocuk ilişkileri, tv programları, gazete içerikleri v.b birçok alanda bir kültürel değişim söz konusudur.

Fen Bilimleri alanında yaptığı çalışmaların yanı sıra, Türk dili üzerine olan çalışmalarıyla tanınan Oktay Sinanoğlu(2002: 338-339); Türkiye'deki küresel değişimi ağırlıklı olarak dil ve eğitim boyutuyla ele aldığı kitabında, eğitim sistemindeki yozlaşmanın

1953 sonrasına rastladığını, bu tarihten itibaren milli kimlikli eğitim anlayışının giderek İngilizcenin egemenliğine girdiğini ve bilimin ikinci plana itilerek okulların, misyonerlerin desteğiyle de sadece İngilizce öğreten kurumlar haline dönüştürüldüğünü ifade etmektedir.

Küreselleşme ile ortaya çıkan kültür değişiminin negatif etkilere yol açmadan, olumlu sonuçlar getirmesini sağlamak için, uygulanacak kültür politikalarının çok iyi seçilmesi gerekmektedir. Kültürel varlığın korunabilmesi ve geliştirilmesinde kültür politikalarının önemi çok büyüktür. Belirlenecek kültür politikaları ile özün korunarak, diğer kültürlerin değerleri kendine has bir şekilde içselleştirilebilmelidir. Kültür politikaları; millilik, demokratiklik, çağdaşlık ve evrensellikten ödün verilmeden yürütülmelidir(Artun, 2002: 12).

1.9.3 Bilgi Toplumu ve Bilgi Teknolojileri

Günümüzde küreselleşme olgusu içinde ele alınabilecek temel dinamiklerden birisi de bilgi teknolojilerindeki değişim ve bilgi toplumu olarak nitelendirilen yeni yaklaşımlardır. Günümüzde yaşanan süreç, bilgisayar teknolojilerinin iktisadi hayata uygulanmasının yolunun açıldığı "sibernetik devrim" sürecidir(Acar, 2000: 90).

Bilgi toplumuna geçişte, II. Dünya Savaşı sonrası bir milat olarak kabul edilebilir, her iki savaşının teknoloji üzerindeki ilerletici etkisi, savaş sonrası bilgi toplumunun oluşumunda temellerin atılmasını sağlamıştır(Akman,17.05.2006). 1980'li yıllardan itibaren; bilgi yaratma, bilgiyi dağıtma, bilgiyi paylaşma, bilgiyi kullanma, bilgi işçisi v.b bilgi ve öğrenme temelli kavram ve olgularda artış gözlemlenmiştir(Süral Özer v.d, 2004: 255). Bilgi toplumunun günden güne yerleşik bir hal alması, bilginin pazarlanabilir bir ürün haline getirilmesi sürecini getirmiş, bu ise "inovasyon"[5] teknolojilerinin gelişimini hızlandırmıştır.

Küreselleşen dünyanın, yeni kavramlarından biri de "yeni ekonomi/e-ticaret" dir. Eski ekonominin alternatifi olma yolunda hızla ilerleme kaydeden e-ticaret, internet teknolojilerindeki gelişime paralel olarak, oldukça hızlı yol katetmiştir. İnternet üzerinden yapılan işlemler, maliyetleri düşürdüğünden ekonomide yeni bir çığır açmıştır. Özellikle finans sektörünün, bugün dünya üzerinde devasa boyutlara ulaşmasında, internetin rolü büyüktür. Bankacılık işlemlerinde belirginbir maliyet azalışı yaşanmaktadır. Sözgelimi banka tarafından yapılan bir transfer işlemi; şubeler arası bir işlemle gerçekleştirildiğinde 1,27 $'a , ATM aracılığıyla yapıldığında 27 cente ve internet üzerinden yapıldığındaysa sadece 10 cente mal olmaktadır(Armağan, 2000:142). Böylesi bir gelişmenin finansal büyümeyi

[5] İnovasyon= Bir fikri pazarlanabilir bir ürün veya hizmete, yeni veya geliştirilmiş bir imalat veya pazarlama yöntemine yada bir toplumsal hizmet yöntemine dönüştürmeye denir(TÜSİAD,2003:23)

kamçılayacağı muhakkaktır. Günümüzde e-ticaret, başta "güvenlik' ve "vergileme" sorunları(Anbar, 2001: 20-21) yaşamakla birlikte, gelecekte bu sorunların giderilmesiyle, çok daha önemli bir hale geleceği muhakkaktır.

Bilgi teknolojileri, devlet uygulamalarında da önemli gelişmeler sağlamış, "zaman" ve "mekan" sınırlaması ortadan kalktığından(Büyüker İşler ve Negiz, 2005: 40) hem kamu çalışanlarına, hem de yurttaşlara kolaylık getirmiş, e-devlet benzeri uygulamalar devlette etkinliği amaç edinmiştir. Bu doğrultuda Türkiye'de de e-devlet projeleri yürütülmekte olup(DPT, 2005a: 9-20), örneğin Maliye Bakanlığı "say 2000"(Alptürk, 2000: 71) adını verdiği elektronik sistemle büyük ölçüde bilgisayar teknolojisinden faydalanmayı amaçlamaktadır. E-Devlet projesi ile; tek kapıdan ve elektronik hizmet sunumu amaç edinilmiştir(Çakal, 11.04.2006). Bilgi teknolojilerindeki gelişim; gerek özel kesimin, gerekse kamu kesiminin etkinliğini artırmış, planlama ve karar alma süreçlerini kısaltmıştır(Bengsheir Kaya, 1996:55).

Bilgi ekonomilerindeki gelişim, kendini Ar-Ge teknolojilerinde de hissettirmekte, artan rekabet koşulları altında, yeni ürünler geliştirme zorunluluğu, başta özel sektör olmak üzere ekonomik birimleri bu faaliyetlerde yoğunlaşmaya yönlendirmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki büyük firmalar günden güne Ar-Ge harcamalarını arttırmaktadırlar. Örneğin; IBM 2001 yılında, 2000 yılına göre Ar-Ge harcamalarını yaklaşık olarak %21.7, Ford %8.8, Toyota %9.1 ve Siemens ise %11.6 oranında artırmıştır(Durukan, 2003: 173). Ar-Ge harcamalarındaki yükseliş, kendini milli gelir paylarında da göstermektedir. Ülkeler bazında bakıldığında(Kelleci, 2003: 79); İsveç'te Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payı %3.7 seviyelerindeyken, bu rakam Japonya'da %3.2, Finlandiya'da %3.1, İsrail'de %2.8, İsviçre'de %2.7 ve ABD'de yaklaşık olarak %2.6 civarındadır. Türkiye'de ise Ar-Ge harcamalarının payı %0.5 gibi oldukça düşük bir düzeydedir.

II. Dünya Savaşı sonrasında başlayan büyük bilgi toplumu devriminde, giderek savunma amaçlı projelerden, piyasa odaklı, ekonomik ve sosyal amaçlara doğru bir yönelme söz konusu olmuştur. Bu süreç ile birlikte bilimsel projeler başlangıçta kamu sektörü tarafından ve kamusal fayda amacı güdülerek yürütülmüş, ancak daha sonra bu durum değişime uğrayarak bilimsel çalışmalar piyasa odaklı olmaya ve kişisel amaçlara hizmet etme şekline dönüşmüştür(Eğe, 2002: 17).

Küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan ülkeler arası uçurumlarda bilgi teknolojilerinin önemli bir payı vardır. Gelişmekte olan ülkelerin bilgiyi üretmeyerek, kalkınmaları için gerekli olan teknolojik ürünleri gelişmiş ülkelerden ithal etmeleri, bu ülkeleri gelişmiş ülkeler

karşı bağımlı hale getirmektedir(TMMOB, 2004: 46). Eğitime ve sağlığa –beşeri sermayenin gelişimine- yönelik yatırımların önemi de göz önünde bulundurulursa, gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş ülkeleri yakalaması beşeri sermaye yatırımlarındaki atılımlarla mümkün olabilecektir(Karagül, 2003: 82-83).

Büyük küresel güçlerin, gelişmekte olan ülkelere dayattığı 'Laissez Faire'[6] anlayışını, bilişim teknolojilerinde kendilerinin uygulamadığı, az gelişmiş ülkelere verdikleri önerilere karşın, kendilerinin bilgi ekonomisinde kamu öncülüğünü öne çıkardıkları görülmektedir(Soyak, 11.05.2006). Oysa bilgi teknolojilerine yatırım yapma noktasında, özel sektöre olduğu kadar, kamu kesimine de roller düşmektedir. Devlet; nükleer enerji, savunma, uzay projeleri, ekonomik faaliyetler, çevre ve sağlık gibi alanlarda teknolojik öncülük rolünü üstlenmelidir. (Tekeli v.d, 2002: 253);

Bilgi ekonomilerine yatırım yapan ülkelerin, ekonomik kalkınma bakımından diğer ülkelere göre daha avantajlı oldukları, bilgi teknolojilerine yatırım yapmayan ülkelerin ise küresel sistemde geri kaldıkları gözlemlenmiştir(Karaaslan ve Çelebioğlu, 2005: 67).

Türkiye için, bilgi toplumuna geçişin gerçekleştiğini söylemek mümkün görünmemektedir. Bilgi ekonomisinin altyapısının henüz oluşturulamadığı gözlemlenmektedir. Dünya Ekonomik Forumunun yaptığı bir çalışmaya göre; Türkiye bilgi ekonomisine geçişe hazırlık konusunda; 102 ülke arasında 56.sırada yer bulabilirken, aynı araştırmada ilk beşi sırasıyla; ABD, Singapur, Finlandiya, İsveç ve Danimarka elde etmişlerdir(DPT, 2005b: 8).

Türkiye'nin bilgi ekonomisi ve bilgi teknolojilerindeki geri kalmışlığının temelinde büyük ölçüde, eğitim olanaklarının yetersizliği ve kalifiye emeğin azlığı yatmaktadır. Eğitilmiş insan gücündeki yetersizlik, Türkiye'ye adeta geçmişten kalan bir miras görünümündedir. XIX. yüzyılın başında, Osmanlı İmparatorluğunda okur-yazar oranı sadece %1 iken, ülkenin en gelişmiş bölgelerinde dahi %5'i geçmiyordu. Tanzimat Döneminde ise okuma-yazma bilmeyenlerin oranı %90-95'lere varmaktaydı(Yenal,1999:51). Cumhuriyetin ilanıyla birlikte, eğitim alanında büyük atılımlar gerçekleştirilmesine karşın, bu ivmenin daha sonraki yıllarda korunamaması ve özellikle eğitimde 1960 sonrasındaki gerileme(Söylemez, 12.05.2006), kazanımların büyük ölçüde yitirilmesine neden olmuştur.

Eğitim alanındaki yetersizlikler, kendini bilim ve teknoloji alanlarında da hissettirmektedir. Türkiye, küresel teknolojik rekabet sıralamasında 33.sırada yer alırken, ilk beş sırayı; ABD, İsveç, Finlandiya, Japonya ve Almanya elde etmişlerdir(TİSK, 2003: 7).

---

[6] Liberalizmin temel söylemlerinden. Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler. Özel girişimciliği öne çıkaran bir kavram ve yaklaşım.

Türkiye'de BİT' lere, GSYİH içinde ayrılan pay %2.7 iken, Yeni Zelanda'da 9.3, İsveç'te 8.4, Avustralya ve ABD'de 8.1, İngiltere ve İsviçre'de 7.8, Kanada ve Singapur'da ise 7.6'dır(Canbey Özgüler, 2003: 120).

Türkiye'de ekonomik olanakların yetersizliği ve halkın satınalma gücünün düşüklüğü, toplumun bilişim teknolojilerini izlemede yetersiz kalmasına yol açmaktadır. Sözgelimi 1000 kişiye düşen kişisel bilgisayar sayısı; Almanya'da 382, ABD'de 625, Danimarka'da 540, Fransa'da 337, İngiltere'de 366, İrlanda'da 459, İtalya'da 194, Japonya'da 348, Kanada'da 459, Macaristan'da 100, Meksika'da 68, Norveç'te 508, Yunanistan'da 81 iken, Türkiye'de 40'tır(KOSGEB, 2004a: 20-49) ve bu OECD ülkeleri içindeki en düşük sayıdır.

İnternetten faydalanma konusunda da durum benzerlik göstermektedir. İsveç'te her 100 vatandaştan 41'i internete ulaşabilirken, bu rakam; ABD'de 37, Norveç'te 36, Finlandiya'da 35, Kanada'da 31, Avustralya'da 24, İngiltere'de 18 ve Türkiye'de de yaklaşık olarak 1,3'tür(DPT,2001a:20-21). Ancak bu rakam günümüze uyarlandığında belirgin bir artış olduğu gözlemlenmektedir.

Eğitim, bilim ve teknoloji konusundaki yetersizlikler, ekonomik performans da yansımakta, bu da Türkiye'nin küresel rekabet gücüne olumsuz bir etki meydana getirmektedir. Türkiye'de imalat sanayi halen teknolojik gelişmeden yoksun bir haldedir. Üretimde teknoloji yoğunluğu istenilen seviyeye ulaşamamış ve emek yoğun üretim varlığını sürdürmektedir. İmalat sanayi tarafından üretilen ve ihraç edilen teknolojik mallarda Türkiye OECD ülkeleri içinde son sırada yeralmaktadır. ABD'de imalat sanayi ihracatı içindeki teknoloji ürünlerinin oranı yaklaşık olarak %26.8, Meksika'da 19.8, İrlanda'da 44.2, İspanya'da 7.8, Güney Kore'de 23.6, Portekiz'de 5.6, İsveç'te 19.5 ve Türkiye'de yaklaşık olarak %2.5'tir(Saygılı, 2003: 72).

Türkiye'nin bilgi ekonomisindeki geri kalmışlığı, toplumun refah seviyesi bakımından da hissedilmektedir. Sözgelimi 1950'lerde Türkiye'de kişi başına düşen milli gelir, Güney Kore'nin yaklaşık 3 katı iken, bu durum günümüzde tersine dönerek üçte biri seviyesine inmiştir(Gülmez, 17.05.2006). Güney Kore ekonomisindeki bu yükselişin kaynağında sermaye stoku ve verimlilikteki artış yatmaktadır(DTM, 01.06.2006). Böylece Türkiye'nin küresel teknolojiye uyum sağlayabilmesi için acilen eğitim, bilim ve teknoloji politikalarını gözden geçirmesi gerekmektedir.

1.9.4 Demokrasi ve Sivil Toplum Kuruluşları

Demokrasi günümüzün üzerinde en fazla tartışılan konularından biridir. Demokrasiye bir tanımlama getirilmeye çalışılırsa geniş anlamda ve dar anlamda olmak üzere iki tanımlama yapılabilir. Dar anlamda demokrasi, çoğunluğun yönetme hakkı olarak tanımlanırken, geniş anlamda ise yönetenlerin sınırlandırılmasını içermektedir(Güvel, 1998: 106-107) ve bu ikinci tanımlama Liberal Demokrasiyle yakından ilgilidir. J.J Rousseau; "Eğer Tanrılardan meydana gelmiş bir toplum olsaydı, demokrasiyle yönetilebilirdi. Böylesine yetkin bir sistem insanlara göre değildir"(Özturanlı, 2003: 9) demek suretiyle demokratik erdemlerin önemine vurgu yapmıştır.

Bugünkü anlamıyla demokratik bir toplum düzeninin hayata geçirilebilmesi, uzun mücadeleler sonucunda mümkün olabilmiştir. Gerek Türkiye'de, gerekse dünyada demokratik hakları kazanabilme adına uzun yıllar uğraşılmış, demokrasi ideali Avrupa'da büyük devrimlerin ateşleyicisi olmuştur. Bugün kimilerinin "burjuva demokrasileri"(Therborn, 1989: 51) dedikleri, çağdaş batı demokrasileri, uzun soluklu kitlesel mücadeleler sonucunda kurulabilmişlerdir.

Sanayi Devrimi sonrasında, batı toplumlarında yaşanan yüksek refah artışları, demokrasinin yerleşik hale gelmesinde katkı sağlamıştır. Bugün küresel çapta bir karşılaştırma yapıldığında, zengin ülkelerde demokrasinin daha güçlü olduğu göze çarpmaktadır. Bu konuda yapılan çeşitli ampirik çalışmalar da; demokrasi ile sosyo-ekonomik gelişmişlik arasında, doğrusal yönlü güçlü bir korelasyon olduğunu göstermektedir(Schmidt, 2001: 284-285).

Günümüzde yapılan ölçümlerde, küresel çapta demokratikleşme alanında iyileşmeler yaşandığı iddia edilmektedir. Böylece; 1974 yılında demokratik özgürlüklerin, ülkelerin %27'sinde -41 ülkede- yerleşik olduğu, 2004'te ise büyük bir artış göstererek bu oranın %46'ya -89 ülkeye- yükseldiği öne sürülmektedir(Günsoy,2005a:299).

Ancak, Batılı normlarda bir demokrasi anlayışına bizzat kendi içinden çok sert ve yoğun eleştiriler yöneltilmektedir. Örneğin, Chomsky' e göre(1997: 9-12) demokrasi; ABD gibi batılı ülkelerde uzun yıllar soğuk savaş yıllarının da etkisiyle, kamu kaynaklarının israfını sağlayan bir mekanizma olarak kullanılmıştır. Buna göre, Sovyet tehdidi gerekçesiyle yaratılan "korku toplumunun" sırtından siyaset yapılmış ve böylece siyasal iktidarlar sağlamlaştırılmıştır.

Küreselleşmenin ivme kazandığı süreçte, demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından biri

de, çeşitli isimlerle anılan STK, DKÖ, NGO[7]- kuruluşlardır. Bu kuruluşları; "bir kar amacı gütmeden, belirli amaçları gerçekleştirmek maksadıyla bir araya gelmiş, çeşitli nitelikteki gönüllü insanlardan oluşan ve resmi kurumların etkisinden uzak olarak faaliyette bulunan kuruluşlar"(Bilman, 12.05.2006) olarak tanımlamak mümkündür.

NGO'lar iki düşüncenin kesiştiği yerde oluşmuşlardır; bunlardan ilki, toplumu oluşturan bireylerin ortak bir ideal etrafında toplanmasını sağlamak, ikincisi ise dini hassasiyetlerden hareketle başta "misyonerler" aracılığıyla olmak üzere yoksul ülkelere yardım etmektir(Roca, 1998: 123).

Sivil toplumun tarihsel geçmişine bakıldığında; 1200-1300'lü yıllara kadar uzandığı görülmekte, bu tarihlerde dayanışma ve aristokrasinin baskıcı tutumuna karşı birlikte hareket etmeyi sembolize eden bu kavram, XVII. ve XVIII. yüzyıllarda, Sanayi Devriminin de etkisiyle, modern toplum yaklaşımı içinde anlam kazanmaya başlamıştır(Keyman, 12.05.2006).

1980'lerden itibaren sayılarında ve etkinliklerinde artış gözlenen STK'lar, 1980'lerin ortalarından itibaren güç birliğine giderek 3. sektör –ilk ikisi devlet ve piyasa- olma yolunda ilerlemişler ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte de yerleşik hale gelmişlerdir(TÜGİAD, 1997: 21-26).

Sivil toplum kuruluşları giderek; ekonomik ve sosyal hayatın belirleyicileri olmuşlar(Şiriner Önver, 2005:4-13; Günsoy, 2005:19-23; Erdoğan, 2005: 242-247), vergisel konular gibi kamu maliyesi alanlarında çalışmalar gerçekleştirmişler(Kapucu v.d, 2005:256-261), yerel yönetimler ile işbirliğine giderek halkın yerel boyutlu sorunlarına çözüm getirmeye çalışmışlar(Armağan ve Başaran, 2004: 280), kalkınma konusunda devlet ve özel sektörün yanı sıra roller üstlenmişler(Clark, 1996: 80-85) ve siyasal yaşam içinde etkin roller üstlenerek demokrasinin gelişimine katkı sağlamışlardır(Balkır ve Nitelik, 2005: 458-464; Orhan ve Oğuzlar Tekin, 2005: 465-473; Eyim, 2005: 475-480; Koç ve Tuncer, 2005: 481-489).

Türkiye açısından demokrasi geleneği, 150 yıldan biraz fazla bir döneme aittir. 1839 ve 1856 yıllarında ilan edilen Tanzimat Fermanı ve Islahat Fermanı ile birlikte demokratikleşmenin ilk temelleri oluşmaya başlamış, Fransız İhtilalinin bir sonucu olan "insan ve yurttaş hakları" Osmanlı Sistemine dahil edilmiştir(Aybars, 2000: 71).

Türkiye için yürürlüğe konan anayasalar değişik dozlarda demokratikleşmeye yer vermiş ve genelde ihtiyaçlara cevap vermekte yeterli olamamıştır. 12 Eylül sonrası yaşanan

[7] NGO= Non Governmental Organizations – Hükümet Dışı Örgütler-

devletin toplumsal yaşam üzerindeki sınırları, hemen hemen tüm siyasal partilerce tartışılır hale gelmiştir(Sarıbay, 1997: 35).

Türkiye'nin, demokratikleşme konusundaki en son ve kapsamlı adımları ise, Avrupa Birliği sürecinde yaşanmaktadır. Bu bağlamda 2004 yılında müzakere tarihi alınması amacıyla çıkarılan; DGM'lerin kapatılmasından, MGK'nın asker kanadının azaltılmasına, parti kapatmanın zorlaştırılmasından, dernek kurma ve üye olma hakkının genişletilmesine kadar birçok demokratik ilerleme, Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde gerçekleşmiştir(Beriş, 2005: 210; TÜSİAD, 13.03.2006).

İnsan hakları konusundaki uygulamalar, yıllarca Türkiye'nin karşısına bir problem olarak çıkartılmış(Cornell, 1998: 95), 1993 yılında kabul edilen Kopenhag Kriterlerinde de insan hakları; hukukun üstünlüğü ve demokrasi ile birlikte başı çeken konu olmuştur(Barchard, 22.05.2006).

1.9.5 Yönetim Anlayışındaki Değişim

Küreselleşme, devlet yönetimi üzerinde köklü değişimlere yol açmaktadır. OECD(03.06.2006), 2006 yılında kamu işletmeleri için hazırladığı bir raporunda; "Devletin, bilgili ve aktif bir işletme sahibi gibi hareket ederek, yeterli etkinlik ve profesyonellik düzeyini sağlaması, kamu kuruluşlarını açık ve şeffaf bir şekilde yöneterek, açık ve tutarlı bir işletme sahibi politikası benimsemesi gerektiğini" ifade ederek, devletin piyasa sistemine adaptasyonu konusundaki dönüşüm hakkında önemli ipuçları vermiştir.

Küreselleşme öncesinin "baba devlet" anlayışı geçerliliğini yitirmekte, bunun yerine kamusal güvenlik ve kamusal adaletin sağlanmasından yana olan "çekirdek devlet" söylemi öne çıkmaktadır(Eroğlu, 1998: 119-123). Bu durumun oluşmasında; hantallıktan kurtarılmış, küçük fakat etkin bir devletin kurulması arzusu yatmaktadır.

Devlet yönetiminde meydana gelen bu değişimde; uluslararası rekabetin amansız bir yarışıma dönüşmesi, ekonomide uluslararası, uluslarüstü ve bölgesel birleşmelerin önem kazanması, bilgi iletişim sistemleri teknolojisindeki hızlı gelişmeler, yeni oluşan pazarlardan pay kapma yarışı, yönetim konusunda canlanan entelektüel tartışmalar ile başarısızlığın kavranması ve yenilenme ihtiyacı gibi faktörler etkili olmuştur(Drugget, 2002: 2; Saran, 2005: 30).

Yönetimler, küreselleşmiş dünyada etkin kamusal programlar için yeni strateji araçları geliştirmenin yanında bunu gerçekleştirecek kapasite artırımlarını sağlamak zorundadırlar.

Birçok kamu bürokrasisi, kamusal programları yerine getirebilmek için kurumsal yapılarını ve personel sistemlerini değiştirmişlerdir(Kettl, 2004: 152).

Devlet sisteminde çekirdek devleti, yani daha yalın bir yönetim anlayışını benimseyen ülkelerin başta büyüme olmak üzere ekonomik performans bakımından, müdahaleci devlete göre daha başarılı olduğu söylenmektedir(DTM, 29.05.2006).

Kamu kesimindeki dönüşüm için, uluslararası kuruluşların reform önerileri arasında; saydamlık, etkinlik, katılımcılık, hesap verilebilirlik, hukukun üstünlüğü ve eşitlik gibi ilkeler öne çıkmaktadır(TÜSİAD,28.05.2006).

1980 sonrasında dünyada ve Türkiye'de, yönetim anlayışında meydana gelen dönüşüm sonucunda "yönetişim"[8] kavramı, "yönetim" sözcüğünün yerini almaya başlamıştır(Sipahi ve Çukurçayır, 2003: 46).

Yönetişim –governance- kelimesine ve onun devlet yönetiminde gerçekleştirdiği dönüşüme eleştirel bir bakış açısı getiren Ayman Güler'e göre(20.04.2006); topluma anlatılması güç olabilecek Liberal söylemler –minimal devlet, daha az kamu harcaması yapılması, daha az kamu personeli istihdam edilmesi, özelleştirme v.b- bu sözcük altında yumuşatılmaya ve meşruiyet kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Küresel boyutta yaşanan devlet yönetimindeki dönüşüm, doğal olarak küresel sisteme eklemlenme çabası içinde olan Türkiye'de de etkilerini hissettirmektedir. Devlet kuruluşlarını, insan organizmasına benzeterek, kilo vermesi gerektiğini savunan Hasanoğlu'na göre(2004: 54); kamu kuruluşlarının hantallıktan kurtarılabilmesi için, eski uygulamaların ve çalışma yöntemlerinin terk edilmesi ve daha küçük, daha esnek, daha hızlı, daha az maliyetli ve daha kaliteli bir devlet mekanizmasının yaratılması gerekmektedir.

Türkiye'de kamu yönetimi konusunda, vatandaşların hoşnutsuzluğu öteden beri bilinen bir gerçekliktir. Yurttaşların büyük bir kısmı devlet yönetimindeki köhnemişlikten muzdarip durumdadırlar. Vatandaşların kamu hizmetlerinden memnuniyetleriyle ilgili olarak SAM tarafından 26 Temmuz-5 Ağustos 2002 tarihleri arasında yapılan "Kamu Reformu Anketi Araştırması" sonuçlarına göre(TÜSİAD, 2002: 54); ülkede hiçbir kamu hizmeti orta seviyede bile memnuniyetlik verememiş, kötü veya çok kötü olarak nitelendirilmiştir. Buna göre; değişik yaş, meslek, sosyal statü ve yöreye mensup yaklaşık 2400 kişi üzerinde yapılan bir ankette; vergi sistemi ve ekonomi en kötü kamu hizmetleri olarak nitelendirilmiş, sırasıyla emniyet hizmetleri, çevre koruma ve eğitim hizmetleri ortanın altında olmak kaydıyla – kötünün iyisi- en memnun olunan 3 kamu hizmeti olmuşlardır.

---

[8] Yönetişim= Bir toplumsal veya politik sistemdeki ilgili bütün aktörlerin ortak çabalarıyla elde edilen sonuçların oluşturduğu yapı ya da düzen"(TODAİE, 1998: 274)

Yukarıdaki anket sonuçları ve küresel dönüşümün gerektirdiği etkin devlet gerekliliği kamu reformlarını zorunlu kılmaktadır. Ne var ki yapılacak reformların; niteliği, içeriği, yapılış şekli ve toplumun tamamına artı sağlayıp sağlayamayacağı büyük önem arzetmektedir. Kamu yönetimi reformlarına yönelik yapılan eleştirilerde de ağırlıklı olarak reformun; toplumun değil, küçük bir kesimin faydasına olduğu, IMF ve Dünya Bankası gibi organizasyonların çıkarları doğrultusunda hayata geçirildikleri iddia edilmektedir.

Türkiye'de 1980 sonrası, YUP'lar çerçevesinde yürütülen reformlar "birinci dalga reformlar" ve "ikinci dalga reformlar" olarak ikiye ayrılmakta, 24 Ocak 1980 kararlarıyla birilikte birinci dalga reformlarının, 1999 ve 2002 tarihinde IMF ile yapılan Stand-By antlaşmasıyla da ikinci dalga kamu reformlarının başlatıldığı belirtilmektedir. Böylece birinci dalga reformlarla; KİT'lerin özelleştirilmesi, mali sistemin liberalizasyonu, tarım reformu, uluslararası tahkim sisteminin hayata geçirilmesi ve yabancı sermayenin teşviki gibi konular öne çıkarken, ikinci dalga reformlarda ise daha çok; merkeziyetçiliğin tasfiyesi, yerelleşmenin önünün açılması ile, sosyal devlet sistemindeki dönüşüm ve kamu personeli reformu konuları öne çıkmıştır(Ayman Güler,22.05.2006). Yapılan birinci ve ikinci dalga reformlar ile Ayman Güler' göre(25.05.2006); dregülizasyon uygulamalarının hayata geçirilmesiyle, kamu yararı ve sosyal politikalar ikinci plana itilmiş, öelleştirme faaliyetleriyle tüm kontrol özel sektöre bırakılmış, lberalizasyon politikası ile ülkenin toprakları ve mülkiyeti yabancılara satılmış ve e sonunda yeniden regüle edilen devlet, halkın değil piyasanın emrine verilmiştir.

Günümüzde, devletin yaşadığı dönüşüm Şekil 1.2'de gösterilmiştir.

Şekil 1.2: Küreselleşme ile Birlikte Devlet Anlayışındaki Dönüşüm

Sosyal Devlet ⟶ **Düzenleyici Devlet**

Devlet ⟶ Halk ⟶ Piyasa
"Devlet Halk İçindir"

Devlet ⟶ Piyasa ⟶ Müşteri
"Devlet Piyasa İçindir"

Kaynak: Ayman Güler, 17.05.2006

Yukarıda yeralan Şekil 1.2'de de görüldüğü gibi; sosyal devletten, düzenleyici devlete geçiş ile birlikte –tüccar devlet yaklaşımıyla da paralel olarak-, toplumu oluşturan bireylerin "vatandaş olarak değil, müşteri" olarak görülmeye başlandığı ileri sürülmüştür.

1.9.6 Ulus Devlet ve Küresel Tehditler Bağlamında Mikro Milliyetçilik

Devlet; insanların bir arada yaşamaya başlamalarından itibaren toplumda oluşturdukları en üst, en gelişmiş ve en karmaşık bir siyasal örgütlenme biçimidir(Sağ ve Aslan,2001:173-174).

Coğrafi keşiflerin başlamasıyla birlikte denizaşırı topraklara yönelik faaliyetler artmış, bu dönemde denizcilikte ve askeri teşkilatta başat duruma gelen İngiltere, Hollanda ve Fransa gibi ülkeler; Hindistan'dan, Okyanusya'ya, Endonezya'dan, Nijerya'ya, Senegal'den, Vietnam'a kadar dünyanın dört bir yanına el atmışlardır(Tilly,1995:104-105;158-161; 205-208).

Gelişmiş batı toplumlarında, dünyayı sömürme aygıtı olarak kullanılan ulus devlet, üçüncü dünya ülkelerinde bunun tam aksine emperyalizme karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır(Giddens,2005:113). Böylece ulus devlet; emperyalistler için yayılmanın motor gücü olarak kullanılırken, dünyanın geri kalan kısmı için ise bu sömürüye direnişin bir göstergesi olmuştur.

Küreselleşme süreci ile birlikte ulus devlet tartışma konusu olmaya başlamıştır. 1980'lerden sonra yaşanan hızlı dönüşümün en büyük aktörlerinden olan ÇUŞ'lar, için ulus devlet büyük bir tehdit oluşturmaya başlamış ve ortadan kaldırılması gerektiği fikri ağırlık kazanmıştır. Böylelikle yaklaşık 300 yıllık bir mazisi olan ulus devlet tüm kurumlarıyla aşındırılma sürecine sokulmuştur(Kazgan,2002:33).

Yeni ekonomik düzende, çok uluslu şirketler; ulusal sınırların ötesinde tüm dünyayı tek bir pazar gibi algılamakta(Akkaya, 2004: 131) ve tüm dünyaya egemen olma yarışına girişmektedirler. Tek bir küresel kültür egemenliği, sermayenin tekelinde olan tek bir küresel pazar anlayışı, küreselleşmenin ana hedeflerini oluşturmaktadır(Esgin, 2001: 191). Bu durum da; ulus devletlerin ortadan kaldırılmalarını yada bu mümkün olmuyorsa, ÇUŞ'ların çıkarlarına göre yeniden dizayn edilmelerini gerektirmektedir.

Bugünün dünyasında, iletişim ve bilişim sistemlerindeki hızlı ilerleme, finansal işlemlerin ulusal sınırları aşarak, evrensel boyutlara ulaşmasına yol açmış, böylelikle bir çok işlemin online yapılması ile devletlerin en temel öğelerinden biri olan "toprak" kavramının ekonomik bazda önemini kaybetmeye başladığı öne sürülmüştür(Tourine, 1997: 178-181).

Küresel değişim ile birlikte hükümetler iç ve dış politika alanlarındaki etkinliklerini giderek yitirmektedirler(Başaran, 2005: 47). Ekonomik gelişmeler sonucunda, devletlerin artık eskisi kadar etkin olmadıklarını öne süren Ohmae'ye göre de(1996: 7-10); ulus devlet,

başta ekonomi olmak üzere bir çok alanda uluslarüstü oluşumlar ve çok uluslu şirketler karşısında gerilemiştir.

Küreselleşme ile birlikte, ulus devletin sonunun geldiği ifade edilmekle birlikte, yerine neyin konulacağı hakkında pek de açık hükümler bulunmamaktadır(Keyman, 2002: 203). Böylesi bir durumda da belirsizliklerin egemen olacağı bir yeryüzünün yaratılacağı fikri, pek de abartılı bir yaklaşım olarak görünmemektedir. Nitekim Bauman'a göre(1999: 69); küreselleşmeyle iddia edildiği gibi bir dünya düzeni değil, bir dünya düzensizliği yaratılmış ve kontrolsüz bir yeryüzü egemen kılınmıştır.

Küresel süreçte, ulus devlet ikili bir preslemeye maruz bırakılmıştır. Bu süreç içinde hem yukarıdan, hem de aşağıdan gelen(Giddens, 2000c: 25) yok edilme tehditleriyle karşı karşıya kalmıştır. Böylelikle, yukarıdan uluslarüstü ekonomik, askeri ve siyasal örgütlenmelerin baskısıyla karşı karşıya kalan ulus devlet, aşağıdan da yerel kaynaklı ve etnik ayrımcılığa dayanan "mikro milliyetçilik" faaliyetleriyle mücadele etmek durumundadır.

Başlangıçtan beri ulus devlet ile, kapitalizm paralellik göstermesine karşın, günümüzde bu iki kavram birbirlerini taşıyamamaktadır. Küresel sermaye üzerindeki coğrafi sınırlamalardan dolayı ulus devlet tartışılmaya başlamış, bu durumdan dolayı da bir çok gelişmiş ülke egemen hale gelen uluslararası işletmelerden rahatsızlık duyma noktasına gelmiştir(Habermas,2002:30). Ulus devleti yaratan kapitalist sistem, ulus devletle işi bittiğinde, yukarıdan gelen bir baskıyla; bölgesel, kıtasal ve evrensel boyutlu oluşumlar kurarak, ulusal egemenliği, uluslarüstü yapılanmalara devretmek ve böylelikle ulus devletin etkisini kırmak amacındadır(Smith,2002:67).

Böylesi bir politikayı amaç olarak belirlemiş olan büyük küresel aktörler, ulus devleti yeni anlayışa uydurmak amacıyla, etnik-kökensel ve(ya) dini-mezhepsel ayrımcılığa dayanan mikro milliyetçilik faaliyetlerine zaman zaman destek verebilmektedirler. Bu yaklaşımla birlikte; bir yandan bireylerde marka tutkusu yaratarak, tek tip bir kültür yapısı yaratılmaya çalışılırken, öte yandan da mikro milliyetçilik ile kültürel farklılıklar, küresel amaçlar çerçevesinde kullanılmaktadır(Kongar,16.05.2006).

Mikro milliyetçilik faaliyetlerindeki artışlar konusunda, gelinen noktayı "yeni kabilecilik" olarak isimlendiren Naisbitt'e göre(1994:1-25), dünya üzerinde bugün 1000'e yakın devletin oluşması potansiyeli vardır ve SSCB, Yugoslavya ve Çekoslovakya'nın dağılma süreçleri ile birlikte bu durum belirli bir dinamik kazanmıştır. Böylece küreselleşmenin hız kazandığı süreçte ulus devletin geleceği tehlikeye girme riskiyle karşı karşıya kalmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK ve MALİ KÜRESELLEŞME

2.1 Ekonomik Küreselleşme

Küreselleşme, iktisadi ve mali hayatta köklü değişimlere ve dönüşümlere yol açmaktadır. Polanyi'nin(2000:8-22), henüz ikinci dünya savaşı yıllarında tespit ettiği bu hızlı değişim, 1980'li yıllarda, ancak onun tespitinin aksi yönde daha da belirgin şekilde hissedilir olmaya başlamıştır. Polanyi, anılan yapıtında XIX yüzyılın sona erdiğini ve onun deyimiyle "vahşi kapitalizmin" geçerliliğini yitirdiğini belirtmekte iken, 1980 sonrasında meydana gelen gelişmeler Polanyi'yi haksız çıkarmış ve kapitalizm başat konuma yükselmiştir.

İçinde bulunulan küreselleşme gerçeği ile birlikte, ülkelerin ekonomik politika ve uygulamaları gitgide birbirine benzemektedir. SSCB'nin çöküşü ile birlikte dünya genelinde serbest piyasa ekonomisi ve Liberal Demokrasi daha yerleşik bir hal almıştır. Bu süreç içinde; Kamu Ekonomisinin görev ve fonksiyonları yeniden belirlenmekte ve sınırlı devlet anlayışı yerkürenin büyük çoğunluğunda kabul görmektedir. Uluslararası ticarette korumacılık anlayışı giderek terk edilmekte ve serbest ticaret yaklaşımı öne çıkmaktadır. Aynı şekilde finansal ve parasal alanlarda da hızlı bir serbestleşme süreci yaşanmakta, devletin borçlanma, vergi ve para basma fonksiyonlarını piyasanın işleyişine zarar vermeden yapması gerektiği düşüncesi ağırlık kazanmaktadır(DPT,2000:3).

Günümüzün en büyük toplumsal gerçekliği kuşkusuz küreselleşmedir ve bu yadsınamaz gerçekliğin en büyük mimarı da klasik dönemin parola cümlesi "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" öğretisidir. Bugün iktisat tarihçileri her ne kadar küreselleşmenin başlangıcına dair ortak bir tarih tespitine ulaşamasalar da, küreselleşmenin tamamen batılı değerler üzerine oturtulduğu ve kapitalist dinamiklere dayandığı konusunda hemfikirdirler(Talay, 07.04.2006).

Dünya çapında yaşanan değişim ile birlikte ortaya çıkan "yeni ekonomi" kavramıyla; ekonomik yapı giderek bilgi odaklı bir hal almaktadır. Böylesi bir yapı içinde; bilgi ve bilgi teknolojileri, dijital ürünler öne çıkmakta, kitle üretiminin yerini küçük ölçekli sanayi tesisleri almakta ve üretim mal üretiminden, hizmet üretimine doğru kaymaktadır(KOSGEB, 2004b: 20-27). Bu yeni yaklaşımla birlikte fiyat odaklı politikalar yerini kalite odaklı uygulamalara

bırakmış ve işletmeler "mükemmeli arayan"(Gökşen,2003:44) firmalar olma yolunda motive olmuşlardır.

Ekonomik küreselleşme, gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında dengesiz bir yapılanmanın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu bağlamda küreselleşme ile birlikte; gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkeler karşısında, genel olarak da sermaye, emek karşısında gitgide güçlenmekte, gelişmiş ülkelerin sanayi, dış ticaret, sermaye birikimi ve teknoloji alanındaki hakim konumları daha baştan gelişmekte olan ülkelerin hareket alanını sınırlandırmaktadır(Şenses,08.04.2006). Bu eksikliklerini hammadde ve emek yoluyla ikame etmek zorunda kalan GOÜ ve AGÜ'ler küresel güçler karşısında gerileme yaşamaktadırlar. Bundan dolayı gelişmekte olan ülkeler yerel kaynaklarını büyümeye yönelik daha optimum kullanmanın yollarını bulmak zorundadırlar(Odyakmaz,10.04.2006).

Küresel süreçte dünya ülkeleri belirli kategorilere ayrılmış durumdadır. Bu kategoriler(Bozkurt, 2000:262-263):

- En Zengin Ülkeler: ABD, Kanada, Japonya, Avustralya, Yeni Zelanda ve AB üyesi ülkeler. Küreselleşme sürecinin belirleyicisi olan, dünyanın ekonomik ve politik yaşamına yön veren ülkelerdir.

- Yeni Sanayileşen Ülkeler: Türkiye, Brezilya, Arjantin, Meksika ve özellikle de Uzakdoğu ülkeleri –Tayvan, Güney Kore, Hong Kong ve Singapur- gibi ülkeler. Sanayileşme aşamasında olan ve mikro elektronik teknolojisi ile finans sektöründe ilerleme çabaları gösteren ülkelerdir.

- Sınırlı Olarak Gelişmiş Tarıma Dayalı Ülkeler: Tayland, Malezya, Çin ve Endonezya gibi ülkeler. Kalkınmanın başlangıç safhasında olan, ancak büyük ölçüde tarıma bağlı olan ülkelerdir

- Geçiş Sürecindeki Ülkeler: Eski Doğu Bloğu –Polonya, Macaristan, Romanya, Rusya v.b- ülkeler. Sosyalizmden, piyasa sürecine geçmeye çalışan ülkelerdir.

- OPEC Ülkeleri: Birçoğu Ortadoğu ülkesi olan –Suudi Arabistan, Kuveyt, Katar- gibi ülkeler ile; Venezüella, Nijerya v.b. petrol ihraç eden ülkelerdir. Dünya politikasının belirlenmesinde kilit rol oynayan, ancak bu özelliklerinden dolayı zaman zaman baskı ve

şiddete maruz kalan ülkelerdir.

- Yoksul Ülkeler: Çoğunluğu Afrika, Asya ve Latin Amerika'da olan ülkeler olup, bugün gördükleri işlev, sömürge dönemlerindeki konumlarıyla paralellik arz etmektedir.

- En Yoksul Ülkeler: Bu ülke grubuna Afrika'da ki en yoksul ülkeler girmekte, ilkel üretim tarzlarıyla üretim yapan bu ülkelerin küresel ekonomiyle ilişkileri son derece sınırlı bir düzeyde bulunmaktadır.

Sıralanan maddelerden de anlaşılacağı üzere bugünün dünyası, XVIII. ve XIX. yüzyılın tipik küresel sınıflandırmalarına benzer bir şekilde sınıflandırmaya tabi tutulmuş ve karşılaştırmalı üstünlükler yaklaşımı bugünün ekonomi anlayışı içinde de hakim kılınmıştır.. Söz konusu dönemde olduğu gibi üçüncü dünya ülkeleri yine büyük küresel güçlerin hammadde tedarikçisi durumunda bulunmaktadır. İçinde bulunan süreçte küresel ekonomik düzen "güçlüler" ve "güçsüzler" bağlamında şekillenmektedir. Güçlüler tüm gidişatı belirlerken, güçsüz ülkeler de belirlenen bu düzene uymak durumunda kalmaktadırlar(Arıboğan,19.04.2006).

2.2 Küreselleşmenin İktisadi Tarihçesi

Küreselleşmenin iktisadi tarihçesi, içinde bulunulan durumun ve inşa edilmeye çalışılan küresel sistemin nasıl inşa edildiği ve hangi aşamalardan geçtiğini anlayabilme adına faydalıdır.

Küreselleşmenin iktisadi tarihçesini başlıca üç kısım altında ele almak mümkündür. İlk olarak; Sanayi Devrimi, küreselleşmenin ortaya çıkması adına son derece önemlidir, zira içinde bulunulan dönemin en büyük iktisadi realitesi olan kapitalizm bu dönemde sağlanan yüksek sermaye birikimi sayesinde egemen konuma gelmiştir. Aynı şekilde Sanayi Devrimi döneminde başlayan teknolojik ve bilimsel devrimler iletişim ve ulaşım imkanları üzerinde olumlu etkiler yaratarak yerküre üzerinde yaşayan toplumları ve ekonomileri birbirine bağlayarak küresel oluşuma katkıda bulunmuştur.

İkinci olarak büyük bunalım -1929 Dünya Ekonomik Krizi- de küreselleşmenin gelişimi adına belirleyicidir. Bu kriz ile birlikte belirli bir bölgede başlayan olumsuz bir durumun, sadece o bölgeyle sınırlı kalmayacağı ve tüm dünyaya yayılabileceği gerçeği idrak

edilmeye başlamıştır. Ayrıca kapitalizmin köklü bir dönüşüme uğrayarak devlet kapitalizmine dönüşmesinin incelenmesi de küresel sistem dönüşümünün aşamalarının analiz edilmesi ve bugünün dünyasının anlaşılabilmesi için fayda sağlayacaktır.

Son olarak 1973 Petrol Krizi ve sonrasının Neo-Liberal dönemine bakmak da bizzat bugünün ekonomi dinamiklerini ve realitesini algılayabilmeyi sağlayacaktır. Bu yeni dönemle birlikte yeniden yaşanan köklü sistem dönüşümü, küresel dönüşümü sekilendirdiğinden işlenmesi gereken bir konudur.

2.2.1 Sanayi Devrimi ve Küresel Sistemin İnşası

XVII. ve XVIII. yüzyıllarda İngiltere'den başlayıp tüm dünyayı etkisi altına alan Sanayi Devrimi, beraberinde Liberal politikaların da uygulama alanı bulduğu bir toplumsal model yaratmıştır. Sanayi Devrimi sürecinde ağırlığını hissettiren bu politikaların temelinde ise aydınlanma döneminin iki büyük düşünürü John Locke ve David Hume vardır. Bu düşünürlerin özgürlükçü ve bireyci düşünceleri, sanayi devrimi içinde filizlenip gelişen Liberal Kapitalizme esin kaynağı olmuştur(Kazgan, 1997: 45).

Sanayi Devrimi; bilimsel ilerleme sonucunda ortaya çıkan teknik ilerlemenin, sermaye birikiminin de yardımıyla büyük çaplı üretime dönüşmesi durumudur. Sanayi Devrimi ile birlikte; sanatta, kültürde ve yaşam tarzında büyük bir değişim yaşanmıştır. Bu değişimde Sanayi Devrimi kadar ortaçağ sonrası yaşanan Reform ve Rönesans hareketlerinin de büyük bir etkisi vardır(Timuçin, 2002: 234).

Sanayi devrimi sürecinde bir başka etken de; üretim faktörlerinden emeği teşkil edecek olan, insan gücü –nüfus- artışıdır. Bu artıştaki en büyük neden ise doğum oranı sabit kalmasına rağmen, ölüm oranının düşmesidir. Böylece hem nüfus artışları, hem de tarım alanlarından şehirlere olan büyük göçler; endüstri kuruluşlarının emek talebinin karşılanmasında hayati bir rol oynamıştır(Ateş, 1997: 191-192).

Batı dünyasında üretim tarzının baştan ayağa değişmesini sağlayan Sanayi –endüstri- Devrimi, iki aşamada gerçekleşmiştir. Birinci aşamada[1750-1790]; en büyük enerji kaynağı olarak buhar gücünün kullanıldığı görülür. James Watt'ın 1765'te buhar gücünü endüstride kullanması bu dönemin kapılarının aralanmasını sağlamıştır. Ancak birinci aşamanın tek belirleyicisi buhar gücü değildir. Dokuma ve metalürji sanayindeki atılım ile demiryolu ağının çoğalması dönemin öteki belirleyicileridir. İkinci aşama ise[1896-1928]; enerji kaynağının giderek buhar gücünden, elektrik ve petrole döndüğü, kimya ve otomotiv sanayinde

ilerlemenin yaşandığı ve Batı Avrupa'da toplanan güç merkezinin, başta ABD olmak üzere Rusya ve Japonya gibi küresel oyunculara doğru kaydığı bir aşamadır(Tanilli, 1999: 119-120).

Sanayi Devrimi ile dünyanın ekonomik sistemi ve üretim tarzları baştan ayağa değişmiştir. 1780 yılında insanlığın tamamı avcılıktan vazgeçerek, tarıma yönelmiş iken(Cipolla, 1980: 18-21), ortaya çıkan Sanayi Devrimiyle de tarım toplumu derinden değişime uğramış ve nüfus bu kez de endüstriyel faaliyetlere doğru kanalize olmuştur.

Endüstri Devrimi, küreselleşme sürecinin vücuda gelmesinde son derece önemli bir rol üstlenmiştir. Kitle üretimine geçiş ve bunun sonucunda oluşan büyük sermaye birikimi kapitalizmin gelişimine katkı sağlamış, bilim ve teknolojideki gelişmeler mesafeleri kısaltmış ve buna bağlı olarak ta tüm toplumların küresel bir birliktelik oluşturmalarına imkan tanımıştır.

2.2.2 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı ve Sonrasında Kapitalizmin Yükselişi

1929 yılı insanlık için bir çok öğretinin tepeden tırnağa değiştiği bir tarih olmuştur. Tüm batı toplumlarının temel iktisadi doktrini olan Klasik Liberalizmin geçerliliği, bu krizle birlikte büyük ölçüde tartışma konusu olmaya başlamıştır. Bu tarihten sonra ise, büyük ölçüde müdahaleci, Keynezyen görüşler –ulusal kalkınmacı sosyal refah devleti- geçerlilik kazanmaya başlamıştır.

Kapitalizm 1929 ile büyük bir açmaza girmişti ve bu durumun derhal düzeltilememesi halinde Avrupa'da hızla yükselen marjinal akımların parlamenter demokrasiye zarar verme olasılığı söz konusu olmuştur. Bu durumun düzeltilmesi için kapitalizmin kendini yeniden şekillendirmesi gerekmekteydi. İşte tam bu noktada Keynezyen düşünce, bu anlayış çerçevesinde hayata geçirilmiş ve piyasa aksaklıklarını kamu politikaları ile çözme yoluna giderek kapitalizmin kendini kurtarmasını sağlamıştır.

Keynezyen düşüncenin sağladığı olumlu hava ile birlikte, kapitalizm büyük bir sıçrama göstermiş ve tarihinin en büyük hamlelerinden birini gerçekleştirmiştir. 1945 ile 1970 yılları arasında Liberal ekonomiler, geçmişte hayal dahi edemeyecekleri büyüme hızlarına erişmiş, Alman, Japon(Pascallon, 1983 :90) ve İtalyan mucizesi denen ekonomik atılımlar yine bu yıllarda olmuştur.

Savaştan çıkan ekonomilerin toparlanması, yeni teknolojilerin ekonomide kullanılması, tarımdan sanayiye olan kaymanın sürmesi, ulusal zenginliklerin planlı ekonomi

modelleri içinde rasyonel bir şekilde kullanılması ve kalkınma çabalarının üçüncü dünya ülkelerini de kapsayacak şekilde genişlemesi(Kennedy,1998:487), küresel ekonominin parlak bir dönem geçirmesini sağlamıştır.

Kapitalizmin, 1950'lerden sonra, tarihindeki en büyük gelişim sürecini yakalamasında; dünya ölçeğinde tüm ülkelerde yüksek büyüme oranlarının yaşanması, sanayileşmiş ülkelerde kapasite kullanım oranlarının yükselmesi, dünya çapında yatırımların artması, uluslararası işbölümünde, işbirliği ve uyumun sağlanması, ortalama enflasyon oranlarının çok düşük olması ve işsizliğin önemli ölçüde azalması gibi faktörler etkili olmuştur(Gerek, 1999: 43-44):

Kapitalizm, savaştan sonra altın çağını yaşamasına karşın, 1973 yılında büyük bir kriz yaşanmış ve küresel kapitalizm bundan ağır yaralarla çıkmıştır. Bu büyük çöküşün oluşmasında ise; savaş sonrası sermayedeki sürekli genişlemeye karşın karlardaki belirgin düşüş, doğal kaynaklara aşırı bağımlı ve esnek olmayan üretim tarzı, üretim miktarının aşırılaşması ve aşırı üretim kapasitesi, 1960'lardan sonra yaşanan telekomünikasyon ve bilişim devrimlerine klasik işletmelerin ayak uyduramaması ve Refah Devleti uygulamaları ile üretim faktörlerinin etkinliğinin azalması gibi etkenler belirleyici olmuştur(Went, 2001: 115-117)

1973 Dünya Petrol Krizi, eskiye dair bir çok alışkanlığın terk edilmesine neden olmuştur. Keynezyen düşüncenin, "Baba Devlet" söylemi geçerliliğini kaybetmiştir. Krizle birlikte; ulusal kalkınmacılık ve fordist[9] üretim tarzı tasfiye edilmiştir(Aydın,2003:53).

II. Dünya Savaşı sonrasında uzun yıllar egemenliğini korumayı başaran Bretton Woods Sisteminin çökmesinde en büyük etkenler; ABD'nin ödemeler bilançosundaki açıklar, 1970'lerin başında ABD'den Avrupa başta olmak üzere gelişmiş ülkelere olan sermaye kaçışları ve Doların aşırı değerlenmiş olmasıdır(Parasız,1996:140-145).

Amerikan Dolarının, savaş sonunda anahtar konuma gelmesi global ekonomi üzerinde adına Triffin Dilemması –ikilemi- denilen çelişkili bir yapı oluşmasına neden olmuştur; Şöyle ki; ABD, sadece dolar basmak yoluyla dış ticaretini finanse edebilirken, diğer tüm dünya ülkelerinim uluslararası ticarete katılabilmesi için önce mal ve hizmet satması, sonra da bununla dolar edinmesi gerekmekteydi, bu ise ABD lehine haksız "emisyon kazançları" sağlamaktaydı. Öte taraftan tüm dünya dengelerinin dolara endekslenmesi, bu paraya çok hassas bir özellik kazandırmakta ve Amerikan ekonomisindeki en ufak bir problem tüm dünyayı etkilemekteydi(Güran ve Aktürk,2001:48-49).

[9] Fordist Üretim= Belirli bir üretim bandı üzerinde gerçekleştirilen ve standartlaşmayı öngören bir imalat sistemi.

Böylesi hassas bir denge üzerine kurulu bir ekonomik sistem, küresel oyuncular arasındaki rekabetin kızışması, yaşanan teknoloji devrimine ayak uyduramayan şirketlerin karlarındaki erime ve soğuk savaşın gerektirdiği silahlanma çılgınlığı ile de birleşince milli ekonomiler üzerine yükler bindirmiş ve bu da totalde tüm küresel ekonomik sistemi büyük çaplı bir krize itmiştir.

2.2.3 Petrol Savaşları ve 1973 Krizi

Tarih sayfalarına bakıldığında hayatın akışını değiştiren pek çok olayın basit gerekçeler arkasına saklandığı görülmektedir. Örneğin; I. Dünya Savaşının çıkmasının sebebi bir Sırp gencinin, Avusturya-Macaristan Veliahdını öldürmesine bağlanmaktadır. Oysaki Avrupa, yükselen emperyalist paylaşım yarışıyla zaten savaşın eşiğine gelmişti ve bu olay bardağın taşması için gereken son bahaneydi sadece

Böylesi bir bahane de 1973 yılında yaşanan petrol krizi –II. BOOM- için söz konusudur. IV. Arap-İsrail Savaşı sonrasında, Arapların başta ABD olmak üzere İsrail'e destek veren tüm Batıyı cezalandırmak amacıyla uyguladığı petrol ambargosu krizin ateşleyicisi olmuştur. Krizin görünen nedeni bu olmakla birlikte, gerçek nedeni sistem dönüşümüne olan ihtiyaçtır.

1929 Krizi sonrasında uygulanan aşırı müdahaleci devlet politikaları küresel ekonomiye geçici bir süre soluk aldırmış, ancak böylesi Leviathan bir devlet anlayışı ilerleyen yıllarda yük olmaya başlamıştır. Kapitalizmin doğası gereği ortaya çıkan kendi içsel çelişkilerini aşmak amacıyla uygulamaya konan Keynesgil öğretinin bizzat kendisi bir süre sonunda çelişiler yumağı yaratmıştır. Bu durum Kapitalizm için yeni bir dönüşüm yaşanması gerekliliğini gündeme getirmiştir. İşte 1973 Krizi bu dönüşümün uygulamaya konabilmesi için bir gerekçe teşkil etmiştir.

1929 Krizi sırasında Kapitalistler tarafından övgüler yağdırılan Keynezyen yaklaşım, 1973 Krizi ile birlikte yerlere vurulmaya başlanmıştır. 1973 Krizinden sonra Nobel ekonomi ödülleri Neo-Liberal iktisatçılar tarafından birer birer toplanırken, tüm ülkelerde devletin küçültülmesi ve piyasanın liberalizasyonu 'moda' bir söylem haline gelmiştir. Böylesi bir yaklaşım, 1980'li yıllardan itibaren hız kazanmış ve günümüzün küresel gerçekliği bu yıllarda şekillenmeye başlamıştır.

1973 Petrol Krizi, tüm dünyada global çaplı bir durgunluğa yol açmıştır. Ekonomiler küçülmeye başlamış, işsizlik ve enflasyon gözle görülür bir hızla artmıştır. En gelişmiş

ekonomiler bile büyük sorunlar yaşamaya başlamıştır.1973 krizi ile birlikte büyüme hızlarında ve verimlilik oranlarında büyük bir düşüş yaşanmıştır Bu durum, G-7 ülkeleri bağlamında Tablo 2.1 yardımıyla daha iyi görülebilecektir.

Tablo 2.1: 1973 Krizinin G-7'lerin Büyüme ve Verimlikleri Üzerindeki Etkisi

Ülke	Verimlilik(%)				Büyüme(%)				
	1950-1967	1967-1972	1972-1977	1950-1977	1960-1968	1968-1973	1973-1979	1979-1986	1960-1986
ABD	2.4	1.1	0.6	1.8	4.5	3.2	2.4	2.4	3.2
Japonya	7.4	9.2	3.5	7	10.4	8.4	3.6	3.8	6.6
İngiltere	2.2	3	1,2	2,2	3.1	3.2	1.5	1.4	2.3
İtalya	5.3	5	1	4.4	5.7	4.6	2.6	2.1	3.8
Fransa	4.7	4.5	3.1	4.3	5.4	5.9	3	1.6	3.9
Almanya	5	4.8	3.8	4.7	4.1	4.9	2.3	1.4	3.1
Kanada	2.5	2.8	0.8	2.3	5.5	5.4	4.2	2.7	4.4

Kaynak: Bartlett, 1981: 5, aktaran Aktan, 1994: 66-67 ; OECD, 1988: 44, aktaran Aktan, 1994: 66-67

Tabloda 2.1'de de görüldüğü gibi 1973 Petrol Krizi, dünya ekonomisine yön veren en gelişmiş yedi ekonominin büyüme ve verimlik rakamlarına büyük bir darbe indirmiş, böylece savaş sonrasında alışılagelen yüksek büyüme rakamları hayal olmaya başlamıştır.

Benzer bir durumda işsizlik ve enflasyonda yaşanmış, sözgelimi ABD'de işsizlik rakamları; kriz ile birlikte %4.5'ten 6.5'e, İngiltere'de %3.2'den 4.6'ya, Almanya'da ise, %0.8'den 3.1'e yükselmiş(Went, 2001: 114) benzer artışlar diğer ülkelerde de yaşanmıştır.

Enflasyonda da keza kriz sonrasında yükselişler olmuş; kriz öncesinde ABD, Japonya ve AT-12 ülkelerinde sırasıyla;%3 , %5.4 ve %4.4 olan rakamlar krizden sonra olağanüstü bir şekilde yükselip, sırasıyla; %8.2, %7.7 ve %12.2 olmuştur(Gerek, 1999: 45-46).

Bu durumun ortaya çıkışıyla birlikte dünya yeni bir kavramla tanışmıştır; "Stagflasyon". Bu kavram, sorunların tanımlanmasında da güçlükler yaşanmasına yol

açmıştır. Enflasyon ve deflasyonla mücadele etme konusunda belirli bir literatüre sahip olan ekonomi çevreleri, yepyeni bir olgu için kafa yormak zorunda kalmıştır.

Ancak bu süreçte yaşanan ekonomik olumsuzlukların en dikkat çekici yanı ise, krizden 15-20 yıl sonra bile işsizlik ve enflasyon artışları ile, büyüme ve verimlik azalışlarının devam etmesidir. Böylece global ekonomi ikinci krizden sonra, kalıcı problemlerle yüz yüze kalmıştır.

Krizden petrolü olan ülkeler büyük paralar kazanarak çıkmıştır. OPEC üyesi ülkeler için 1974-1978 arası "altın çağı" olarak anılır. Bu dönemde petrol ihraç eden ülkelerin toplam geliri; 1972 yılında 23 milyar $ iken, bu rakam 1977'de 140 Milyar $'a ulaşmıştır (Yergin,1999:728-729). Petrolü olmayan gelişmekte olan ülkeler ise büyük çaplı borç batağının içine sürüklenmiştir.

Kriz sonrasında aşırı şekilde yükselen petrol fiyatları, kalkınma çabasında olan ülkeleri olumsuz etkilemiştir. Maliyetlerin yükselmesinin yanı sıra, gelişmiş ekonomilerin, gelişmekte olan ülkelere karşı uyguladıkları korumacılık politikaları bu ülkelerin mal satmasına engel olmuş, böylece gelişmekte olan ülkeler için borçlanmaktan başka alternatif kalmamıştır(Bal,2001:32).

Gelişmekte olan ülkelerin dış borçları 1973-1985 arasından 100 Milyar $ civarlarından yaklaşık 1 Trilyon $ seviyelerine yükselmiş, bunun sonucunda da aşırı borç batağına saplanmış olan ülkelerin talepleri üzerine bir takım çözüm arayışları gündeme gelmiştir. İlk olarak Latin Amerika ülkeleri tarafından, CEPAL ve SELA öncülüğünde Ekvator'da, Quito toplantısı yapılmış; bu toplantı da borçların vadelerinin uzatılması, faiz oranlarının düşürülmesi ve borç servisinin ihracatın, belirli bir kısmını aşmaması gibi taleplerde bulunulmuştur. Ancak gelişmiş ülkelerin bu önerileri verdiği cevap; GOÜ'lerin yapısal sorunlarına cevap vermekten uzak kalmış, sırasıyla sunulan Baker ve Brady planlarıyla bu ülkelere özelleştirme ve liberalizasyon ağırlıklı bir çözüm önerisi sunulmuş(Eker ve Meriç,1999:105-115), çözüm getirme yolunda etkin adımlar atılamamıştır.

Yapılan tüm düzenlemelere karşın, gelişmekte olan ülkelerin ağır borç yükü sürmeye devam etmiştir. 1990 yılında; Brezilya'nın 110 Milyar $, Meksika'nın 99 Milyar $ ve Arjantin'in de 65 Milyar $ borcu olduğu(Minibaş,1992:61) düşünülürse yapılan çabaların sonuç verdiğini söylemek mümkün görünmemektedir.

2.3 Sosyal Refah Devleti Uygulamaları

Sosyal refah devleti anlayışı, Keynezyen politikaların müdahaleci devlet politikaları içinde uygulama alanı bulmuştur.1929 ekonomik bunalımı sonrası yaşanan büyük boyutlu yoksulluk ve işsizlikler, devletin sosyal politikalar üretmesini gerekli kılmıştır.

Kriz sonrası uygulanan "New Deal" ve "Wisconsin Planı"(Galbraith, 2004: 198-199), ile; işsizlik yardımı, işçi sendikalarına destek verilmesi, yoksulluk yardımları, faizlerin sınırlandırılması v.b uygulamalar ile sosyal politikalara ve genişletici uygulamalara işlerlik kazandırılmıştır.

1929 Krizinin küresel boyutlarda yayılması, evrensel boyutlarda demokrasi ve özgürlükleri tehdit etme boyutuna varmıştır. İşsizliğin artışı ve büyüyen küresel yoksulluk, marjinal siyasal akımların yükselmesine, demokrasinin ise gerilemesine neden olmuştur.

Kriz ve sonrasında yaşanan yoksulluk ve işsizlik Almanya'da Nazizm, Rusya'da ise Komünizm'in güçlenmesine neden olmuştur. Bu durum ise Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da tesis edilmeye çalışılan "parlamenter demokrasi" için tehdit oluşturmaktaydı. Komünist ve Faşist diktatörlüklerin işsizlik ve yoksulluk konusunda geliştirmeye çalıştıkları aşırı devletçi çözümler, Avrupa'da demokrasi adına olumsuz örneklerin yayılmasına yol açmaktaydı.

Almanya'da savaş öncesi oylara bakıldığında Sosyal Demokrat ve Liberal oyların büyük bir erime yaşadığı, buna karşın Komünist oyların %80 oranında, Faşist oyların ise %1300 oranında arttığı görünmektedir(Okur,1999:792-793). Böylelikle, Almanya'da işsizlik ve yoksulluk ve bu konularda çözüm getirmek konusunda yetersiz kalan sosyal devlet, merkez sağ ve merkez sol oyların, radikal sağ ve radikal sola kaymasına yol açmıştır.

Tüm bu marjinal gelişmeler Avrupa'da, aydınlanma çağından beri inşa edilmeye çalışılan özgürlüklerin ve liberal felsefenin allak bullak olması demekti. Kapitalizmin yaşadığı açmazların giderilmesi ve yükselen Faşist ve Komünist tehditlerin bertaraf edilebilmesi için Keynezyen politikaların öncülüğünde, sosyal refah devletin yaşatılması gerekmekteydi.

Böylelikle Kapitalizmin, piyasanın tek başına yeterli olduğu yolundaki savı 1973 Krizine kadar yürürlükten kalkmış, kapitalizmin farklı bir boyutu –devlet kapitalizmi- uygulamaya konulmuştur. Bu süreç içinde sermayenin karlarında erime yaşanırken, işçi sınıfının kazanımları söz konusu olmuştur(Arslan v.d, 10.05.2006).

Ancak sosyal devlet hem uygulandığı yıllarda, hem de 1973 yılında yaşanan krizle

işlerliğini yitirdikten sonra sert eleştirilere maruz kalmıştır. Liberaller; sosyal-refah devleti uygulamasının piyasanın işleyişine zarar verdiğini ve toplumu bedavacılığa ittiğini iddia etmektedirler. Aynı şekilde sosyalistler de; sosyal refah devleti ile asıl amacın sosyal güvenliğin ve refahın yayılması olmadığını, güçlenmeye başlayan işçi sınıfının –proletaryanın- önünün kesilmesi olduğunu savunmaktadırlar(Aydın, 2003: 30).

Keynezyen yaklaşımda devletin sosyal refahı sağlaması şu faaliyetler aracılığıyla gerçekleşmektedir(Sallan Gül, 2004: 150) :

- Devletin, bakıma muhtaç olanlara ve yoksullara yönelik yardımları doğrudan yürütmesi,
- Devletin eğitim ve sağlık hizmetlerini de refah kapsamına alması,
- Devletin tam istihdamı sağlaması,
- Devletin temel sanayi alanlarını –enerji, ulaştırma, haberleşme ve altyapı- millileştirmesi,
- 'Artan oranlı vergileme' ve 'sosyal sigorta' uygulamaları aracılığıyla, serbest piyasa sisteminin getirdiği adaletsizlikleri gidermeye çalışması,
- Devletin; kadınlar, azınlıklar ve göçmenler gibi toplumda dezavantajlı konumda olanlar lehine 'pozitif ayrımcılık'[10] programları geliştirip, uygulaması.

Keynezyen uygulamaların gelişmiş ülkelerdeki uygulama şekli refah devleti olarak adlandırılmaktadır. Ancak Keynesgil uygulamalar sadece gelişmiş ekonomileri değil, azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri de etkilemiştir. Ancak bu ülkelerdeki etkileşim gelişmiş ülkelerden oldukça farklıdır.

Gelişmiş ülkeler büyük ölçüde; sermaye birikimlerini tamamlamış, altyapı sorunlarını çözmüş, gerekli teknolojik donanımlara sahip, eğitilmiş işgücü ve kalifiye çalışanlarının oranı yüksek kısacası sanayileşme adına birçok artıya sahip olduklarından ve büyük ölçüde de sanayileşmeyi gerçekleştirdiklerinden, ağırlıklı olarak refahın yeniden dağılımı konusunda faaliyetler yürütmüşler ve bu bağlamda da sosyal-refah devleti politikalarına ağırlık vermişlerdir.

Azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ise sanayileşmiş batı toplumlarının aksine; sermaye birikimi olmayan, okumuş insanı az dolayısıyla kalifiye işgücü yeteriz, gerekli

[10] Pozitif Ayrımcılık= En azından herkese yaşayabilecek kadar, minimum bir hayat standardının sağlanması, temsil açısından da demokratik süreç içinde dezavantajlı kesimlere –örneğin kadınlara- belirli kotalar sunularak en azından asgari katılımlarının garanti altına alınması.

altyapı ve sanayi donanımına sahip olmayan ülkelerdir ve sanayileşme faaliyetleri konusunda da henüz yolun başındadırlar.

Bundan dolayı, gelişmiş ülkelerde, Keynesyen politikalar ağırlıklı olarak, refah problemleri üzerinde yoğunlaşırken, azgelişmiş ekonomilerde kalkınma ve sanayileşme daha öncelikli konular haline gelmiştir. Böylelikle; gelişmiş ülkelerde adı sosyal refah devleti olan Keynesgil müdahaleci devlet anlayışı, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu gelişmekte olan ve azgelişmiş ülkelerde "ulusal kalkınmacı" ve "ithal ikameci" ekonomi politikası isimlerini almıştır. Temel işleyiş mantığı aşağı yukarı aynı olmakla birlikte; ulusal kalkınmacı model, kalkınma planları –genelde beş yıllık- aracılığıyla, ekonomik kalkınmayı sağlamayı amaç edinmiştir.

2.4 Küreselleşmenin Ekonomik ve Politik Dayanağı Liberal Kapitalizm

Liberal kapitalizm, küreselleşme süreci ve onun getirdiği değişim dalgasının hem ekonomik, hem de siyasal dayanağıdır. Gitgide Sosyal Devletin terk edilerek, Neo-Liberal bir dalganın küresel ölçekte egemen kılınmaya başlanmasında kapitalizmin yol göstericiliği vardır.

Liberalizm ve Kapitalizm genelde birlikte kullanılan iki sözcüktür, Kapitalizm ağırlıklı olarak ekonomik özgürlükleri öne çıkarırken, Liberalizm daha kapsamlı olarak bireysel özgürlükleri ifade etmektedir.

İspanyolcadan, İngilizceye geçen liberalizm, 'liberty' sözcüğünden türetilmiş ve özgürlük anlamında kullanılmıştır. Liberalizm XIX. yüzyılın ortalarından itibaren; basın ve siyaset özgürlüğünü, kendini özgürce ifade etme hakkını, özel mülkiyet olgusunu ve serbest ticaret fikrini savunanları tanımlamada kullanılan bir etiket haline gelmiştir(Yayla, 1992: 13).

Liberal Kapitalizmin tarihçesi konusunda birkaç farklı görüş olmakla birlikte ağırlıklı olarak kabul gören yaklaşım kapitalizmin; XIII. yüzyıldan itibaren ortaya çıkmaya başladığı ve XVI. yüzyıldan itibaren de başat ideoloji konumuna geldiği yönündedir. Gunder ve Gills'e göre(2003: 537); kapitalizmin yaklaşık 5000 yıllık bir geçmişi vardır ve kapital birikimi hiçbir kesintiye uğramadan günümüze kadar varlığını sürekli korumuştur. Wallerstein ise (2003: 527-531); bu teoriye karşı çıkmakta ve kapitalizmin; XIII. yüzyıldan itibaren yavaş yavaş belirmeye başladığını ve XVI. yüzyılda ise güçlü bir hal aldığının vurgulamaktadır.

Kapitalizmin temellerine bakıldığında; kelimenin ilk halinin "kapital" ve "kapitalist" kelimelerinden türediğini, kapitalizmin ise çok daha sonradan ortaya çıktığı görülmektedir.

Böylelikle 1211 yılında ilk kez İtalya'da kullanılan Kapital kelimesi, 1283 yılında literatüre girmeye başlamış ve bu tarihte "bir şirketin sermayesi" anlamında kullanılmıştır. Kelime, Avrupa'da ki ticari etkileşim ile birlikte, XVI. yüzyılda Fransa ve Almanya'da kullanılmaya başlanmıştır. Kapitalist kelimesinin ilk kez XVI. yüzyılın ortalarında Hollanda ve Fransa'da kullanılmaya başladığı tahmin edilmektedir. Bu tarihlerde, doktrinlerde ve vergi kanunlarında kapitalist kelimesi geçmeye başlamıştır. Kapitalizm sözcüğünün ilk kez kullanılması ise XIX. yüzyılın ortalarında olmuştur. Luis Blanc kapitalizmi; "kapitalin değerini bir kesimin, diğerlerini dışlayarak üstlenmesi" olarak tanımlayarak sözcüğe belirli bir format kazandırmıştır. Sosyalist literatüre bakıldığında ise Marx'ın bile ünlü eleştirisi Das Kapital'de kapitalizm kelimesini henüz keşfetmemiş olduğu, kapitalist kelimesi kullanılarak yapılan ilk eleştirinin ise çok daha yeni bir tarih olan 1902 yılında Sombart tarafından yapıldığı görülmektedir(Braudel, 2004: 203-209).

Görüldüğü üzere Braudel'in kronolojisi, büyük ölçüde Wallerstein'i doğrulamakta ve böylelikle süreksiz sermaye birikiminin söz konusu olmadığı anlaşılmaktadır. Bugünün en büyük küresel gerçeği olan kapitalist sistem yaklaşık 500 yıldır başat bir yapıya kavuşmuştur.

Kapitalizm iktisadi bir düzen olarak Batı ve Kuzey Avrupa'da, ama özellikle Protestan inancı içinde filizlenip gelişmiştir. Bu durumun yaşanmasında Protestan inancının ve öğretisinin rolü oldukça önemlidir. Boş boş durmanın insana fayda getirmeyeceği ve sürekli çalışılarak para kazanılması gerektiği ve boş durmanın ve dinlenmenin aylaklık olduğu yaklaşımı Protestan inancından türeyerek ortaya çıkmış ve zenginleşme güdüsü kapitalizme ruh vermiştir(Weber, 1999: 44-45).

Liberal Kapitalizm, Ortaçağ Avrupa'sının skolastik yapılanması içinde hayat bulmaya çalışmış ve doğal olarak bireysel özgürlük talepleri dinsel dogmalarla engellenmeye çalışılmıştır. Ancak Avrupa'da genişleyerek ilerleyen reform hareketleri "seküler"[11] bir dünya görüşünü hayata geçirerek, egemenliği gökyüzünden alarak yeryüzüne indirmiş (Turan, 2000: 101-102) ve böylelikle liberalizmin temel söylemi olan bireysel özgürlük ifadesine işlerlik kazandırılmıştır.

Yeryüzünün küreselleşmesi ile, kapitalizmin etki alanının yayılması arasında çok güçlü bir ilişki göze çarpmaktadır. Ancak bu ilişkinin yalnızca küreselleşmenin yerleşik bir hal almaya başladığı 1980'lerden sonra ortaya çıktığını düşünmek gerçekçi değildir. Zira henüz daha XV. yüzyıl ile XVIII. yüzyıl arasında bile Avrupa'da ortaya çıkan fiyat dalgalanmalarının İslam dünyasından –özellikle Osmanlı İmparatorluğu- Çin'e, Hindistan'dan

[11] Sekülarizm(Laisizm) = Yeryüzü ve gökyüzü egemenliğinin birbirinden soyutlanması, din ve devlet işlerinin ayrılması.

Brezilya'ya kadar tüm yerkürede domino etkisi yarattığı ve böylelikle yeryüzü pazarlarının birbirine bağlandığı gerçekliği görülmektedir(Braudel, 1996: 47-48). Böylece dünyaya bugün egemen olan küresel iktisadi mantalitenin temellerinin yaklaşık beş asır önce atılmaya başladığını söylemek mümkündür.

Kapitalizm yüzyıllar boyunca bireysel özgürlük ve rasyonel düşünce teorisi yaklaşımlarıyla büyümüş ve rekabet politikalarıyla gelişip günümüzün başat iktisadi politikası olmuştur. Liberal Kapitalist doktrinde rekabetin yeri çok önemlidir ve sistemin motoru durumundadır(Mandel, 1998: 42).

Liberal Kapitalizm, her ekonomik birimin kendi kararını kendisinin verdiği ve sonuçlarına iyisiyle kötüsüyle kendinin katlandığı bir sistemi öngörmektedir. Bireylerin fayda, firmaların ise kar maksimizasyonu peşinde koştukları ve böylece çıkarları doğrultusunda en rasyonel davranışı hayata geçireceklerini varsayan liberal yaklaşım; karar birimlerinin verecekleri kararlarda özgür olmalarını savunur. Kumanda ekonomilerinin aksine, piyasa ekonomisinde karar birimleri yerine karar veren ve onların adına merkezi planlar yaparak ekonomik ve sosyal yapıyı belirleyen bir otorite yoktur(Putz, 1994: 48).

Kapitalizm, sosyal statünün belirleyici özelliğinin oluşumundaki farklılığıyla da, kendinden önceki sistemlerden kesin çizgilerle ayrılmaktadır. Kapitalist sistemde, sosyal statü; üretim araçları üzerindeki hakimiyet ile belirlenirken, kapitalizm öncesi toplumlarda otorite ve güç ilişkileriyle belirlenmekte idi. Böylece kapitalist öncesi toplumlarda sosyal statü ve(ya) ekonomik kaynaklar üzerindeki egemenlik otorite olmanın bir sonucu iken, kapitalizmde ekonomik kaynaklar üzerindeki egemenlik sosyal statü sahibi olmanın bir belirleyicisidir(Gülalp, 1993: 19).

Liberalizm, bireysel özgürlükler temeline oturtulan yaklaşımıyla devletçi sistemlerden tamamen farklı olma iddiasındadır. Aydınlanma çağının etkisiyle bireyi temel değer olarak alan liberal doktrin, otoriter sistemlerin aksine bireyin yaratıcı gücünün önemine vurgu yapar. Bireyin, sınıf veya ırk diktatörlüğüne feda edildiği totaliter sistemleri tepki niteliğinde olan Liberalizm, Hayek'in ifadesiyle(1999:151); "Tek kuvvet olarak bütün gücü elinde toplayan Sosyalist ve Faşist devlet sistemlerinin aksine, bireyin toplumdaki mevkiini belirleme amacı taşımamaktadır".

Günümüz küresel sisteminin temel ekonomik ve ideolojik dayanağı olan Liberal Kapitalizm, başta Sosyalizm olmak üzere tüm karşıt fikirler tarafından geçmişte ve günümüzde sert eleştirilere uğramıştır ve uğramaktadır. Marx, kapitalizmi tanımlarken;"emeğin sömürüsüne dayanan üretim tarzı"(Denis,1997:453-454) yorumunu

yaparak kapitalizmi bir sömürü düzeni olarak ifade etmektedir.

Kapitalizm hakkında belirgin başka bir eleştiride bulunan Schumpeter ise, kapitalizmin gelişiminin uzun süreçte kendini yok edeceğini savunmaktadır. Düşünüre göre; işletmelerin aşırı büyümesi sonucunda, girişim ile girişimci arasındaki bağ kopmakta dolayısıyla da kapitalizmin temeli olan mülkiyet özgürlüğü kavramı anlamsızlaşmaktadır. Böylelikle işletmeleri sahiplenen çalışanları olurken, müteşebbisin işletmeyle arasındaki ilişki sadece hisse senetleri ortaklığından ibaret olmaktadır. İşletmelerin aşırı büyümesi müteşebbis ruhu öldürmektedir(Tekeoğlu,1993:223).

Liberal Kapitalizm denilen ve bugün küreselleşmeye şeklini veren doktrin, günümüzde büyük ölçüde muhafazakar düşünce ile ortak hareket etmektedir. Yeni Liberalizm ve Yeni Muhafazakarlık birleşerek "Yeni Sağ" açılımı oluşturmuşlardır. Bu durumun ortaya çıkmasında büyük ölçüde II. Dünya Savaşından sonra yeni muhafazakarların, kapitalizmi keşfetmeleri etkendir. Kendilerini refah devletini savunan "sosyal liberallerden" ayırmak amacıyla "liberal bakış açılı muhafazakarlar"(Sallan Gül, 2004: 79-88) olarak isimlendiren bu yeni akımın, liberalizmle ile ortak hareket etmesini sağlayan üç temel dayanak vardır. Bunlar(Sallan Gül, 2004: 86) :

- Geleneksel bırakınız yapsınlar formatlı, 'bireyselcilik öğretisi',
- Kapitalizmin temellerini geleneksel ahlaki değerlere –ağırlıklı olarak Hıristiyanlık inancına- gör şekillendirilen 'liberteryenizm',
- Menger ile başlayan ve Hayek ile devam eden 'sosyalizm karşıtlığı', şeklindedir.

2.5 Küreselleşmenin İktisadi ve Mali Dinamikleri

Küreselleşmenin ekonomik ve mali boyutunun incelenmesini sağlayan bir takım dinamikler söz konusudur. Bu dinamikler, küreselleşme sürecinin doğurduğu değişimler ile, bu değişimler sonucunda küresel yapının oluşumunu açıklamaktadır. Yani bu dinamikler ile küreselleşme arasında aynı anda hem etki, hem de sonuç olma gibi karşılıklı ve güçlü bir etkileşim durumu vardır.

Küresel değişim sürecinin yaşanmasında etken olan ve aynı zamanda da küreselleşme sonucunda değişime uğrayarak yeni bir format kazanmaya başlayan bu dinamikler belirli başlıklar altında toplanabilir. Başlıca on başlık altında toplanan ve tahdidi olmayan bu dinamikler, daha da artırabilir.

2.5.1 Küresel Ticaret Alanında Yaşananlar

Uluslararası ticaretin serbestleşmesi konusu ve bu yönde ortaya atılan teoriler klasik liberal düşünce dönemine hatta daha öncelere dayanmaktadır. Adam Smith'in 'mutlak üstünlükler' teorisini, geliştirerek 'karşılaştırmalı üstünlükler' haline dönüştüren ve böylelikle AGÜ ve GOÜ'leri de oyunun bir parçası haline getiren David Ricardo, bugünün küresel ticaret teorisinin ilham kaynağı olmuştur.

Ancak klasik iktisadi düşünce öncesinde de serbest ticaret konusunda faaliyetler söz konusudur. Henüz 1608 yılında Hollandalı tüccarların haklarının korunması için Hugo Grotius tarafından yazılan ve denizcilik hukukunun da temelini oluşturan "Mare Liberum" -denizlerin özgürlüğü- adlı kurallar dizisi yayımlanmıştır. Bu kurallara göre; denizler ve limanlar tüm uluslara açıktır ve isteyen herkes bunlardan özgürce ve sınırsızca faydalanır. Bu durumun o zamanlar denizcilikte lider güç olan Hollandalı tüccarların çıkarlarını koruma amacıyla yaratıldığı açıktır. Ancak o devirde denizcilikte Hollanda'dan geride olan İngiltere buna tepki göstermiş ve 1617 yılında İngiliz John Seldon tarafından "Mare Clausum" -denizlerin kapatılması- kaleme alınmış ve tabiatın kendini insanlara karşı kapatma hakkının olduğu vurgulamıştır. Bununla da İngiliz tüccarların haklarının korunmaya çalışıldığı açıktır. XIX. Yüzyılda İngiltere denizcilikte ve kapitalizmde lider güç olunca bu kez mukayeseli üstünlükler teorisi aracılığıyla serbest ticareti savunan taraf İngiltere olmaya başlamıştır(Özel,1995:120-121). Böylelikle büyük küresel güçlerin serbest ticareti çıkarlarına göre yorumlama alışkanlıklarının çok öncelere dayandığı ve çıkarlarına uymazsa serbest ticaret söylemini rafa kaldırabilecekleri anlaşılmaktadır.

Bugünün küresel ticaret sistemi ağırlıklı olarak II. Dünya Savaşı sonrasında GATT kuralları aracılığıyla oluşturulmuştur. 1948 yılında yürürlüğe konan GATT kuralları, 1995 yılında WTO kuruluncaya kadar uluslararası ticareti düzenlemiştir. Bretton Woods görüşmeleriyle kurulması kararlaştırılan ve II. Dünya Savaşı sonrası inşa edilen sistemin üçüncü saç ayağı olan GATT, başlangıçta geçici olarak oluşturulan bir antlaşmaydı ve küresel çaplı bir ticaret kuruluşunun hayata geçirilmesi amaçlanmaktaydı. Ancak beklenen bu oluşum son derece gecikip 1995'e kadar sarkınca, GATT'ın kalıcı bir hal alması kaçınılmaz olmuştur(DTM,07.05.2006).

GATT'ın yürürlüğe girmesinden, WTO'nun kurulmasına kadar geçen süreçte bir dizi antlaşmalarla uluslar arası ticaret libere edilmiştir. Bunlar; 1949 tarihinde Fransa'da, 1951'de İngiltere'nin Turquay kentinde, 1956,1960 ve 1962 yıllarında İsviçre'nin Cenevre kentinde

gerçekleştirilen gümrük indirimi antlaşmalarıdır. Bu dönem içinde yapılan en kapsamlı antlaşma ise 1973 tarihli Tokyo görüşmelerinde sağlanmıştır. Bu görüşmelerde sadece gümrük indirimleri gündeme gelmemiş aynı zamanda; hükümet satın alımlarının kontrol altına alınması, ihraç desteklerinin azaltılması, anti-damping yasalarının çıkarılması, ithalatın belgelendirilmesi ve GATT'a taraf ülkelerce ortak standartlar belirlenmesi konuları ele alınmıştır(Yılmaz, 18.06.2006)

GATT'ın imzalanmasının ardından temel ilkeler benimsenmiştir. Buna göre GATT temel ilkeleri şöyle sıralanabilir(Ertürk, 1996: 217-219) :

- En Çok Kayrılan Ülke Kuralı: Bu kurala göre; bir ülke eğer başka bir ülkeye gümrük kolaylığı sağlarsa, diğer ülkeler herhangi bir yükümlülük altına girmeden bu kolaylıktan yararlanırlar.

- Fiyat Mekanizmasına Sadakat Kuralı: Tarife dışı araçlarla korumacılık sağlanmaya çalışılmasının önüne geçilecektir. Böylece kotalar yoluyla koruma GATT tarafından istenmeyen bir durumdur.

- Ticaret Savaşına Muhalefet Kuralı: Ülkeler arasındaki korumacılık eğilimleri zamanla ticaret savaşına dönüşebilmektedir. GATT'ın bu konudaki temel yaklaşımı; problemlerin müzakereler yoluyla çözümlenmesi yolundadır.

- Ticaret Kısıtlamalarını Tedricen Azaltma Kuralı: Kota uygulamalarının ve bölgesel ittifakların diğer ülkeler üzerinde yarattığı olumsuz etkileri gidermek amacıyla hayata geçirilmiş bir ilkedir.

GATT antlaşmasının düzenlediği bir alanda damping[12] uygulamalarıdır. Böylelikle uluslararası serbest ticaretin ruhuna aykırı olan damping uygulamalarına yönelik olarak para cezaları kesilmekte ve hükümet desteklerinin önüne geçilmeye çalışılarak, eşit koşulların yaratılması amaçlanmaktadır(Walther, 2002: 232).

Uluslararası ticaretin serbestleşmesi hususunda gerçekleştirilen en kapsamlı görüşmeler ise 1986 yılında başlayan ve 1994 yılına kadar yaklaşık 8 yıl süren Uruguay

[12] Damping= Bir malı maliyetinin altında satmak veya farklı pazarlarda farklı fiyatlardan piyasaya sürmek.

görüşmeleridir. Uruguay görüşmelerinde WTO'nun kurulmasının yanı sıra şu kararlar alınmıştır(Seyidoğlu, 1999: 198-200) :

- 01.01.1995'ten itibaren gelişmiş ülkeler sanayi ürünlerinden aldıkları gümrük vergisini %4,7'den, %3'e indireceklerdir,
- Gönüllü ihracat kısıtlamaları ve iç piyasa düzenlemeleri gibi uygulamalar 4 yıl içinde kaldırılacaktır,
- Azgelişmiş ülkeler tarifelerini artırmayacak ve zaman içerisinde azaltacaklardır,
- Tarım alanında uygulanan gümrükler; gelişmiş ülkelerde 6 yıl içinde %36, gelişmekte olan ülkelerde ise 10 yıl içerisinde %24 oranında indirilecektir,
- Tekstil ve giyim üzerine konan kotalar 10 yıl içinde daha az kısıtlayıcı olan bir düzeye indirilecek, tarifeler ise aynı zaman dilimi içinde %25 oranına düşürülecektir,
- Marka, patent ve fikri hakların korunması gelişmiş ülkelerde 20 yıl, azgelişmiş ülkelerde ise 10 yıl olarak belirlenmiştir,
- Miktar kısıtlamaları; gelişmiş ülkelerde 2 yıl, gelişmekte olan ülkelerde ise 5 yıl içerisinde kaldırılacaktır,
- Uruguay görüşmelerinde il kez hizmetler sektörünün liberalleşmesi gündeme gelmiş ve bu konuda GATS antlaşmasının yürürlüğe konması kararlaştırılmıştır,
- Ülkelerin yürüttükleri ticaret politikalarını gözden geçirme amacıyla, ticaret politikalarını gözden geçirme mekanizması kurulacak ve bu faaliyetler TPRM aracılığıyla yürütülecektir,
- İmalat sanayinde faaliyette bulunan yabancı şirketlerin yerli malzeme kullanma ve(ya) ihracat yapma gibi zorunlulukları TRIMS aracılığıyla kaldırılacaktır.

Uruguay görüşmeleri ile yukarıdaki düzenlemeler getirildikten sonra, devlet sübvansiyonları alanında da adımlar atılmıştır. Buna göre; ihracat performansına bağlı olarak verilen sübvansiyonlar ile, ithal malı yerine yerli mal kullanılmasına yönelik verilen sübvansiyonlar tamamen yasaklanmış, başka ülkelerin sanayine zarar veren ve diğer antlaşma taraflarının çıkarlarına ciddi biçimde zarara uğratan sübvansiyonlara yönelik karşı tedbir alınabileceği belirtilmiş. Bir ülkenin sınırları dahilinde uygulanan ve spesifik olmayan, spesifik olmakla birlikte şirketlerce yürütülen Ar-Ge faaliyetlerine yönelik olan ve bölgesel açıdan geri kalmış bölgelere yönelik devlet sübvansiyonları ise tedbir gerektirmeyen sübvansiyonlar olarak tanımlanmıştır(Bilgiç, 1999: 23-25). Ana hatlarıyla WTO antlaşmaları;

mal, hizmetler ve mülkiyet haklarını kapsamakta ve her üç alan için de liberalizasyon uygulamalarının hayata geçirilmesini amaçlamaktadır(DTM, 09.05.2006). Böylelikle küresel değişimin en temel dayanağı olan Neo-Liberalizmin talepleri doğrultusunda bir ekonomik sistem dizayn edilmektedir.

Uruguay görüşmeleri ile II. Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan GATT'ın yerini alan WTO, küresel çapta ticaretin serbestleşmesi ve hükümet sınırlandırmalarının kaldırılması amacı güdülerek vücuda getirilmiştir.

WTO kuruluş antlaşması, örgütün yerine getirmesi gereken dört işlevi şu şekilde sıralamaktadır(ITC ve CS, 2002: 42) :

- Uruguay görüşmelerinin hukuki metinleri ile gelecekte imza edilebilecek olan her türlü antlaşmanın yürürlüğe girmesi, yönetimi ve uygulamasına yardımcı olmak,
- Antlaşmaların kapsadığı alanlarda ve daha yeni konularda ticaretin daha da serbestleşmesini sağlamak amacıyla üye ülkeler arasında bir forum oluşturmak,
- Üye ülkeler arasındaki farklılık ve uyuşmazlıkların çözümünden sorumlu olmak,
- Üye ülkelerin ticaret politikalarını periyodik olarak incelemek.

WTO, kuruluşundan sonra GATT tarafından oluşturulan serbest ticaret reformlarının kapsamını geliştirmiştir. Bu bağlamda GATT döneminde ağırlıklı olarak gümrüklerin indirilmesi konusu üzerinde yoğunlaşılırken, WTO'nun kurulmasından sonra düzenlenen ilk Bakanlar Konferansı olan 1996 tarihli Singapur toplantısında ağırlıklı olarak rekabet ortamını geliştirici politikalar üzerinde durulmuş ve anti-tröst kuralları üzerinde çalışmalar yapılmıştır(Demir, 14.05.2006).

Uruguay görüşmeleri ve sonrasında yaşanan liberal ticaret dalgası; gelişmekte olan ülkeler için bir takım avantaj ve dezavantajlar getirmiştir. Bu görüşmeler ile; ihraç ürünlerinin çeşitlenmesi, tarife dışı engellerin kaldırılması ve ticarette ayrımcılığa karşı koruma gibi avantajlar elde eden gelişmekte olan ülkeler; ithal gıda mallarının fiyatının artması, yerel üretim maliyetlerinin artması ve gümrük vergilerinin düşürülmesiyle milli gelirde kayıpların ortaya çıkması gibi dezavantajlara maruz kalmışlardır(İslatince, 1998: 337-338).

Gelişmekte olan ülkelerin dünya ticaretinde başarılı olabilmeleri için başlıca üç adımı atmaları gerektiği vurgulanmaktadır. Bu ülkeler; piyasaya girişi gerçekleştirebilmeli, ihraç edilebilir mal ve hizmete sahip olmalı ve ihraç kabiliyeti olmalıdır(Berlisle, 14.06.2006). Bu yaklaşıma göre; GOÜ'lerin uluslararası ticaret sistemine dahil olabilmeleri için, bu ülkelerin

önündeki sınırlamaların kaldırılması, teknoloji ve sermaye yatırımlarının artırılması, yenilikçi ve ürün geliştirici politikaların arttırılması gerekmektedir.

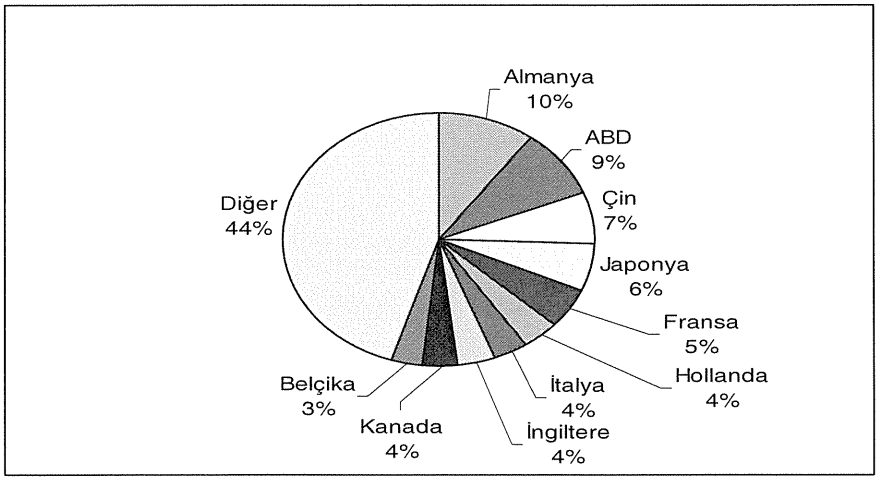
Gelişmekte olan ülkeler içerisinde Çin önemli bir konuma sahip bulunmaktadır. Ucuz emek ve girdi maliyetinden dolayı Çin küresel ticaret yarışında büyük bir avantaj sağlamaktadır. Özellikle 31.12.2004 tarihinden itibaren Çin'e yönelik tekstil kotalarının kalkması Türkiye başta olmak üzere birçok gelişmekte olan ülkenin tekstil ihracatına olumsuz etkiler getirecektir.

Çin ile ilgili şikayet konusu olan bir başka durum ise kalitesiz mallar ve "korsan" yayınlardır. Özellikle film, müzik ve bilgisayar yazılımı alanındaki bu korsan furyası Çin'in sık sık eleştiri almasına yol açmaktadır. 2003 yılı itibariyle ÇHC'nin sebep olduğu küresel çaplı korsan yayıncılık zararının 1.9 Milyar $ seviyesine ulaşması(DEİK, 2004: 7) bu konudaki eleştirilerin haklılığını ortaya koymaktadır.

Küresel sistemin IMF ve WB ile birlikte üçüncü sacayağını oluşturan WTO'ya yönelik küresel çaplı büyük tepkiler bulunmakta ve bu örgütün politikalarına karşı gösteriler düzenlenmektedir. 1999 Aralığında ABD'nin Seattle kentinde düzenlenen WTO III. Bakanlar Konferansına karşı yapılan gösteriler(DTM, 11.04.2006) halen hafızalarda tazedir. Dünya Sosyal Forumu öncülüğünde organize edilen ve birçok ülkeden çok çeşitli grupların –sosyalistler, ulusalcılar, çevreciler, anarşistler, feministler v.b- destek verdiği WTO karşıtı eylemler günden güne güç kazanmaktadır. Tüm yerküre zenginliklerinin ABD öncülüğünde hareket eden üç ekonomik blok –AB, NAFTA ve APEC- tarafından kontrol edilmeye çalışılması ve karlılığın her şeyin üzerine çıkarılarak sosyal faydanın ve kamu yararının hiçe sayılmak istenmesi tüm insanlık tarafından olumsuz karşılanmaktadır. Yine bu süreç içinde aralarında Türkiye'nin de bulunduğu GOÜ ve AGÜ gümrüklerinin serbest ticaret söylemi adı altında ele geçirilmeye çalışılması da bu ülkelerdeki toplumların küresel ekonomik sisteme şüphe ile yaklaşmasına yol açmaktadır.

Günümüzde serbest ticaret denen olgu, aslında birkaç ülke arasında gerçekleşmekte, diğer ülkeler ise büyük ölçüde bu ticari sistemin küçük unsurları olarak kalmaktadırlar. Dünyadaki tüm ihracat ve ithalatın –tüm toplam ticaretin- yarıdan fazlası sadece 10 ülke arasında gerçekleştirilmekte, diğer yarıdan azı ise aralarında Türkiye'nin de bulunduğu tüm dünya tarafından paylaşılmaktadır. Bu durum aşağıda yeralan Şekil 2.1'de gösterilmiştir.

Şekil 2.1: Küresel İhracat Gelirlerinin Ülkelere Göre Dağılımı

Kaynak:WTO,18.05.2006'daki Verilerden Yararlanılarak Hazırlanmıştır

Şekil 2.1'de de görüldüğü gibi tüm dünya ihracatının %56'sını 10 ülke -Almanya, ABD, Çin, Japonya, Fransa, Hollanda, İtalya, İngiltere, Kanada ve Belçika- gerçekleştirirken, geriye kalan %44'ü ise geriye kalan tüm dünya tarafından paylaşılmaktadır. Aynı durum ithalatta da söz konusu olup başlıca 10 ülke -ABD, Almanya, Çin, Fransa, İngiltere, Japonya, İtalya, Hollanda, Belçika, Kanada- tüm ithalatın yaklaşık %58'ini yapmakta, tüm dünyaya ise %42'lik bir pay kalmaktadır(WTO,18.05.2006). Böylece dünyada birkaç devletin gerçek anlamda küreselleştiği, diğerlerinin ise –gelişmekte olan ve azgelişmiş ülkeler- giderek pazar durumuna geldiği gerçeği görülmektedir.

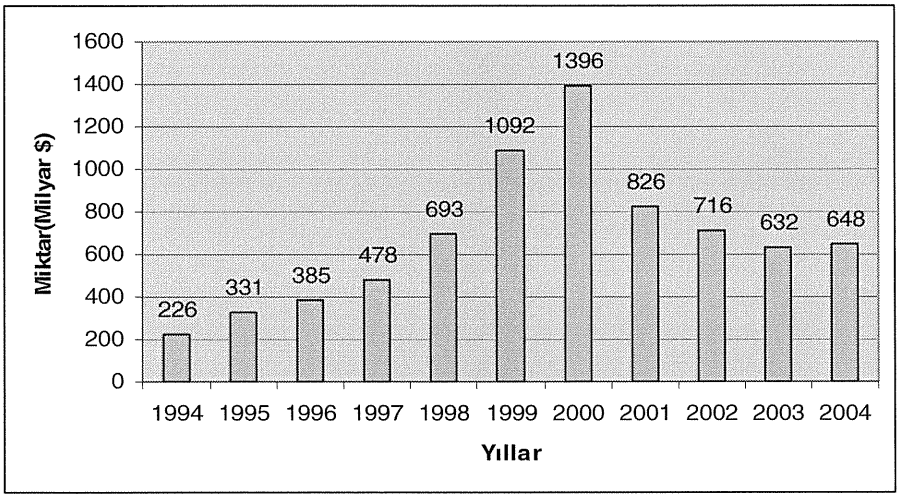
Ancak küresel boyutlu serbest ticaret, rasyonel davranmayı başaran gelişmekte olan ülkelere çok önemli kazanımlar sağlamıştır. Küresel sisteme adapte olmayı başarabilen birkaç gelişmekte olan ülke serbest ticaretin sağladığı yararlardan nasibini almıştır. Güneydoğu Asya ülkelerinden Malezya ve Singapur bu mucizenin başrol aktörleri durumundadırlar. Gerçi 1990'lı yıllar bu ülkeler için hazırlıksız yakalanılan liberalizasyonlardan dolayı krizli yıllar olarak anılmış, ancak bu ülkeler durumdan ders çıkararak sistemlerini yeniden oluşturmuşlardır. Böylelikle küresel değişimden kendini aşırı izole eden veya tam tersi, altyapısını oluşturmadan değişime aniden ayak uydurmaya çalışan ülkeler bu süreçten zarar görürken, değişimi iyi analiz eden, ılımlı ve akılcı politikalar yürüterek küreselleşmeye dahil olan ülkeler bu serbestleşme ortamından fayda sağlamıştır.

2.5.2 Yabancı Sermaye Yatırımları

Yabancı sermaye yatırımları küresel sistem içinde önemli bir konuma sahiptir. Ülkeler arasındaki sermaye akımları; makroekonomik dengeleri, sosyo-kültürel yapıyı, teknoloji hareketlerini, kısacası evrensel boyutlu birçok faktörü etkilemektedir.

Yabancı sermaye yatırımları küresel boyutlarda dalgalanmalar yaşamakta, 2000 yılında ulaşılan maksimum noktaya son dönemlerde yakalanamamaktadır. Yabancı sermaye yatırımlarındaki yükseliş ve düşüş trendi Şekil 2.2'de gösterilmiştir.

Şekil 2.2: Dünyada Toplam Yabancı Sermaye Yatırımları

Kaynak:YASED,25.05.2006

Şekil 2.2'de de açıkca görüldüğü gibi 1994-2000 yılları arasında yabancı sermaye akımlarında 6 kata yakın bir artış görülmüştür. Bu artış küresel ekonominin hareketliliğini ve akışkanlığı gösterebilme adına önemli bir göstergedir. Ancak yüzyılın hemen başında bu durumun tersine döndüğü görülmekte ve bu akımlar gitgide azalmaktadır. Bunda küresel çapta yaşanan krizlerin rolü büyüktür.

Yapılan bu yatırımların dağılımı ise aşağıdaki Tablo 2.2 aracılığıyla gösterilmiştir.

Tablo 2.2: En fazla Sermaye Çeken ve Sermaye Veren Ülkeler[13]

En Çok Yatırım Yapan Ülkeler (Milyar $)			**En Çok Yatırım Çeken Ülkeler (Milyar $)**		
Sıra No	Ülke Adı	Miktar	Sıra No		Miktar
1	ABD	229,3	1	ABD	95,9
2	Lüksemburg	65,4	2	İngiltere	78,4
3	Fransa	59	3	Çin	60,6
4	İngiltere	54,2	4	Lüksemburg	57
5	Belçika	47,8	5	Avustralya	42,6
6	Hollanda	47,5	6	Belçika	34,1
7	Japonya	39,8	7	Hong Kong	34
8	İspanya	31	8	Fransa	24,3
9	Kanada	26,1	9	İspanya	18,4
10	İsveç	25,2	10	Brezilya	18,2

Kaynak: YASED, 25.05.2006

Yukarıdaki Tablo 2.2'de de görüldüğü gibi ABD sermaye alan ve sermaye veren ülkeler içinde ilk sırada yer almaktadır. Gelişmekte olan ülkeler içinde ise Çin ilk sırada yer almakta,. İspanya ve Brezilya ise atılım içinde görünmektedir. Tablo 7'nin en ilgi çekici ülkesi Lüksemburg'dur, zira küçücük bir ülke olmasına karşın dünya sermaye hareketleri içinde önemli bir paya sahiptir.

Bugün dünyada gerçekleştirilen yabancı sermaye dolaşımın yaklaşık olarak %80'i gelişmiş 7 ülke arasında gerçekleştirilmekte, geri kalan %20'si ise yaklaşık 150 ülke arasında paylaşılmaya çalışılmaktadır(Oksay,20.12.2005). Yabancı sermaye çekme konusunda akılcı politikalar izleyen; Çin, Meksika, Arjantin ve Brezilya gibi ülkeler önemli ekonomik kazanımlar elde etmişlerdir(ATO, 11.12.2005).

Yabancı sermaye yatırımları, günümüzde büyük bir çeşitlilik göstermektedir. Dolaylı ve dolaysız olarak ikiye ayırarak basit şekilde sınıflandırmak mümkün ise de, AB mevzuatında sermaye akımları ile ilgili çok geniş bir başlık grubu yer almaktadır.(Töre, 13.05.2006).

Yabancı sermaye çekme hususunda iş ve yatırım ortamı son derece önemlidir. Formalitelerin, ara işlemlerin ve bürokratik prosedürlerin arttığı bir ortamda yabancı sermaye

[13] Türkiye, 2004 yılında yaklaşık 2,7 Milyar $ yatırım çekerek, 35.sırada yer almıştır(YASED,25.05.2006)

girişleri azalış gösterecektir. Bu bağlamda Türkiye iş ve yatırım ortamı sıralamasında 155 ülke arasında 93.sırada yer alarak olumsuz bir görüntü sergilemiştir. Uzun süreli makro ekonomik istikrarsızlıklar, sık sık yaşanan krizler v.b durumlar Türkiye'nin ülke riskini artırmaktadır(Yükseler, 09.05.2006).

Türkiye, küreselleşmeye eklemlenme çabası içine girdiği 1980 yılından bu yana yabancı sermaye yatırımı çekme konusunda ilerleme kaydetme çabası içindedir. 1980 yılı ile karşılaştırıldığında yabancı sermaye girişinde önemli bir artış olmakla birlikte, küresel çaplı gelişimden halen uzak olunduğu anlaşılmaktadır. 1980 yılında yalnızca 35 Milyon $ olan fiili yabancı sermaye girişi miktarı, liberal uygulamalarla paralel olarak artış göstermiş, 1990 yılında ilk kez milyar doları aşarak 1005 milyon $'a ulaşmıştır. 2001 yılı 3288 milyon $ ile zirve yılı olmuş, ancak yaşanan krizin de etkisiyle 2002'de rakam 590 milyon $ seviyesine gerilemiştir(Hazine Müsteşarlığı, 09.05.2006a).

Yabancı sermaye yatırımlarında zaman zaman yatırım yapan firma ile yatırım yapılan ülke arasında problemler çıkabilmektedir. Uluslararası sermaye akımları ile ilgili yasal düzenlemeler, git gide uluslarüstü hukuk sistemi içinde çözümlenme eğilimindedir. Bu yönde oluşturulan "tahkim" müessesi ortaya çıkan sorunları çözme gayretindedir. Kısaca MAI olarak isimlendirilen bu yapı, gittikçe ulusal hukuk sisteminin yerini almaktadır. Bugünün küresel ekonomik sistemi içinde MAI; çokuluslu şirketlerin uluslar arası platformdaki iktisadi ve mali menfaatlerini korumaya yönelik olarak oluşturulan bir, uluslararası bir sözleşme niteliğindedir(Ormanoğlu, 17.05.2006).

MAI ve benzeri uluslarüstü oluşumlar; yabancı sermaye lehine, ulusal çıkarların çiğnenmesi olarak görülmekte ve sert eleştiriler yöneltilmektedir. Kaya'ya göre(17.05.2006), tahkim, "post-kapitülasyon" uygulaması olarak nitelendirilirken, Hacaloğlu'da(17.05.2006) tahkimi, merkez ülkelerin çıkarlarını koruyan, çevre ülkeleri ise sömürge konumuna düşürecek bir uygulama olarak değerlendirmektedir.

2.5.2.1 Doğrudan(Sabit)Yabancı Sermaye Yatırımları

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları(DYS), sermaye yatırımları içerisinde fiziki olarak yapılan sermaye teşkillerini içermektedir. Böylelikle finansal akımlar, hisse senedi, tahvil ve bono gibi para ve sermaye piyasası araçlarıyla yani kağıtlarla gerçekleştirilirken, doğrudan yabancı sermaye akımları, fabrika işletmesi ve bunun donanımları yani fiziki ekipmanlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

DYS akımlarında, küreselleşme ile birlikte yatırım kalemlerinde önemli değişimler olmuştur. Önceleri ağırlıklı olarak; turizm, otomotiv, yiyecek, hazır giyim ve tüketici elektroniği alanında yapılan akımlar, küreselleşme ile birlikte yazılım ve bilgisayar sistemleri, eczacılık ve biyoteknoloji ile hassas elektronik malzemeleri alanında yoğunlaşmıştır(Özyıldız, 1998: 2). Günümüzde DYS akımları giderek daha çok ileri teknoloji gerektiren alanlara yönelmektedir.

Küreselleşmenin iyice yerleşik bir hal almaya başladığı 1990 sonrasında imalat sanayi yatırımları, hizmetler sektörü karşısında gerileme yaşamıştır. 1990 yılında imalat sanayi yatırımları toplam yatımların %44,67'sini oluştururken, bu oran 2003 yılında %30,58'e düşmüş, hizmet sektörünün payı ise %45,14'ten, %59,99'a yükselmiştir(UNCTAD, 08.05.2006).

Son dönemde gelişmekte olan ülkeler içinde de DYS akımları büyük boyutlara ulaşmıştır. Hem sermaye girişleri, hem de sermaye çıkışları günden güne artmaktadır. 2003-2004 döneminde; Asya ve Okyanusya kıtalarında bulunan ülkelerde hem sermaye girişi, hem de dışarıya sermaye ihracı artarken, Latin Amerika ve Eski Doğu Bloğu ülkelerinde dışarıya sermaye ihracı yerinde sayarken, dışarıdan giren sermaye miktarında artış gözlenmiştir. Afrika kıtasında ise hem sermaye girişi, hem de sermaye ihracında gözle görülür bir değişim yaşanmamıştır. Gelişmiş ülkelerde ise 2003-2004 döneminde sermaye girişi azalırken, sermaye ihracında artış gözlemlenmiştir(UNCTAD, 08.05.2006).

Doğrudan Sermaye yatırımları, ekonomik kalkınma ve refah artışı bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu durumu global ekonomide yaşanan gelişmeler babında görmek mümkündür. 1980-1982 yılları arasında yaşanan global boyutlu küçülme ile yabancı sermaye akımlarında da azalış görülmektedir. 1982-1988 arası global büyüme dönemiyle yabancı sermeye akımları arasında da paralellik gözlemlenmektedir. Bu durum günümüze kadar süre gelmiş ve büyüme ile yabancı sermaye arasında doğru orantılı bir ilişki yaşanmıştır(UNCTAD, 08.05.2006).

Türkiye'de 2003 yılında yürürlüğe giren 4875 sayılı "Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu", 1954 yılından kalma olan 50 yıllık "Yabancı Sermaye Teşvik Kanununun", çağdaş normlara ulaşmak amacıyla kaldırılması adına, önemli bir adımdır. Kanun, yabancı sermayenin gelişi sırasındaki bürokratik formalitelerin azaltılması adına da sevindiricidir. Ancak kanunun bir takım eksiklikleri –doğrudan yabancı sermaye kapsamının geniş tutulması, uygulanacak teşviklerin belirlenmemiş olması v.b- kanunun işlerliğine gölge düşürmektedir. Ayrıca günümüzde kanuni düzenlemelerin tek başına yeterli olmadığı, yatırım

ortamının iyileştirilmesi için gerekli sosyo-ekonomik iklimin yaratılması gerektiği de bilinmektedir(Tuncer, 2003: 4-9).

Doğrudan yabancı sermaye kanunu, şirket işlemleri sonucu ortaya çıkan parasal değerlerin transferi konusunda bir sınırlama içermemektedir. Kanunda yabancı yatırımcıların Türkiye'deki faaliyet ve işlemlerinden doğan net kar, temettü, satış, tasfiye ve tazminat bedellerinin, lisans, yönetim ve benzeri anlaşmalar karşılığında ödenecek meblağlar ile dış kredi ana para ve faiz ödemelerinin, bankalar veya özel finans kurumları aracılığıyla yurt dışına serbestçe transfer edilebileceği hükmü açıkça ifade edilmiştir(Hazine Müsteşarlığı, 12.05.2006).

2.5.2.2 Finansal Sermaye Akımları

Günümüzde küreselleşme ile birlikte, finans piyasalarında da büyük ve önemli değişimler yaşanmaktadır. Geçmişte finansal işlemler yüz yüze birebir yapılmakta iken günümüzde artık elektronik ortamlarda yürütülmektedir. Bugün yaşanmakta olan "mekansız toplum" süreci kendini finans piyasalarında hissettirmektedir(Acar ve Yavuz, 1998: 270).

Finansa piyasalarında yaşanan bu değişim, teknolojinin ve hızla büyüyen hizmetler sektörünün de katkılarıyla dünya çapında adeta tek bir para ve sermaye piyasası oluşumuna doğru giden bir süreci başlatmıştır. Giderek libere olan piyasalar, sermayenin hüviyetinin önemini yitirmesine ve ulusal ekonomilerden daha çok öne çıkan, bir uluslarüstü piyasa mekanizmasının egemenliğinin artmasına yol açmıştır.

Dünyada 1990'lı yıllarda yaşanmaya başlayan finansal sermaye akımları içinde en büyük payı "emerging markets = yükselen piyasalar" denilen yaklaşık 20 ülke almıştır(İnsel ve Sungur,17.05.2006). Böylece sıcak para akımları için en cazip bölgeler; Türkiye, Arjantin, Brezilya, Malezya, Polonya v.b gelişmekte olan ülke ekonomileri olmaktadır.

Bugün gelişmekte olan ülkelerde yaşanan; derin finansal krizler, kapanan banka ve işletmeler, yaşanan işten çıkarmalar, allak bullak olan borsalar ve paralarını kaptıran küçük yatırımcılar, mevcut yoksullara eklenen yoksullar, zaman zaman şişirilip sonrada patlatılan uydurma beklenti balonları hep kontrolsüz sıcak para akımlarının ürünüdürler.

Finansal sermaye akımları ekonomiler için olumlu ve olumsuz durumları bir arada getirerek çelişkili bir durum yaratmaktadırlar.

Finansal akımların sağladığı yararlar(Alagöz ve Çakmak, 2004: 176-178) :

- Sermaye ve para piyasaları derinlik kazanmakta ve ulusal paranın konvertibilitesi artmaktadır,
- Tüketim-tasarruf dengesi tasarruflar lehine değişmekte ve böylelikle yastık altı paraları ekonomiye kazandırılabilmektedir,
- Reel faiz oranlarında belirli bir düşüş yaşandığından, kamu borçlarının daha düşük faizler üzerinden çevrilmesi mümkün olabilmektedir,
- Teknoloji ve know-how girişleri yoğunlaşmakta, ekonomiye belirli bir dinamizm kazandırılmasına ve finansal piyasaların gelişimine katkı sağlanmaktadır, seklinde sıralanabilir.

Finansal sermaye hareketlerin yarattığı olumsuz durumlar ise(Alagöz ve Çakmak, 2004: 178-182) :

- Ekonomi üzerinde yabancı sermayenin egemenliği ve denetimi artmaktadır,
- Ulusal ekonomilerde meydana gelen tasarruf dengesizliklerini karşılama gerekçesiyle çekilmeye çalışılan finansal sermaye, bu amacından giderek uzaklaşarak "arbitraj" faaliyetleriyle uğraşan, spekülatif bir yapılanmaya dönüşmektedir,
- Dengesiz ve kontrolsüz bir şekilde hareket eden finansal akımlar, ulusal ekonominin istikrarına bir katkı sağlamayıp, aksine zaman zaman istikrar bozucu bir özelliğe sahip olabilmekte, bu durum ise finansal krizlerin tetikleyicisi olabilmektedir,

Finans piyasalarında büyük bir çeşitlilik yaşanmakta ve hisse senetlerinden, tahvillere, bonolara ve diğer tüm türev araçlara kadar yaygınlaşan finansal enstrümanlardan dolayı finansal riskler artmaktadır. Piyasalarda meydana gelen finansal yenilikler, kuralsızlaştırma politikasıyla paralel olarak yürütülmüş, 1980'lerde ABD'de başlayan bu politikalar giderek gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere yayılmıştır. Böylece; aracıları kaldırma, düzensizleştirme ve dışa açılma 1980'li yıllardaki finansal küreselleşme sürecinin "motoru" olmuştur(Adda, 2003: 109-110).

Finansal akımlar içinde önemli bir pay da "hedge fonlara"[14]a ittir. 1990'lardan itibaren baş döndürücü bir hızla yükselen bu fonlar 1990-1997 arasında 12 kat artış göstererek yaklaşık 200 Milyar $'ı bulmuştur(Armağan, 2004: 146-147)

[14] Hedge Fonu=Bono, tahvil ve hisse senedi gibi geleneksel menkul değerlerin dışında kalan, genel olarak denetlemeye tabi olmayan emekli fonları türünden fonlardır.

Bugün yüz milyarlarca dolar tutarındaki "kara para" finansal akımlar içinde elden ele geçmekte, Off-shore[15] bankacılığı aracılığıyla Cayman Adaları, Bahama Adaları gibi 'vergi cennetlerinde' muhafaza edildiği bilinmektedir. Bu adalardaki büyük bankaların aktif büyüklüğü 400 Milyar $'ı bulmaktadır. Türkiye'de ki toplam mevduatın 35 Milyar $ olduğu (Miynat,2003:196) ve her yıl aklanan kara para miktarının da tüm dünya ekonomisinin %2 ile %5'ine ulaştığı(Özyakışır,2005:94) düşünülürse, işin boyutu daha iyi anlaşılacaktır.

Finansal Liberalizasyon ve sıcak para akımları, beraberinde spekülatörleri ve bunların krizlerdeki anahtar rollerini de yaratmıştır. Örneğin; George Soros'un, 1990'ların başında yaşanan ve İngiltere'yi oldukça zor durumda bırakan ERM krizinde başrol oynadığı bilinmektedir(Krugman,2003:130-131). Böylece küreselleşme birlikte spekülatörlerin, kontrolsüz finansal akımlar aracılığıyla yaratabileceği problemler su yüzüne çıkmıştır.

Türkiye, dünya ekonomisine eklemlenme çabalarının bir uzantısı olarak 1980'lerden itibaren finans sektöründe liberalleşme politikalarını hayata geçirmiştir(Oksay, 12.05.2006).24 Ocak 1980 kararlarıyla TL'nin değeri düşürülerek gerçekçi bir görünüm kazandırılmış, 1984 yılında alınan bir kararla ticari kazançların bankalarda döviz cinsinden mevduat şeklinde saklanmasının yolu açılmış ve nihayet 1989 kararları ile de TL için konvertibiliteye[16] geçilmiştir(Kula, 2003: 145).

Bu liberalleşme çabaları, küresel sisteme adapte olma isteği ve özellikle de AB ile olan yakınlaşma faktörü arttıkça yükselen bir göstermiş ve bu durum günümüzde de sürmüştür. Bu dönüşüm çabaları sonucunda finans ve bankacılık sektöründe; yabancı paralı işlemlerin serbest bırakılması, otomasyon ve bilgisayarlaşma, sunulan hizmetlerde çeşitlilik ve yenilikçilik, para ve sermaye piyasalarının oluşturulması, uluslar arası finans piyasaları ile bütünleşme çabaları, sektörde şeffaflık çabaları ve hizmet içi eğitim ile uzmanlaşmaya önem verilmesi gibi gelişmeler kaydedilmiştir(Şimşek, 2001: 49).

2.5.3 Kriz Olgusu ve Ekonomik İstikrarsızlıklar

Krizler günümüzde küresel ekonomik sistemin en belirgin meselelerinin başında gelmektedir. Belirli aralıklarla gerek ulusal, gerekse evrensel boyutlu iktisadi dalgalanmalar yaşanmakta, bu durum ekonomik istikrarı bozmaktadır. Yaşanan iktisadi dalgalanmalar, istikrarsızlıklar ve krizler ile birlikte sadece ekonomi ve toplumu etkilemekle kalmamakta,

[15] Off-Shore Bankacılık= Kıyı ötesi bankacılığı olarak adlandırılan ve genelde vergi v.b yükümlülüklerin minimize edildiği ve her türlü legal ve illegal paranın sorgulanmadan korunduğu finansal sistem.
[16] Konvertibilite= Ulusal paranın, diğer paralar karşısındaki değişim gücü, geçerliliği.

aynı zamanda toplumdaki bireylerin yaşam standartları üzerinde de olumsuz durumlar yaratmaktadır(Özer, 1998: 5).

Ekonomik krizleri açıklamaya yönelik başlıca beş model vardır. Bu modeller şunlardır(Yay v.d, 2001: 23-28);

- Sürdürülemez Ekonomik Yapılar ve Yapısal Dengesizlikler Modeli: Spekülatif atak modelleri de denilen bu modeller, krizleri ateşleyen temel makroekonomik faktörlerin önemi vurgulamakta ve para krizlerini sürdürülemez politikalar ile yapısal dengesizliklerin kaçınılmaz sonucu olarak görmektedir. Bu tutarsız politikaların en tipik örneği; bütçe açıklarını para basarak finanse eden genişleyici para politikaları ile sabit veya yarı sabit kur politikalarının aynı anda uygulanmasıdır.

- İkinci Nesil Modeller: Bu modellerde, ekonomik politikaların hedefleri arasında yaşanan çelişkiler ve gerilim durumunda veya politik belirsizlik ortamında iktisadi ajanların beklentilerinin ekonomik sonuçları değiştirecek çok önemli etkilerinin olduğu belirtilmektedir. Böyle bir durumda spekülatörler başta olmak üzere karar birimleri hükümet kararlarını değiştirmeye çalışarak spekülatif oyunlar sergileyebilirler.

- Asya Krizini Açıklamaya Çalışan Modeller: İlk iki tip model birçok krizi açıklamakla birlikte, Asya Krizine bir açıklık getiremeyince bu model ortaya atılmıştır. Bu model ile para ve bankacılık krizlerinin –ikiz krizlerin- ortak bazı faktörleri ve olgular tarafından yaratıldığı belirtilmekte ve problemlerin kaynağının bankacılık ve finans sektörü olduğu ifade edilmektedir.

- Yayılma(Sirayet) Etkisi Modeli: Bu tez ile, farklı ülkelerde eşanlı yaşanan krizlerde ülkelerin benzer kırılganlıkları taşıdığından ortak şoklara maruz kaldıkları söylenmiştir. Ortak şokların olmadığı durumlarda ise krizler bir ülkeden diğerine genelde ticari bağlarla geçmektedir. Böylece bir ülkenin krizden dolayı devalüasyon yapması diğer ülkeyi de devalüasyona itebilir. Burada iki ülke arasındaki ticaretin boyutları kadar, rakip olup olmama durumları da önem taşımaktadır.

- Krizlerde Dışsal Etkenlerin Rolüne Yönelik Model: Bu model özellikle GOÜ'lerdeki krizleri açıklama acını taşımakta olup, bu ülkelerdeki krizlerin, sanayileşmiş

ülkelerdeki makroekonomik değişimlerin –ticaret hadleri, faiz oranları, döviz kurları v.b- sonucunda ortaya çıktığı belirtilmektedir.

Yukarıda sıralanan modeller krizleri açıklama noktasında belirli durumları karşılayabilme adına bir başlangıç noktası oluşturabilmekle birlikte, çoğu zaman yetersiz kalmaktadır. Ancak günümüzde gelişmekte olan ülkelerdeki krizlerin çoğunda Meksika krizinde olduğu gibi kısa süreli parasal akımlar yatmaktadır. Meksikalıların "plata dulce" – tatlı para- (Kozanoğlu,17.11.2005) diye nitelendirdikleri bu kısa süreli akımlar, spekülatif işlemlere konu olduklarından ülkeden ayrıldıklarında yıkıcı etkilere yol açmaktadırlar. Kısa süreli sermaye akımları kadar, kısa vadeli borçlanma politikaları da finansal sistem için tehlike arzetmekte ve ödeme güçlükleri yaşanmasına sebep olabilmektedir(Göktaş, 2000: 9).

1980'li yıllarda küresel sistemin ağırlığını iyice hissettirmesiyle yoğunlaşan finansal liberalizasyon uygulamaları, birçok gelişmekte olan ülke ekonomisini hazırlıksız yakalamıştır. Bu finansal serbestleşme sonucunda yaşanan krizler, hazırlıklı olunmadan yapılan liberalizasyonların sorgulanmasına yol açmış, finansal serbestleşme teorisinin öncü iktisatçıları bile daha temkinli bir serbestleşme politikası gerektiğini vurgulamaya başlamışlardır(Güloğlu ve Altunoğlu, 12.10.2005). Finansal serbestleşmeye gitmeden önce çok güçlü bir denetleyici ve düzenleyici kurumsal yapının oluşturulması finansal istikrar bakımından önemlidir(Duman, 2002: 141).

Ancak finansal krizlerin ortaya çıkışında, finansal etkenler tek başlarına belirleyici değillerdir. İç ve(ya) dış çok sayıda faktör; politik istikrarsızlık ve belirsizlik, toplumsal yozlaşma ve duyarsızlıklar da krizlerin ortaya çıkmasında etken olabilmektedir (Ural, 2003: 24).

Asya Krizi örneğinde olduğu gibi, gelen sıcak paraların lüks tüketime ve verimsiz yatırımlara –lüks binalara, golf sahalarına, eğlence merkezlerine- kaydırılması kalkınma için gelen sermayenin heba olmasına yol açmakta(Tunca, 2000: 62-63), ve verimsizliğe düşen ekonomi krize sürüklenebilmektedir.

Krizlerin yaşanmasında etken olan bir başka faktör de popülist politikalar ve savurgan ekonomilerdir. Bu durumun en tipik örneği Arjantin krizinde yaşanmıştır. Carlos Menem iktidarının ilk yıllarında başarıyla uygulanan mali disiplin ve enflasyonla mücadele politikaları daha sonra yolsuzluklara kurban gitmiştir. Menem iktidarında yolsuzlukların artması, iktidarı koruyabilmek amacıyla popülist politikaları gündeme getirmiş, bu bağlamda Carlos Menem tarafından eyaletlere para akıtılmış(DTM, 13.04.2006) ve savurganlık hızla

artmıştır. Bu durum ise adeta krize davetiye çıkartmıştır.

Finansal krizlerin önceden algılanabilmesi ve ulaştığı boyutların idrak edilebilmesi adına iki tür göstergeden bahsedilmektedir. Bunlardan ilki; finansal krizin doğacağına yönelik beklentileri artıran "ön göstergeler", diğeri ise krizin boyutlarını açıklamaya yardımcı olan "temel göstergelerdir". Ön göstergelerin başında; ulusal paradaki aşırı değerlenme gelmekte, böylesi aşırı bir değerlenme kriz öncüsü olarak kabul edilmektedir. Krizin boyutları hakkındaysa; gecelik faizlerde yaşanan sıçrayışlar, döviz rezervlerindeki azalmalar ve döviz kurlarındaki sert dalgalanmalar önemli göstergeler durumundadır(Eren ve Süslü, 2001: 662-663).

Krizlerin sonucunda hükümetler reformlar aracılığıyla krizin etkilerini gidermeye çalışmaktadırlar. Eğer bir ülkede krize rağmen, reformlar yürürlüğe konmamışsa, krizin olumsuz etkileri henüz kendini tam anlamıyla hissettirmemiştir demektir(Rodrick, 2004: 133).

Bankacılık ve finansal krizler denildiğinde ağırlıklı olarak Asya Krizi akla gelmektedir. Zira ağırlıklı olarak finansal krizler bu kriz bölgesi içinde yoğunlaşmıştır. Asya Krizi sonrasında alınan reform tedbirleri ağırlıklı olarak; sabit kur sisteminden dalgalı kur sistemine geçiş, bankacılık sektörünün denetim altına alınması, zor bankaların devralınarak banka birleşmelerinin teşvik edilmesi ve iflas kanununda değişiklik ve yeniliklere gidilmesi noktalarında yoğunlaşmıştır(Alpan İnan, 12.05.2006; Tulay ve Ataman Erdönmez, 12.05.2006; Lane, 2000: 67-75);

Küresel boyutlu krizlerin ortaya çıkışında ve daha sonra bu krizlerin olumsuz sonuçlarının giderilmesi yolunda önerilen IMF politikaları sert eleştirilere uğramaktadır. IMF tarafından II. Dünya Savaşından sonra önerilen sabit ve(ya) kontrollü döviz kuru sistemi artık bugünün akışkan sermaye sisteminin gereklerine hitap etmemektedir. Meksika, Asya ve Türkiye krizlerinde genelde bu sistemin çelişkileri etkendir. Gerçi günümüzde serbest kur sistemi geçerlilik kazanmıştır ancak geçmiş deneyimler hala tazedir.

Ayrıca IMF, kriz sonrası ülkelere; kamu harcamalarını kısma, daraltıcı para politikaları uygulama ve vergileri artırma gibi tedbirler önerdiğinden, ekonomideki mevcut durgunluk daha da derinleşmektedir. Ancak IMF'nin kriz politikalarında en fazla dikkat çeken husus; sağlanan destekle krize uğrayan ülkenin esnaf, çiftçi, işçi v:b geniş halk kitleleri korunacağına yabancı sermayenin uğradığı kayıpların telafi edilmeye çalışılmasıdır(Seyidoğlu, 2003: 151-152).

IMF tarafından ortaya atılan çözüm önerilerinin siyasal iradenin isteği dışında gerçekleştiği iddia edilmekte, Türkiye'nin yaşadığı Kasım 2000 krizinde olduğu gibi kriz

yönetimi politikalarının Merkez Bankası ve birkaç üst düzey teknokrat tarafından hazırlandığı, IMF tarafından uygulatıldığı iddia edilmektedir. Bu iddiaya göre; IMF türü kuruluşlar,ülkelerin zayıf düştükleri anları kollayarak, oldu bittilerle yabancı sermaye lehine kararlar aldırmakta ve çaresiz durumda kalan iktidarlara da sadece bunları uygulama zorunluluğu düşmektedir(Boratav, 11.05.2006).

Krizler tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de kendini hissettirmiştir. Bu etkileme kendini; hem makroekonomi ve hükümet uygulamaları alanında, hem de özel sektör aktivitelerinde hissettirmiştir. Krizler her şeyden önce Türkiye'nin dış dünya ile olan ekonomik ilişkilerini olumsuz etkilemiştir. Söz gelimi, yaşanan Asya krizi ve sonrasında bu krizin kuzeydeki büyük partner Rusya'ya sıçraması; başta bavul ticareti olmak üzere, turizm, ticaret ve inşaat sektörlerinde son derece olumsuz etkiler yaratmıştır(Mustafaoğlu, 18.05.2006; DPT, 18.05.2006).

2.5.4 IMF, Dünya Bankası ve Uyguladıkları Politikalar

IMF ve Dünya Bankası, II. Dünya Savaşı sonrasında dünyanın yeniden şekillendirilmesi amacıyla hayata geçirilmiş iki kuruluştur. Almanya, Japonya ve İtalya'nın savaşı kaybettiğinin büyük ölçüde kesinleşmeye başladığı bir süreçte toplanan Yalta konferansıyla yeryüzünün siyasal haritasının çizen küresel güçler, Bretton Woods görüşmeleriyle de IMF, Dünya Bankası ve benzeri uluslarüstü oluşumlar aracılığıyla, iktisadi ve mali dünyayı şekillendirme çabası içine girmişlerdir.

Savaş sırasında, Nazi Almanya'sına karşı yürütülen savaşta batının en büyük müttefiki olan SSCB, savaştan sonra en büyük düşman haline gelmiş ve SSCB'nin yayılmasını önlemek amacıyla; Marshall Planı, Truman Doktrini gibi uygulamaların yanı sıra, IMF, WB ve AET gibi organizasyonlar hayata geçirilmiştir.

IMF'nin, kuruluşunda; uluslar arası parasal işbirliğini teşvik etmek, uluslar arası serbest ticaretin teşvik edilmesi, kambiyo istikrarını sağlamak ve rekabetçi döviz kuru depresyonlarını önlemek, dünya ticaretinin geliştirilmesine engel teşkil eden kambiyo kısıtlamalarını kaldırmak ve üye ülkelerin ödemelere bilançosundaki dengesizliklerin süresini kısaltmak ve derecesini azaltmak amaçlar belirlenmiştir(Güran ve Aktürk, 2001: 43).

IMF, yukarıda belirtilen amaçlarına ulaşabilmek amacıyla zaman zaman krediler açmaktadır. IMF, kredi alan ülkeler ile bu ülkelere kredi veren kuruluşlar için uyulması gereken bir takım sorumluluklar belirlemiştir. Kredi alanlar için; imzaladıkları antlaşmalara

uyma, ekonomik ve mali politikalarda şeffaflık ve uluslar arası kabul görmüş yönetim standartlarına uyma gibi sorumluklar getirilirken, kredi verenler için de; risk değerlemesi ve yönetimi konusunda yeterli teknikleri geliştirme, kredi talep eden ülkelerin uluslararası standartlara uymaları şartını arama ve kredi alanlar ile kredi verenler arasında sağlam bir işbirliği ve güçlü bir iletişim kurma sorumluluklar getirilmiştir(Duman, 2004: 52-53).

IMF'yi uluslar arası mali ve iktisadi alanda etkili kılan unsur; sağladığı krediler ama bundan da daha öte, mali krizin yönetiminde oynadığı roldür. AGÜ ve GOÜ'lere yönelik kaynak akışının IMF onayı olmadan sağlanamamakta, ancak IMF'nin oluru ile bu akışlar sağlanmakta ve(ya) borçlar ertelenebilmektedir(Başkaya, 2004c:69). Böylece IMF, sadece kendi verdiği kredilerde değil, diğer kuruluş, ülke veya bankaların sağladığı kredilerde de anahtar bir rol üstlenmektedir.

Dünya Bankası da II. Dünya Savaşı sonrasının yarattığı uluslarüstü bir oluşumdur. Banka, başlangıçta savaş sonrası yanmış, yıkılmış Avrupa'nın imarıyla ilgilenmiş, daha sonra ise üçüncü dünyanın kalkındırılmasına yönlenmiştir.

Dünya Bankası'nı(WB) savaş sonrasında gelişmekte olan ülkeler üzerinde uyguladığı politikalar ortalama her onar yıllık periyotlarla büyük değişimlere uğramıştır. 1960'larda sanayi ve altyapı yatırımlarına ağırlık veren banka, 1970'lerde ise kırsal kalkınmaya önem veren politikalar üretmeye başlamıştır. 1980'li yıllar da ise politikalar; tamamen kalkınma ve yoksullukla mücadeleden, makro ekonomik politikalara ve Neo-Liberal piyasa sisteminin uygulanmasına yöneltilmiştir(Uzun, 2003: 159).

Dünya Bankası, 1980'lerin sonundan beri kamu harcamalarının yapısını PER isimli bir programla yakından izlemektedir. Böylece ülkelerin her bir Bakanlığının harcamaları Bretton Woods kuruluşlarının denetimi altına girmiştir. Bu kredi verenler topluluğu, hangi türden kamu alt yapı yatırımlarının finanse edilip, hangilerinin edilmeyeceğini de kararlaştırmaktadır. Örneğin, Devletlerin kendi kaynaklarını bile kamusal alt yapı, yol ya da hastane gibi yatırımlara yöneltmesine izin verilmemektedir. Kredilendirme sürecinde, tüm proje kredileri için kamu projelerinin yürütülmesini uluslar arası inşaat ve müteahhitlik firmalarına veren bir uluslar arası teklif (eksiltme) sistemi geliştirilmiştir. Yerel Şirketler teklif verme sürecinin dışında tutulmuştur ve bu yerel inşaat şirketlerine uluslar arası şirketlerle ayrı, alt görüşme sözleşmeleri yaptırılmakta ve bunlar gerçek inşaat işlemlerinin büyük bölümünü "ucuz emek" kullanarak gerçekleştirmektedir. Bunun bir başka ifadesi şudur: "Alt yapı için verilen kredilerin büyük bir bölümü çok uluslu müteahhitler lehine yeniden çevrime sokulmaktadırlar"(Yılmaz, 27.04.2006).

Azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınmaları ve refahlarını geliştirme iddiasıyla kurulan Dünya Bankası ve IMF gibi kuruluşların, piyasa odaklı politikalar önermeleri ve işin sosyal boyutunu ihmal etmeleri, beraberinde sağlık başta olmak üzere eğitim v.b alanlarda bir takım problemlere yol açmaktadır.

IMF ve WB'nin ülkelere önerdiği reçeteler; zaman zaman çok ağır şekilde eleştirilmektedir. Söz konusu eleştirilerin ağırlıklı olarak; uygulanan politikaların gizli kapaklı yapılıp, şeffaflıktan uzak olma noktasında yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca ülkelerin ekonomik politikalarının son derece detaylı şekillerde düzenlenmesi ve yabancı şirketlerin çıkarlarının korunması da diğer eleştiri konularını oluşturmaktadır(Bayraktutan,2000:17).

Afrika'da ulusal bağımsızlık hareketlerinin önemli sembollerinden biri olan Gana Devlet Başkanı Nkrumah, IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşları, sömürgeciliğin yeni görünümleri olarak nitelendirmekte, günümüzde bağımsız olan birçok AGÜ ve GOÜ'nün dışarıdan dayatılan politikalarla yönetildiğini vurgulamaktadır. Katılım, şeffaflık ve demokrasi sözcükleriyle süslenerek ülkelere dayatılan bu politikalar, "demokratik emperyalizm" olarak adlandırılmaktadır(Dündar,2003:20-21).

IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşlara yönelik en etkileyici eleştiriler ise, bizzat bu kuruşların üst yönetiminde görev alan Nobel Ekonomi Ödüllü iktisatçı Stiglitz'den (2004: 39-43) gelmektedir. Stiglitz; bu kuruluşların son derece beceriksiz olduklarını, uyguladıkları kemer sıkma politikalarının daralmalara ve işsizliğe yol açtığını vurgulamaktadır. IMF ve WB'nin en büyük probleminin yetki meselesi olduğunu belirten Stiglitz, çalışma alanları GOÜ'ler ve AGÜ'ler olmasına karşın, yöneticilerinin Amerikalı ve Avrupalı olduklarını, kapalı kapılar arkasında seçildiklerini ve GOÜ'ler ile AGÜ'lerde çalışma tecrübelerinin de aranmadığını ifade etmektedir. Ayrıca yine Stiglitz; WTO, IMF ve WB gibi kuruluşlarda ülkelerini temsil eden ticaret bakanı v.b yetkililerin, sadece dar bir çevrenin çıkarlarını koruduğunu, geniş halk kitlelerinin ise kimsenin umurunda olmadığını söylemektedir.

IMF ve WB'nin yürüttüğü politikalar, dar bir iş ve sermaye kesimince desteklenmesine karşın, dünyanın dört bir tarafında küresel direniş ve ayaklanmalara yol açmaktadır. Meksika'da Zapatista İsyanı, Güney Kore'de işçi ve öğrenci direnişleri, Brezilya'da topraksız köylülerin başlattığı direniş, Hindistan'da Ulusal Halk Hareketi'nin yürüttüğü eylemler, Ekvator yerlilerinin Neo-Liberal politikalara karşı ayaklanmaları, Ocak 2000'de Tayland'ın başkenti Bangkok'ta yapılan halk yürüyüşleri, Bolivya'da ki yerli ayaklanmaları v.b dünyanın dört bir yanında; IMF, WB ve bu kuruluşların uygulattıkları

YUP'lara karşı küresel bir direngenlik söz konusudur(Danaher,2004:182).

2.5.5 İdeolojik Bloklar Sonrası Ekonomik Bloklar ve Avrupa Birliği

Varşova Paktı'nın dağılması ve Sosyalist Doğu Bloğunun çökmesiyle birlikte, ideolojik temelli bloklar anlamını büyük ölçüde yitirmişlerdir. Bugün; Kuzey Kore, Küba, Birmanya gibi ülkelerin yeni dünya düzenine direnmelerine karşın, artık dünyanın tek kutuplu olduğu gerçeği açıktır.

Sadece kapitalizmin olduğu ve SSCB gibi bir rakibinin de kalmadığı bir dünya üzerinde, pazardan pay kapma yarışının artık ekonomik bloklar eliyle yürütüldüğü görülmektedir. Bu bağlamda, global kapitalizmin üç başat bölgesi, –Kuzey Amerika, Avrupa ve Uzak Doğu- NAFTA, AB ve APEC blokları aracılığıyla kendi aralarında zaman zaman çıkar çatışması yaşayarak, ama daha çok işbirliği halinde global pazarlama faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Küreselleşme ile, bloklaşmanın birbiriyle çelişkili durumlar olduğu yolunda tartışmalar yaşanırken(DPT, 1995: 7-10), bu durumun aslında, küresel bir pazarın yaratılmasında bir ara süreç olduğu yönünde görüşlerde mevcuttur(DTM, 10.04.2006).

Bölgesel ittifaklar; üye ülkeler arasındaki bağımlılığı arttırır ve genel olarak üçüncü ülkeler ile olan ilişkilerde güç birliğinin, daha çok kazanım getireceği ve uluslararası arenada daha büyük bir etkinlik sağlanacağı beklentisi hakimdir (Dedeoğlu, 1996: 34). Ekonomik birleşmeler sonucunda blok dışı ticaretin azalması ve blok içi ticaretin artması, bundan dolayı da blok dışından, bloğa doğru bir sermaye akışı olacağı vurgulanmaktadır(Karluk, 1996: 209).

Türkiye açısından Bölgesel ittifaklar içinde Avrupa Birliğinin lider bir konumu söz konusudur. Zira Türkiye'nin yaklaşık son yarım yüzyıllık politikalarının belirlenmesinde ve küresel ekonomiye eklemlenmesi çabalarında AB son derece etkileyici olmuştur.

Avrupa Birliği politikaları içinde son dönemde; Orta ve Doğu Avrupa'ya doğru genişleme ve üye ülkeler arasında ortak politika belirleme eğilimlerinin hakim olduğu görünmektedir.

Ortak politikaların belirlenmesi ve genişleme sürecinin hayata geçirilmesinde büyük ölçüde "2.Delors Paketi" ve 1992 yılında düzenlenen "Edinburgh Toplantısının" belirleyici olduğu görünmektedir. Edinburgh toplantısı ile(Kaleağası, 1996: 109-110) ;

- Tarım sübvansiyonlarının düşürülmesi,
- Bütünleşme ve genişleme sürecine ilişkin ödeneklerin arttırılması,
- Altyapı ve Ar-Ge politikalarının finansmanın sağlanması,
- Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile eski SSCB üyesi ülkelere karşı yüklenilen yükümlülüklerin yerine getirilmesi, kararı alınmıştır.

Delors Paketiyle; parasal birliğe geçiş konusunda daha önce Warner Raporunda yer alan, ancak ayrıntılı olarak açıklanmayan ekonomik ve parasal birliğe geçiş süreci aşamaları işlenmiştir. Buna göre üç aşamalı bir geçişi amaç edinen Delors Paketi; birinci aşamada maliye ve ekonomi politikalarının yakınlaştırılması, ikinci aşamada ortak bir merkez bankası sistemi oluşturmayı amaç edinen ESCB'nin kurulması ve bu bağlamda ortak bir merkez bankasının –ECB- kurulması ve üçüncü aşamada da milli paraların, tek bir topluluk para birimine dönüştürülmesi hedeflerini içermektedir(DTM, 1996: 126-127);

Aynı şekilde 1991 tarihli Maastricht Antlaşması ile de; daha spesifik olarak ekonomik alanda bütünlük sağlanması amacıyla kriterler getirilmesi ve ortak politikaların şekillendirilmesi amaçlanmıştır. Ekonomik ve parasal birliği sağlanması amacıyla Maastricht Kriterleri belirlenmiştir. Bu kriterler(Bulaç, 2001: 47; DTM, 29.04.2006);

- Kamu açığı, GSYİH'nin %3'ünden az olmalıdır,
- Kamu borcunun, GSYİH'e oranı %60'ı aşmamalıdır,
- Faiz oranları, en düşük ortalamaya sahip üç ülkenin ortalamasından en fazla 2 puan yüksek olabilir,
- Son 2 yıl itibariyle üye ülke parası diğer bir üye ülke parası karşısında devalüe edilmemiş olmalıdır,
- Toplulukta en düşük enflasyona sahip üç ülkenin yıllık enflasyon oranları ile ilgili üye ülke enflasyon oranı arasındaki fark 1.5 puanı geçmemelidir, şeklindedir.

Maastricht antlaşmasıyla; ekonomik ve sosyal gelişmenin teşviki, ekonomik ve parasal birliğin kurulması yoluyla konvertibiletinin sağlanması, bankacılık ve diğer mali piyasaların bütünleştirilmesi, ortak dış ticaret ve savunma politikalarıyla uluslararası arenada ülkelerin kimliğinin korunması, üye ülkelerin vatandaşlarının haklarının ve çıkarlarının korunmasının birlik vatandaşlığı vasıtasıyla genişletilmesi, adalet ve iç politika alanlarında sıkı işbirliğinin genişletilmesi ve tek bir para biriminin kabulü gibi amaçlar belirlenmiştir(Binici, 2001: 26);

Türkiye, Avrupa Birliği'ne girme konusunda II. Dünya Savaşından buyana büyük bir çaba göstermektedir. Bu Türkiye'nin küresel sürece eklemlenme çabalarında son derece büyük bir önem taşımaktadır. Avrupa Birliği de, Orta ve Doğu Avrupa'ya doğru genişleme eğilimindedir, ancak genişleme sürecinde Türkiye'ye yönelik bir perspektif kısa vadede görünmemektedir.

Avrupa Birliği'nin Orta ve Doğu Avrupa'ya doğru genişleme süreci Varşova Paktı'nın yıkılmasından sonra başlamıştır ve bu süreçte Türkiye'nin yarım yüzyıldır beklediği Avrupa kapısı, birkaç yıl gibi kısa bir süre içinde eski blok ülkelerine açılıvermiştir.

Avrupa Birliği, Doğu Avrupa'ya genişleme sürecinde ikiye bölünmüş bir görüntü sergilemekte ve bir birlikten ziyade her biri kendi çıkarları peşinde koşan devletler görüntüsü sergilemektedir. Almanya ve Fransa gibi zengin devletler, İspanya ve Polonya gibi görece daha yoksul ülkelere karşı yardım fonlarını baskı unsuru olarak kullanmakta ve bu ülkeleri denetimi altına almaya çalışmaktadır. İngiltere ise daha uzun soluklu çıkarları bakımından İspanya ve Polonya gibi devletlere destek vermektedir. Aynı şekilde birliğin gelecekteki şekli konusunda da görüş ayrılıkları vardır; Fransa, Almanya ve İtalya gibi ülkeler konfederasyonu savunurken, İngiltere ulus devletlerin egemenliklerini koruması gerektiğini söylemektedir (İzbul, 2003: 82; 90-92).

İngiltere, adeta AB'den çok, Avrupa'da ABD politikalarının uygulayıcısı görüntüsü çizmektedir. II. Dünya Savaşından sonra Fransa tarafından uzun bir süre ABD'nin Avrupa'daki "Truva Atı" olarak anılan İngiltere; günümüzde de Amerikan güdümlü politikalarını, özellikle II. Körfez Harekatı sırasında AB içinde ortaya çıkan görüş ayrılıkları noktasında ortaya koymuştur. Böylelikle İngiltere'nin bu tavrı, birliğin geleceği konusunda soru işaretlerine neden olmaktadır.

Avrupa Birliği, dağılan Doğu Bloğu ülkelerini hızla bünyesine katmakta, ancak bu süreç git gide bir "arka bahçeler" politikasına dönüşmektedir. Zengin üyeler –Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya v.b- görece daha yoksul olan yeni üye ve üye adaylarını –Polonya, Macaristan, Romanya, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti v.b- arka bahçeleri olarak görmekte bunlara "Enfant Terrible=Yaramaz Oğlanlar" sıfatını yakıştırmakta ve politikalarını uygulama alanı gözüyle bakmaktadır. Aynı şekilde aday üyelerde görece kendilerinden daha yoksul ülkeleri –Ukrayna, Beyaz Rusya v.b- arka bahçeleri olarak görmektedirler. Böylelikle dağılan Doğu Bloğunun; Ukrayna gibi yoksul ülkelerinin vatandaşları, Polonya gibi yeni AB üyesi ülkelere sızma teşebbüslerinde bulunmaktadırlar(Yavi ve Yazıcıoğlu Yavi, 2004: 207).

Avrupa Birliği denildiğinde hemen hemen herkesin aklına bütünüyle refah içinde

yüzen bir bölge gelmektedir. Oysa zenginlik ve refah, birliğin tüm bölgeleri için homojen bir yapıyı yansıtmamakta, ciddi refah farklıkları göze çarpmaktadır. Bu durum Tablo 2.3'de görülmektedir.

Tablo 2.3: AB'de Seçilmiş Bazı Bölgelerde Kişi Başına Düşen Milli Gelir

Bölge ve Bağlı Olduğu Ülke	**Kişi Başına GSYİH(SAGP) (AB-15=100)**
Hamburg(Almanya)	196
Region Wallonne(Belçika)	183
Lüksemburg	169
Ille de France(Fransa)	161
Bremen(Almanya)	156
Noord-Nederland(Hollanda)	101
Doğu Angila(İngiltere)	100
Est(Fransa)	100
Bassin-Parisien(Fransa)	98
Scotland(İngiltere)	98
Voreia Ellade(Yunanistan)	62
Sur(İspanya)	58
Kentriki Ellade(Yunanistan)	57
Madeira(Portekiz)	52
Açores(Portekiz)	48

Kaynak: Elmas, 2001: 34-36

Tablo 2.3'den de anlaşılacağı üzere; AB'de mutlak ve herkesi kuşatan bir zenginlik ve eşitlik söz konusu değildir. Birliğin kimi zengin bölgeleri AB ortalamasının yaklaşık 1,5-2 katı kadar daha refah içinde yaşarken, bazı yoksul bölgelerinde ise gelir AB ortalamasının yarısına hatta Portekiz'in Açores bölgesinde yarının da altına düşmektedir. Böylece birlik içindeki bölgesel refah farklılıkları yaklaşık olarak 4 kat seviyesine kadar ulaşabilmektedir.

Böylelikle birden fazla AB olduğu sonucunun ortaya çıkmasıyla birlikte, çok sayıda arka bahçenin oluşacağını belirtmekte mümkündür. İşte tam bu noktada Türkiye'nin AB'ye üyeliği önem kazanmaktadır. Türkiye hangi AB'ye dahil olacaktır? Hamburg'a mı, Açores'e mi ? Yoksa daha da kötüsüne mi ? Bu sorunun cevabı Türkiye'nin arka bahçe muamelesi görüp görmeyeceğiyle de yakından ilişkilidir.

Türkiye, 2004 yılında kişi başına milli gelir bakımından AB-25 ortalamasının yaklaşık olarak %15,1 seviyesindeydi ve en iyi senaryoyla bile 2020 yılında %32,6 seviyesine ulaşabilecektir, yani üçte birin bile altında kalacaktır(DPT, 04.06.2006). Böylesi bir tablo Türkiye'yi arka bahçe olma tehlikesine itmektedir.

Kimilerine göre; gelişmekte olan ülkelerin, ekonomik bloklar içinde yer almalarının artık zorunluluk haline geldiği vurgulanmakta, ancak bu şekilde gelişip kalkınabilecekleri belirtilmektedir. AB içinde yer alan; İspanya, Yunanistan ve Portekiz gibi ülkeler örnek gösterilerek, kat ettikleri yol belirtilmekte, blokların dışında yer almanın ise dünya ekonomisinden soyutlanma anlamı taşıyacağı iddia edilmektedir(Kaya, 1999: 404-405).

Ancak realiteye bakıldığında iktisadi bloklaşmaların GOÜ ve AGÜ'lere yönelik olarak her zaman olumlu durumlar sağlamadığı görülmektedir. Örneğin; Meksika, NAFTA'ya üyelik ile birlikte istediği her türlü olumlu sonuca ulaşamamıştır. Elde edilen kazanımlar dar bir kesimin işine yaramış, buna karşın milyonlarca Meksikalıyı ilgilendiren -özellikle emek ve tarım boyutlu- politikalarda tam bir başarı sağlanamamıştır. Meksika'da üyelik sonrasında montaj sanayinde 230000 kişi işsiz kalmış, reel ücretler %13,5 gerilemiş, ülkeye gelen yabancı sermaye kendi emek gücünü beraberinde getirdiğinden, yapılan yatırımlar içinde sadece %3'lük bir istihdam payı elde edilebilmiştir. Tarım sektöründeki liberalizasyon sonucunda; bu kesimde 1994'te %79 olan yoksulluk, 1998'te %82'ye yükselmiştir (Arı, 12.05.2006).

Böylelikle gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye için de, Meksika örneğinde olduğu gibi birleşmeden olumsuz etkilenecek geniş halk kitlelerin varlığı muhtemeldir ve bu durum birliğe üyelik konusunda son derece titiz politikalar yürütülmesi ve aceleciliğe getirilmeden enine boyuna analiz etmek gerekliliğini ortaya koymaktadır.

2.5.6 Küresel Süreçte Gelişmekte Olan Ülkelerin Konumu

Azgelişmişlik kavramı, tüm ulusların üstünden söküp atmaya çalıştığı bir illet görünümündedir. Dünyanın Kuzey yarısı refah içinde yaşarken, Güney yarımküresi yoksulluğun pençesinden kurtulmak için kalkınma mücadeleleri sergilemekte ve geçmiş yılların acı sömürgecilik deneyimlerini anımsamaktadır.

Azgelişmişlik öylesine bir şeydir ki; böylesi bir ekonomik yapıya sahip ülke, sürekli egemenlik altındadır ve hem iç, hem de dış güçlerin hegemonyası söz konusudur. Bu tür ülkeler genellikle "feodal" bir yapıya sahip olduklarından içeride ağalık sistemi gibi bir

mekanizmayla ülke insanlarının özgür ve modern bir toplum olma mücadeleleri zedelenir, dışarıda ise uluslararası güçlerin ekonomik tahakkümleri hakim kılınmaya çalışılır(Sevindirici, 1999. 51).

Azgelişmişlikten kurtulmak için sürekli formüller üretilmekte, zaman zaman içeriden ama son dönemlerde genelde dışarıdan yönlendirilen politikalarla çıkış yolları aranmaktadır. Bu formüllerin içeriği ise dönemler itibariyle değişmekte, II. Dünya Savaşı sonrasında büyük güçlerce önerilen "ulusal kalkınmacı" politikalar, Küreselleşme ve Neo-Liberalizm dalgalarıyla birlikte giderek piyasa odaklı ve ihracata yönelik yaklaşımlar haline dönüşmektedir.

Klasik iktisadın öncü isimlerinden Ricardo tüm dünyaya "karşılaştırmalı üstünlükler" anlayışını önermiş, böylece AGÜ ve GOÜ'lerin, hammadde ve tarım tedarikçisi konumuna düşürülmesi amaçlanmıştır. Ancak GOÜ'ler, Ricardo'nun karşılaştırmalı üstünlüklerine karşın, List'in "bebek endüstriler" tezini kendilerine rehber edinmişler ve bağımsızlığın ilk yıllarında kamu öncülüğünde kalkınma stratejilerini benimsemişlerdir. Hindistan'da Nehru, Mısır'da Nasır(Waterbury, 1997: 97-108), Türkiye'de Atatürk gibi liderlerin öncülüğünde GOÜ'ler kalkınma hamlelerini başlatmışlardır. Böylelikle bir bakıma "List, Ricardo'dan rövanşı almıştır"(Kafaoğlu, 1995: 53).

Gelişmekte olan ülkelerde; yurtiçi tasarruflar yetersizdir, döviz stokları yetersizdir, teknik bilgi ve teknoloji yetersizdir ve siyasal ve ekonomik yapı kırılgandır(Acartürk v.d, 16.11.2005).

Gelişmekte olan ülkeler, kendine has yapısal sorunlarından dolayı gelişmiş ülkelere nazaran bütçe açıklarına daha fazla meyillidirler. Bu yapısal durumlar ise; iktisadi gelişme düzeyi, devlet gelirlerindeki istikrarsızlık, devlet gelirlerinin artış hız, harcamalarda devlet denetimi ve devletin ekonomiye katılım derecesi ile yakından ilişkilidir(Morrison,1982:467, aktaran Egeli, 28.03.2006).

Tüm bu yapısal sorunların varlığı GOÜ ve AGÜ'ler için acil reformlar yapılmasını gerektirmiştir. 1980'li yıllar, küresel çaplı büyük değişimlere yol açtığından bunun doğal sonucu olarak GOÜ ve AGÜ'ler içinde bir takım açılımların hayata geçirildiği yıllar olmuşlardır.

Bu yıllar aynı zamanda küresel güçlerin GOÜ ve AGÜ'lere yönelik tavsiyelerinin yoğunlaşmaya başladığı yıllardır. Williamson'un(1994: 17, aktaran Eşkinat, 1997: 350) "Washington Kararları" dediği bu tavsiyeler ile gelişmekte olan ülkelere; mali disiplinin sağlanması, kamu harcamalarındaki önceliklerin sağlık, eğitim ve altyapı faaliyetlerine

yönlendirilmesi, vergi tabanlarının genişletilmesi ve marjinal vergi oranlarının kısılmasını içeren bir vergi reformunun hayata geçirilmesi, mülkiyet haklarının korunması, gerçekçi ve rekabetçi döviz kurunun tespiti, deregülasyon –devletin piyasalara müdahale etmemesi-, serbest ticaret, özelleştirme, doğrudan yabancı yatırımlar karşısındaki engellerin kaldırılması ve finansal serbestleşme.gibi önerilerde bulunulmuştur.

IMF ve türevi oluşumlarca gelişmekte olan ülkelere sunulan özelleştirme ve liberalizasyon benzeri uygulamalar, 1990'lı yılların başlarında Arjantin. Mısır, Macaristan ve Meksika gibi ülkelerin borç yapılarında iyileşmeler yaşanmasını sağlamış (Davis v.d, 2000: 22), ancak daha sonra yaşanan büyük çaplı global krizler, bu rahatlamanın geçici olduğu ve gelişmekte olan ülkelerin henüz piyasa ekonomisine geçiş için hazır olmadıkları gerçeğini gözler önüne sermiştir.

Küreselleşme ve bunun getirdiği serbest ekonomi ortamında gelişmekte olan ülkelerin refah düzeylerinin artacağı ve gelişmiş ülkeleri yakalayabilecekleri yolundaki söylemin en azından şimdilik gerçekleşmediği görülmektedir. 2004 yılı itibariyle bakıldığında gelişmiş 29 ülke dünya nüfusunun %15.4'ünü barındırırken toplam küresel gelirin %54,6'sına sahiptirler. Buna karşın; emerging market –yükselen piyasalar-, GOÜ ve AGÜ olarak tanımlanan toplam 146 ülke ise dünya nüfusunun %84,6'sını bünyesinde barındırırken, dünya zenginliğinin sadece %45,4'ünü elde edebilmektedir(IMF, 13.04.2006).

Küreselleşme, genel olarak GOÜ'lerin borç yapıları üzerinde de olumsuz etkiler yaratmıştır. 1985'lerde 1 Trilyon $ civarında olan GOÜ borçlarının, bugün 2.2 Triyon $ seviyelerine ulaşması(Maliye Bakanlığı,2003:216), küreselleşme ve onun getireceği serbest ticaret ortamı ile bu ülkelerin borç çevirebilirliklerinin düzeleceği yolundaki söylemlerin gerçekleşmediği görülmektedir.

AGÜ ve GOÜ'lerin tek kurtuluş yolları sahip oldukları potansiyelleri, özellikle yer altı ve yerüstü zenginlikleridir. Gelişmiş ekonomilere göre katma değer yaratma konusunda daha başarısız olan bu ülkelerin hammadde kaynakları da yağmalanırsa azgelişmişlik kaderleriyle yüzyüze kalmaları gerekecektir. Gelişmekte olan ülkelerin hammadde potansiyellerinin kuzey ülkelerince aşırı bir şekilde tüketilmesi(Harrison, 1991: 245), bu ülkelerin kalkınma yolundaki tek dayanaklarının da ortadan kalkmasına neden olmaktadır.

Günümüzün küresel sisteminde gelişmiş ülkelerin, GOÜ ve AGÜ'lere karşı bakış açıları kolonicilik dönemlerini aratmamaktadır. Kimilerine göre, gelişmiş ülkelerin, gelişmekte olan ülkelere yönelik yatırımlarının büyük bir kısmının sadece tüketim malları üretiminden ibaret olduğu ve bu yatırımların çevreye duyarlı olmadığı belirtilmekte, gelişmiş

ülkelerin "segmantasyon"[17] ve "delokalizasyon"[18] yöntemleriyle, gelişmekte olan ülkeleri, üretim sürecinde ara süreç olarak kullandığı ifade edilmektedir(Başkaya, 2004b: 148-153).

Ancak küreselleşmenin tüm gelişmekte olan ülkeler için olumsuz sonuçlar yarattığını söylemek haksızlık olur. Piyasa ekonomisinin mantığını iyi okuyabilen, kamu dengesini kurabilen, eğitime, bilgiye ve teknolojiye –kısaca insana- yatırım yapan ve küresel sürece uyum sağlayabilen; Çin, İspanya, İrlanda ve Güney Kore gibi ülkeler yüksek büyüme hızlarına erişmiş İspanya, İrlanda ve Güney Kore sınıf atlayarak gelişmiş ülke grubuna dahil olmuş, Çin ise bu sınıf atlama konusunda eşiğe gelmiştir.

2.5.7 Ulusları Aşan Şirketler

Çokuluslu şirketler; "birden fazla ülkede kazanç sağlayıcı iktisadi faaliyetlerde bulunan ve uluslararası üretimde bulunan firmalar" olarak tanımlanabilirler(Aktan ve Vural, 14.05.2006). Çokuluslu şirketler, bugünün küresel ekonomik sisteminde adı en çok duyulan sözcükler haline dönüşmüşlerdir. Etki alanları günden güne gelişen ve artık bazı orta ölçekli ülke ekonomilerinden bile daha büyük seviyelere ulaşan bu şirketler, iktisadi ve mali hayatta gündem belirler bir konuma sahip bulunmaktadırlar.

Başlangıçta ihracat şirketleri olarak kurulan bu şirketler, daha sonraları çok uluslu hale gelmişler, daha sonraki yıllarda da bir adım daha atlayarak "uluslarötesi", "transnasyonal", "global" şirketler haline dönüşmüşlerdir(Aydın,1997:5). "1960'ların başında birçok ülkede yabancı doğrudan yatırım şeklinde üretim faaliyetinde bulunan şirketlere çokuluslu şirket denmeye başlamış, fakat zamanla bu şirketlerin büyüyerek faaliyet gösterdikleri ülkelerde devlet düzenlemelerine karşı göreli olarak otonomi kazanması ve üretim kontrolünün merkez ülkede bulunması üzerine günümüzde bunun yerini ulusaşırı şirket kavramı almıştır" (Gür, 12.06.2006).

Şirketler, uluslararası ekonomik sistem içinde, gittikleri ülkelerde önemli etkileşimler yaşamışlardır. Böylece anavatanının dışına çıkan bu şirketler, gittikleri her ülkede bir parçada olsa bu ülkenin ulusal karakteristiklerini almaya ve yerel kanunlara adapte olmaya başlamışlardır(Drucker, 2003: 238-239).

Kimilerine göre ÇUŞ'ların en büyük katkısı teknoloji transferi alanındadır. Yeni fiziksel üretim ve üretim yöntemlerinin yanı sıra, dağıtım ve pazarlama gibi tamamlayıcı

[17] Segnmantasyon= Uluslararası şirketlerin, üretimin değişik aşamalarını farklı ülkelere kaydırması, böylece maliyeti asgari düzeyde tutmayı amaçlamaları.
[18] Delokalizasyon= Emek yoğun üretim kollarının azgelişmiş ülkelere kaydırılarak, ucuz emeğin kullanılması.

hizmet alanlarında da ÇUŞ'ların yaptığı yatırımlar hem mikro bazda –firma bazlı-, hem de makro bazda –ülke bazlı- katkı sağlamakta, verimliliği artırmaktadır(Gürak, 1998: 64, aktaran Ekin, 1999: 35).

ÇUŞ'lar çalışma yaşamı ve emeğin örgütlenmesi konularında, örgütsüz bir emek düzenini tercih etmektedirler. Böylelikle Çokuluslu Şirketler, mümkün olduğunca 'sendikasız' bir işletme modelini istemekte, sendikaların dışlanamayacağı durumlarda ise uzlaşmacı sendikaların varlığını arzulamaktadırlar(Çelik ve Akkaya, 1999:51, aktaran Sarı Gerşil, 2004:154).

Öte yandan, insan faktörünün rekabet hususundaki önemi ulusal çaplı yerel şirketlere nazaran, global boyutlu çok uluslu işletmelerde daha iyi anlaşılmıştır(Gürün, 2001: 151). Böylelikle rekabet amaçlı insan yönetimi politikaları, ÇUŞ'larda, ulusal bazlı firmalara göre çok daha etkin bir yapı arz etmektedir.

ÇUŞ'ların uluslararası düzene uygun şekilde düzenlenmeleri ve gittikleri ülkeler ile uyumlulaştırılmaları önemli bir gündem maddesi haline gelmiştir. Bu konuda OECD(10.05.2006), ÇUŞ'lara; gittikleri toplumla birlikte bir uyum oluşturmaları, çevreye duyarlı olmaları ve yatırım yaptıkları ülkenin işçilerine ve vatandaşlarına eğitim hizmeti sunarak beşeri sermayeye katkı sağlamaları gibi tavsiyelerde bulunmaktadır.

Çokuluslu işletmeler; sermaye akışları, teknolojik transferler, istihdam yaratma ve yönetim sanatının öğrenilmesi adına AGÜ ve GOÜ'ler için büyük bir önem arz etmektedir. Ancak ÇUŞ'ların GOÜ'lere bakışıyla, GOÜ'lerin beklentileri arasında büyük bir uyumsuzluk olduğu göze çarpmaktadır. ÇUŞ politikaları ile, GOÜ'lerin beklentileri arasındaki uyumsuzluklar şu konularda yoğunlaşmaktadır(Mason, 1973: 5-13, aktaran Özalp, 1987: 2-5);

- Çokuluslu işletmeler yüksek miktarlarda tekelci karlar elde etmekte, bu karları faaliyette bulundukları ülkelere yatırmak yerine, kendi ülkelerine transfer etmektedirler,
- Azgelişmiş ülkelerin en büyük eksiklerinin arasında sermaye yetersizliğinin yanı sıra, teknolojik yetersizlikler ve know-how bilgisi gelmektedir. Ancak uygulamada ÇUŞ'lar bu ülkelere teknoloji transferinden çok, eski ve kullanılmayan teknolojileri aktarmaktadırlar,
- ÇUŞ'lar, yeterli eğitim programları uygulamayarak, yerel yöneticilerin işleri öğrenmelerine engel olmaktadırlar,
- AGÜ ve GOÜ'lerin otarşi[19] istekleri ve ulusalcı politikaları, ÇUŞ'ların faaliyetleriyle engellenmektedir,

[19] Otarşi= Kendi kendine yeterlilik.

Çokuluslu şirketlerin, küresel ekonominin büyümesinde önemli bir yeri söz konusudur. II. Dünya Savaşından sonra –ama özellikle 1980'lerde- hızla büyüyen ÇUŞ'lar dünyanın ticaret hacminin artmasında ve global büyümenin hız kazanmasında etkin bir role sahiptirler. Savaş sonrası artan sosyal eşitsizliklerle paralel olarak yükselen dünya hasılatı büyük ölçüde ÇUŞ'ların artması ve yaygınlaşmasının bir sonucudur(Kennedy, 1995: 60-61).

Günümüzde ÇUŞ'lar devasa boyutlara ulaşmıştır. Küreselleşmenin henüz yeni yeni kök salmaya başladığı 1980'li yıllara göre, ÇUŞ'lar çok daha güçlü bir konumda bulunmaktadırlar. 1983 yılında tüm dünya hasılasının %25'ine sahip olan ÇUŞ'lar, bu paylarını 1999 yılında %27,5'e yükseltmişlerdir. Gerek olarak bakıldığında rakamlar bu şirketlerin düşük istihdam, yüksek karlılık politikalarını tercih ettiğini göstermektedir. 1983 ile 1999 yılları arasında ÇUŞ'ların toplam karlılıkları %362,4 oranında artarken, istihdam artışları yalnızca %14,4 seviyelerinde kalmıştır(Anderson ve Cavanagh, 17.05.2006).

Günümüzün küresel ekonomik sistemi içinde ÇUŞ'lar birçok devlet ekonomisinden daha büyük düzeye ulaşmış, deyim yerindeyse ulusları aşmıştır. Bu durum aşağıda Tablo 2.4'de özetlenmektedir.

Tablo 2.4: Dünyanın İlk 100 Ekonomisi (1999)

Sıra	Ülke / Firma	GSMH /Ciro (Milyar $)	Ait Olduğu Ülke
1	ABD	8708	
2	Japonya	4395	
3	Almanya	2081	
4	Fransa	1410	
5	İngiltere	1373	
6	İtalya	1149,9	
7	Çin Halk Cumhuriyeti	1149,8	
10	İspanya	562	
15	Hollanda	384	
20	İsveç	226	
22	Türkiye	188	
23	*General Motors*	176	ABD
25	*Wal-Mart*	166	ABD
26	*Exxon Mobil*	163	ABD
27	*Ford Motor*	162	ABD
28	*Daimler Chrysler*	159	Almanya
30	Norveç	145	
35	Yunanistan	123	
37	*Mitsui*	118	Japonya
38	*Mitsubishi*	117	Japonya
39	*Toyota Motor*	115	Japonya
40	*General Electric*	111	ABD
41	*İtochu*	109	Japonya
43	*Royal Dutch/Shell*	105	İngiltere/Hollanda
45	İran	101	
50	*Marubeni*	91	Japonya
60	Filipinler	75	
70	*Philip Morris*	61	ABD
80	*Nissan Motor*	53	Japonya
90	*Hewlett-Packard*	48	ABD
95	Bangladeş	45	
100	*State Farm İnsurance*	44	ABD

Kaynak: Anderson ve Cavanagh,17.05.2006

Tablo 2.4'de de görüldüğü gibi uluslarüstü şirketler artık bir çok devlet ekonomisini aşmış durumdadır. Türkiye'nin hemen altında 23 .sırada bulunan General Motors tek başına nerdeyse Türkiye ekonomisine eşdeğer bir üretim miktarına sahip bulunmaktadır. Yine Norveç ve Yunanistan gibi iki dinamik Avrupa ekonomisi bile, en büyük 6 ÇUŞ'dan daha küçüktür. Aynı şekilde yaklaşık 60 milyon nüfuslu İran, 55 milyon nüfuslu Filipinler ve 120 milyon nüfuslu Bangladeş ekonomileri, birçok uluslarüstü şirketten daha küçük durumdadır.

Ancak ÇUŞ'ların yarattığı çarpıklıklar sadece bununla sınırlı değildir. ÇUŞ'lar konusundaki en büyük dengesizlik , bu şirketlerin ülkelere göre dağılımında görülmektedir. Dünyanın en büyük 10 şirketinde sadece 3 ülke –ABD, Almanya ve Japonya-, en büyük 20 şirketinde sadece 6 ülke –Hollanda,İngiltere ve Fransa-, ilk 50 şirketinde sadece 7 ülke – İsviçre-, ilk 100 şirketinde ise sadece 10 ülke –Belçika, İtalya ve Güney Kore- ve en büyük 200 şirketi arasında yalnızca 14 ülke –İsveç, İspanya, Finlandiya ve Kanada- firmaları yer almaktadır(Anderson ve Cavanagh, 17.05.2006). Yani başka bir ifadeyle dünyanın en başat firmaları tek kutuplu küresel sistemin üç ana bölgesinde –AB, NAFTA ve APEC- toplanmıştır.

Uluslararası sistem, giderek her şeyi ÇUŞ'ların çıkarlarına göre yeniden şekilendirmekte ve ulus devletleri de bu yönde politika üretmeleri konusunda sıkıştırmaktadır. Artık kamu maliyesi politikaları bu şirketlerin çıkarlarını gözetmekte bu bağlamda vergiler şirketlerden alınmaktan vazgeçilerek emek gelirlerine yönelmektedir. Bu gelişmelerin yanı sıra ÇUŞ'lar kar transferlerini örtülü şekillerde gerçekleştirerek vergilerden kurtulabilmektedirler(Alptürk, 2002: 156, aktaran Işık, 13.06.2006). Bu durumda doğal olarak ÇUŞ'ların tekelci karlarına, kar katmaktadır. ÇUŞ'lara karşı uygulanan bu vergisel teşvikler, ulusal şirketlerin rekabet gücünü kırmaktadır(Bucks ve Mazerov, 1993:385, aktaran Işık, 13.06.2006).

Çok Uluslu Şirketlerin günümüzdeki politikaları artık, 'kar maksimizasyonu' güdüsünü aşarak, giderek "güç maksimizasyonuna" doğru kaymaktadır. Bu şirketlerin hareket alanları artık sadece ekonomi ile sınırlı kalmamakta ve gittikleri ülkelerin; siyasal, askeri ve kültürel yapıları üzerinde de etkili olmaya çalışarak, tüm ülke değerlerini kontrol etmeye çalıştıkları gözlemlenmektedir(Manisalı, 2002: 4-7).

Uluslarıaşan şirketler bugün tüm siyasal, sosyal, kültürel ve iktisadi yaşamı kontrol altında tutmaya ve önüne çıkan tüm engelleri dümdüz etmeye kararlıdır. Bu uğurda gerekirse devlet adamlarını harcamak bile mubah görünmektedir. Bunun en tipik örneği; FED'in özelleştirilmesine karşı çıkan Amerikan Başkanları Abraham Lincoln ve John F.Kennedy'nin

suikasta kurban gitmeleridir. Amerikan istihbaratı CIA'in tepesindeki isimler bile bugün ABD'yi medya kuruluşlarına ve paraya hakim bir avuç insanın yönettiğini vurgulamaktadırlar(Onay, 2003: 112-115).

ABD'nin ulusaşırı dev petrol ve silah kuruluşları savaşlara karar vermekte, Irak örneğinde olduğu gibi ülke yönetimlerini, kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirebilmektedirler. Böylelikle savaşlar da artık askeri birliklerden ziyade, toplam ekonomik büyüklükleri 100 milyar $'a ulaşan 'savaş şirketleri' eliyle sürdürülmeye başlanmıştır(Çulha Zabcı, 16.05.2006).

2.5.8 Liberalizasyon ve Özelleştirme Uygulamaları

Küreselleşmenin sağladığı en büyük değişimlerden biri de piyasaya yaklaşımlar konusunda olmuştur. Küreselleşmenin henüz yerleşik bir hal almadığı 1980'ler öncesinde piyasa, devletin üstlendiği aktif rollerle düzenlenmekteydi. Ancak küresel süreç ile, bu sürecin siyasal ve ekonomik söylemi olan Neo-Liberal politikalar, devletin ağırlığının yerini piyasanın alması gerektiğini vurgulamış ve bu bağlamda devlet piyasaları libere etmiş ve özelleştirmeler aracılığıyla mülkiyeti büyük ölçüde girişimci kesime devretmiştir.

Ekonomide daha çok devlet müdahalesi eğilimi giderek ciddi bir şekilde sorgulanmaya başlamış bulunmaktadır. Kaynakların dağılımı için, daha yoğun bir şekilde, yasal düzenlemelerin azaltıldığı ve serbest piyasaların temel alınması için girişimlerin başlatılmış olduğu görülmektedir. Özellikle, kamu altyapı yatırımları ve hizmetlerinin özel teşebbüsce gerçekleştirilmesi yönünde önemli girişimler olmuştur(Hanke, 03.12.2005).

Liberalizasyon ve özelleştirme genellikler aynı anlamdaymış gibi kullanılmasına karşın bazı noktalarda farklılıklara arzederler. Liberalizasyon dar anlamda "Piyasadaki fiyat kontrollerinin azaltılması ve kaldırılmasıdır", (Akalın, 1998: 211). Özelleştirme konusunda ise, tanımların bolluğundan dolayı birkaç tanımı örnek olarak vermek mümkündür. İlk olarak Bailey'e göre (09.11.2005) özelleştirme; "Kamu kurumlarını, özel sektörün teşvik ediciliğinin hükmü altına alarak etkin çalışmalarını önleyen unsurları hafifletmeye yönelik bir çaba" olarak tanımlanmaktadır. Butler ise(07.11.2005) özelleştirmeyi; "Devlet müdahalelerini ticari faaliyetlerden tamamen çekerek, devlet mülkiyetindeki varlıkları özel mülkiyete satmak" şeklinde tanımlanmaktadır.

Tanımlardan da görülebileceği gibi, liberalizasyon; daha çok ekonominin serbest piyasa koşullarına göre işleyebilmesini sağlayan ve kamusal müdahalelerin azaltılmasını

amaç edinmiş olan politikalardır, mülkiyet bağlamında ise bir düzenleyiciliği yoktur. Özelleştirme ise; daha çok kamusal mülkiyetin, hür teşebbüse devrini amaç edindiğinden daha çok mülkiyet boyutlu bir fiildir.

Küresel çapta büyük bir hızla yayılan özelleştirme uygulamalarının, ilk uygulayıcıları İngiltere ve Şili'dir(TİSK, 1999: 10). Böylece, GOÜ'lerde uygulama alanı günden güne genişleyen özelleştirme faaliyetlerinin Pinochet askeri yönetiminin bir mirası olduğunu söylemek mümkündür. Zira Şili'de özelleştirme faaliyetleri, Latin Amerika'nın demokratik seçim süreciyle iktidara gelen ilk lideri Allende'nin, Pinochet'in askeri darbesi ile iktidardan indirilmesinden sonra -1970'lerde- uygulamaya başladığı görülmektedir.

Günümüzde küresel süreç içinde geniş bir uygulama alanı bulan Neo-Liberal politikalar, aynen Klasik Liberal düşünce gibi, devleti zorunlu bir kötü olarak kabul etmekte, ve mümkün olduğunca sınırlandırılması gerektiğini belirtmektedirler. Devletin hataları düzeltme konusunda başarısız olduğu, kaynakların devlet tarafından kullanılmasının özel sektörü gerilettiği, anayasal kurallarla sınırlandırılmamış parlamentoların genelde bütçe açıklarına yol açtığı ve devletin bazı kesimlere imtiyazlar sağlayarak ekonomik gerilemelere yol açtığı(Gwartney ve Stroup, 1999: 79-80) şeklindeki yaklaşımlar, devletin ekonomiden çekilmesi gerektiği fikrinin ağırlık kazanmasına yol açmıştır.

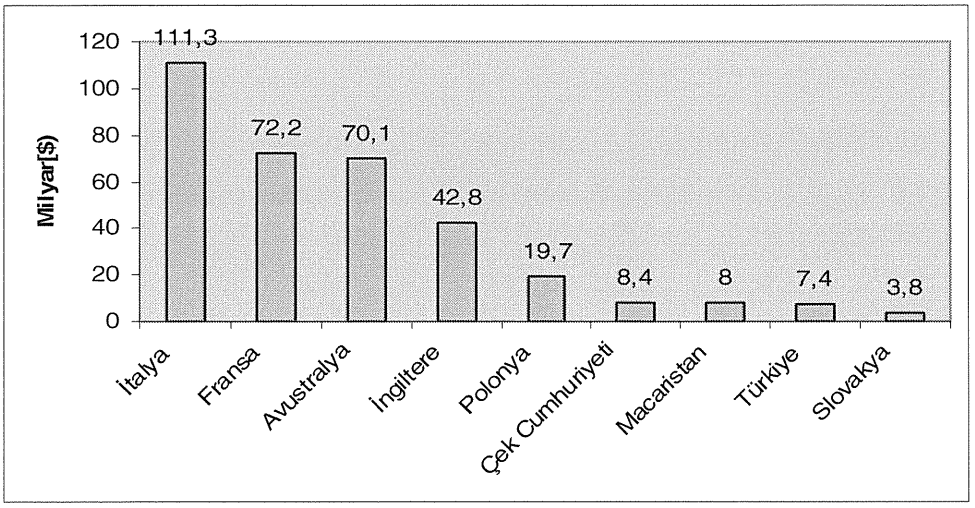
Benzer bir yaklaşımda da OECD(1992: 17-21, aktaran Ege, 2000:69) bulunmakta ve ortaya çıkan yeni süreçteki liberalizasyon ve özelleştirme uygulamalarının gerekçelerini; hükümet müdahalelerinin amaç bakımından başarısız olması, müdahale edilen piyasalardaki performans düşüklüğü, emek piyasasındaki değişimler, bütçelerin bağlanmasında karşılaşılan güçlükler ve özelleştirme gelirlerinin bütçe açıklarının kapatılması konusunda yardımcı olması, yeni siyasal amaçların ortaya çıkması ve teknolojilerin ilerlemesi ışığında, piyasaların neden işlemediğinin yeniden değerlendirilmesi gibi gelişmelere bağlamaktadır.

Liberalizasyon uygulamaların arka planında; ideolojik dinamikler ve kurumsal dinamikler olmak üzere başlıca iki tür belirleyici güç vardır. Bunlardan; ilki olan ideolojik dinamikler, Adam Smith'ten bu yana yazılan Liberal doktrinin etkisiyle şekillenmekte ve günümüzde de Neo-Liberal söylemlerle tamamlanma çabası içine girmektedir. Kurumsal dinamikler ise başta; IMF, WB, WTO olmak uluslarüstü kuruluşların ulus devletlere yönelik yeni ekonomik düzenlemelerini içermektedir(Dağdelen,14.05.2006).

Dünyada genel bir eğilim haline gelen özelleştirme uygulamalarında ibre İngiltere ve Şili'den farklı ülkelere doğru kaymıştır. Şekil 2.3'de de görüldüğü gibi; İtalya en başat özelleştirmeci ülke konumuna gelirken, Doğu Avrupa ülkelerinde de Sosyalist Sistemin

çöküşünden sonra özelleştirme faaliyetleri hız kazanmıştır.

Şekil 2.3: Dünyada Özelleştirme Gelirleri(1990-2001)

Kaynak: Ocakverdi,10.11.2005

Şekil 2.3'de de görüldüğü gibi serbest piyasa ekonomisinin hakim olduğu batılı ülkelerde İtalya, Fransa, Avustralya, İngiltere- özelleştirme konusunda daha fazla yol alınmıştır. Geçiş ekonomileri olarak ifade edilen eski Doğu Bloğu ülkelerinde ise –Polonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Slovakya- piyasa ekonominse geçiş sürecinde çabaların olduğu görünmektedir. Türkiye ise piyasa ekonomisine geçişte Doğu Avrupa'ya göre yaklaşık 10 yıl önde olmasına karşın Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan gibi eski Sosyalist ülkelerin gerisinde kalmıştır.

Özel mülkiyetin oluşturulmasına bakıldığında, farklı sistemler içinde farklı deneyimlerin olduğu göze çarpmaktadır. Geçiş ekonomilerinde piyasa ekonomisine geçiş konusunda büyük bir istek olmasına karşın, batılı ülkelerin piyasa deneyiminden çok farklı bir durum yaşanmaktadır. Batıda, serbest piyasa ekonomisi ve dolayısıyla da özel mülkiyet doğal mecrası içinde gelişirken, eski Sosyalist Blokta piyasa sistemi devlet eliyle inşa edilmeye çalışılmaktadır(Bastırmacı, 15.04.2005). Böylece devlet geçmişte kendi elleriyle Komünizmi kurduktan sonra, bugünde Kapitalizmi inşa etmektedir.

Genel olarak geçiş ekonomilerindeki özelleştirme faaliyetleri incelendiğinde Orta ve Doğu Avrupa ülkelerindeki özelleştirme uygulamalarının, BDT üyelerindeki özelleştirmelerden başarılı olduğu gözlemlenmektedir. Bunun sebebi ise; Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinde planlı ekonomiye geçişin, BDT üyesi ülkelerden daha geç

olmasıdır(Tandırcıoğlu, 2002: 224).

Günümüz küresel sistemi içinde, özelleştirmenin birçok ülke için ekonomik anlamı daha önde gelirken, dağılan Doğu Bloğunda sosyo-kültürel boyutu öne çıkabilmektedir. Zira Doğu Avrupa'da; kamu kurumlarının satışı çoğu zaman "devletsizleştirme" (Apathy v.d, 1995: 7) olarak kabul görmektedir. Bu bağlamda, özelleştirme bir kurtuluş reçetesi olarak görülmüş ve çok sayıda kuruluş özelleştirilmiştir(Akdiş, 17.12.2005).

2.5.9 Kamu Maliyesi Uygulamalarında Yaşanan Değişim

Küreselleşme süreci ile birlikte piyasa ekonominin işlerlik kazanabilmesi ve daha küçük ancak daha ekin bir devlet mekanizmasının kurulabilmesi için kamu maliyesi alanında da bir takım değişim ve reformların yapılması gerekmiştir. Bu bağlamda kamu mali uygulamalarında da gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan ülke olsun köklü değişimler hayata geçirilmiştir.

Klasik iktisadi yaklaşımın terk edilmesi ve modern yaklaşımın benimsenmesiyle birlikte 'sınırsızca' harcayan bir devlet anlayışı egemen kılınmaya başlanmıştır. Sosyal refah devleti yaklaşımı yurttaşların tüm taleplerine cevap verme misyonunu üzerine almış, böylelikle giderlerini gelirlerine göre yapan kamu maliyesi anlayışının yerine, gelirlerini giderlerine göre toplayan bir mekanizma hayata geçirilmiştir. Keynezyen yaklaşım ile birlikte "hayır" demeyi bilen devletin yerini, her türlü istek ve talebe "evet" diyen bir devlet anlayışı almıştır(Drucker, 1993: 178-180).

Böylesi harcayıcı bir devlet modeli içinde bulunulan konjonktür gereği olumlu sonuçlar yaratmış, ancak 1973 Petrol Krizi –II. BOOM- ve bunun yarattığı küresel çaplı büyük çöküş, devletin ekonomi içindeki ağırlıklı yerinin ve kamu maliyesinde ki harcamacı politikaların sorgulanmasını gerektirmiştir.

Küreselleşme ile birlikte yaşanan değişimin kamu maliyesinde yaratığı değişimler ana hatlarıyla şu başlıklar altında ele alınabilir(Demirbaş,2003:92-98) :

- Devlet Hacminin Daraltılması(Tek Mali İşlevli Bir Devlet): Küreselleşme süreci içinde yaşanan piyasa odaklı kamu mali politikaları, devletin özelleştirme ve liberalizasyon uygulamaları aracılığıyla ekonomiden hızla çekilmesini ve işlevlerini piyasaya terk etmesini gerektirmiştir. Böylesi bir kamu mali yaklaşımı yalnızca ilkel devlet hizmetlerini –savunma, güvenlik, asayiş ve adalet- üstlenecek bunun dışında kalan politikaları piyasaya bırakacaktır.

Böylece yeni kamu maliyesi anlayışında; adil bir gelir dağılımı yaratmak, istikrarı tesis etmek ve kalkınma konusunda öncü bir rol üstlenmek devletin değil piyasanın görevleri haline gelmiştir.

- Devletin Finansman Boyutundaki Değişim: Küreselleşme ile birlikte devletin finansman anlayışında da büyük bir dönüşüm yaşanmıştır. Yeni mali yaklaşımda; toplam vergi yükünün düşürülmesi, düz oranlı vergi sistemine geçilmesi, vergi matrahının gelirden tüketime kaydırılması ve vergi sisteminin ödeme gücü ilkesinden faydalanma ilkesine yönelmesi en temel kamu finansman değişimleri olarak öne çıkmaktadır.

- Piyasa Odaklı Maliye Politikasının Benimsenmesi: Küreselleşme ile devletin ekonomik hayattan çekilmesi, piyasa odaklı mali politikaların hayata geçirilmesi sonucunu doğurmuştur. Böylelikle dışarıda uluslararası kuruluşlar ve sermaye, içeride ise piyasa oyuncularının istekleri doğrultusunda mali politikalar yeniden dizayn edilmektedir.

- Denk Bütçe ve Anayasal Mali Düzen: Günümüzün küresel ekonomik yaklaşımı ve onun iktisadi ve mali söylemi Neo-Liberalizm, tıpkı klasik dönem gibi denk bütçeyi savunan bir anlayışı hayata geçirmeyi amaçlamaktadır. Bundan dolayı daha az harcayan, daha az gelir toplayan bir devlet anlayışı kabul görmeye başlamıştır. Yönetenlerin, yönetilenlere karşı hesap vermelerini sağlamayı ve böylelikle keyfi politikalar üretmelerini önlemeyi amaçlayan "anayasal maliye" uygulamaları yine günümüzün geçerlilik kazanan kamu mali uygulamaları arasında yer almaktadır.

Tüm bu değişimler, küresel değişim sürecinde kamu ekonomilerinde yaşanan belirgin bir dönüşümün sonucunda ortaya çıkan yeni bir durumu ortaya koymaktadır. Bugün aralarında Türkiye'nin de bulunduğu gelişmekte olan ülkelere; devletin hakem olduğu ve ekonomiye müdahale etmediği bir ekonomi modeli ile, sosyal politikaların gönüllü kuruluşlara terk edildiği bir yaklaşım önerilmektedir(Dileyici ve Özkıvrak, 18.05.2006).

Kamu finansmanı konusundaki değişim, kamu maliyesi değişiminin önemli bir ayağını teşkil etmektedir. Bu bağlamda vergisel düzenlemelerde önemli bir dönüşüm yaşanmaktadır. Küreselleşme ile birlikte vergileme ilkeleri başta olmak üzere, kamu finansmanında, modern maliye anlayışına göre farklılaşmalar ve yeniden geleneksel maliye uygulamalarına dönüş olduğu dikkat çekmektedir.

Küreselleşmeyle birlikte; vergilemede uluslar arası uyumun sağlanması, vergilemede uluslararası rekabete dayanıklılık, vergilemede saydamlık ve vergilerin kamu borçları için gerekli teminat olması gibi vergileme ilkeleri getirilmiştir(Gökbunar, 1998: 17-19) :

Vergi politikalarının küresel değişime ayak uydurabilmesi hususunda piyasa ekonomisinin benimsenmesinde öncü olan batı ülkelerinde bir takım uygulamalar hayata geçirilmiştir. Bunların en belirgini ABD'de başkan Reagan döneminde başlatılan arz yönlü iktisat politikalarıdır. Bu yaklaşım ile; optimal bir vergi oranı saptamak suretiyle özel sektörü teşvik edici bir vergi sistemi uygulanması amaç edinilmiştir.

Aynı şekilde İngiltere'de de başbakan Thatcher döneminde hayata geçirilen vergi reformlarıyla da piyasa sisteminin işlerlik kazanmasını amaçlamıştır. Bu bağlamda Nobel ödüllü iktisatçı Meade başkanlığında toplanan vergi komisyonu, piyasa sistemine uyumlu bir vergi politikası konusunda çalışmalar yürütmüştür(Akalın, b.t.y: 312-316).

Bu iki ülkedeki vergi reformları "yeni sağ" –Muhafazakar ve Liberal sentez- anlayışın uygulamalarının analizini yapma adına önemlidir. Zira bu yeni akım, içinde bulunulan küreselleşme sürecinin dizaynında başrol üstlenmiştir. Her iki reformunda piyasa odaklı oluşu ve aşağı-yukarı aynı zamanda hayata geçirilmesi, küresel ekonomik sistemin inşa edildiği temellerin anlaşılabilmesi için belirleyici bir ipucu niteliği taşımaktadır.

Değişen küresel süreçle birlikte, vergi uygulamaları konusunda dikkati çeken önemli bir husus da "mükellef odaklı" vergi politikalarının hayata geçirilmesidir. Böylesi bir uygulamanın en belirgin örneklerden biri; ABD'de 1998 yılında yapılan reform ile vücut bulmuştur. ABD'de vergi görevlililerinin nadirde olsa yaptıkları keyfi uygulamalar mükelleflerin tepkisine yol açmış, bundan dolayı da mükellef memnuniyetinin sağlanmasını amaç edinen tedbirler alınması ve bu tedbirlerin IRS bünyesinde hayata geçirilmesi kararlaştırılmıştır(Öner, 2005: 151).

Ekonomide yaşanan sert rekabet koşulları, oyunun zaman zaman kuraldışı davranışlarla oynanmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda küreselleşme ve sermaye hareketlerinin artmasıyla birlikte gündeme gelen "vergi rekabeti" kavramı önem kazanmaktadır. Yabancı sermaye yatırımlarını çekmek isteyen ülkelerin giriştiği vergi rekabeti ve bu bağlamda sağladıkları indirim, istisna, muafiyet ve teşvikler(Giray, 2005: 187), zaman zaman haksız rekabete yol açarak, rekabeti zedeleyici etki yaratmaktadırlar(Ağbal ,2001: 77).

Bilgi iletişim teknolojilerindeki değişim, genişleyen ticaret hacmi, hacmi ve yaygınlığı günden güne artan e-ticaret, yüksek bir mobilite yaşanan uluslararası sermaye akımları v.b

küresel değişim dinamikleri, daha karmaşık bir hal alan iktisadi ve küresel bir sistemin oluşması durumunu doğurmuş, bu ise beraberinde vergi daireleri için sorunların yaşanmasına yol açmıştır.

Küreselleşme ile birlikte vergi daireleri; mükellef ve(ya) vergi sorumlularının tespiti, işlemlerin takibi, işlemlerin mahiyetini anlama, işlemlerin gerçekleştiği yerin tespiti, kazancın mahiyetinin tespiti ile belge ve kayıt düzeni konusunda sorunlar yaşamaktadırlar(Yıldız, 2005a: 118-119)

Ekonomik ve Mali Küreselleşme ile birlikte meydana gelen bir değişim de kamu mallarının kapsamında olmuştur. Küreselleşmenin yerleşik bir hal almaya başlamasıyla birlikte, "küresel kamusal mal" kavramı ortaya çıkmıştır. Böylece; "Eğer bir malın faydası ulusal sınırları aşarak komşu ülkelere hatta tüm dünyaya yayılıyorsa bu mallara Küresel Kamusal Mal" denilmektedir(Ulutürk ve Akyol, 2006: 5-6).

Tüm insanlık için küresel çaplı bir pozitif dışsallık sağlayan KKM'lere; Bilginin üretilmesi ve yayılması, bulaşıcı hastalıkların yok edilmesi, serbest ve dışa açık ticaret sistemi, uluslararası finansal istikrar, suçtan koruma ve uyuşturucu kontrolü, küresel barış, (Akdede,2006:4) internet, evrensel insan hakları, yoksulluğun önlenmesi, mali istikrar, çevre ve atmosfer(Kirmanoğlu v.d, 2006: 7) örnek olarak verilebilir.

Küresel kamusal malların finansmanı, tıpkı ulusal malların finansmanı gibi önemlidir. Bu malların hangi kaynaklardan finanse edileceğinin tespiti, finansman yükünün nasıl dağıtılacağı hususunda belirleyici olacaktır. Bu noktada başlıca üç tür finansman yöntemi bulunmaktadır. Bunlar; resmi kaynaklardan finansman, sadece fayda sağlayanların finansmanı sağlaması ve küresel vergileme yoluyla finansman. Bu yaklaşımlardan; resmi finansman hükümetlerin verdiği finansal desteğin uluslarüstü kuruluşlarca ihtiyaç sahiplerine iletilmesi şeklinde olurken, hizmetten faydalananların finansmanının savunulması da klasik iktisadi yaklaşımın söylemiyle benzerlik göstermektedir. Küresel bir vergileme yoluyla yapılacak bir finansman günümüzde mümkün görünmemektedir, zira devletler üstü bir otorite olmadığından ve ulus devletler de vergilendirme haklarını devretme konusunda gönülsüz olduklarından günümüz için bu olası görünmemektedir(Meriç, 2006: 6-8).

Global çapta konabilecek vergisel alternatifler sınırlı olmakla birlikte özellikle çevre ile ilgili düzenlemeleri içeren vergi alternatifleri üreterek, küresel boyutta negatif dışsallık yayan çevresel olumsuzlukları vergilendirmek mümkündür. Bu bağlamda; karbon vergileri, yakıt vergileri ve hammadde vergileri alternatif vergi kalemleri olarak görünmektedir(Tekin ve Vural , 13.05.2006).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESELLEŞMENİN TÜRK KAMU MALİYESİNE ETKİLERİ

3.1 Türkiye Ekonomisinin Tarihsel Gelişimi

Türk Milleti, imparatorluklar geleneğinden gelen ve kurduğu medeniyetlerle küresel tarihin akışına yön vermiş bir ulustur. Başlangıçta dünya tarihine şekil veren Türkler, ilerleyen süreç içinde başta dünyadaki değişimi özümseyememe olmak üzere çeşitli faktörlerin de etkisiyle, tarihine şekil verilen bir duruma gelmiştir. Bu bağlamda küresel değişim, tüm GOÜ'lerde olduğu gibi, Türkiye'de de başta ekonomi ve maliye olmak üzere, yaşamın birçok alanında köklü değişimlere yol açmıştır.

Türk ekonomi tarihindeki küresel dönüşüm, Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde başlamış ve II. Dünya Savaşı sonrasında uygulamaya konan Liberal politikalar ile 1980 sonrası yaşanan Neo-Liberal dalga ile doruğa ulaşmıştır.

Türk ekonomi tahindeki gelişmeler beş dönüm noktası altında ele alınabilir. Bunlar; Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemindeki gelişmeler, Cumhuriyetin ilk yıllarında yürütülen politikalar, II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan küresel sisteme eklemlenme çabaları, 27 Mayıs İhtilali sonrasında uygulamaya konan planlı ekonomi uygulamaları ve 1980 sonrası yaşanan küresel sisteme "tam uyum" çabalarıdır.

3.1.1 Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Dönemleri

Osmanlı İmparatorluğu altı asırlık ihtişamlı tarihinin mevcudiyetini, diğer etmenler kadar mali ve ekonomik yapısının sağlamlığına da borçluydu. Toprak sistemi, adil bir vergi düzeni ve mükemmel bir şekilde organize edilmiş olan devlet yapısıyla Türk Medeniyeti çağının örnek alınacak örgütlenme modeliydi.

Ancak imparatorluğun son dönemlerinde yaşanan yozlaşma, devlet sisteminin her alanında görüldüğü gibi ekonomik ve mali yaşam üzerinde de kendini hissettirmiştir. Bozulan toprak sistemi, lüks harcamalar, Rönesans, Reform ve nihayet Sanayi Devriminin getirdiği yenilikleri algılayamama, iltizamların vergi toplama konusundaki başıboşluğu, sürekli savaşmak zorunluluğundan gelen yüksek askeri harcamalar, kaybedilen topraklar ve tüm

bunların üzerine Kırım Savaşından(1850-1853) itibaren başlayan yıkıcı borçlanma politikaları ekonomik ve mali çöküşün altyapısını oluşturmuşlardır.

Özellikle XIX. ve XX. Yüzyıl, İmparatorluğun reform çabalarının yoğunlaşması bakımından önem taşımaktadır. Bu dönemde yapılan; 1808 tarihli Sened-i İttifak, 1839 tarihli Tanzimat Fermanı, 1856 tarihli Islahat Fermanı, 1876 tarihli I. Meşrutiyet ve 1908 tarihli II. Meşrutiyet ilanları; hem merkezi gücün istemeyerek de olsa paylaşılmasına, hem de devlet yapısının kurtarılmasına yönelik çabalardır. Ancak yapılan bu reformların ağırlıklı nedeni dış unsurlardan gelen baskılar ve azınlıkların taleplerinin yoğunlaşmasıdır. Böylelikle reform gibi görünen uygulamalar aslında birer zorunluluktan kaynaklanan geçiştirmelerden ileriye gidememiştir.

Osmanlı Kamu Maliyesinde yaşanan ilk köklü değişim; 1838 yılında Defterdarlığın yerine, Maliye Nezaretinin kurulması şeklinde olmuştur. Böylece tüm eyaletlerden elde edilen gelirlerin merkezi bir bütçe içinde toplanması ve tek elden işlemlerin yürütülmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Yine 1838 yılında parçalı bir yapı arzeden Osmanlı Hazinesi tek bir çatı altında birleştirilmiştir. 1840 yılında ise belirli bir maaş bağlanması karşılığında padişaha ait gelirler Maliye Nezaretine aktarılmıştır(Tabakoğlu, 2003: 166-179). Böylece yapılan reformlar ile belirli bir mali disiplin ve bütünlük sağlanmaya çalışıldığını söylemek mümkündür.

1839 tarihli Tanzimat fermanıyla getirilmeye çalışılan mali düzenlemeler; vergilerde adaletin sağlanması, iltizam usulünün lağvedilmesi, bir gider bütçesinin hazırlanması, örf vergilerinin kaldırılması ve bunun yerine herkesin mal, hayvan, arazi ve gelirleri yazılarak, servetleri oranında vergilerin belirlenmesi, aşarda iltizam usulünün kaldırılması, ağnam resminin tek kalemde birleştirilmesi, haraç ve cizyenin ıslah edilmesi, ayni vergi usulünün kaldırılması ve memurların maaş ve masraflarına karşılık halktan çeşitli isimler adı altında toplanan vergilerin kaldırılması şeklinde sıralanabilir(Çakır, 2001: 22-23).

Tanzimat Fermanının devamı şeklinde olan Islahat Fermanıyla da mali alanda; vergilerde eşitliğin sağlanması, mahkumların mülklerinin müsaderesinin kaldırılması, karma ticaret mahkemelerinin kurulması, rüşvetin kaldırılması ve modern bütçe uygulamasına geçilmesi gibi reformlar gerçekleştirilmiştir(Çakır, 2001: 24) ;

Ancak bütün bu reform çabalarına karşın batılı anlamda bir yeniden yapılanma süreci yaşanamamıştır. Bu dönem içinde Maliye Nezaretinin diğer bakanlıklarla olan koordinasyonu tam anlamıyla sağlanamadığından ve bakanlık, diğer bakanlıkların gelir ve giderleri üzerinde etkin bir kontrol sistemi kuramadığından her bakanlığın kendi gelir ve giderleri üzerindeki tasarrufu sürmüş, böylece derli toplu bir sistem oluşturulamamıştır. Yine bu dönemde devlet

harcamalarının ciddi anlamda kontrolünü sağlayacak bir mekanizma da yoktur. Tanzimat fermanıyla kabul edilen "keyfi vergi salınamaması" ilkesi gelirlerde ciddi sorunların yaşanmasına yol açmış ve bundan dolayı da içeride Galata Bankerlerinden, dışarıda ise Kırım Savaşı sonrasında yabancı devletlerden yüksek miktarlarda borçlanılmak zorunda kalınmıştır(Varcan, 2000: 7).

Osmanlı İmparatorluğunun küresel sisteme eklemlenme çabalarının başlangıcı olarak 1838 tarihli "Balta Limanı Anlaşması" baz olarak alınabilir. Zira bu antlaşma ile Osmanlı gümrükleri, başta İngilizler olmak üzere uluslararası tüccarların aşırı etkilerine maruz kalmıştır. Kanun-i Sultan Süleyman zamanında Fransızlara verilmeye başlanan ve daha sonra kapsamı giderek genişletilmek zorunda kalınan kapitülasyonlar bu uygulama ile doruğa ulaşmıştır. Dönemin koşullarına göre oldukça Liberal sayılabilecek bu antlaşma ile; devletin dış ticareti denetlemesi zorlaşmış ve dış ticaretten vergi alınması oldukça güçleşmiştir(Yavi, 2001a: 135-136).

Bu antlaşma sonucunda; dış ticarette liberalizasyona henüz hazır olmayan Osmanlı Devleti geri kalmış sanayisi ve emek yoğun üretim tarzıyla uluslararası ekonomik sistemin açıkça pazarı haline gelmiştir. Böylece günümüzde uygulanmaya konulan hazırlıksız ve altyapısız liberalizasyon ve küreselleşme çabalarının, Türkiye'ye bu antlaşmadan miras kaldığını söylemek mümkündür.

3.1.2 Genç Cumhuriyetin Ekonomik ve Mali Uygulamaları

Yaklaşık yarım yüzyıl boyunca aralıksız savaşan ve etrafını saran emperyalist kuşatmasını ulusal kurtuluş mücadelesiyle kıran Türk Milleti, Atatürk önderliğinde "tam bağımsızlık" yolunun ekonomik bağımsızlıktan geçtiği gerçeğini anlamış ve bu bağlamda milli burjuvazinin yaratılması ve özel teşebbüsün kendi ayakları üzerinde durabilmesi için, kamu kesimi öncülüğünde milli ekonomi stratejisinin ana hatlarını çizmeye başlamıştır.

Milli Mücadelenin hemen ardından 17 Şubat 1923 tarihinde toplanan İzmir İktisat Kongresi ile ulusal bağımsızlığın pekiştirilmesini sağlayacak, ekonomik bağımsızlığın elde edilmesi konusunda şu kararlar alınmıştır(Hazine Müsteşarlığı,12.05.2006) ;

- Çalışma özgürlüğü esas kabul edilecek,
- Tekelleşmeye izin verilmeyecek,
- Aşar vergisi kaldırılacak,

- Ekonomik gelişmeye katkısı olmak koşuluyla, yabancı sermayeye karşı çıkılmayacak,
- İhracat, hayvancılık, madencilik, ormancılık ve genelde yerli üretim teşvik edilecektir.

Kongrede genelde Liberal politikalar benimsenmiştir(Çoşkun, 2003: 72-77). Böylece maddelerden de anlaşılacağı üzere; ekonominin motoru olarak milli sermayenin teşvik edileceği, özel sektörün güçlendirileceği, liberal bir ekonomi politikasının güdüleceği ve yabancı sermayeye de katkı sağladığı sürece izin verileceği görülmektedir.

1923-1929 arasında, Liberal bir ekonomi modeli benimsenerek, hür teşebbüsün geliştirilmeye çalışılması, Kemalist Devletçiliğin, Sosyalist Devletçilikten oldukça farklı olduğunu göstermektedir. Zire sermaye birikimindeki yetersizlik ve son derece cılız olan özel kesim, kamu kesiminin öncülüğünü zorunlu kılmaktaydı. Atatürk, Rusya'da ki Komünizmin Türkiye'de uygulanması konusunda bir lüzum görmediğini baştan beri söylemekteydi(Lewis, 1991: 283). Kurtuluş Savaşı yıllarında SSCB'ye doğru kayma politikası ise, tüm ülkenin işgali sırasında başka bir çıkış yolunun kalmamasından kaynaklanmaktaydı(Ahmad, 1999: 91).

Cumhuriyetin ilk yılları, Türkiye'nin bazı konularda sınırlayıcı hükümlere maruz kaldığı yıllar olmuştur. Lozan Barış Antlaşması ile getirilen kısıtlayıcı hükümler, Türkiye'nin başta dış ticaret olmak üzere, yabancı ülkelere yönelik uygulayacağı dış ekonomi politikasında istediği gibi hareket etmesine engel teşkil etmiştir(Uğur, 16.05.2006).

Tüm dünya ekonomilerini etkisi altına alan 1929 büyük bunalımına kadar Türkiye, mümkün olduğunca piyasanın kendi dinamikleri içinde işleyeceği bir ekonomi politikası gütme amacını taşımaktaydı. Devlet müdahalelerinin ve kamusal yatırımların sadece özel teşebbüsün teşviki amacıyla yürütüldüğü bu dönemde aniden patlak veren 1929 krizi, tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de devletçi müdahaleleri gündeme getirmiştir. Bu dönemde yürürlüğe konan devletçiliği ortaya çıkaran şartlar şu şekilde sıralanabilir(Bostancı, 1996: 102-105) ;

- Dünya ekonomisinde yaşanan bunalımın, devleti her alanda daha fazla müdahale etmeye zorlaması,
- Ekonomik hayatta gözlemlenen hızlı değişmenin, özel sermayeye fırsat tanıyan sistemle yürümediğinin düşünülmesi,

- Kaynak açığını kapatma noktasında yabancı sermayenin yeterli olmaması,
- Sosyal ve kültürel alanlarda yapılan devlet müdahaleciliğinin önemli bir tepkiyle karşılaşmaması, bürokraside ekonomi konusunda da aynı sonuca ulaşılabileceği kanısını uyandırması,
- Gümrüklerde 1929 yılından itibaren tarife sınırlandırmalarının kaldırılmasıyla, devletçi uygulamaların hayata geçirilebileceği önemli bir safhaya ulaşılmış olması,
- İyi bir planlama ve ithal edilen birçok ürünün içeride üretilmesi sağlanarak, önemli miktarda dövizin içeride tutulmak istenmesi,
- Toplumun genel istekleri doğrultusunda, hızlı bir sanayileşme arzusu ve bu konuda kamu kesiminin öncü rolü üstlenmesi.

Görüldüğü gibi devletçilik uygulamasına geçiş için birçok gerekçe ve uygulama konusunda da birçok dayanak vardır. Tüm bunların desteğiyle, Türkiye 1929 Krizinin etkilerini kırmak amacıyla devletçi bir öğretiyi ekonomisinde hayata geçirmiş ve bu devletçilik öğretisi 1950'li yıllara kadar sürmüştür. 1929 krizinin Türk Ekonomisi üzerinde böylesine ağır şekilde iz bırakması, artık Türkiye'nin dünyadaki olumsuz gelişmelerden son derce fazla etkilendiğini ve küresel değişimin, Türk ekonomisi üzerinde de etki yarattığını göstermektedir.

Cumhuriyetin ilanının ardından, kamu maliyesinde yürürlüğe konulan politikalar tamamen denk bütçe yaklaşımı temelinde şekillenmekteydi. Bir yandan imparatorluğun kalıntıları üzerinde yeni bir devlet yaratma çabası, bir yandan mevcut borçları ödeme isteği, bir yandan da sanayileşme ve kalkınma arzularına karşın, kamu maliyesinde denk bütçenin hayata geçirilebilmesi gerçekten genç cumhuriyetin ekonomik mucizesi görünümündeydi.

Kemalist Ekonomik Kalkınma Modeli üç denklik üzerine kuruluydu. Bunlar; harcama-tasarruf denkliği, ithalat-ihracat denkliği ve kamu bütçesi denkliğidir(Giritli,1981:42). Bu yaklaşım kendini 1950'li yıllara kadar korumuş ve kamu ekonomisinde disiplinin sağlanması büyük bir önem taşımıştır. Zaten batılıların, Atatürk'ü bir "mali muhafazakar" olarak nitelendirmeleri de bunun en büyük göstergesidir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında kamu harcamalarının miktarı düşük seviyede tutulmaya çalışılmış, ancak 1929 yılında yaşanan krizden itibaren kamu harcamalarında artış yaşanmış, artış önce yavaş daha sonra ise hızlı olmuştur. Ancak kamu harcamalarındaki artışın tek nedeni kriz olmamıştır. Aynı dönem içinde, 1933 yılında imzalana Paris antlaşmasıyla Osmanlı borçlarının geri ödenmeye başlaması ve 1928-1933 yılları arasında yürürlüğe konan

demiryolu ve liman kamulaştırmaları da kamu harcamalarının artmasına yol açmıştır(Yavi,2001b:599-600).

Cumhuriyetin kuruluş yıllarındaki kamu harcamalarının kompozisyonu aşağıda Tablo 3.1 ile ele alınmıştır.

Tablo 3.1: Cumhuriyetin Kuruluş Yıllarında Kamu Harcamalarının Dağılımı

Kamu Harcamalarının Ekonomik Dağılımı(%)				**Kamu Harcamalarının İşlevsel Dağılımı(%)**					
Yıllar	**Cari**	**Yatırım**	**Transfer**	**Yıllar**	**Genel Yönetim**	**Sağlık**	**Eğitim**	**Altyapı**	**Güvenlik**
1927	75	14	11	1927	42	2	5	15	36
1929	70	14	16	1929	45	2	6	14	33
1932	69	10	21	1932	56	2	4	12	26
1933	70	9	21	1933	56	3	4	10	27
1936	68	11	21	1936	53	3	4	12	28
1938	70	12	18	1938	50	3	5	12	30
1939	73	10	17	1939	46	2	4	10	38
1942	80	5	15	1942	41	3	3	5	48
1944	79	7	14	1944	40	2	5	8	45
1946	71	7	22	1946	53	2	6	13	26
1949	72	12	16	1949	47	4	10	10	29

Kaynak: Yavi, 2001b: 599-603

Tablo 3.1'de görüldüğü gibi Cumhuriyetin kuruluş aşamasında, ekonomik dağılım içinde cari harcamalar, işlevsel dağılım içinde ise genel yönetim giderleri ilk sırada yer almaktadır. Kuruluşundan itibaren askeri ve bürokratik yapılanmanın öncülüğü düşünülürse böylesi bir tablo normal görünmektedir. Tablonun en belirgin özelliği ise II. Dünya Savaşının, harcamaların yapısını tamamen değiştirmiş olmasıdır. Bu yıllarda altyapı ve yatırım harcamalarında gözle görülür bir azalma yaşanmasına karşın, güvenlik harcamalarında büyük bir sıçrama olduğu görülmektedir.

Kamu gelirleri bakımından Cumhuriyetin ilk yılları incelendiğinde normal kamu gelirleriyle, kamu giderlerinin büyük ölçüde karşılanmış ve olağanüstü kamu giderlerine pek

başvurulma gereğinin kalmadığı görülmüştür. Bu dönem içinde vergiler birincil gelir kaynağı olurken, inhisar gelirleri ikinci sırada yer almıştır. Aşarın kaldırılmasından sonra, inhisar -tekel- vergilerinin arttırılması, mali yükün yine dar gelirlilerin sırtında kalmasına yol açmıştır. Zira inhisar gelirleri; tütün, şeker ve tuz gibi temel ürünlerin satışından sağlanmaktaydı. Ancak yine de bu yük Osmanlı döneminde uygulanan aşar ile karşılaştırıldığında son derece düşük kalmaktadır(Konukman, 2003: 34-35).

3.1.3 İlk Liberal Dalga

Savaş sonrası dönem Türkiye için oldukça zor bir sürecin habercisi gibiydi. Türkiye savaşa girmemesine karşın, savaşın sıçrama tehdidine yönelik olarak güvenlik harcamalarında artışa gitmek zorunda kalmış, 1929 Krizinin üzerine bir de II. Dünya Savaşının olumsuz etkileri eklenince, Cumhuriyetin endüstrileşme yolundaki çabaları sekteye uğrama tehlikesi yaşamıştır.

Almanların ve İtalyanların tüm dünya genelinde yayılan Faşist tehditleri II. Dünya Savaşı sonrasında bertaraf edilmiş, ancak kuzeyde Sovyetler Birliği'nin ideolojik yayılmacılığı, Türkiye ve Yunanistan başta olmak üzere tüm Avrupa ve Ortadoğu için tehdit oluşturmaya devam etmiştir.

Stalin'in boğazlar konusundaki tehditkar tavrı ve kuzey komşumuzun elindeki nükleer silahlara karşı, anti-nükleer bir savunma şemsiyesinin var olmayışı, Türkiye'yi NATO'ya doğru kaymaya yöneltmiştir. Bu yıllarda Türkiye'nin, Kore'ye asker göndermesi; NATO'nun anti-nükleer savunma şemsiyesinden yararlanma ve batı dünyasında kabul görme çabalarında katkı sağlamıştır.

Savaş sonrası çok partili hayata geçiş, batıya demokratikleşme yolunda adımlar atıldığının kanıtlanması adına önemli bir gelişme olmuştur. 1950'den itibaren DP iktidarı dönemi başlamış ve bu parti yöneticilerinin Liberal politikalarla paralel olarak, Batı ülkeleri ile yakınlaşma politikaları izlemesi de, küresel sisteme dahil olma sürecine hız kazandırmıştır.

DP'li yılları, "dünya ekonomisiyle farklı bir eklemlenme dönemi" olarak nitelendiren Korkut Boratav'a göre(1995:73-93); DP'nin uygulamaya koyduğu liberalizasyon politikaları, CHP'nin 1947 ve 1950 yıllarında yabancı sermayeye getirilen sınırlamaların gevşetilmesi politikalarının devamı niteliğini taşımakta ve savaş sonrası dönemde CHP üzerinde kendini açıkça hissettiren Amerikan etkisi, DP döneminde de varlığını korumaktadır.

Bu dönem içerisinde başta ABD ve Dünya Bankası olmak üzere, batılı devlet ve

kuruluşların etkisinde kalınması, sanayileşme politikalarının da büyük ölçüde değişime uğramasına yol açmıştır. ABD ve WB yetkililerinin; otomotiv, kimya, petrokimya, kağıt, makine ve demir-çelik gibi sanayi kuruluşlarının kurulmaması yolunda verdikleri öneriler doğrultusunda(KOSGEB,2003:3), sanayileşme çabalarının yerini, tarımda modernizasyon dönemi uygulamaları almıştır.

Bu politika değişikliği; Atatürk döneminde başlatılan kalkınma hamlelerinin tamamen yön değiştirmesine yol açmış, sanayinin ikinci plan itilmesi ile birlikte Türkiye, bir AGÜ gibi tarım toplumu olmaya itilmiştir. Ricardo'nun karşılaştırmalı üstünlükler hipotezi hatırlanırsa, gelişmekte olan ülkelerin tarım ürünleri ihraç etmesi ve sanayi ürünleri ithal etmesi tavsiye edilmekteydi. Böylesi bir yaklaşımın, gelişmekte olan ülkelere hammadde tedarikçisi olma görevini yüklediği açıktır. Buna göre Türkiye; krom, incir ve fındık ihraç edip, uçak, gemi ve makine ithal edecektir. Yani 1950 dönüşümü ile küresel sistemin Türkiye'ye biçtiği rol; Batının "kasap" ve "manavlığı" olmuştur.

1950 sonrasında yaşanan dönüşümün, liberalizm mi yoksa devlet kapitalizmi mi olduğu konusunda da ciddi soru işaretleri vardır. DP iktidara gelirken özelleştirme politikaları izleyeceğini ifade etmiş ancak uygulamada bizzat kendisi kamu kuruluşları kurma yoluna gitmiştir. Bu dönmede; özel kesimin hareket alanı genişletileceğine, çelişkili bir şekilde hükümet müdahalelerinin ve kamu kurumlarının alanı genişletilmiştir(Yenal,2000:111).

Aynı şekilde bu dönemde uygulanan ekonomi politikalarını "Liberal Devletçilik" olarak nitelendiren Ahmet İnsel'e göre(1996:190-200); "1950'li yıllarda yapılmaya çalışılan, farklı bir devlet tasarımının kurulması idi". Bu dönemde sanayi burjuvazisinin oluşması büyük ölçüde sağlanamamıştır. Zira özel girişimlerin çoğu ticaret ve inşaata yönelik yatırımlar yapmaktadır. Böylece özel kesimin ticaret ve inşaat alanlarını tercih etmesiyle birlikte, sanayi ve altyapı alanında yatırım yapmak görevi, kamu kurumları aracılığıyla devlete düşmüştür. Bu da devlet aygıtının ekonomi içindeki ağırlıklı konumunun sürmesine yol açmıştır.

Savaş sonrası Türk Kamu Maliyesinde gözlenen en büyük değişim denk bütçe uygulamasından vazgeçilmesi ve bütçenin sürekli açık vermeye başlamasıdır. Atatürk döneminde büyük bir başarıyla yürütülen, mali disiplin-endüstriyel kalkınma dengesi, DP iktidarında bozulmuş görünmektedir.

Bu dönemde; bütçe harcamalarının, GSMH içindeki payının azalmasına karşın, bütçe açıklarının artması(Karluk,2004:111), büyük ölçüde vergi toplama konusundaki başarısızlıktan kaynaklanmıştır(Kepenek ve Yentürk, 2000: 97-98). Hükümetin, 1950 yılında

açıkça ifade etmiş olmasına karşın doğrudan vergileri arttıramaması –yada arttırmaması- aksine tarımda uygulanan doğrudan vergileri de kaldırması, büyük gelir kayıplarına yol açmıştır. Böylece; dönemin başlangıcında 48 Milyon TL olan bütçe açığı, dönemin sonu olan 1960 yılında hızla artarak 387 Milyon TL'ye ulaşmıştır(Kepenek ve Yentürk, 2000: 96).

Böylesi bir uygulamanın tercih edilmiş olmasının temelinde; devlet aygıtının, özel sektörün geliştirilmesine amade edilmesi ve özel sektörün sermaye birikiminin arttırılmasının teşvik edilmesi amaçlarının yattığını söylemek mümkündür.

3.1.4 Planlı Ekonomi Dönemi

İkinci Dünya Savaşından sonra yaşanan birinci liberal dalgaya tepki niteliği taşırcasına, 1960 sonrası, devletçi ve ulusal kalkınmacı ekonomiye dayanan bir sistemin hayata geçirilmesine çalışılmıştır. 1961 Anayasası ile, Sosyal Devlet ilkesinin uygulamaya konulması gereğince, devlet yatırımları kalkınma ve bölüşümde öncü konuma gelmişlerdir. Bu döneme kamu kesiminin varlığından dolayı "karma ekonomi dönemi" denmiştir(Altay, 2000: 55).

Bu dönem içinde yürürlüğe konulan beşer yıllık kalkınma planları ile, ulusal kaynakların en etkin bir şekilde kullanılması hususunda, özel sektöre yol göstericilik vazifesi üstlenilmiştir. İthal ikameci kalkınma bu dönemin belirgin bir özelliğidir. Bu sanayileşme ve büyüme odaklı politikalar sonucunda 1962-1976 yılları arasında ortalama %6,9 oranında bir büyüme hızı yakalanmıştır(Boratav v.d, 2002: 371).

Yine bu dönemde yaşanan AET'ye üyelik başvurusu, Türkiye'nin küresel sisteme katılımında önemli bir kilometre taşı olmuştur. Yaklaşık yarım yüzyıllık bir sürece denk gelen üyelik maratonu ile birlikte, Türk Ekonomisinin, küresel sisteme uyumu konusunda kriterler giderek daha da netlik kazanmaya başlamıştır.

Planlı ekonomi döneminde uygulanan kalkınma planları; 1962-1971 ve 1972-1980 dönemleri olmak üzere iki kısma ayrılarak incelenmektedir.1963-1967 tarihleri arasında yürürlüğe konan, I. BYKP ile "Karma Ekonomi Sistemi" açık bir ifade ile benimsenmiş, KİT reformu, toprak reformu, vergi reformu gibi konular ele alınmış, özel sermayenin teşvikine devam edilmesine, ancak daha etkin şekilde denetlenmesine karar verilmiştir. 1968-1973 yılları arasında gerçekleştirilen II. BYKP ile ise, dönemin kendi içsel durumlarından dolayı sosyal politikalara ağırlık verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu dönemde hızla yükselen toplumsal huzursuzluk ve şiddet olayları, böylesi bir kararın alınmasında etken olmuştur. Zira

şiddet olaylarının toplumsal eşitsizliklerden kaynaklandığı yönünde, yoğunlaşan tartışmalar yaşanmıştır. Bu arada kamu ağırlıklı bir politika güdülmesi sonucunda, özel sektörün ihmal edildiği görülmekte olup, yabancı sermaye ve özel teşebbüs üzerindeki denetimlerin daha da yoğunlaşması söz konusu olmuştur. II. BYKP Dönemi olan 1973-1978 arasında ise petrol ve maden sektörlerinde öncelik, özel teşebbüsten alınarak kamu kesimine verilmiş, böylece karma ekonomi uygulamasında git gide devletçilik ağır basmaya başlamıştır(Hiç, 1991: 96-97).

Türkiye açısından küresel sürece dahil olma çabaları, 1960-1980 yılları arasında son derece şansız bir dönem yaşamıştır. Zira Türkiye'nin ekonomik yaşamını sekteye uğratacak belirgin üç gelişme bu dönemde meydana gelmiştir. İlk olarak, ülkeyi yaklaşık yirmi yıl boyunca kasıp kavuran toplumsal huzursuzluk ve şiddet olayları, ekonomik istikrar açısından olumsuz bir etki yaratmıştır. Böylesi bir ortamda, güvenlik kaygısı öne çıkıp, ekonomik gündem ikinci plana itildiğinden, iktisadi gelişim negatif bir şekilde etkilenmiştir. İkinci olarak, 1973 Petrol Krizi ile birlikte yaşanan küresel olumsuz tablo, Türk Ekonomisi içinde problem teşkil etmiş ve büyük oranda petrol ithalatçısı olan Türkiye'nin maliyet kalemlerinde hızlı artışlar, ekonomik istikrarında ise belirgin bir bozulma söz konusu olmuştur. Üçüncü olarak ise Kıbrıs Barış Harekatı sonrasında ABD tarafından uygulanan ambargo da yine Türkiye açısından kötü bir gelişme olmuş ve kalkınma çabası içindeki Türkiye ekonomisi için kırılgan bir yapının oluşmasına yol açmıştır.

1970'li yılların ortasından itibaren, Türk ekonomisi için ciddi bir dönüşümün gerektiği gerçeği su yüzüne çıkmıştır. Bu dönemde baş gösteren yüksek enflasyon rakamları ve hat safhaya ulaşan döviz dar boğazı, birikimlerin üretimden spekülatif alanlara kaymasına yol açmıştır. Böylesi bir ortamda, kapasite kullanım oranları hızla düşerken, sermayenin üretken alanlardan kaçışı söz konusu olmuştur(Akbey, 2004: 149-150). Bu gelişmeler ise, alışkanlıkların terk edilerek, tamamen bambaşka bir ekonomik modelin hayata geçirileceği Neo-Liberal dönemin gerekçesini teşkil etmiştir.

Kamu Maliyesi açısından planlı dönemde yaşanan en büyük gelişme, vergi gelirlerinin artırılma çabasıdır. Planlanan hedeflerin gerçekleştirilmesinde öncelikle vergisel finansman yöntemi benimsenmiştir(Devrim ve Altay, 2000: 66). Bu dönemde başta akaryakıt olmak üzere bir çok mal ve hizmet üzeriden alınan dolaylı vergilerde artış öngörülmüş, ancak vergi artışları istenen seviyede gerçekleşmemiştir. Bu durumun yaşanmasında ise, kanuni düzenlemelerin yeterince gerçekleştirilememesi etken olmuştur. Planlı ekonomi yıllarında, vergi yükünde artış amaçlanmış, bu artış belirli oranda gerçekleşmesine karşın istenen

seviyede olmamıştır. Yine bu dönem ile hedeflenen kalkınma amacına ulaşmak amacıyla yapılması gereken yatırım harcamalarında da istenen seviye tutturulamamıştır bu durumun yaşanmasında da, KİT'lerin finansmanında yaşanan güçlükler etken olmuştur(Kepenek ve Yentürk,2000:161-165).

3.1.5 Küresel Sisteme Eklemlenme Çabaları

1980'li yıllar, Türkiye'nin iktisadi ve mali yaşamında birçok değişimin yaşandığı bir dönem olmuştur. Ulusal kalkınmacı ve ithal ikameci üretim yönteminin terk edilerek, ihracata yönelik üretim yapılması ve devletçi uygulamalardan vazgeçilerek başta özelleştirme olmak üzere, liberalizasyon uygulamaları ile özel kesimin teşvik edilmesi ve kamu kesiminin gittikçe küçültülmesine yönelik uygulamalar, bu dönemde yoğunlaşmıştır.

Henüz 12 Eylül 1980 ihtilali yaşanmadan önce, 24 Ocak 1980 tarihinde alınan istikrar tedbirleri ile yeni dönemin iktisadi ve mali şablonu çizilmiştir. Bu istikrar paketi ile piyasa mekanizmasının dinamiklerine dayanan ve kaynakların gerçek maliyetlerini göz önüne alan ekonomik politikalar öne çıkmaya başlamıştır(TÜSİAD, 13.05.2006).

Yeni dönemin ilk istikrar paketi olan 24 Ocak Kararları şu başlıkları içermekteydi(Parasız, 1998a: 199-204) ;

- Döviz Kuru Düzenlemeleri: Türk Lirası, Amerikan Doları karşısında %48,6 oranında devalüe edilerek dış ticarette rekabetçi bir yapının yaratılması arzulanmış, döviz kurunun belirlenmesinde "kayan parite politikası" izlemek suretiyle, kur değerinin yandan piyasa koşulları içinde oluşması, öte taraftan da günlük olarak Merkez Bankası tarafından tespiti sağlanmış, böylelikle kontrollü esnek bir kur rejimi benimsenmiştir.

- Fiyat Politikası İle İlgili Düzenlemeler: 1979 yılında kurulan "fiyat saptama kontrol ve koordinasyon kurulu" lağvedilerek, fiyatların piyasa koşulları çerçevesinde belirlenmesi sağlanmış ve temel ve kritik malların kapsamı daraltılarak, bu tür malların fiyatlarının KİT'ler tarafından serbestçe belirlenmesi amaçlanmıştır.

- Para Politikası Önlemleri: Sıkı bir para politikası uygulanması ve kredi faiz oranlarında artışa gidilmesi kararı alınmış, 01.07.1980 tarihinden itibaren kredi faizleriyle, vadeli tasarruf mevduatı faizleri serbest bırakılmıştır.

Alınan bu kararlar ile serbest piyasa ekonominse geçişin temellerini atılmış ve bu kararlar 1980 sonrası uygulanacak olan Liberalleşme politikalarının temelini oluşturmuştur. 1980 sonrası uygulamaya konan ekonomi politikalarının ana hedefleri şunlardır(Gerger, 1999: 173-174) ;

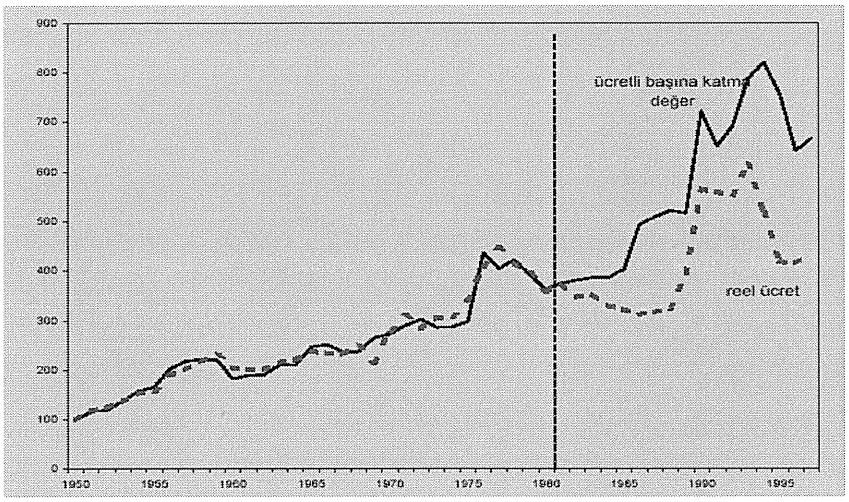
- Dış ticaretin liberalleştirilmesi ve ihracatın artırılması,
- Sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi, döviz piyasasında denetimin kaldırılması ve Türk Lirasının konvertibilitesinin arttırılması,
- Fiyatların serbest Pazar koşullarına göre piyasada belirlenmesi,
- Sıkı para politikasının gerçekleştirilmesi,
- Faizlerin serbest bırakılması,
- Özelleştirme ve liberalizasyon uygulamaları ile devletin küçültülmesi,
- Ücret ve maaşların düşürülmesi ve tarım ürünü fiyatlarının bastırılması.

Görüldüğü gibi, politikaların ağırlıklı noktası ekonomik serbestleşme ve ihracata yönelik uygulamalardan oluşurken, uygulanacak politikaların finansmanın ise dar ve sabit gelirliler tarafından sağlanacağı anlaşılmaktadır.

Türkiye'de, 1980 sonrasında maaş ve ücretlerin bastırılmasında üç temel amaç güdülmüştür. Bunlar; işgücü maliyetlerin kısılması suretiyle karlılığın arttırılması, maliyetlerde yaşanacak azalma sonucu Türk mallarının uluslararası pazarlardaki rekabet gücünün arttırılması ve iç talebi bastırarak tüketimi azaltmak ve malların dışarıya ihracının sağlanması(Kepenek ve Yentürk, 2000: 200).

İhracat odaklı politikaların uygulamaya konulması, maliyetlerin kısılarak karlılığın arttırılmaya çalışılması ve iç talebin bastırılarak tüketimin azaltılması ve bu yolla üretilen malların yurtiçi tüketiciler tarafından değil de, küresel güçlerin vatandaşları tarafından tüketilmesini amaçlayan 1980 sonrası Neo-Liberal politikaları sonucunda Türk işçisinin alım gücünde büyük bir erime yaşanmıştır. Bu azalış, işgücü üretkenliği ve reel ücretler bağlamında ele alınarak aşağıda, Şekil 3.1'de gösterilmiştir.

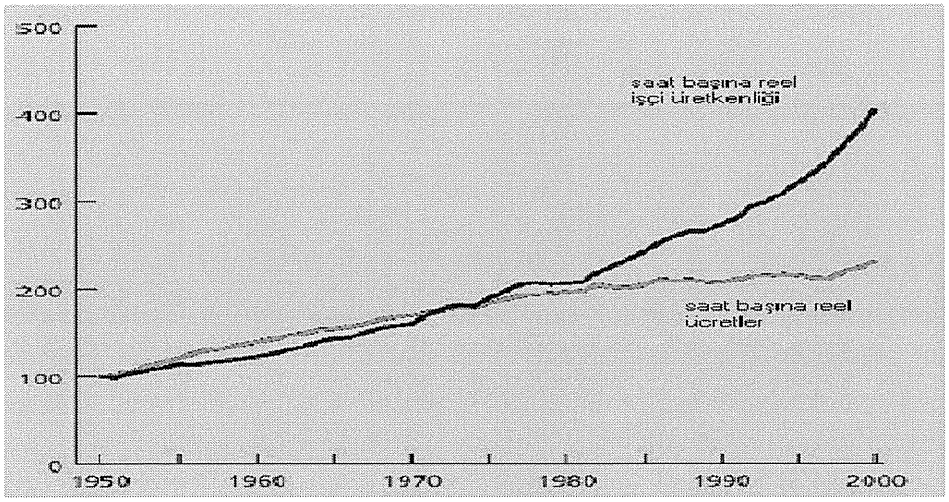
Şekil 3.1: Türk Sanayinde İşgücü Üretkenliği ve Reel Ücretler(1950=100)

Kaynak: Yeldan,22.05.2006

Şekil 3.1'den anlaşılacağı üzere, 1980 yılına kadar işgücü üretkenliği ile ücretler arasında doğru yönlü bir ilişki vardır ve üretkenlik arttıkça, ücretlerde artmaktadır. Ancak 1980 sonrasında üretkenlik artışına karşın, ücretlerin hızla azaldığı böylelikle karlılığın müteşebbisler tarafından içselleştirildiği anlaşılmaktadır. 1980-1990 arası Türk işçileri açısından tam anlamıyla "kayıp" bir dönemdir ve yaşanan refah eriyişi sonucunda, reel ücretler hemen hemen 1970'li yıllar seviyesine gerilemiştir. 1980 sonrasında ücretlerde yaşanan bu hızlı refah eriyişinin büyük ölçüde yeni sağ (liberal-muhafazakar) politikadan esinlendiği görünmektedir. Bu durum aşağıda, Şekil 3.2'de gösterilmiştir.

Şekil 3.2: Amerikan Sanayinde İşgücü Üretkenliği ve Reel Ücretler(1950=100)

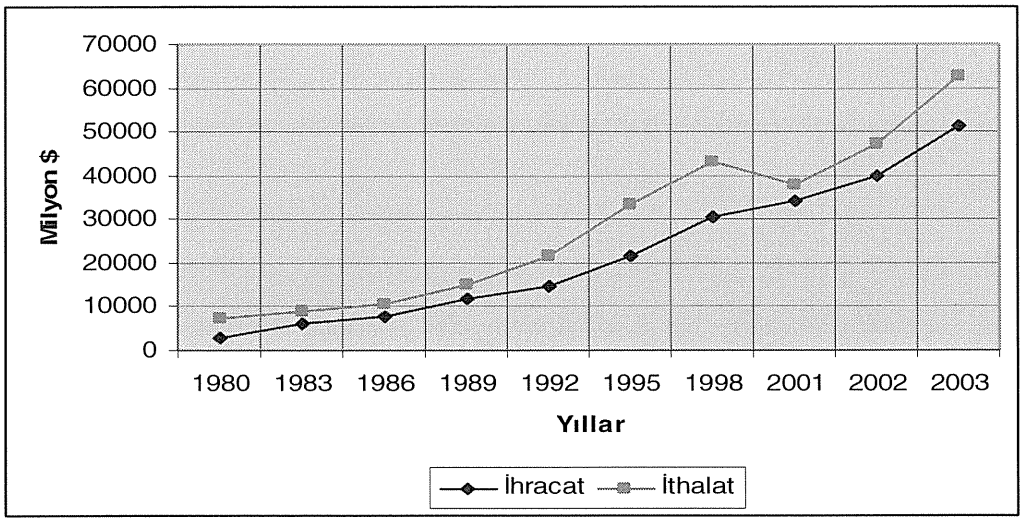

Kaynak: Yeldan,22.05.2006

Şekil 3.2'de de görüldüğü gibi Amerikan imalat sanayinde de üretkenlik artışlarından gelen refah artışlarının çalışanlara büyük ölçüde aktarılmadığı ve müteşebbisler tarafından alıkonulduğu görünmektedir. Ancak ABD'deki durum, Türkiye'ye göre daha olumlu bir hali yansımaktadır. Amerikan işçisinin refah çizgisi yatay bir seyir izlerken veya çok da az olsa bir artış gösterirken, Türk işçisinin refah seviyesi, işgücü üretkenliğindeki artışa rağmen 1990'lı yıllara kadar sürekli bir azalma göstermiştir. Böylece Türkiye 1980 sonrasında –en azından ücretler babında- dünyanın en liberal ülkesinden bile daha hızlı bir dönüşüm yaşamıştır.

Liberalizasyon sonrası gerçekleşen ihracat rakamlarına bakıldığında, gerek miktar, gerekse dünya ihracat payı içindeki oran olarak artış gerçekleştirdiği gözlemlenmektedir. Böylece; 1979 yılında Türkiye'nin ihracat miktarı yaklaşık olarak 2.26 Milyar $ seviyelerinde iken, bu rakam 1980'li ve 1990'lı yıllar boyunca muntazaman artış göstermiş ve 1997 yılında yaklaşık olarak 26.25 Milyar $ olmuş, yani ihracat yaklaşık olarak 11,6 kat artmıştır. Aynı şekilde Türkiye'nin dünya ihracatı içindeki payı 1979 yılında %0,14 iken bu rakam da 1980'li ve 1990'lı yıllarda sürekli artarak 1997 yılında %0,50 olmuş, yani bu oranda yaklaşık olarak 3,5 kat artmıştır(DTM,1998:7). İhracat rakamlarındaki bu olumlu gelişmeye karşın, ithalatta da yaşanan hızlı artışlar sonucunda ihracat ile ithalat arasındaki makas sürekli varola gelmiştir. Bu durumu Şekil 3.3 ile incelenmektedir.

Şekil 3.3: Türkiye'nin1980 Sonrası İhracat ve İthalatı

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı,09.05.2006b'den Yararlanılarak Hazırlanmıştır

Şekil 3.3'den görüldüğü üzere Türkiye'nin ihracatı ile ithalatı arasındaki makas sürekli olarak açık kalmış, bu bağlamda Türkiye, her zaman ihraç ettiğinden fazlasını ithal etmek durumunda kalmıştır. Bu makas ise Türkiye'nin ödemeler dengesinin sürekli açık vermesine neden olmuştur.

Türkiye'nin ödemeler dengesindeki açıklarının; işçi dövizleri, turizm gelirleri ve IMF kredileri gibi palyatif çözümlerle geçiştirilmesi, yapısal sorunların çözümüne yönelik politikaların hayata geçirilememesi, ihracatın gelişimine katkı sağlayamamaktadır. İhracatın sürekli olarak döviz kuruna bağlı oluşu ve döviz kurunda da zaman zaman yaşanan büyük dalgalanmalar Türk ihracatçısının problem yaşamasına yol açmaktadır.

İhracatta; optik ürünler, uçak ve gemi yapımı, elektronik donanım ve tıbbi malzemeler gibi katma değeri yüksek ürünler yerine, katma değeri görece daha az olan tekstil ve konfeksiyon ürünlerinin ihracına ağırlık verilmesi(Külünk, 2005: 207-208) makasın açık oluşuna neden olmaktadır.

Bu bağlamda 1980 sonrası yaşanan Liberalizasyon dalgası, ihracat gelirlerinde belirgin bir iyileşme sağlamış, ancak dar ve sabit gelirli vatandaşların katlandığı fedakarlığın karşılığı tam anlamıyla alınamamıştır.

Küresel sisteme entegrasyon sürecinin ortaya çıkardığı bir başka gelişme de, serbest piyasa ekonomisinin ruhuna ters düşecek bir uygulamayla "popülizme" yenik düşülmesi olmuştur. 1983 seçimleri ile iktidara gelen ANAP, 1983-1987 yılları arasında popülizme

başvurmadan, ekonominin realitesi neyi gerektiriyorsa o yönde kararlar almıştır. Ancak ANAP'ın bu yönde davranmasını sağlayan faktör, eski liderlerin yasaklı oluşudur. 1987 sonrasında ise yasağın kalkması ve buna bağlı olarak artan siyasal rekabet ile birlikte, popülizm de artmaya başlamıştır(Türkkan, 1996: 221-229). Böylece küresel sisteme uyum maksadıyla hayata geçirilmeye çalışılan piyasa ekonomisi mantalitesi büyük ölçüde anlamını yitirmeye başlamıştır.

3.2 Küresel Sisteme Katılımda Belirleyici Faktörler

Türkiye, II. Dünya Savaşı sonrasında başlayan ve giderek batı ile entegrasyonun hız kazandığı bir süreç yaşamakta ve bu süreç sonucunda da her geçen gün birazcık daha küresel sisteme adaptasyon sağlamaya çalışmaktadır. Böylelikle; ekonomik ve mali gelişmeler başta olmak üzere birçok alandaki değişmenin ana dinamiklerini küreselleşme ve onun getirdiği yenilikler belirlemektedir.

Küresel sisteme katılım noktasında belirleyici olan faktörler çok sayıda olmakla birlikte temelde iç ve dış faktörler olmak üzere ikiye ayırmak suretiyle incelemek mümkündür. Dış faktörler daha çok; uluslar arası kuruluşlar, büyük sermayeli uluslarüstü şirketler ve küresel değişim sürecine şekil veren büyük devletler şeklinde ortaya çıkarken, iç faktörler de; başta toplumsal ve bireysel talepler olmak üzere, baskı grupları ve değişimin getirdiği olağan süreç olarak sayılabilir.

3.2.1 Dış Etkenler

Bugün için Türkiye'nin küresel sistem içinde etkilendiği ve politikalarının şekillenmesinde başlıca etken olan oluşumlar vardır. Bunlar; ABD, İngiltere, Almanya. Rusya, Çin gibi ülkeler olabildiği gibi, AB, BM, IMF, WB, KEİ, NATO, AGİT gibi organizasyonlar ve stratejik konumundan dolayı; Ortadoğu, Balkanlar, Kafkaslar, Akdeniz ve Orta Asya(Gürlesel ve Demir, 2002: 137) gibi bölgelerde olabilmektedir.

Türkiye'de de, diğer gelişmekte olan ülkeler gibi, dış etmenler, iç etmenlerden daha fazla belirleyici olmakta ve gündemi belirleyen temel dinamikleri oluşturmaktadır. Mali disiplinin kurulması ve işleyen bir piyasa ekonomisine geçişin sağlanması konusunda yıllarca süregelen entelektüel tartışmalara karşın, bunların hayata geçirilebilmesi ancak; AB, IMF ve WB gibi kuruluşlara verilen taahhütler çerçevesinde mümkün olabilmektedir.

Basın özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, işkenceyle mücadele, sivil ve demokratik bir toplum yaratabilme ideali v.b her türlü demokratikleşme adımı da yine ancak uluslarüstü kuruluşlara verilen taahhütler çerçevesinde mümkün olabilmiştir. O halde Türkiye, diğer gelişmekte olan ülkeler gibi değişimde, içsel dinamiklerden ziyade, dışsal dinamikleri baz almaktadır denilebilir. "Yeni Dünya Düzeni" olgusundan sık sık bahsedilmesi ulusal duyarlılıklar üzerinde endişe yaratsa da(Öke, 2001: 64), bu yeni düzenin getirdiklerine uyum sağlama isteği ve bu yönde atılan adımlar, verilen taahhütler çerçevesinde sürdürülmektedir.

AB'ye üyelik süreci, Türkiye'nin küresel sisteme eklenmesinde en önemli öğelerden bir olma niteliğini taşımaktadır. Zira AB yaklaşık yarım yüzyıldır ABD, IMF ve WB ile birlikte Türkiye'nin ekonomik ve politik yaşamına en fazla şekil veren oluşumlar arasında yer almıştır. Türkiye'ye yönelik olarak istenen talepler; Kopenhag Kriterleri çerçevesinde gündeme gelmiş ve demokrasi ve hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlıklara saygı, işleyen bir piyasa ekonomisinin varlığı ana başlıkları(Emirhan ve Gün, 2001: 45-53) altında toplanmıştır. Uygulamada da, Türkiye'nin siyasal ve ekonomik politikalarının bu uluslarüstü organizasyonun talepleri doğrultusunda şekillendiği görülmektedir.

Orta ve Doğu Avrupa'ya doğru genişleme eğiliminde olan AB'nin yaklaşık 110 milyonluk bir kitleyi hazmetmesi kolay olmayacaktır. İçine almaya çalıştığı ülkelerin çoğu -Polonya, Romanya, Macaristan, Bulgaristan v.b- refah düzeyi düşük ve Sosyalist dönemden kalma eski teknoloji ile üretim yapan ülkeler olduklarından AB sistemine uyarlanmaları AB bütçesi için muazzam bir yük bindirecektir. 1981 yılında 8 milyonluk Yunanistan'ın birliğe alınması sırasında bile karşılaştığı yük karşısında İspanya ve Portekiz'in üyelik başvurusunu bekletmek zorunda kalan bir AB'nin, Türkiye'yi, 2018-2020 yılından önce üyeliğe alması, AB için rasyonel olmayacaktır(Özdağ, 28.05.2006).

Türkiye, ekonomik, sosyal ve siyasal politikalarını AB'nin istekleri doğrultusunda şekillendirmekte ve yaşadığı küresel değişim sürecinin ağırlıklı bir bölümünü bu topluluğun talepleri doğrultusunda biçimlendirmektedir. Türkiye, AB'ye bu denli angaje olmasına karşın, kısa veya orta vadede Türkiye'nin birliğe alınması AB için asla rasyonel olmayacağından, üyelik zor görünmektedir. Bundan dolayı, tüm ekonomik, sosyal ve siyasal geleceğin belirli bir noktaya yönelik olarak odaklanması rasyonel devlet yönetimi anlayışıyla uygun düşmemektedir.

Ancak AB ile olan ilişkilerde tüm suçu AB'nin üstüne yıkmak da adilane bir davranış tarzı olmayacaktır, zira Türkiye'de üyelik müzakerelerinden doğan sorumluluklarını yerine getirme hususunda uzun süre isteksiz davranmıştır. Türkiye'nin AB ile olan hukuku 1950'lere

kadar uzanmasına karşın, Türkiye üzerine düşen yükümlülükleri, 1987 tarihindeki tam üyelik başvurusu sırasında tam anlamıyla yerine getirmeye başlamış, bundan önceki süreçte ise bir çok konuda yetersizlikler yaşanmıştır(Uğur,2000:108-122).

IMF ve WB ile yürütülen görüşmeler ve bu bağlamda hayata geçirilen YUP'lar da, Türkiye'de yaşanan küresel değişiminin önemli bir belirleyicisi olmuştur. 24 Ocak 1980 Kararlarıyla birlikte tam anlamıyla dışa açılmaya başlayan Türk ekonomisine bu adımından dolayı IMF tarafından destek verilmiş ve yaklaşık 1,7 Milyar $'lık kredi sağlanmıştır(Enç ve Aykaç, 2003: 66). Bu davranış tarzıyla IMF, Türkiye'nin piyasa odaklı politikalarını destekleyeceğini göstermiş ve Türkiye'yi bu doğrultuda hareket etme konusunda teşvik etmeyi amaçlamıştır.

Aynı şekilde Dünya Bankası kredilerinde de 1980 sonrası dönemde, 1970 yılına göre artış gözlemlenmiştir. Bu durumun meydana gelmesinde de yine; Türkiye'nin piyasa ekonomisine geçiş konusundaki kararlığı ve bu yıllarda bankanın verdiği kredilerin sanayi ve kalkınmaya yönelik olmaktan uzaklaşıp, yapısal uyum programlarına yönelmiş olması etkendir(Candan, 2005: 117).

YUP çerçevesinde, 1979 ile 1984 arasında SAL kredileri ile; KİT'lerin tasfiyesi, enerji sektöründe özelleştirme, mali sistemi küresel düzene uyduracak uygulamaların gerçekleştirilmesi ve tarımda devlet tekelinin kırılması gibi adımlar atılmış, ardından da SECAL kredileri ile sektörel bazda düzenlemelere devam edilmiştir(Ölmezoğulları,2005:302)

1980 sonrası yaşanan büyük dönüşüm kapsamında verilen YUP kredilerini, basit birer borçlanma olarak algılamak gerçekçi değildir. Zira bu krediler "koşullu" krediler olduklarından ekonomik ve sosyal hayatta birçok alanı düzenlemektedirler(Ayman Güler, 1996: 79). Böylelikle IMF ve WB gibi uluslarüstü kuruluşlar tarafından sağlanan bu krediler ile GOÜ ve AGÜ'lerin, küresel güçlerin istekleri doğrultusunda, Yeni Dünya Düzenine" adapte edilmeleri sağlanmaktadır.

Küresel sisteme entegrasyonu belirleyen dış etmenler arasında uluslarüstü organizasyonlar kadar, hegemon güçler de önemli bir yere sahiptirler. Bu bağlamda, küresel düzenin en büyük mimarı olarak nitelendirilebilecek olan ABD de, Türk dış politikasının, dolayısıyla da küresel sisteme entegrasyonunun başlıca belirleyicilerinden bir olmuştur. ABD ile olan yakınlaşma ağırlıklı olarak II. Dünya Savaşından sonra başlamış olmakla birlikte, 1980 ve 1990'lı yıllarda artış göstermiştir(Oran v.d, 2002: 230).

SSCB'nin dağılması ve sonrasında ortaya çıkan devasa bir coğrafyada hakimiyet kurabilmenin yolunun Türkiye ile olan dostane ilişkilerden geçtiğini bilen ABD, Türkiye'ye

stratejik ortak unvanını vermiştir. Aynı şekilde Orta Asya bölgesinde bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetleriyle yakınlaşmak ve bunlarla olan ilişkilerini geliştirmek isteyen Türkiye de, ABD gibi güçlü bir ülkenin desteğini arkasında hissetmek istemiştir. Bundan dolayı da küresel sürece eklemlenme eğilimleriyle de paralel olarak, ABD ile daha yakın ilişkiler yaşanmaktadır. Ancak, ABD ile olan bu denli yakın ilişkilere karşın, son dönemde Orta Doğu'da yaşanan gelişmeler Türk-Amerikan ilişkilerinin sorgulanmasını gerektirmektedir. Zira bölgede yaşananlar, ABD'nin samimiyeti konusunda şüphelere yol açmaktadır.

Türkiye'nin küresel güçlere bu denli bağımlı hale gelmesi, bölge merkezli politikaların ihmal edilmesi riskini doğurmaktadır. Atatürk döneminde; Balkan Antantı Antlaşması ile bölge ülkelerine yönelik politikalar hayata geçirilmiş ve böylelikle Almanya ve İtalya'nın, yayılmacı emellerine karşı bir tedbir alınmaya çalışılmıştır. Günümüzde ise bölge merkezli politikalardan gittikçe uzaklaşıldığı görülmektedir. Atatürk'ün hayata geçirdiği dış politikaların ne denli gerçekçi ve akılcı olduğuysa bugün bakıldığında daha iyi anlaşılmaktadır.

Yaşanan değişim süreci ile birlikte, iktisadi anlamda da bölge ülkelerinden bir uzaklaşma söz konusudur. 1980 sonrası yaşanan Neo-Liberal değişim ve küresel düzene uyum süreci içerisinde, Türk Dış Ticareti komşu ülkelerden uzaklaşarak, Batı odaklı olmaya başlamıştır. Böylelikle; Türkiye'nin ihracatı içinde, bölge ülkelerinin payı 1980 yılında %12 iken, bu rakam hızla düşerek 1999 yılında %3,9'a gerilemiştir(DTM, 26,05.2006). Rusya ile olan bavul ticareti dışında komşularla olan ticari ilişkilerde olumlu bir durum gözlemlenememektedir. Irak'ın içinde bulunduğu durumda Türk Dış Ticareti için diğer bir olumsuz durumu içermektedir. Bu durumun düzeltilerek, dış ticarette bölge ülkeleri için yeni açılımların hayata geçirilmesi, dış ekonomik ilişkilerde belirli bir alana bağımlı kalmama ve ekonomik partner çeşitliliğine gitme adına olumlu olacaktır.

3.2.2 İç Etkenler

Türkiye'nin küresel sisteme eklemlenme çabalarında iç faktörlerin de önemli bir rolü vardır. Bu faktörler çeşitlilik göstermekle birlikte "baskı grupları" bunların içinde başı çekmektedir. Serbest piyasa ekonomisine geçişi ve devletin fonksiyonlarının sınırlandırılmasını talep eden ve başta AB ve ABD olmak üzere IMF, WB ve NATO gibi küresel güçlerle birlikte hareket etmeyi savunan baskı grupları, bu eklemlenme çabalarının öncülüğünü yürütmektedirler.

Baskı grupları içinde ise ekonomik ve mali içerikli konularda çalışmalar yürütenler bu süreçte daha faal görünmektedirler. Bu bağlamda; AB ile yürütülen müzakerelerde etkin roller üstlenen İKV, ekonomide yürütülen liberalizasyon faaliyetlerine destek veren TÜSİAD, TOBB ve TİSK ile kamusal alanda şeffaflık ve mali disiplini savunan TESEV, küresel sisteme entegrasyon konusunda aktif politikalar yürüten baskı grupları içinde öne çıkmaktadırlar.

Türkiye, Tayland ve Hindistan gibi geç kapitalistleşen ülkelerde, küresel sürece geçişte hükümetleri teşvik eden içsel güçlerin arasında; "iç burjuvazi" dikkat çekmektedir(Ercan,17.05.2006). Gelişmiş ülkelerdeki piyasa odaklı politikaların kendi ülkelerinde de uygulanmasını arzu eden GOÜ ve AGÜ'lerdeki sermaye kesimleri, hükümetleri; özelleştirme, liberalizasyon ve deregülasyon konularında ikna etmeye ve yeni dünya düzenine adapte etmeye teşvik etmektedirler. Böylelikle, 1980 sonrasında ihracata yönelik büyüme stratejisi aracılığıyla, Türk Kapitalizminin küresel sürece eklemlenmesi sağlanmıştır(Sönmez, 1992 :47-50).

Batıya yaklaşma politikalarının ve dünya düzenine eklemlenmenin yoğunlaşmaya başladığı 1950'li yıllarda kurulan DP'nin, kurucu kadrolarını inceleyen Boratav(1995:73-93); bunların; CHP'den kopan ve toprak reformu ile varlık vergisi gibi uygulamalardan rahatsız olan kesimler olduklarını tespit etmiştir. Böylelikle bu dönemde Türk dış politikası ve ekonomisinin yaşadığı değişimde; toprak ve sermaye egemenliğinin etkin olduğu görülmektedir.

Küreselleşmenin getirdiği değişikliğe yönelik adaptasyon konusunda etken olan bir diğer güç de; kitle iletişim araçları ve medya kuruluşlarıdır. Değişen küresel koşulların, kitle iletişim araçları ve internet aracılığıyla tüm toplum kesimlerine iletilmesi ve bunun doğal sonucu olarak da ortaya çıkan etkileşim, küresel sisteme uyumu kolaylaştırıcı bir durum yaratmaktadır.

Kitle iletişim araçlarının toplumun algılamaları üzerinde yaratabileceği en büyük zarar; medya kartelleşmesinden ileri gelmektedir. Belirli bir kesimin, kitle iletişim araçları üzerindeki egemenliği, toplumun tek taraflı ve yanlı bilgilendirilmesi sonucunu yaratarak, yanlış verilerle dezenformasyona maruz kalmasına yol açabilecektir. Bundan dolayı, küreselleşmenin doğru algılanabilmesi ve gelişmelerin doğru analiz edilebilmesi için medya kartelleşmesinin önünü kesecek uygulamaların hayata geçirilmesi gerekmektedir.

3.3 Türk Ekonomisinin Küresel Rekabet Gücü

Yerkürenin yaşadığı hızlı dönüşüm ve ekonomilerin içinde bulunduğu piyasa odaklı evrimleşme, ülkeleri daha etkin rekabet politikaları üretmeye zorlamaktadır. Böylesi bir değişim süreci içinde etkin rekabet politikaları üretebilen; Çin, İrlanda, Güney Kore, İspanya ve İsrail gibi ülkeler refah seviyelerini yükselterek, kalkınma yolunda başarılı adımlar atarken, küreselleşmeyi ve rekabeti yanlış okuyan; Türkiye ve Arjantin gibi ülkeler ise sık sık krizlerle karşı karşıya gelerek, belirgin bir ilerleme sağlayamamaktadırlar.

Peki nasıl oluyor da bazı ülkeler rekabet politikalarında son derece başarılı olurken, diğerleri istedikleri sonucu alamıyorlar ? Bu soru günümüzün üzerinde en fazla kafa yorulan iktisadi meselelerinden biri durumundadır. Nasıl olup ta bir toplumun diğerine göre daha üretken, dolayısıyla da daha verimli olduğuna dair tartışmalar günümüzde yoğunlaşmış, bu konuda zengin bir literatür oluşmuştur(Duran, 1997: 27)

Bu soruya çözüm getirmeye çalışan Porter(1994: 35-38); altı farklı yaklaşımı inceleyerek rekabet gücünü belirleyen unsura ulaşmayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşımlar ;

- Birinci Yaklaşım: Bu yaklaşıma göre; uluslar arası rekabetçiliği döviz kurları ve bütçe açıkları belirlemektedir. Oysaki Japonya, Güney Kore ve İtalya gibi yüksek bütçe açıklarına ve Almanya ve İsviçre gibi sürekli değer kazanan ulusal paralara sahip ülkelerin rekabet gücü artmaya devam etmiştir.

- İkinci Yaklaşım: Bu yaklaşımda, rekabeti belirleyen en önemli faktör bol ve ucuz emektir. Ancak, Almanya, İsviçre ve İsveç gibi ücretlerin yüksek ve emeğin pahalı olduğu ülkeler üstün rekabet gücüne sahiptirler.

- Üçüncü Yaklaşım: Üçüncü yaklaşıma göre, rekabet gücünü belirleyen şey doğal kaynakların zenginliğidir. Oysa bir çok gelişmiş ülkenin –Japonya, Güney Kore, İngiltere, İsviçre v.b- doğal kaynakları sınırlıdır.

- Dördüncü Yaklaşım: Dördüncü yaklaşım, hükümet politikalarını ve seçilen stratejik sektörlerin varlığını rekabette etken olarak kabul etmektedir. Japonya ve Güney Kore gibi ülkelerin elektronik, otomotiv, gemi yapımı ve çelik gibi sektörlerdeki uygulamalarını açıklama konusunda anlamlı olan bu yaklaşım, II. Dünya Savaşından sonra uygulanan

başarısız hükümet politikalarına rağmen büyümeyi başaran İtalyan ekonomisini açıklama noktasında yetersiz kalmaktadır.

- Beşinci Yaklaşım: Bu yaklaşım, işletmelerin yönetim tarzlarının rekabet edilebilirlik de belirleyici olduğunu öne sürmektedir. Ancak her sektörün kendine has bir yönetim disiplini vardır ve örneğin İtalyan ayakkabıcılık sektöründeki küçük ve gevşek örgütlenme modeli, Alman kimya sanayine uymamaktadır.

- Altıncı Yaklaşım: Rekabetçi üstünlüğün ticaret fazlası tarafından belirlendiği iddia eden bu görüşe karşın, ticaret haddi dengede olan İsviçre ve ticaret hadlerinde açık yaşayan İtalya üstün rekabet gücüne sahiptirler.

Bu altı yaklaşımın gerçekçi olmadığını vurgulayan Porter(1994:38); küresel rekabet gücünü belirleyen asıl unsurun beşeri sermayenin üretkenliği olduğunu vurgulamaktadır. Böylece; emek sahiplerinin sahip oldukları üretkenlik ücretlerini, sermaye sahiplerinin sahip oldukları üretkenlik karlılıklarını ve toplamda da toplumların sahip oldukları üretkenlik de refah seviyelerini belirleyecektir.

Beşeri sermayenin, rekabette birinci dereceden belirleyici unsur olduğu yaklaşımı kabul edilirse, bunun Türkiye'ye uyarlanması sonucunda elde edilecek sonuç, ülkenin küserell rekabet gücünü belirlemede etken olacaktır. Sayısal veriler bu konuda bir fikir vermeyi sağlayacaksa, Türk işçisinin AB'li meslektaşlarına nazaran daha az üretim sağladığı gerçeği aşağıdaki Tablo 3.2'den görülmektedir.

Tablo 3.2: Türkiye ve Seçilmiş Bazı AB Ülkelerinde İşçi Başına Üretim

Ülkeler	1999 (EURO)	2000 (EURO)	2001 (EURO)
Türkiye	-	13457	11571
Danimarka	54703	63134	66247
Lüksemburg	69754	72663	76383
Belçika	70012	72575	73782
Finlandiya	58727	65497	64742
İtalya	46421	48719	50519
Portekiz	18085	19712	20530
İrlanda	91718	103952	-
Yunanistan	22277	24317	-

Kaynak: MPM,2003:63

Tablo 3.2'de görüldüğü gibi Türk işçisinin verimliliği ve üretkenliği, üyesi olmaya çalıştığı AB üyesi ülkelerine göre son derece düşüktür. Bu durum Türkiye'nin küresel rekabet gücünü de olumsuz etkilemektedir. Böylece yukarıda sayılan altı yaklaşım Türkiye açısından ele alınırsa Türk Ekonomisinin rekabet gücünün belirleyicisi olarak beşeri sermayenin üretkenliğinin öne çıktığını söylemek mümkündür.

AB'nin bu üstünlüğü ileri teknoloji ve sermaye fazlalığından kaynaklanmaktadır. Türkiye ise imalat sanayinde AB'nin bu üstünlüğünü ucuz emekle dengelemeye çalışmaktadır. Türkiye'nin AB ile rekabeti ise ancak ileri teknoloji ve sermaye birikiminin artmasıyla mümkün olabilecektir(İyibozkurt,1999:88-89).

Türkiye gibi GOÜ'lerin küresel sisteme dahil olma sürecini; "dönüşüm" olarak değil de, "eklemlenme" olarak algılamaları beraberinde bir çok çarpıklığı da getirmektedir. Eklemlenme sürecinde; GOÜ, mevcut problemlerini çözmeden küresel sistemin liberalizasyon faaliyetlerine dahil olmakta, böylelikle ulusal sorunlar mevcudiyetini korurken, ülke ekonomisi küresel güçlerin etkilerine açık hale gelmektedir. Dönüşümde ise; bireyler ve toplum bir bütün olarak gelişme ve ilerleme göstermekte(Dulupçu, 2001: 129-134), böylece küresel sistemin getirdiği olumsuzluklardan soyutlanmak mümkün olabilmektedir. Türkiye'nin de bir GOÜ olması dolayısıyla küreselleşmeyi bir eklemlenme değil de, dönüşüm olarak algılaması küresel rekabetine daha fazla katkı sağlayacaktır.

Değişen ve hızla yenilen koşullara uyum sağlamanın yolu insana yatırım yapmak ve

üretilen makro politikalarda insan merkezli düşünmekten geçmektedir. "Küreselleşmenin itici gücü teknoloji, teknolojiyi yaratan ise insan" olduğundan, Türkiye'nin küresel değişim sürecinde; insana yatırım yapan, Ar-Ge faaliyetlerinde sıçrama gerçekleştirmiş, beyin göçünü tersine çevirecek bir yapıyı kurmuş ve ekonomide makro istikrarı ve rekabet ortamını tesis etmiş bir sistemi tesis etmesi gerekmektedir(Ulagay,2001:125).

3.4 Makro Göstergeler Işığında Türk Ekonomisi

Türkiye'nin küreselleşme sonucunda yaşadığı değişimi ifade edebilmek amacıyla sayısal verilerden faydalanmak yararlı olacaktır. Böylece enflasyon, büyüme, işsizlik, kamu dengesi, borçlanma, gelir dağılımı gibi değişkenleri kullanarak yaşanılan dönüşüm daha iyi açıklanabilecektir.

3.4.1 Enflasyon

Enflasyon, yakın zamana kadar Türkiye'nin en büyük gerçekliği ve karar alma birimlerinin önünü görebilmelerine engel olan en büyük sorunlarından biriydi. Türkiye'nin uzun süre büyük bir sorunu olarak varlığını koruyan enflasyonun kaynağı olan etkenler şöyle sıralanabilir(Tunçsiper,2001:14-19) ;

- Ekonomik büyüme ile enflasyon arasındaki ilişki,
- Kamu harcamaları ile gelirleri arasındaki açık,
- Enflasyon ile para arzı arasındaki ilişki,
- Yapısal sorunlar.

Elbette yukarıda sayılan nedenler tahdidi bir özellik taşımakta ve bu başlıkların arttırılması mümkündür. Ancak Türkiye başta olmak üzere gelişmekte olan ülkelerin ağırlıklı olarak içsel sorunlarından kaynaklan başlıca enflasyon kaynakları bunlardan oluşmaktadır. Bunlar içinde; aşırı para arzı ve kamu kesimindeki açık, kamu ekonomisi otoritesinin yol açtığı enflasyon gerekçeleri olurken, yapısal sorunlar ve büyüme çabaları ise daha çok ekonominin kendine has ve kırılgan özelliklerinden kaynaklanmaktadır.

Türkiye için seçilmiş yıllar itibariyle enflasyon gerçekleşmeleri aşağıda Tablo 3.3'te gösterilmiştir.

Tablo 3.3: Türkiye'de Seçilmiş Yıllar İtibari ile Enflasyon Rakamları

Yıllar	TÜFE	TEFE
1940	8,5	25
1945	0,9	-3,2
1950	-4,3	-10,2
1955	11,9	7,2
1960	7,4	5,3
1965	6,7	8,1
1970	11,8	6,7
1975	19	10,1
1980	101,4	107,2
1983	31,4	30,5
1986	34,6	29,6
1989	63,3	68,3
1992	70,1	62,1
1995	88	86
1996	80,4	76
1997	85,7	81,8
1998	84,7	71,8
1999	64,9	53,1
2000	54,9	51,4
2001	54,4	61,6
2002	45	50,1
2003	25,3	25,6
2004	10,6	11,1
2005	7,7	2,66
2006[20]	11,69	14,34

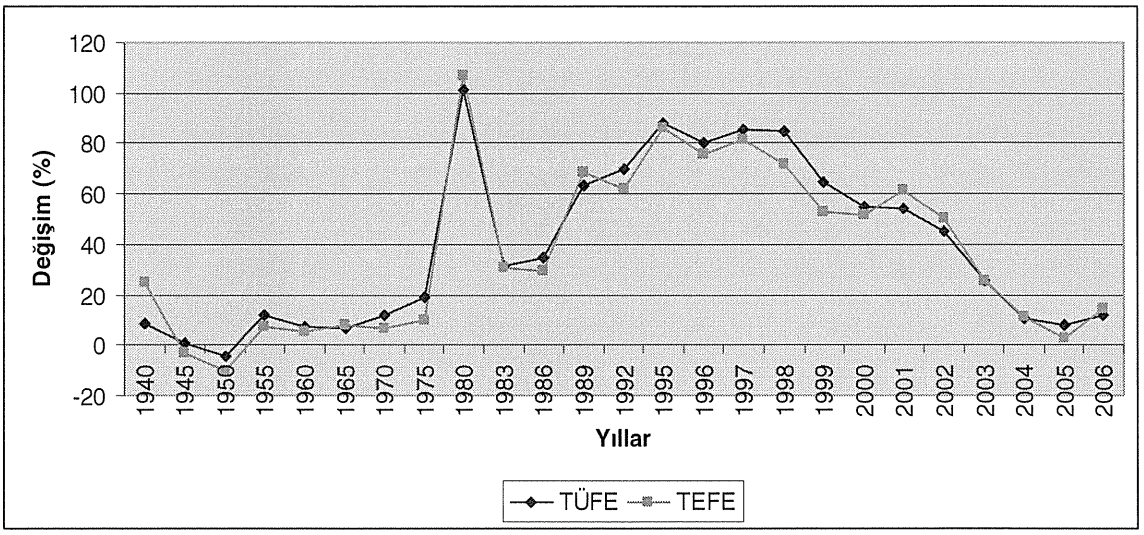
Kaynak: DİE,16.05.2006a; Maliye Bakanlığı, 11.05.2006; DİE, 05.08.2006

Tablo 3.3, Türkiye'nin yıllar itibariyle enflasyon rakamlarını göstermekte ve ülkenin yaşadığı enflasyonlu yılların bir özeti görünümü taşımaktadır. Görüldüğü gibi; küresel sisteme ilk eklemlenme deneyiminin yaşandığı 1950'li yıllar, enflasyon rakamları bakımından olumsuz bir durumu göstermemekte, ılımlı bir seyir izlemektedir. İkinci dalga küreselleşmenin yaşandığı 1980 sonrasında ise şiddetli bir enflasyon dönemi yaşanmış ve ancak 2003 yılından itibaren belirgin bir düşüş yaşanabilmiştir. Ancak 2006 yılının ilk 7 ayına

[20] 2006 Yılı Temmuz ayına ait olup, 2005 Yılı Temmuz ayına göre olan değişimi göstermektedir.

ait rakamlar, enflasyonda küçük çaplı da olsa bir artış eğiliminin söz konusu olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin enflasyon serüveni aşağıdaki Şekil 3.4 ile görülebilir.

Şekil 3.4: Türkiye'de Enflasyonun Seyri

Kaynak: Tablo 3.3'deki Verilerden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Şekil 3.4'te görülen enflasyon grafiği, Türkiye'nin 1970'lerden itibaren ciddi bir enflasyon problemi yaşadığını göstermektedir. 1973 Petrol Krizi sonrası ortaya çıkan maliyet artışının önemli bir etken olduğu bu artış, 1980 sonrasında da büyük ölçüde kalıcı hale dönüşmüştür. Son dönemlerde yaşanan olumlu gelişmenin ise 2006 Temmuz rakamlarında bir parçada olsa bozulduğu gözlemlenmektedir.

Uluslararası karşılaştırmalara bakıldığında Türkiye'nin enflasyon rakamlarının diğer ülkeler karşısındaki durumu görülecektir. Aşağıda yer alan Tablo 3.4 bu durumu göstermektedir.

Tablo 3.4: Seçilmiş Bazı Ülkelerde TÜFE Değerleri (%)

Ülkeler	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Türkiye	85	83,6	63,5	54,3	53,9	44,8	25,2	10,3	8,4
ABD	2,3	1,5	2,2	3,4	2,8	1,6	2,3	2,7	3,1
Rusya	14,8	27,7	85,7	20,8	21,5	15,8	13,7	10,9	12,8
Meksika	20,6	15,9	16,6	9,5	6,4	5	4,5	4,7	4,3
Romanya	154,8	59,1	45,8	45,7	34,5	22,5	15,3	11,9	8,8
Yunanistan	6,8	5,2	3	3,4	3,5	4	3,5	4	3,4
İran	17,3	18,1	20,1	12,6	11,4	15,8	15,6	15,6	18,5
Malezya	2,7	5,3	2,7	1,5	1,4	1,8	1,1	1,4	3
Zimbabwe	18,8	31,3	58	55,6	73,4	133,2	365	350	190,4

Kaynak: IMF, 13.04.2006

Tablo 3.4, çeşitli ülkelerin enflasyon rakamlarını göstermektedir. Tabloda Türkiye'den daha iyi ve daha kötü ülkeler alınmak suretiyle geniş bir alan işlenmiştir. Böylece; Asya, Afrika, Latin Amerika, Avrupa, Geçiş Ekonomileri ve Kuzey Amerika gibi bölgelerden seçilen ülkeler nezdinde yapılan karşılaştırmalara bakıldığında dünya genelinde sürdürülen anti-enflasyonist politikaların Türkiye'de de uygulandığı ve bunda da başarılı olunduğu söylenebilir. 1997 ile 2005 yılları arasında yaşanan düzelme enflasyonla mücadele adına olumlu bir gelişmedir.

3.4.2 Büyüme

Türkiye son elli yılda ortalama %5 büyümüştür(Alkin, 27.05.2006), bu rakam aslında iyi sayılabilecek bir ortalamadır. Ancak Türkiye'nin halen istenilen noktaya gelememiş olması ise düşündürücüdür. Bu elli yıllık süreç içinde; yüksek büyüme hızlarını, büyük ekonomik küçülmeler izlediğinden istikrarsız bir süreç yaşanmış, yani sürdürülebilir, kalıcı bir büyüme trendi yakalanamamıştır(Beyazıt, 2004: 89).

Ekonomik yapıdaki verimsizlik, yatırımlardaki yetersizlik, kurumsallaşmadaki yetersizlik, makroekonomik istikrarsızlıklar, dışa bağımlılık, rekabetçi olmayan yapı, bilgi ve teknoloji kullanımındaki eksiklikler, sektörel entegrasyondaki zayıflıklar, tarımın üretim ve istihdamdaki göreli ağırlığı, stratejisizlik-felsefesizlik-ufuksuzluk(vizyonsuzluk), firma bazlı etkinsizlik, veri yetersizliği, hukuki yapının iktisadi yapıyı kavrayamaması, kaynak yetersizliği ve kaynakların etkin şekilde kullanılamaması, kayıt dışı ekonomini büyüklüğü,

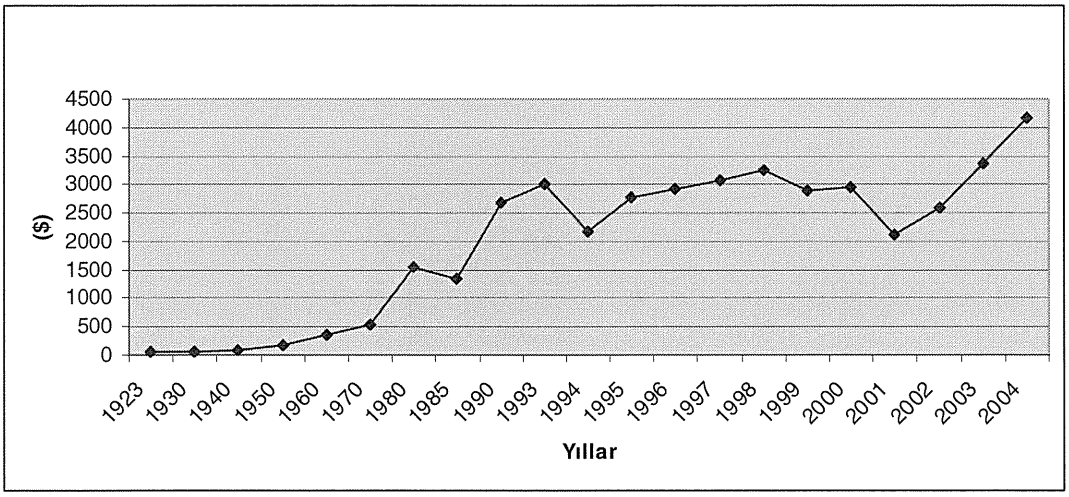
eğitim seviyesinin düşüklüğü, borç stokunun büyüklüğü, teşvik sisteminin etkin olmayışı, gelir dağılımındaki bozukluk, yoksulluk, Ar-Ge faaliyetlerindeki yetersizlik, yüksek nüfus artışı ve nüfus dağılımındaki dengesizlik, maliye kurumunun etkin çalışmaması, yenilikçi kültürün zayıflığı, bürokratik engeller, bağımsız düşünebilen-yenilikçi ve yaratıcı insan modeli yetiştiremeyen eğitim sistemi, yönetişim zayıflığı, işsizlik, hizmetiçi eğitimin yetersizliği, mesleki ve teknik eğitimin göreli zayıflığı, yanlış işe yanlış insan politikası, mali piyasalardaki sığlık, yatırım yapma maliyetlerinin göreli yüksekliği, üniversite-sanayi işbirliğinin zayıflığı, yerel inisiyatifin kullanılamaması, uluslararası kuruluşlar ile bürokratik yapı arasında çıkan uyumsuzluklar sonucunda oluşan kırılganlıklar, enerjide dışa bağımlılık ve enerji piyasasındaki yetersizlikler, siyasi istikrarsızlık, nepotizm[21], rüşvet ile kaynak-emek ve ölçek yoğun sanayi kuruluşlarının üretimdeki ağırlığı(TEK,13.05.2006) Türkiye'nin arzulanan büyüme potansiyeline ve refah seviyesine ulaşamamasına neden olan etmenlerdir.

Sürdürebilir kalkınmanın sağlanmasında imalat sektörüne yapılacak yatırımlar önemli rol oynamaktadır. İmalat sanayi, yeni teknolojilerin geliştirilmesi ve diğer sektörlerle yayılmasında kilit rol oynamaktadır. Bu nedenle imalat sanayindeki bir gelişme, tarım ve hizmetler sektöründeki emeğin verimliliğine doğrudan katkı sağlar(Taymaz ve Suiçmez, 18.05.2006). Türkiye için de "teknoloji geliştirici" imalat sanayini teşvik etmek, kalkınmaya katkı sağlayacaktır.

Aşağıda yeralan Şekil 3.5 Türkiye'nin kişi başına düşen milli gelirindeki gelişimi göstermektedir.

[21] Eş dost kayırmacılığı.

Şekil 3.5: Türkiye'de Cari Üretici Fiyatları Bazında Kişi Başına Düşen GSMH

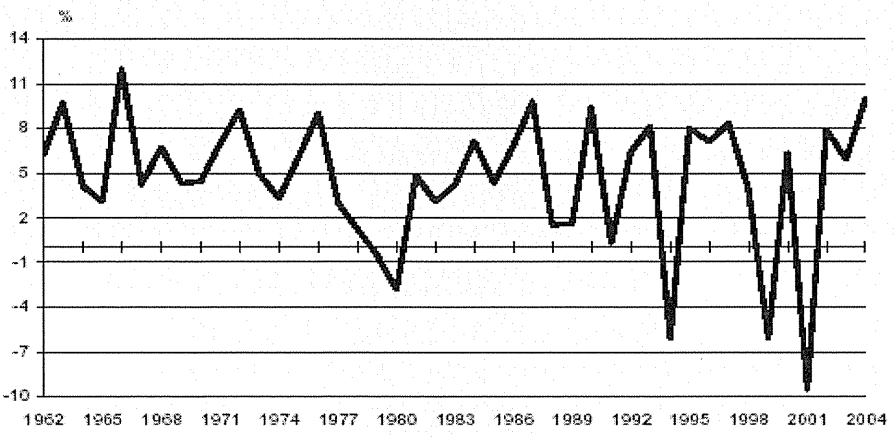

Kaynak: DİE,16.05.2006b'daki Verilerden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Şekil 3.5'de görüldüğü üzere, Cumhuriyetin kuruluş yıllarına göre yüksek bir milli gelir seviyesine ulaşılmasına karşın, çağın şartlarına göre yeterli olmadığı açıktır. Görüldüğü gibi 1994 ve 2001 gibi krizlerin ekonomi üzerindeki etkisi kendini GSMH rakamlarında da göstermektedir. 2001 yılı güçlü ekonomiye geçiş programıyla birlikte milli gelir de yeniden toparlanma yaşanmıştır

Aşağıda yeralan Şekil 3.6 ise, sabit fiyatlarla GSMH büyüme hızlarını göstermektedir.

Şekil 3.6: Türkiye'de Sabit Fiyatlarla GSMH Büyüme Trendi

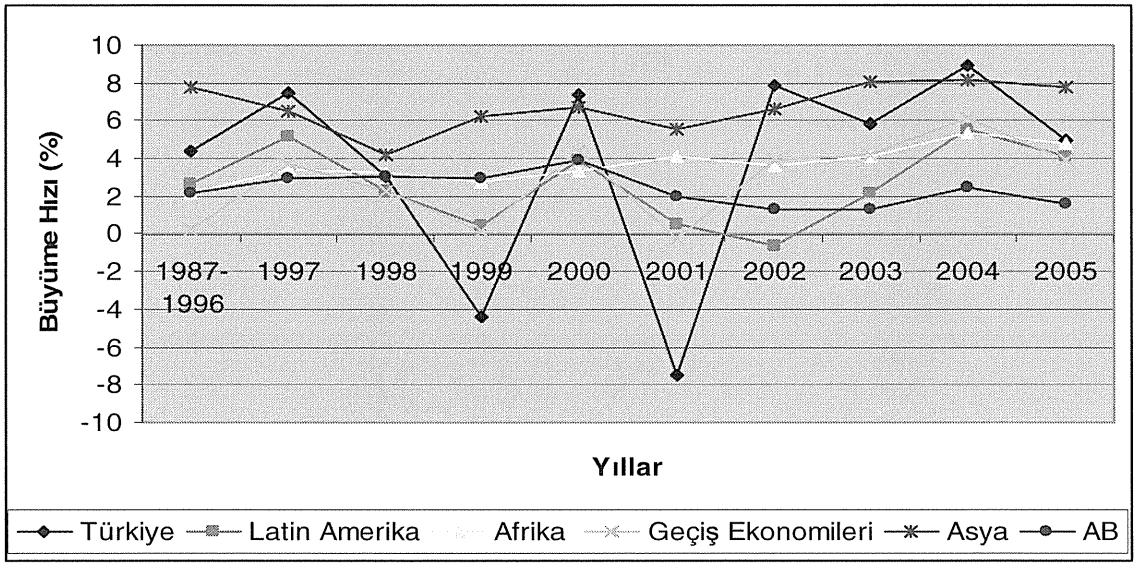

Kaynak: DİE,16.05.2006b

Şekil 3.6'da da görüldüğü gibi; sert düşüşler ve çıkışlar ekonominin yaşadığı sert konjonktür hareketlerinin boyutunu yansıtmaktadır, yani büyüme kalıcı ve sürdürülebilir olmaktan uzaktır.

Türkiye'deki büyüme oranlarını uluslararası veriler ışığında diğer ülkelerle karşılaştırmak mümkündür. Aşağıda yeralan Şekil 3.7 bu karşılaştırmaya yöneliktir.

Şekil 3.7: Türkiye ve Dünyada Büyüme Hızı Rakamları

Kaynak: IMF, 13.04.2006; UNCTAD, 24.05.2006'daki Verilerden Yararlanılarak Hazırlanmıştır

Şekil 3.7'de de görüldüğü gibi, Türk Ekonomisi hızlı büyüme sahip olmasına karşın yaşanan krizler ve büyüme hızındaki dalgalanma kazanımların geri kaybedilmesine yol açmaktadır. Büyüme hızlarına bakıldığında Asya başı .çekmektedir. En yavaş büyüyen bölge ise AB'dir. Geçiş ekonomileri olarak ifade edilen eski sosyalist Doğu Bloğu ülkelerinde ise belirgin bir büyüme artışı söz konusudur. Tüm bu verilerden hareketle eğer Türk Ekonomisi kriz ortamından kurtulup, yapısal sorunlarını aşabilirse yüksek büyüme hızlarına ulaşması mümkün görünmektedir.

3.4.3 İşsizlik

Küreselleşme ile birlikte, istihdam politikalarında belirgin bir değişme yaşanmaktadır. Piyasa odaklı politikaların hayata geçirilmesiyle birlikte, deregülasyon uygulamalarının yanı

sıra, "esnek istihdam" politikaları da günden güne ağırlığını hissettirmektedir. Bu bağlamda esnek istihdam iki yönlü bir etki yaratarak; bir yandan çalışanların çalışma saatlerinde azaltmalara gitmek suretiyle(Gediz,2000:174) işsizlikle mücadele edilmeye çalışılır, öte taraftan ise performansa yönelik ücret politikası belirlenerek(Gülgün,1997:168) üretkenlik teşvik edilmeye çalışılır.

İşsizlik, bir ekonominin en belirgin sorunlarından ve sosyal barışın da en büyük düşmanlarından biridir. Türkiye ekonomisi için de işsizlik büyük bir problem olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Yürürlüğe konan reform çabaları parasal göstergeler açısından çözüm getirmekte, ancak somut bir gerçeklik olan işsizliğe çözüm üretilememektedir.

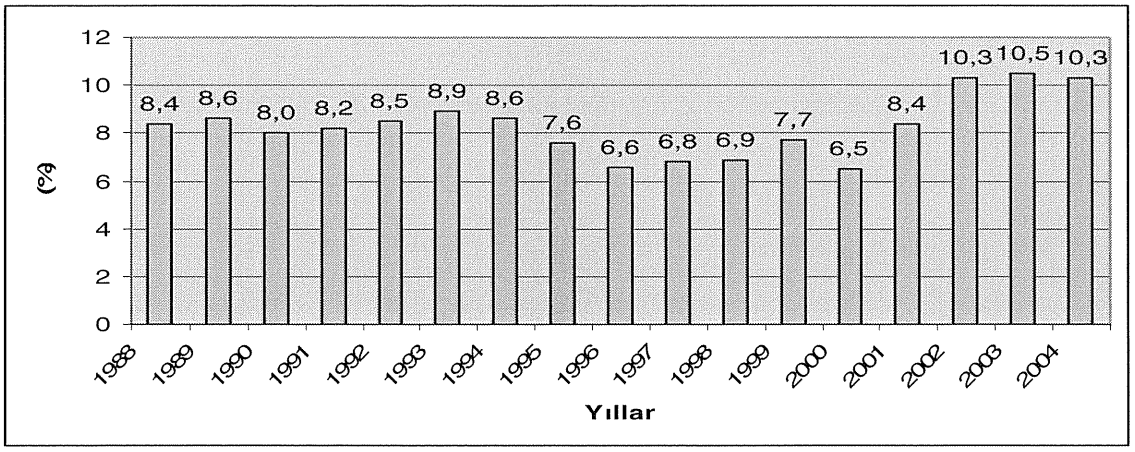
Türkiye'de işsizlik ağırlıklı olarak yapısal sorunlardan kaynaklanmakla birlikte, istihdam üzerindeki ağır vergi yükleri, ek istihdam alanlarının açılmasını engellemektedir. Son yıllarda enflasyonda yaşanan düşmeye ve milli gelirde yaşanan büyümeye rağmen, yüksek işsizlik rakamlarının devam etmesi, istihdam üzerindeki vergilerin hafifletilmesi yolundaki talepleri arttırmaktadır. Ayrıca kayıt dışı ekonomi ile mücadele açısından da istihdam vergilerinin düşürülmesi olumlu olacaktır(Karaca,04.05.2006).

Türkiye'de tüm iktisadi yapıyı etkileyen iktisadi istikrarsızlıkların kaynağı; tarımda makineleşmeye ve hızlı nüfus artışına bağlı olarak ortaya çıkan gizli işsizler ve bunların iç göçler aracılığıyla şehirlere gelmesiyle oluşan gerçek işsizlik olgusudur(Akalın,2002:280). Böylece işsizliği salt istihdam sorunu olarak değil, bir istikrar sorunu olarak algılamak ekonomik sorunların çözümünde doğru teşhisin konulabilmesi adına yararlı olacaktır.

Hükümetlerin işsizlikle mücadelede temel aldıkları gösterge büyüme olmuş ve böylelikle büyüme ile işsizliğin azaltılmasını özdeş görmüşlerdir. Aynı şekilde AKP hükümetinin uygulamalarına bakıldığında da çözüm büyüme ile özdeşleştirilmekte ve bu bağlamda altyapı ve yatırımlara hız verileceği ifade edilmektedir(Akgeyik, 2004: 23). Ancak yaşanan yüksek büyüme rakamlarına rağmen işsizlik rakamlarındaki sabitlik düşündürücü bir durumdur.

Türkiye'de işsizlik rakamlarının seyrettiği süreç aşağıda yer alan Şekil 3.8'de gösterilmektedir.

Şekil 3.8: Türkiye'de 15 Yaş ve Üstü İşsizlik Rakamları

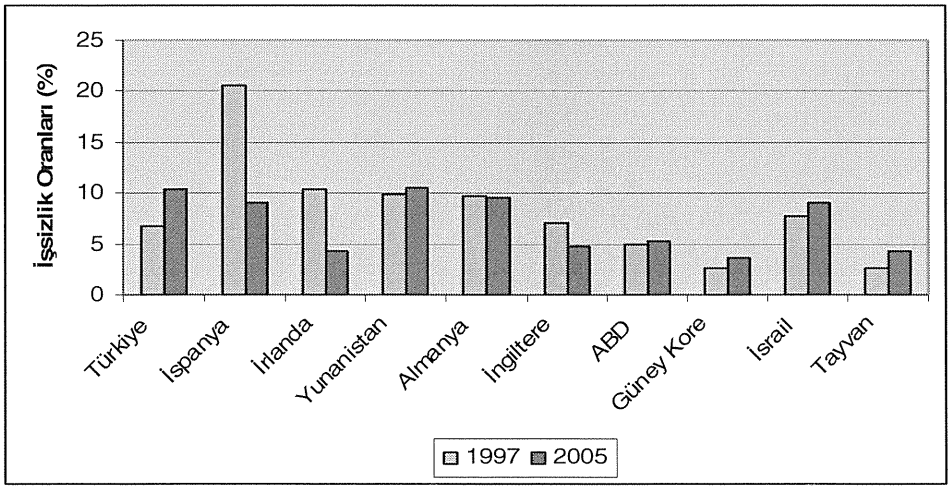

Kaynak: DPT,16.05.2006a'daki Verilerden Yararlanılarak Hazırlanmıştır

Şekil 3.8'de görüldüğü gibi, 1995 yılından itibaren düşüş gözlenen işsizlik rakamları, 2001 yılı krizi ile birlikte yeniden artış göstermiş ve bu artış kalıcı hale dönüşmüştür. Son birkaç yılda işsizlik rakamlarının hızla yükselmesi ve bu seviyelerde kalması ve GEGP'e rağmen düşürülememesi, ekonominin geleceği ve toplumsal huzur adına olumsuz bir durumu yansıtmaktadır.

Türkiye'de ki işsizlik rakamlarının diğer ülkelerle karşılaştırılması sonucunda içinde bulunulan daha iyi kavranacağı düşünülebilir. Böylesi bir karşılaştırma aşağıda yeralan Şekil 3.9 aracılığıyla gösterilmektedir.

Şekil 3.9: Seçilmiş Ülkelerde İşsizlik Rakamları

Kaynak: DPT,16.05.2006a; IMF, 13.04.2006'daki Verilerden Yararlanılarak Hazırlanmıştır

Şekil 3.9'da da görüldüğü gibi işsizlik rakamlarında ülkeden ülkeye büyük farklılıklar yaşanmaktadır. Bu bağlamda Uzak Doğu ülkeleri Tayvan ve Güney Kore'de işsizlik rakamları %5'in altına inerken, Avrupa'da %10'lar seviyesine ulaşmaktadır. İşsizlikle mücadele uygulamalarına bakıldığında İspanya ve İrlanda'nın çok belirgin bir başarı sağladıkları görülmektedir. Türkiye, İsrail ve Tayvan'da işsizlik rakamlarında artış gözlenirken Almanya ve ABD'de ise büyük ölçüde değişiklik yaşanmamıştır.

3.4.4 Ödemeler Dengesi

Türkiye, 1980 sonrasında dışa açık bir büyüme modelini seçerek üretim imkanlarını ihracata yönelik olarak sevketmiştir. Böylesi bir yaklaşım, ihracat ile kalkınan Asya Kaplanları göz önüne alındığında oldukça olumlu ve ilerici bir adımdır. İhracat yaparak dışarıdan döviz sağlamak, bu dövizlerle ileri teknoloji ürünleri ithal edip üretimi arttırmak, bu teknoloji ürünlerini kullanarak tekrar ihracata yönelmek ve böylelikle refah düzeyini yükseltmek.

Ancak uygulamada ihracattan beklenenler tam anlamıyla gerçekleşmemiş ve ekonomi sürekli açık vermiştir. İhracat hiçbir zaman, ithalatın üstüne çıkamamış hatta yakalayamamıştır. İhracatın ithalatı karşılama oranı zaman zaman %60'ların altına düşmüş ve kriz için adeta davetiye çıkartmıştır. Öyle ki dış ticaretteki açıklar hep turizm gelirleriyle ikame edilmeye çalışılmıştır.

Küreselleşme sürecine geçişle birlikte yaşanan dışa açık politikalara karşın dış ticarette istenilen seviyelere ulaşamamanın en temel nedeni Türk ihracatsısının dünya koşullarında rekabet potansiyeline sahip olmaması yatmaktadır.

Türkiye'nin dış ticaretteki yetersizliğinin en belirleyici göstergesi, düşük teknoloji yoğun malların ihracıdır. 1980 sonrasında, düşük teknoloji yoğun malların –tekstil, metal dışı mineral mamuller, demir çelik, hazır deri, mobilya v.b- ihracat içindeki payı %20,9'dan %55,4 yükselmiştir. Buna karşın ileri teknoloji ürünlerin ihracı en alt seviyede gerçekleşmiştir. Bu alanda 1980 yılında %0,8 olan oran, 2000 yılında %11,3 ulaşmış. Ancak bu %28 olan dünya ortalamasının(Gediz ve Yalçınkaya, 12.05.2006) yarısına bile ulaşamamıştır. Böylesi bir durumun, dünyayla entegrasyon sağlama iddiasındaki Türkiye için çelişkili bir durum yarattığı açıktır.

Türkiye'de ithalat, büyümenin motoru durumundadır ve ithalatın arttığı yıllarda büyümede artmıştır(Sönmez, 17.05.2006). Bu durumun yaşanmasında ara malı ağırlıklı bir

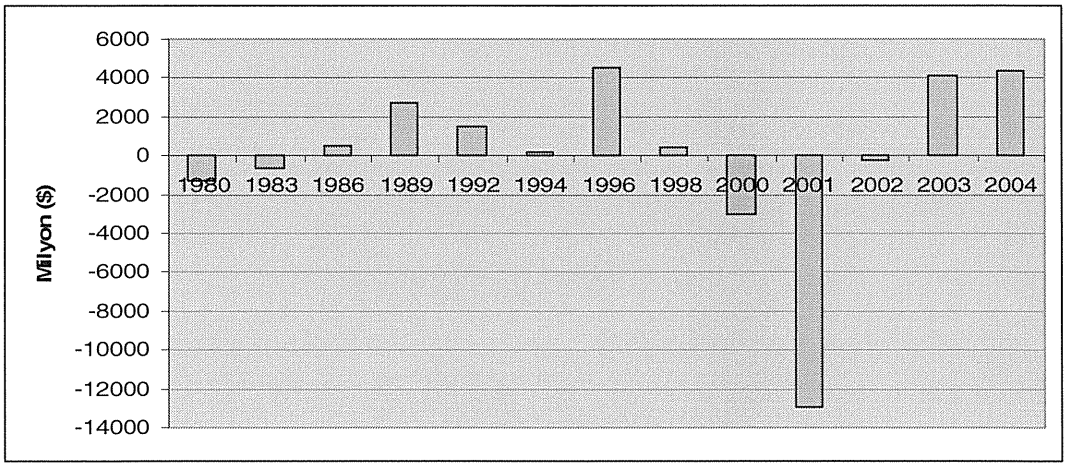
ithalat yapısına sahip olunması etkendir. Yani küreselleşme ile hedeflenen büyüme ihracat ile değil, ithalatla mümkün olabilmektedir.

AB ile imzalanan, Gümrük Birliği Antlaşması da, son dönemde Türk dış ticaretinin küresel konumunun belirlenmesinde etkin olan bir gelişmedir. Türkiye'nin AB'ye entegrasyonundaki ara süreçlerden biri olan bu antlaşma ile Türk ekonomisinin küresel rekabete karşı bağışıklık kazanması amaçlanılmıştır.

İmzalanan bu antlaşma ile Türkiye, sadece AB üyelerine karşı değil, üçüncü ülkelere karşı da yükümlük altına girmiştir. Antlaşma hükümlerine göre, AB ile ortak ticaret politikası yürüten Türkiye, gümrük tarifeleri ve tarife dışı engelleri kaldırarak bu konuda ABD'nin bile önünde daha liberal bir adım atmıştır. Bu durum ise Türkiye'yi, Çin gibi büyük rekabet avantajlarına sahip ülkeler karşısında açık pazar haline getirmiştir(Oğuz, 2004: 82).

Tüm bu gelişmeler ışığında, Türkiye'nin ödemeler dengesindeki gelişmeler aşağıdaki Şekil 3.10'da gösterilmiştir. Bu şekil, Türkiye'de ödemeler dengesinin 1980 sonrasındaki seyrini gözler önüne sermektedir.

Şekil 3.10: Türkiye'nin 1980 Sonrası Ödemeler Dengesi

Kaynak: DPT,16.05.2006b'daki Verilerden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Şekil 3.10'da görüldüğü gibi 2001 yılına kadar ödemeler dengesinde belirgin bir olumsuzluk gözlemlenmemektedir. Ancak 2001 krizi ile birlikte son derece belirgin bir açık ortaya çıkmıştır. 2003 ve 2004 yıllarında ise tekrar bir toparlanma yaşanmıştır. 2001 krizine neden olan Türk Lirasının aşırı değerlenmesi sorunu dış ticaret rakamlarına yansımış, bu da açığın artmasına yol açmıştır.

3.4.5 Gelir Dağılımı ve Sosyal Göstergeler

Bir ülkede sosyal göstergelerdeki adalet, o ülkedeki toplumsal barışın teminatı vazifesini görür. Sosyal adaletin ve eşitliğin olmadığı, bölüşüm mekanizmasının güçsüzün aleyhine işlediği toplumlarda, sosyal barışın her an bozulabileceği yadsınamaz bir gerçekliktir. Zira bir yandan kitle iletişim araçları aracılığıyla bireyler üzerinde yaratılan özendiricilik, öte taraftan ise alım gücünün azlığından ileri gelen yoksunluk, bireyler arasındaki ilişkilerin çatışmacı bir yapıya bürünmesine yol açar. Türkiye'de de adil bir bölüşüm mekanizmasının kurulması, sosyal barışın temini için büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'de, sosyal göstergeler incelendiğinde; adaletsiz bir gelir dağılımından ileri gelen olumsuzlukların var olduğu görülmektedir. Bu konuda yapılan ilk araştırma; 1987 yılında DİE tarafından gerçekleştirilmiş ve müteşebbislerin milli gelirden aldığı payın %52,6, ücretlilerin payının %27, kira geliri sağlayanların payının %13,3 ve faiz geliri payının da %2 olduğu görülmüştür(Güçlü ve Bilen, 1995: 163). Böylesi bir yapının ise adaletsiz olduğu açıktır. Kaldı ki ücretli kesimin toplum içindeki nüfusu düşünülürse, adaletsizlik daha da belirginleşmektedir.

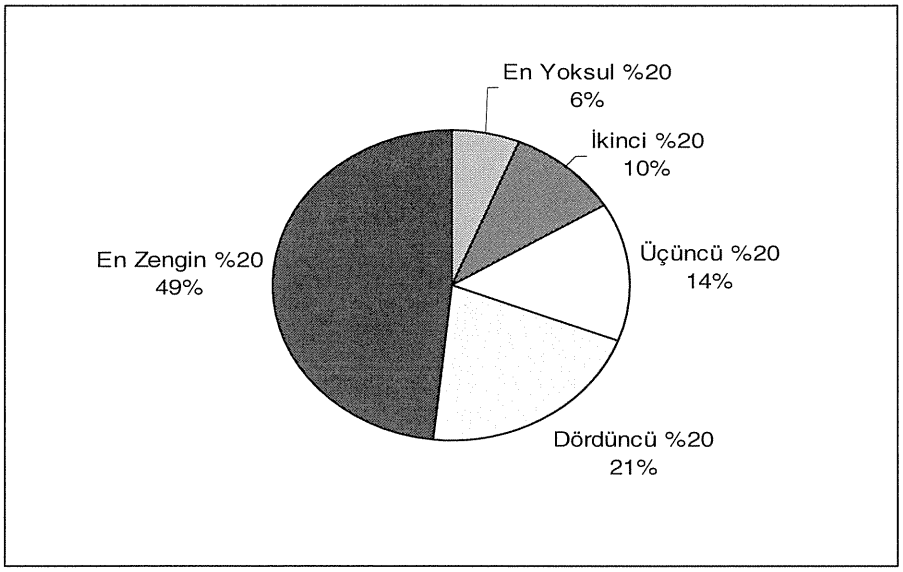
Gelir dağılımındaki bu bozukluk ağırlıklı olarak ekonomi üzerindeki; kamu açıkları, hazırlıksız uygulanan yapısal uyum süreci ve dünya genelinde yaşanan değişimin Türkiye'ye yansımaları şeklindeki kısıtlardan kaynaklanmakta ve bu kısıtların belirleyiciliği 1980 öncesine göre daha belirgin görünmektedir(Kazgan v.d, 1992: 8-9).

DPT(2001b: 74-75), gelir dağılımında meydana gelen bozulmaların nedenlerini şu başlıklar altında toplamaktadır ;

- Dolaylı vergilerin payının yüksekliği,
- Girişimcilere sağlanan muafiyet ve istisnaların çokluğu,
- Ücretlilerden sağlanan vergilerin yüksek oluşu ve asgari ücretten dahi vergi alınması,
- Kamu kesimindeki açıklar ve bundan dolayı artan kamu kesimi borçlanma gereği,
- Açık finansman ve buna olarak yaşanan enflasyon süreci,
- Kredi dağılımında gelir dağılımı politikalarının göz ardı edilmesi,
- Özelleştirme uygulamalarında, sermayenin tabana yayılmasından ziyade gelirlerin kamu finansmanına aktarılması,

Aşağıdaki Şekil 3.11 ise 2003 yılı itibari ile Türkiye'de ki gelir dağılımını göstermektedir.

Şekil 3.11: Türkiye'de 2003 Yılı İtibari ile Gelir Dağılımı

Kaynak: DPT,16.05.2006c'daki Verilerden Yararlanılarak Hazırlanmıştır

Şekil 3.11'de görülen pasta grafiğinde, en zengin kesim ile en yoksul kesim arasındaki farkın yaklaşık sekiz katı bulduğu ve orta sınıfı oluşturan %60'lık kitlenin ise yaklaşık olarak sadece %45 pay aldığı düşünülürse küreselleşme sürecinin gelir dağılımına katkı sağladığını söylemek güçtür.

Uluslararası karşılaştırmalara bakıldığında Türkiye'nin gelir dağılımındaki durumu daha iyi görülecektir. Aşağıda yer alan Tablo 3.5 bu durumu göstermektedir.

Tablo 3.5: Seçilmiş Ülkelerde Gelir Dağılımı

Ülke	En Yoksul %20'nin Payı	En Zengin %20'nin Payı	Ortanca %60'ın Payı
Türkiye	%6	%49	%45
Japonya	%11	%37	%53
Norveç	%10	%38	%52
İsveç	%9	%37	%54
Macaristan	%10	%37	%53
Rusya	%8	%39	%53
ABD	%5	%46	%49
Tayland	%6	%50	%44
Arjantin	%3	%56	%41
Kolombiya	%3	%62	%35
Lesotho	%2	%67	%31
Namibya	%1	%79	%20

Kaynak: UNDP, 12.04.2006

Tablo 3.5'te görüldüğü gibi Türkiye'de gelir dağılımı dünya standartlarına göre ortanca bir konumda yer almaktadır. İsveç ve Norveç gibi sosyal politikaların gelişmiş olduğu İskandinav ülkelerinde gelir dağılımının göreceli olarak daha iyi olduğu ve ortanca kesimin durumunun daha olumlu olduğu gözlemlenirken, Türkiye'ye yapısal olarak benzerlik gösteren Arjantin, Kolombiya ve Tayland gibi ülkelerde ortanca sınıf biraz daha kötü durumdadır. Rusya ve Macaristan gibi geçiş ekonomilerinde de nispeten ortanca sınıfın güçlü olduğu gözlemlenirken, en kötü durumdaki kıtanın Afrika olduğu görülmektedir.

Türkiye'de ortaya çıkan gelir adaletsizliğinin önlenmesi noktasındaki kamu mali politikalarının yetersiz kaldığı söylenebilir. Zira gelirin yeniden dağılımını sağlayan transfer harcamaları ve artan oranlı vergileme gibi mali araçların etkin bir şekilde kullanılması halinde, daha dengeli bir gelir dağılımının ortaya çıkacağı sonucu öngörülebilir.

Ortaya çıkan bu toplumsal adaletsizliğin giderilebilmesi için aşağıdaki uygulamalar hayata geçirilebilir(Kuştepeli ve Halaç,2004:155-159) ;

- Kırdan kente göç akımı durdurulmalı, köylerde yeni istihdam alanları açılmalıdır,
- Şehirle taşra arasındaki eğitim farklılıkları giderilmelidir,
- Tarım sektöründe çalışanların verimlilikleri arttırılmalı, eğer istihdam fazlası varsa hizmetler ve sanayi sektörlerine kaydırılmalıdır,
- Bölgeler itibariyle oluşan dengesizlikleri gidermek amacıyla, azgelişmiş bölgelere yönelik yatırımlar arttırılmalı ve bunların spekülatif alanlara değil de üretken alanlara kaydırılması sağlanmalıdır,
- Para ve menkul kıymet piyasalarındaki spekülatif hareketler önlenmelidir,
- Enflasyonla mücadelenin yükü ücretlilere değil, enflasyondan fayda elde edenlere aktarılmalıdır,
- Rant ve faiz ekonomisi vergilendirilerek yeniden kalkınma hamlesi başlatılmalıdır,
- Kayıt dışı ekonominin önüne geçilerek, vergi tabana yayılmalı ve böylece çalışanların vergi yükü azaltılmalıdır,
- Gelir dağılımına müdahale edilmesi, "sosyal devletin" gereği olarak düşünülmelidir.

Böylece küreselleşmeyle birlikte artış gözlenen; spekülatif akımlar, kayıt dışılık olgusu, köyden kente göç hareketleri ve kültürel değişimin getirdiği yaşam tarzındaki farklılaşmalar sosyal devletin etkin uygulamalarıyla giderilmeye çalışılabilir. Burada ortaya çıkan küreselleşmenin gelir dağılımı üzerinde yarattığı olumsuzluklar, kamu sosyal politikaları ile aşılabilir.

3.5 Türk Ekonomisinde Yaşanan Değişim ve Krizler

Küreselleşme sürecinin Türk ekonomisinde de hissedilmeye başlamasının doğal sonucu olarak ekonomik yapı üzerinde bir takım değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimler ekonomi adına olumlu ve olumsuz sonuçları bir arada yaratmış ve bu çelişkili yapı içinde kimi zaman büyüme trendleri, kimi zaman ise kriz dönemleri yaşanmıştır.

3.5.1 Değişim Süreci

Yeni Dünya Düzeni söylemi, 1980'lerden itibaren ağırlığını hissettirmeye, gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkeyi etkilediğinde, bundan doğal olarak Türkiye'de nasibini almış,

ekonomik sistemde söz sahibi olmaya başlayan Neo-Liberal anlayış[22], Türkiye'de de uygulama alanı bulma fırsatını yakalamıştır.

24 Ocak 1980 Kararları, Türk ekonomisinin yaşadığı dönüşümde kilit rol oynamaktadır. Piyasa odaklı olan bu politikalar, Türk ekonomisinin 1980 öncesi ithal ikameci ve ulusal kalkınmacı modelini değiştirerek, dışa açılmasını ve uluslararası piyasalarda rekabete karşı bağışıklık kazanmasını amaçlamıştır.

Küreselleşme sürecine katılım çabaları çerçevesinde Türk Ekonomisinin dışa açılmasının temel mantığında; Türk ihracatsısının dünya çapında düşünmesini sağlamak ve global pazarlama idealiyle düşünmesini sağlamak arzusunun yattığı söylenebilir. Bu yaklaşımla birlikte tüm yerküre Türk ihracatçısı için pazar, dünyanın herhangi bir yerindeki ekonomik aktivite de Türk ekonomisi için potansiyel iş niteliği taşmaktadır(Titiz, 1993: 59)

Söz konusu bu kararlar ile yabancı sermaye yatırımlarının hızlandırılması, ihracatın teşviki ve ödemeler bilançosunun iyileştirilmesi, kapasite kullanımının arttırılması, Türkiye'nin kredibilitesinin arttırılarak yeniden darboğaza düşülmesinin önlenmesi ile karaborsa ve kaçakçılığın önlenerek çift fiyat oluşmasının önlenmesi gibi amaçlar güdülmüştür(Düğer, 1986: 133).

Türkiye'de 1980'lere kadar finans piyasaları, kamu kesimince sürekli baskı altında tutulmuş, bu yönde tedbirler alınmış ve düzenlemelere gidilmiştir. Fiyat kontrolleri, kontrollü dış ticaret ve kambiyo rejimi gibi uygulamalara hükümetlerin, ekonomiye direkt müdahale etmelerini sağlayan araçlar olmuştur(Devrim ve Altay, 1997: 222). 24 Ocak kararlarıyla ise, bu uygulamalara bir tepki olarak büyük bir serbestleşme süreci yaşanmıştır.

Tüm bu liberalleşme politikalarına ve serbest pazar ekonomisinin kurulması yolundaki çabalara karşın ANAP politikalarının; liberalizmi değil, devlet eliyle zengin bireyler yaratmayı –yani devlet kapitalizmini- amaçladığını ifade eden yaklaşımlar da söz konusudur. Emre Kongar'a göre(2000: 414-416); "ANAP dönemi uygulamaları ile devlet ekonomik hayatın dışına çekilerek, ekonomi, uluslararası güçlerin kontrolüne bırakılmış ve liberalleşme ve devleti küçültme söylemlerinin arkasına sığınılarak, rekabet kurallarına tamamen ters düşecek bir eylemle, devlet eliyle zengin bireyler yaratılmıştır". Böylece İnsel ve Boratav tarafından, II. Dünya Savaşı sonrasında DP politikalarıyla yürütülen ilk liberal dalgaya getirilen eleştirilerin bir bezerinin Kongar tarafından, ANAP politikalarıyla yürütülen ikinci dalga liberal uygulamalara yöneltildiği görülmektedir.

---

[22] Devlet merkezli refah anlayışının tasfiye edilerek, bunun yerine piyasa odaklı bir refah anlayışının hayata geçirilmesi.

Bu serbestleşme süreci sonucunda ekonominin genel bir muhasebesi yapıldığında ise; küresel sisteme eklemlenme çabalarının başarılı olmadığı görünmektedir. Sermaye piyasalarında yaşanan serbestleşme sonrasında büyüme performansının kısa vadeli kaynak girişine bağımlı hale gelmesi ve her kısa vadeli kaynak girişini de ani çıkışlarla ve ekonomide büyük daralmalarla sona ermesi Türkiye'nin küresel sisteme uyum sürencin tipik bir özelliği olmuştur(ASAM, 17.05.2006).

Tüm bu gelişmeler bağlamında, artıları ve eksileriyle Türkiye Ekonomisi, Cumhuriyetin kuruluşundan bugüne büyük bir değişim yaşamıştır. Tarım toplumu görüntüsü kırılarak, sanayileşme yolunda önemli adımlar atılmış, ekonomik yapıda ilerleme sağlanmıştır. Böylelikle; 1923 yılında ekonomi içindeki ağırlığı %46 olan tarımın payı 2004 yılında %12'ye düşmüş, sanayileşme yolunda atılan olumlu adımlar doğrultusunda bu sektörün payı da %11'den %29'a yükselmiştir. Aynı şekilde ilerleme ve kalkınma bir diğer göstergesi olan hizmetler sektörünün payı da, gelişmiş ülkeler seviyesine göre yetersiz olmakla birlikte, belirgin bir iyileşme göstererek %46'dan, %59'a ulaşmıştır(DİE, 16.05.2006b).

3.5.2 Türkiye'de Ekonomik Krizler

Ekonomik kriz olgusu Türk ekonomisine ve Türk halkına pek de yabancı olmayan bir kavramdır. Türkiye, dıştan gelen olumsuz şoklar ve(ya) ekonominin kendinden kaynaklana yapısal meselelerden dolayı sık sık krizlerle yüz yüze kalmış ve bundan dolayı da büyüme trendi sürekli sekteye uğramıştır.

1970'lerde yaşanan petrol şoklarının etkisiyle ortaya çıkan ödemeler dengesi sorunu krize yol açmış, bu durum 24 Ocak 1980 yılında alınan dışa dönük büyüme modeli ile aşılmaya çalışılmıştır. Ancak hukuksal altyapıdaki zayıflıklardan dolayı 1982 yılında, halk arasında "bankerler krizi" olarak bilinen kriz patlak vermiştir. 1984 ve 1989 yıllarında yeni finansal liberalizasyon kararları alınmış, 1989 sonrasında yaşanan yüksek kamu açıkları, yüksek faiz hadleri, kısa vadeli sermaye girişleri ve düşük döviz kuru artışlarıyla ekonomi daha fazla 'sıcak para' bağımlısı haline gelmiştir. Nisan 1994 krizinin patlak vermesinin ardından, yüksek borç politikasının sürdürülemezliği görüldüğü halde, bu tür politikalara devam edilmesi sonucunda, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri yaşanmıştır(Kibritçioğlu, 14.05.2006).

Krizlerin çıkış nedenleri incelendiğinde ekonomik serbestleşme öncesi ile sonrası

arasında büyük bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Sözgelimi; 1980 yılında ortaya çıkan bunalım, reel sektörün sorunlarından kaynaklanırken, 1994 krizi finans sektöründen kaynaklanmıştır(Köse, 14.05.2006).

Böylelikle, Türkiye ekonomisinin yaşadığı dönüşüm de ortaya çıkmaktadır. 1980 öncesinde üretim odaklı olan ekonominin, 1980 sonrasında spekülatif alanlara kaydığı gerçekliği ortadadır. Nitekim 1994 krizinde bastırılmış olan döviz kurlarının ani şekilde yükselişi ve TL pozisyonunda yakalanan yaklaşık 11 Milyar $ paranın varlığı düşünülürse, spekülasyonun boyutları görülecektir. Aynı şekilde 2000 krizinde de; 22 Kasım ile 6 Aralık gibi çok kısa bir zaman diliminde 7 Milyar $ gibi yüksek bir meblağın ülkeyi terk etmesi de yine ekonomiye girmiş olan spekülatif kaynaklı sıcak paranın boyutlarını göstermektedir. Aynı durum 2001 Krizinde de yaşanmış ve sıcak paranın çıkışı ile İMKB büyük değer kayıplarına uğramıştır. Sonuç olarak, hem 1994, hem de bundan sonra yaşanan 2000 ve 2001 krizlerinde spekülatif etkilerin rolü yüksektir(Akdiş,20.05.2006).

1990 sonrası krizlerin ilki olan 1994 krizi sonucunda ünlü 5 Nisan kararları alınmıştır. 1994 krizinin ortaya çıkışında, bütçe açıklarının ve bunların yurt dışından sağlanan kısa dönemli sermaye kaynaklarıyla giderilmeye çalışılmasının etkisi büyük olduğundan (Işık v.d, 2004: 51), kararların kamu maliyesi ile ilgili bölüm önem kazanmaktadır. Buna göre 5 Nisan kararlarının kamu maliyesi bölümü özetle şu maddelerden oluşmaktadır(Parasız, 1998a: 369-371) ;

- Bir yandan kamu gelirlerinin arttırılması sağlanırken, öte yandan kamu harcamalarının kısılması yönündeki tedbirler taviz verilmeden uygulanacaktır,
- Bütçe gelirlerindeki artış; petrol ürünlerinin fiyatlarının arttırılması, akaryakıt istikrar fonu kesintisinin %10'dan %25'e yükseltilmesi ve tekel ürünlerinin fiyatlarının arttırılması ve bu kurumun Hazineye olan vergi borcunun tahsili yolu ile gerçekleştirilecektir,
- Bütçe harcamalarındaki tasarruf; cari, yani kırtasiye, malzeme ve akaryakıt harcamalarının kısılmasından, yatırımların kısılmasından ve faizler hariç olmak üzere KİT'lere aktarılan transferlerin azaltılmasından karşılanacaktır.
- Vergi denetimleri daha da yoğunlaştırılacak ve de arttırılacaktır,
- KİT'ler tarafından sunulan mal ve hizmetlerin fiyatları piyasa koşulları çerçevesinde yeniden belirlenmiştir,
- Akaryakıt tüketim vergisinin bütçeye aktarılan kısmı %50'den, %70'e yükseltilmiştir,

- 1994 yılı kamu yatırım programına hiçbir şekilde yeni proje alınmayacaktır,
- Yatırımları hızlandırma fonu kullanılmayacaktır,
- Kamu lojman ve taşıt ihaleleri durdurulmuştur,
- Kamu lojman kiralarının bedeli piyasa fiyatlarına yükseltilerek, geliri bütçeye aktarılacaktır.

Kararların içeriğine bakıldığında daraltıcı politikalar izleneceği görülmektedir. Maddelerin çokluğu ve alanın genişliğinin yanı sıra, söz konusu gelir arttırıcı ve harcama kısıcı uygulamaların parasal miktar olarak yüksek olacağı açıktır. Böylelikle 1994 Krizi sonucunda ortaya çıkan bütçe açığını kapatmak için ne denli büyük bir yama gerektiği de ortaya çıkmaktadır.

1994 Krizinin ardından ekonomide süren yapısal sorunlar Türkiye'yi Kasım 2000 krizine sürüklemiştir. 2000 yılında IMF ve WB desteği sağlanarak, enflasyonu düşürme programı uygulanmış, ancak Türk Lirasındaki aşırı değerlenmeden dolayı ithalat artmış, faizlerdeki düşüş ise iç tüketimi arttırdığından ihracatı olumsuz etkilemiştir. Bunun sonucunda dış ticaret hadlerinde olumsuz bir tablo ortaya çıkmıştır. Tüm bunların üzerine bir de yabancı kaynaklı portföy yatırımları artınca bankacılık krizi kaçınılmaz olmuştur(Afşar,2004:121-124).

Şubat 2001 yılında, Kasım Krizinin şoku atlatılamadan yeni bir kriz yaşanmıştır. 19 Şubat günü Başbakan ile Cumhurbaşkanı arasında yaşanan gerginlik, yeni bir spekülatif hareketliliği doğurmuş bunun sonucunda ortaya çıkan döviz krizinde; gecelik faizler bir anda %6200 seviyelerine fırlamış, Merkez Bankası rezervleri 5,36 Milyar $'lık bir kayıpla, 27,94 Miyar $'dan, 22,58 Milyar $ seviyesine düşmüştür. Dolar kuru ise 19 Şubatta 686500 TL iken, 28 Şubatta 960000 TL olmuş, böylece kasımda yara alan enflasyonu düşürme programının da geçerliliği tamamen sona ermiştir(Uygur, 12.05.2006).

3.6 Küreselleşme Sürecinde Kamu İktisadi ve Mali Politikaları

Kamu otoritesi tarafından uygulanacak iktisat politikası araçlarını para politikası araçları ve maliye politikası araçları başlıkları altında toplamak mümkündür. Böylelikle Türkiye'de de kamu otoritelerinin uygulayabileceği politikaları temelde bu başlıklar altında ele alınabilir. Ayrıca maliye politikası uygulamalarını da; vergi, harcama, borçlanma, bütçe ve yerel yönetim uygulamaları alt başlıklar halinde incelemek mümkündür.

3.6.1 Para Politikası ve Uygulamalarında Yaşanan Değişim

Küreselleşme ve liberalleşme sürecinde Türkiye'nin izlediği parasal politikalarda da büyük bir değişim yaşanmıştır. 1980 öncesinin para politikaları da, diğer politikalar gibi kamu kesimin önceliklerine göre şekillendiğinden, piyasa ikinci planda kalırken, 1980 sonrasında piyasa odaklı politikaların ağırlık kazanmasıyla, para politikasında da piyasanın talepleri önemli olmaya başlamıştır.

1970'li yıllarda Türkiye'de kamu kesiminin ciddi finansman sorunları yaşaması ve kamu gelirleri ile giderleri arasındaki açığın artışı, kendini para politikaları uygulamalarında da hissettirmiştir. 1975'lerde hızla artan KİT açıkları, yıl içinde eklenen ekstra ödeneklerle birleşince kamu finansmanı üzerinde belirgin bir yük oluşturmuş, Merkez Bankası Avansları sonuna kadar kullanılmıştır(Parasız, 1998b: 363-364). Böylesi bir yapı içinde, para politikasının yönetiminden sorumlu olan merkez bankasının etkinliğinde azalma olacağı açıktı ve sistemin reforme edilmesi gerekiyordu.

24 Ocak 1980 kararları ve sonrası yaşanan liberalleşme rüzgarı, böylesi bir reform amacını taşıma iddiasındaydı. Söz konusu değişim ile para politikası alanında şu adımlar atılmıştır(Akçay, 1997: 98-102) ;

- Döviz kurlarının serbestleşmesi sürecinde önce Merkez Bankası kur belirlemeye başlamış, ardından bankalara bu kuru istedikleri gibi belirleyebilecekleri söylenmiştir. Ancak 1986 yılında kurlar üzerinde meydana gelen aşırı baskı sonucunda, bankalara kısıtlama getirilerek, satış kotasyonlarını azami Merkez Bankası sınırlamalarına göre yapabilecekleri ifade edilmiştir.
- Döviz bulundurma, döviz tasarrufu hesabı açma ve yurtdışında yerleşik olan girişimcilerin karlarını yurtdışına çıkarmaları hususundaki kısıtlamalar kaldırılmıştır.
- Kaynak tahsisinde etkinliği sağlamak amacıyla kredi ve mevduat faizleri serbest bırakılmış, ancak altyapısı oluşturulmadan girişilen bu uygulama sonucunda 'bankerler krizi' yaşanınca, 1983 yılından itibaren faizler tekrar Merkez Bankası tarafından belirlenmeye başlanmıştır.
- Reeskont kredilerindeki çeşitlilik azaltılarak, ihracat kredilerine öncelik verilmiştir.
- Kamu finansmanının, Merkez Bankası kaynaklarınca karşılanması likidite üzerinde baskı yarattığından, iç borçlanma yapabilmek amacıyla 1985 yılından itibaren Hazine ihaleli tahvil ve bono satışına başlanmıştır.

- Bankacılık sisteminin daha etkin bir şekilde denetiminin sağlanabilmesi amacıyla, 1986 yılından itibaren 'tek düzen hesap planı' uygulamaya konulmuştur.
- Aynı yıl, döviz piyasalarında istikrarın sağlanması amacıyla düzenlemeler yapılmıştır.
- Şubat 1997'den itibaren açık piyasa işlemleri de, para politikası aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır.
- 1987 yılında, kamu mallarının fiyatlarının arttırılmasındaki gecikmeden dolayı kamu açıklarında artışlar yaşanmış, bu durumun mali piyasaları sıçramasını önlemek amacıyla 4 Şubat 1998'de yeni tedbirler alınmış, bu bağlamda; ihracat teşvik edilmiş, faizler yükseltilmiş, kamu harcamaları kısılmış ve kamu mallarının fiyatları arttırılmıştır.

Maddelerden de anlaşılacağı üzere, 1980 sonrasında yaşanan küresel sisteme eklemlenme döneminde, ekonominin her alanında yaşanan serbestleşme dalgası ve piyasa odaklı politikalar, kendini para politikası uygulamalarında da hissettirmiştir. Ancak gaz-fren ilişkisi dönemin tipik bir uygulaması olmuş, altyapısız atılan her serbestleşme adımının sonucunda, işler yolunda gitmeyince yine korumacılığa ihtiyaç duyulmuştur.

Ekonomik istikrarın sağlanmasında, paranın istikrarı büyük önem taşımaktadır. İçinde bulunulan küresel sürecin getirdiği sermaye mobilitesi ve bilgiişlem araçlarındaki artış, hem bu istikrarı daha elzem hale getirmiş, hem de korunmasını güçleştirmiştir. Karmaşıklaşan finansal işlemlerden dolayı, kamu otoritelerinin, paranın istikrarını sağlamak amacıyla yeni tedbirler üretme yolundaki arayışı hız kazanmıştır.

Parasal programlama ve enflasyon hedeflemesi kavramları, istikrarın sağlanması amacıyla geliştirilmiş ve günümüzde de sıkça bahsi geçen iki uygulamadır. Bunlardan parasal programlama(Yıldırım, 02.05.2006); "Merkez bankalarının belirledikleri yıllık enflasyon hedefi ile tutarlı olacak şekilde yıl içinde belirli parasal büyüklüklerin ne yönde değişmelerini beklediklerini ve bu bekleyişler doğrultusunda nasıl bir para politikası izleyeceklerini kamuoyuna ilan etmeleridir" şeklinde tanımlanabilir.

Para programları geliştirme fikri ilk olarak 1973 Petrol Krizi sonucunda ortaya atılmış, Avrupa ülkeleri tarafından başarıla yürütülen bu uygulama Türkiye'de ilk kez 1985-1986 döneminde düşünülmüş, ancak gerekli altyapı oluşturulmadığından bu deneme uygulamaları kamuoyuna duyurulmamıştır. İlk kez 1990 yılında kamuoyuna duyurulan programla ise, büyük ölçüde hedefler tutturulmuştur(Yıldırım, 02.05.2006).

1990 yıllardan itibaren Merkez Bankasının parasal programlarında köklü değişimler

yaşanmıştır. 1980'li yıllarda büyümeye yönelik tedbirlerin alınmasında aktif roller üstlenen TCMB, 1990'lardan itibaren politikalarını faizler ve fiyatlar genel seviyesi ayarlamalarıyla sınırlı tutmaya çalışmıştır. Ayrıca 1990'larda TCMB ile ilgili yaşanan diğer bir gelişme ise; kamu finansmanının karşılanması amacıyla üzerinde oluşan ağır yükten dolayı, kamu finansmanın sağlanmasının, Hazine tarafından olması yönündeki görüşüdür(Özey, 02.05.2006).

Enflasyon hedeflemesi ise son dönemlerde Türkiye'de entelektüel çevrelerde oldukça popüler bir hal almış olan bir politika aracıdır. Enflasyon hedeflemesinin tanımını ise; "merkez bankasının nihai hedefi olan fiyat istikrarının sağlanması ve sürdürülmesi amacına yönelik olarak para politikasının makul bir dönem için belirlenen sayısal bir enflasyon hedefi ya da hedef aralığına dayandırılması ve bunun kamuoyuna açıklanması"(DTM,01.05.2006) şeklinde yapmak mümkündür. Enflasyon hedeflemesi ile; para politikası için belirli bir "çıpa" belirlendiğinden, bu politika doğrultusunda odaklanmak mümkün olacak, böylece kısa süreli şokların, hedeflerden sapılmasına yol açmasına izin verilmeyecek, ancak aynı zamanda da esneklik muhafaza edilerek kısa süreli şoklara karşı da tedbirler alınacaktır(Demirhan, 2002a: 25).

Enflasyon hedeflemesi kavramı, parasal programlamaya göre çok daha yeni olup, 1990'ların başında Kanada, Yeni Zelanda ve İngiltere gibi gelişmiş ülkelerde uygulanmaya başlamış, daha sonra ise Brezilya, Arjantin ve Meksika gibi GOÜ'lerde bu yöntemi kullanmıştır(DTM, 01.05.2006). Ülke uygulamalarına bakıldığında, bu yöntemin; İngiltere, İsrail, Yeni Zelanda gibi ülkelerde belirli bir dönem –örneğin 1 yıl- benimsendiği, buna karşın bazı ülkelerde ise –İspanya, İsveç, Kanada- sürekli olarak hayata geçirildiği(Malatyalı, 02.05.2006) görülmektedir.

Türkiye'de 1998 yılında yürürlüğe konan "enflasyonla mücadele programı", para politikaları açısından önemli bir adım olmuş, bu program ile 1997 sonunda %91 olan enflasyonun, orta vadede tek haneye indirilmesi amaçlanmıştır. Ancak yaşanan krizler, bunun hayata geçirilmesini engellemiştir. 2001 kriz sonrası uygulanan GEGP ise; Merkez Bankasının statüsü konusunda önemli bir dönüm noktasını oluşturmuş, bankaya fiyat istikrarını belirleme konusunda tanınan politika araçlarını seçme serbestisi ile belirgin bir bağımsızlık kazandırılmıştır(Erkan, 04.05.2006). Bu kararla; enflasyon hedeflemesinin başarılı olmasında, Merkez Bankası bağımsızlığının hayati önem taşıdığı gerçeği(Demirhan, 2002b: 136), hükümetler –birazda koşulların zorlamasının da etkisiyle- tarafından da idrak edilmiş olmaktadır.

3.6.2 Maliye Politikası ve Uygulamalarında Yaşanan Değişim

Türkiye'de 1980 sonrasında uygulamaya konan Maliye Politikaları ve Uygulamalarında hayata geçirilmeye çalışılan serbestleşme, sermaye birikimine katkı ve dışa açık büyüme hamlesine paralel olarak önemli değişimler yaşanmıştır. Bu değişim aşağıda yeralan başlıklar dahilinde ele alınabilir.

3.6.2.1 Genel Olarak

Küreselleşmeye eklemlenme yolundaki 1980 sonrası uygulamalara ve yolda hayata geçirilen serbestleşme faaliyetlerine paralel olarak kamu maliyesi uygulamaları da ihracata dönük ve sermaye birikimini teşvik edici bir yapıya kavuşmuştur. Günümüzün genel geçerlilik kazanmış olan özelleştirme ve devletin küçültülmesi söylemleri de(Hasanoğlu, 2001: 79) yine 1980 sonrasında kamu maliyesine şekil veren diğer etmenlerdir.

24 Ocak kararları ve akabinde hayata geçirilen yeni politikalar, kamu kesiminin disipline edilmesine yönelikti. 1970'lerde kamu finansmanının genellikle Merkez Bankasından sağlanan kısa vadeli kredilerle sağlanması, parasal hedeflere ulaşılmasına engel olmuştur. Bundan dolayı, 1980 sonrasında sıkı para politikası takip edilmiş, buna paralel olarak da bütçe açıklarını azaltmak amacıyla daraltıcı maliye politikası hayata geçirilmiştir(Yıldırım ve Yıldırım, 07.05.2006).

Ancak 1980 sonrası uygulamalar incelendiğinde, söylemler ile büyük ölçüde çelişildiği görülmektedir. Devletin özelleştirme başta olmak üzere çeşitli araçlarla küçültülmesi söylemi ile kamu kesiminde denge sağlanması gibi iki temel söylemin hayata geçirilemediği, aksine kamu dengesinin daha da bozulduğu ve devletin ekonomi içindeki ağırlığının arttığı anlaşılmaktadır. Böylesi bir çelişkinin ortaya çıkmasında temelde iki unsur etkendir. İlk olarak; 12 Eylül sonrasında bastırılan ücretlerin çalışanlar arasında yarattığı hoşnutsuzluktan dolayı, oy kaygısından kaynaklanan "popülist" politikaların da etkisiyle 1986 tarihinden itibaren ücret ve özlük haklar gibi konulardaki cari harcamaların artışı. İkinci olarak da kamu girişimlerinin gelir ve giderleri arasındaki farkın –KİT açıklarının- sürekli yükselmesi(Kepenek ve Yentürk, 2000: 244), söylem ile uygulama arasında farklılaşma oluşmasına yol açmıştır.

Türk kamu maliyesinin geçirdiği süreci algılayabilmek amacıyla iki devreye ayırarak incelemek yararlı olacaktır. 1980-1987 yılları arasını kapsayan ilk devrede; 1983'den itibaren

sivil yönetimin işbaşına gelmesiyle birlikte kamu harcamalarında artış yaşanmış, bununla paralel olarak da ekonomik büyüme rakamları yükselmiş fakat aynı zamanda doğal olarak kamu açıklarında da tırmanma hissedilmiştir. 1985 ve 1986 yıllarında kamu gelirlerinde sağlanan artışın katkısıyla bir nebze de olsa azalma eğilimi gösteren kamu açıkları, bu tarihten sonra vergilerde yaşanan zamlaya paralel olarak yeniden artmaya başlamıştır. 1986'dan itibaren ülke tam anlamıyla bir uzun dönemli bir seçim ortamına girmiş; 1986 ara milletvekili seçimi, 1987 genel seçimi, 1989'daki yerel seçim, cumhurbaşkanlığı seçimi ve başbakan değişimi, 1994 yerel seçimi ile 1995-1999 arasında dört farklı hükümetin görev alması(Toprak ve Demir, 2001: 349-351), kamu mali disiplinine zarar vermiştir.

Küreselleşmeye eklemlenme süreci içinde, Türk Kamu Maliyesindeki gelişmeleri belirleyen başka faktörlerde olmuştur.

İlk olarak; ülkenin toprak bütünlüğüne yönelmiş olan bölücü terörle mücadele etmek amacıyla yürütülen faaliyetler, kamu ekonomisi üzerinde baskı yaratmış, terör, ülke ekonomisine zarar vermiştir.

Irak'ın, Kuveyt'i işgali ve bunun sonucunda ABD ve müttefiklerince yürütülen Körfez Harekatı da, bölgedeki konumundan dolayı en fazla Türk ekonomisini ve kamu maliyesini etkilemiştir.

Yine 1980 sonrasında yaşanan; 1994, 2000 ve 2001 krizleri ile global menşeli Asya, Rusya ve Meksika krizleri de Türk Ekonomisini topyekun etkilediğinden, kamu maliyesinde de olumsuz gelişmelere yol açmıştır.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin yadsınamaz bir gerçekliği olan yolsuzluk ve usulsüzlükler ile kamu gücünün kişisel çıkarlar doğrultusunda kullanılması, 1980 sonrasında Türk Kamu Maliyesine zarar veren diğer bir gelişmedir.

Son olarak, 17 Ağustos depreminin yıkıcı etkisinin de ulusal ekonominin bütününde ve bununla paralel olarak Türk Kamu Maliyesinde olumsuz etkilere sebep olduğu görülmektedir.

Yukarıda sayılan ve tahdidi olmayan, bu ve benzeri gelişmeler, XXI. yüzyılda Türk Kamu Maliyesi adına çıkmazlara yol açmaktadır.

3.6.2.2 Vergi Politika ve Uygulamaları

Türkiye'nin, Yeni Dünya Düzenine adapte olması sürecinde vergilerin önemli bir rolü olmuştur. Zira hedeflenen dışa açık büyüme modelinin gerçekleştirilmesinde, bu aracın

üstlendiği fonksiyon açıktır. Böylelikle; 1980 sonrası yeni dönemde vergiler sermaye kesimi üzerinde azaltılıp, ücretli kesim üzerinde arttırılarak iç talep bastırılmak ve ihracat canlandırılmak istenmiştir. Aynı süreç içinde; faiz ve benzeri kaynaklardan elde edilen kazançların büyük ölçüde vergiden bağışık oluşu(Boratav v.d, 2000: 193) da yine dönemin belirgin bir vergisel özelliğidir.

Vergi konusundaki benzer bir gelişme de servet vergileri alanında yaşanmış, bu tür vergilerin milli ekonomi içindeki payında belirgin bir erime görülmüştür. Söz konusu dönem içinde servet vergisinde meydana gelen bu durum aşağıda, Tablo 3.6'da gösterilmiştir.

Tablo 3.6: Servet Üzerinden Alınan Vergilerin GSMH İçindeki Payı

Yıllar	Toplam OECD (%)	Amerika OECD (%)	Pasifik OECD (%)	Avrupa OECD (%)	AB-15 (%)	Türkiye (%)
1975	1,8	3,4	2,4	1,6	1,6	1,1
1980	1,7	2	2,3	1,5	1,5	1
1985	1,7	2	2,5	1,5	1,5	0,7
1990	1,9	2,3	2,7	1,7	1,8	0,5
1992	1,8	2,5	2,7	1,6	1,7	0,5
1993	1,9	2,5	2,7	1,7	1,8	0,5

Kaynak: Maliye Bakanlığı,1997:97, aktaran Palamut ve Yüce,2001:392

Tablo 3.6'da da görüldüğü üzere, sermaye ve faiz üzerinde yaşanan vergi azalışlarına paralel olarak servet vergisinde de 1980 sonrasında ciddi bir düşüş yaşanmış ve bunun sonucunda da OECD ülkelerine göre son derece yetersiz düzeye ulaşılmıştır. Hem sermaye kesimleri, hem rant gelirleri, hem de servet vergilerindeki azalışlar, sermaye birikimini arttırmak amacının bir göstergesi olabilir.

1980 sonrasında vergi oranlarında göreli olarak belirgin bir değişim yaşanmayan ender alanlardan biri sektörel vergi dağılımıdır. 1987 yılında; tarım kesiminin toplam vergiler içindeki payı %5,12 iken, bu oran 1994 %3,53 olarak gerçekleşmiş. Aynı şekilde sanayi ve hizmetler sektörlerinin de 1987'de sırasıyla %43,51 ve %51,37 olan payları önemsiz değişimlerle 1994'te sırasıyla %46,93 ve %49,55 seviyesinde olmuştur(Yılmaz,13.05.2006).

Genel anlamda bakıldığında 1980 sonrasının ilk yıllarında uygulanan vergi

politikaları, büyük vergi kayıplarına yol açmıştır. Bu dönemde KDV dışında çıkarılan vergi yasaları vergilerde azalmalara neden olmuştur, zira çıkarılan yasalar ile başta ihracat istisnaları olmak üzere bazı kesimler vergi muafiyet ve istisnalarına tabi tutulmuşlardır(Kirmanoğlu,1994:73-74).

Belirli kesimlerin vergi kapsamının dışına çıkarılmasının doğal sonucu olarak, kamu açıklarının finansmanında yük diğerlerinin omzunda kalmıştır. Bu yeni dönem ile birlikte, finansmanda; enflasyonist politikalar ve(ya) borçlanma zorunlu hale gelmiştir..

Böylece küreselleşme sürecine katılma iddiasında olan Türkiye'nin vergi sisteminin, yeni dünya düzeninin[23] getireceği köklü değişime hazır olmadığı görünmektedir. Bugün için de Türk Vergi Sisteminin önünde birçok sorun bulunmaktadır. Bunlar ana hatlarıyla şöyle sıralanabilir(DPT, 17.04.2006) ;

- Vatandaş nezdinde verginin meşruiyetinin sürekli tartışılması,
- Toplanan vergilerin çok büyük bir kısmının borçlanma finansmanında kullanılması,
- Kayıt dışı ekonominin büyük boyutlarda olması,
- Vergi kanunlarınsa sık sık değişikliklerin yapılması,
- Vergi oranlarının yüksek olması,
- Verginin tabana yayılamaması,
- Belge düzeninin etkin şekilde işleyişini sağlayacak düzenlemelerin yetersizliği,
- Vergi sisteminin, teknoloji, ekonomi ve ticaretteki gelişmeleri takip etmekte yetersiz kalması,
- Vergi kanunları dışında, özel kanunlarla vergiyle ilgili düzenlemelerin yapılması,
- Gelir vergisi ile kurumlar vergisi arasındaki entegrasyonun tam olarak sağlanamaması,
- Vergi kanunlarında yer alan muafiyet ve istisnaların çokluğundan ileri gelen karmaşık yapı,
- Bazı gelir unsurlarının vergi dışı bırakılması nedeniyle, mali güce göre vergi alınması ilkesinin sekteye uğratılması,

Görüldüğü gibi Türk Vergi Sisteminin birçok sorunu mevcuttur ve üstelik bunlar özetlenerek aktarılmıştır. Böylesi problemli bir vergi sistemi ile Türkiye'nin küresel rekabete katılması son derece güçleşmektedir. Türkiye'de ki bu vergi sistemi ile; devlete güvenmeyen

[23] SSCB'nin yıkılması sonucu ortaya çıkan tek kutuplu dünya sistemi ve bununla paralel olarak yaşanan keskin rekabet ortamı.

bir mükellef kültürünün oluştuğu yada oluşturulduğu iddia edilmektedir(Karayılmazlar, 2004: 279).

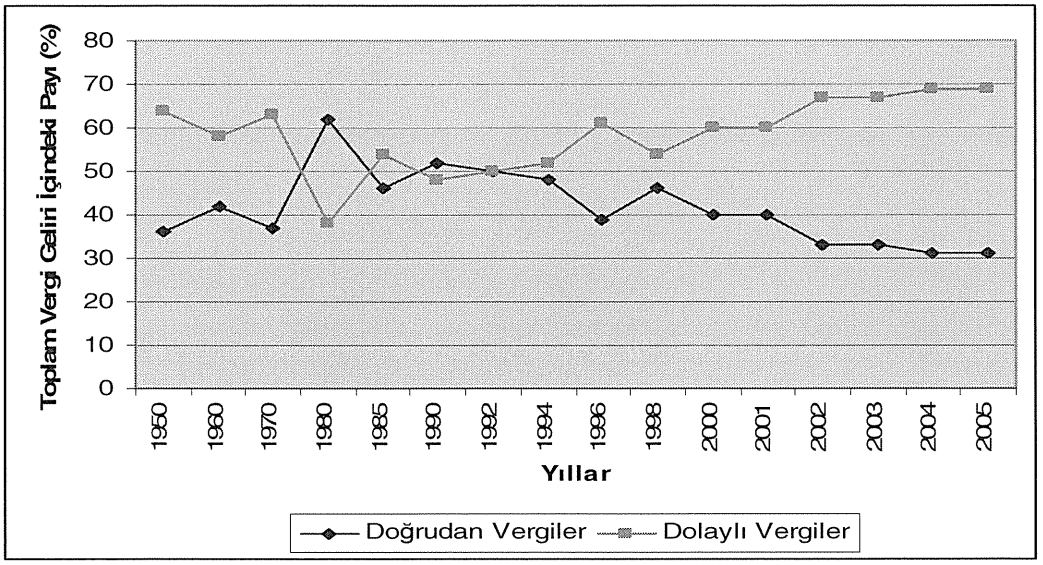
Kayıt dışı ekonominin varlığı, Türk Kamu Maliyesi için önemli sorunların başında gelmektedir. Kayıt dışılık ile vergi birbirlerini besleyen unsurlar olduklarından(Önder, 21.05.2006), kayıt dışı alanın genişlemesiyle birlikte, mevcut mükelleflerin vergi yükü artmakta ve bu da vergiye karşı bir tepkiye yol açabilmektedir.

Kayıt dışılık, son yıllarda tüm dünya genelinde artmaktadır. Küreselleşmenin yerleşik bir hal almaya başladığı 1980'den sonra ise bu süreç daha da hızlanmıştır. Bu dönem içinde; İsveç'te kayıt dışılık %16 seviyesine ulaşırken, bu oran İspanya'da %21, İtalya'da %23, Avusturya'da %5, Fransa'da %9 ve ABD'de %8 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de ise kayıt dışılığın yaklaşık olarak %40 civarlarında olduğu bilinmektedir(Kıldiş, 13.05.2006). Böylece küreselleşme ile ortaya çıkan serbestleşme faaliyetlerinin, kamu gelirleri açısından olumsuz bir durum yarattığı söylenebilir.

Türkiye için de kayıt dışı ekonomi büyük bir sorun teşkil etmektedir. Vergiyi ödeyen yurttaş ile vergi ödemeyen yurttaş kamu hizmetlerinden büyük ölçüde aynı şekilde yararlanabilmekte, bu ise vergi adaleti açısından olumsuz bir hali yansıtmaktadır. Böylesi adaletsiz bir yapı, vatandaşı vergi ödevinden soğutabilmektedir. Türkiye'de doğrudan vergiler üzerindeki kayıt dışılığın yüksek oluşu, hükümetleri dolaylı vergilere yönlendirmekte(Pınar, 22.05.2006), bu ise alım gücü zayıf olan alt kesimin sosyo-ekonomik durumunu daha da bozmaktadır.

Kayıt dışılığın yarattığı dolaylı vergi artışı son yıllarda daha da kötü bir hal almıştır. Bu durum aşağıdaki Şekil 3.12'de gösterilmektedir.

Şekil 3.12: Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatının Dağılımı

Kaynak: GİB,16.05.2006'deki Veriler Hesaplanarak Hazırlanmıştır.

Şekil 3.12'de de görüldüğü gibi Türk Vergi Yapısı son derece adaletsiz bir görünüm sergilemektedir. Harcamalar üzerinden alınan dolaylı vergilerin oranı %70'lere dayanmış olup, bu durum dar gelirli kesimin tasarruf gücünü büsbütün bozucu bir etki yaratmaktadır. 2001 krizinden sonra makasın daha da açılması, krizin yarattığı yıkıcı etkiyi göstermesi adına da dikkat çekmektedir. AB'de dolaylı vergilerin ortalama %35 olduğu(Kızılot, 2005: 17) düşünülürse, dengesizliğin boyutu daha net görülecektir.

Şekil 3.12'de dikkat çeken önemli bir nokta; 1980'lerin sonu ile, 1990'ların başında yaşanan nispeten adil bir vergi tahsilatı dağılımının 1994 krizi ile birlikte bozulmaya başladığı, 1998 yılındaki yeniden toparlanmaya karşın 2000 ve 2001 krizleri ile vergi adaletinin büsbütün kötüleştiğidir. Böylelikle Türk Vergi Sisteminin yakalamaya çalıştığı toparlanma çabaları, krizler ile birlikte sekteye uğramıştır.

Tüm bunlar, Türk Vergi Sisteminin acilen reforme edilmesi gerekliliğini göstermektedir. Tüm bu dengesizlikler doğrultusunda; ekonomi son yıllarda rant ekonomisi olma yolunda özendirilmiş, kayıt dışı ekonomi aşırı boyutlara ulaşmış, ücretlilerin ödediği vergi miktarı serbest meslek erbabı ve tüccarların ödedikleri vergi miktarından iki kat daha fazla bir hale gelmiş ve vergi adaletsizliğinin yapısallaşmıştır(Gökbunar, 17.05.2006). Vergi sistemi ile ilgili şu reformlar önerilebilir(Gökbunar, 17.05.2006) :

- Vergi idaresindeki aşırı merkezileşmeyi önlemek amacıyla, merkezle etkin iletişim kurabilen merkez-bölge-yerel temelli idare mekanizması kurulmalıdır.
- Vergi daireleri küçültülüp, mükellef sayıları 5000-10000 ile sınırlandırılmalı ve yetki alanları daraltılarak etkinlikleri arttırılmalıdır.
- Tahsilat işlemlerinde kolaylık sağlanmalı, vergi dairelerinde otomasyona ve halkla ilişkilere önem verilmelidir.
- Vergi dairelerinin sayısı arttırılarak, üzerlerindeki yük hafifletilmelidir,
- Kısa dönemli vergi kaçakçılığı ile mücadele etmek için şok denetimler arttırılmalıdır.
- Vergide bürokrasiyi ve maliyetleri azaltıcı düzenlemeler yapılmalıdır.
- Verimli olmayan vergiler kaldırılmalı, vergi yasaları sadeleştirilmeli, vergi yasaları arasında paralellik ve bütünlük sağlanmalıdır.
- VUK'da belirlenmiş olana vergi suçlarının, TCK kapsamında yer alan 'devlet aleyhine işlenmiş cürümler' kapsamına alınması sağlanmalıdır.
- Alıcı ile satıcı arasında çıkar farklılığına dayalı bir belgelendirme sistemi geliştirilerek, mükellefler arasında otokontrol mekanizması kurulmalıdır.
- Gelirler ve kurumlar vergisinin tabana yayılması sağlanmalıdır,
- Vatandaşlık ile vergi mükellefliği arasında özdeşlik kurulmalı ve vatandaş olmanın vergi mükellefi olmaya bağlı olduğu fikir yerleştirilmelidir.
- Verginin ödenebilir düzeye getirilebilmesi için, vergi matrah ve oranları optimal bir seviyeye çekilmelidir,
- KDV'de tek oran uygulanmalı ve götürü usul kaldırılmalıdır.
- Alt gelir gruplarının vergi yükü, üst kesimlere kaydırılmalı, üretken olmayan spekülatif alanlar da daha etkin vergilendirmeye gidilmelidir.

3.6.2.3 Borçlanma Politika ve Uygulamalarındaki Gelişmeler

Türkiye'de ilk borçlanma, Kırım Savaşı(1850-1853) sonrasında gerçekleşmiş ve bu borçlanmanın sonucunda borcunu ödeyemez hale gelen Osmanlı İmparatorluğu, Duyun-u Umumiye uygulamalarını kabul etmek zorunda kalmıştır. Osmanlı'dan kalan ağır borç yükü Cumhuriyetin ilk yıllarında da ödenmeye devam etmiştir.

1973 Petrol Krizi ise, Türkiye için yeni bir borç sorunu yaratmış, kamuda tasarruf yapamayan, kaynaklarını verimli alanlara kaydıramayan ve yenilikçi teknolojileri takip

edemeyen Türkiye aşırı borç yükü altına girmiş, bundan dolayı da 1978 yılında borç erteletme kararı almak zorunda kalmıştır(Evgin, 13.05.2006).

Küreselleşmeye eklemlenme sürecinin hız kazandığı 1980 sonrasında ekonomi ve maliyenin birçok alanında görülen değişim rüzgarı, borçlanma konusunda da hissedilmiştir. Böylelikle borçlanma politikalarında yeni bir sürece girilmiştir. Erinç Yeldan'a göre(2003:108); "yaşanan liberalizasyon süreci ile birlikte artan faizler kamu kesimi kaynaklarını eritmiş, borçları ödeyebilmek amacıyla yeniden borçlanılmak zorunda kalınmış ve bu kısır döngü içerisinde kamu kesimi, sadece borç ve faiz ödeyen muhasebe büroları haline dönüşmüşlerdir".

Türkiye'de borçlanma politikalarını, 1986'dan önce ve 1986'dan sonra olmak üzere iki bölümde incelemek gerekir. 1986'dan önce borçlanma bütçe birliği içerisinde ve Maliye Bakanlığınca tek elden yürütülmüş olup, böylelikle hızlı, zamanında ve yerinde tedbirler alınması mümkün olmuştur. 1986 yılında ise Hazine müsteşarlığının kurulmasıyla birlikte, tek elden borç yönetimi devri sona ermiş(Derdiyok, 2001: 307-309), borçlanma konusunda bütçe disiplini ve birliğine aykırı uygulamalarda bulunulmuş ve bu tarihten sonra kamu açıklarının borçlanmayla giderilmesi adeta gelenek halini almıştır.

1980 sonrasında Türkiye büyük bir borç sorunu yaşamaya başlamış ve borçlarında da önemli artışlar gerçekleşmiştir. Bu borç artışları her ne kadar büyüme hamlesinin bir gereği olarak kabul edilebilirse de, yol, köprü, baraj gibi ekonomiye katkısı orta ve uzun vadede olabilecek bu tür yatırımların tasarrufa ihtiyaç gösterdiği açıktır(Eker ve Meriç, 1999: 151).

Yeni dönem borçlanma sürecinde uygulanan borç politikalarını iki aşamada incelemek mümkündür. İlk aşamada borçlanmalar yeniden yapılandırılarak, özellikle de kısa vadeli borçların miktarı azaltılarak borç yönetimi rahatlatılmaya çalışılmış, ikinci olarak ta IMF, WB ve OECD başta olmak üzere uluslararası kesimlerde yüksek miktarlarda borçlanılmıştır(Bal, 2001: 209).

Türkiye'de 1980 sonrasında yaşanan borçlanmanın temelinde KKBG olgusu yatmaktadır. 1981'de KKBG'nin, GSMH'ye oranı yalnızca %4 iken, bu oran 1988'de %4,8'e, 1990'da %10,2'ye, 1993'te %12'ye, 1999'da %15,1'e, 2001 yılında ise %15.4'e kadar yükselmiştir. Bu açıkların oluşumunda özellikle 1980'lerin ortalarından itibaren artmaya başlayan sermaye transferlerinin –KİT açıklarının- önemli bir etkisi vardır(İyidiker ve Özuğurlu, 16.05.2006).

Ancak KİT zararları, KKBG rakamlarının oluşumundaki tek unsur değildir. Zira bu süreç içinde ortaya çıkan; sosyal güvenlik kurumlarının zararları, yerel yönetimlere aktarılan

değerler ve bütçe dışı fon uygulamaları KKBG rakamlarının yüksek olmasına neden olmuştur. Bu durum aşağıda yer alan Tablo 3.7'de gösterilmektedir.

Tablo 3.7: KKBG Rakamlarının Kompozisyonunu(GSMH -%-)

	1991	**1992**	**1993**	**1994**	**1995**	**1996**	**1997**	**1998**	**1999**	**2000**	**2001**	**2002**
Konsolide Bütçe	5,3	4,3	6,7	3,9	4	8,3	7,6	7,3	11,9	10,9	17,4	14,9
Faiz Dışı Konsolide Bütçe	1,5	0,6	0,9	-3,8	-3,3	-1,7	-0,1	-4,3	-1,3	-5,3	-5,8	-4,1
KİT Açıkları	3,5	4	3,2	2,1	-0,3	-0,1	-0,3	1,3	2,4	2,1	0,4	-1
Yerel Yönetimler	0,3	0,8	0,7	0,4	0,2	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,3	0,1
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	0,1	0,2	0,6	0,6	0,4	0	0,1	0,4	0,2	-0,3	-1,1	-1
Fonlar	09,	1,3	0,9	0,9	0,6	0,1	0	0	0,7	-1,2	-0,5	0
KKBG	10,2	10,6	12	7,9	5	8,6	7,7	9,4	15,5	11,8	16,4	12,8
Faiz Dışı Borçlanma Gereği	4,1	4,4	3,8	-2,9	-4,5	-2,9	-1,2	-3,3	0,2	-5,7	-8,1	-7

Kaynak: Emil ve Yılmaz, 17.05.2006

Tablo 3.7'de de görüldüğü gibi KKBG oranları sürekli olarak artış göstermiştir. Burada faiz harcamalarının bütçe ve borçlanma üzerinde ortaya çıkardığı baskı faiz dışı harcama kalemi üzerinden görülebilmektedir. Söz konusu tabloda KİT ve özellikle de Sosyal Güvenlik Kurumları zararlarının düşük çıkmasının nedeni; bunların açıklarının konsolide bütçeden yapılan transferle karşılanmasıdır. Böylece devlet, bu zararları kapatabilme adına asli fonksiyonları olan yatırım yapma ve sosyal politikaları yürütme işlevinden vazgeçmek zorunda kalmıştır.

KKBG artışlarının altında yatan önemli bir etken de "görev zararları" olarak adlandırılan kamu bankalarına ait zararların finansmanına yönelik yapılan aktarımlardır. 1990 sonrasında hızla artan(Emil ve Yılmaz, 17.05.2006) görev zararlarını karşılama amacı, kamu kesimi borçlanma gereği açısından olumsuz bir durum yaratmıştır. Esnaf ve çiftçinin finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla vücuda getirilen kamu bankaları; artan zararlar dolayısıyla orta ve uzun vadede tüm yurttaşların olduğu gibi esnaf ve çiftçi için de yük teşkil etmeye başlamıştır

Kamu açıklarının finansmanında emisyon ile birlikte başvurulan borçlanma politikalarının ortaya çıkardığı olumsuzluklar belirgin hale gelmesine rağmen, siyasal otoritelerin gerekli tedbirleri almaması borç yükünü ağırlaştırmıştır. Sürdürülemez borç yapısının devam etmesi ise; 1994, 2000 ve 2001 krizlerinin hazırlayıcısı olmuştur (Sakal, 2002 : 40-41).

Enflasyonunda Türk borç yapısı üzerinde belirgin bir belirleyiciliği olmuştur. Türkiye'nin 1970'lerin sonlarından itibaren yaşamaya başladığı yüksek enflasyon rakamları devlet için iyi bir borç itfası fırsatı –özellikle iç borç- yaratmış ancak bu fırsat siyasi otoritelerce iyi değerlendirilememiştir(Palamut ve Altundemir, 14.05.2006). Alınan iç borçların verimli alanlara değil de genelde bütçe açıklarına aktarılması, yeni borçlanmaları gündeme getirmiş, artan bu KKBG ortamında da faizlerin yükselişi, avantajı dezavantaja çevirmiştir.

İç borçlanmada enflasyonun, söz konusu olabilecek bu olumlu etkisine, karşın dolar kurunun dış borç üzerinde son derece olumsuz etkileri olmuştur. Özellikle 1980-1990 döneminde doların diğer paralar karşısında değer yitirmesi ve Türk dış borç yapısının da ağırlıklı olarak diğer paralar cinsinden oluşmasından dolayı, şanssız bir şekilde dış borçların miktarında dolar cinsinden artışlar yaşanmıştır(Tandırcıoğlu, 15.05.2006).

Temelde bakıldığında ise kamu finansmanın şekli, borçlanmanın boyutlarını belirlemektedir. Siyasal otoritelerin oy uğruna giriştikleri popülist politikalar, buna bağlı olarak vergi toplama yerine borçlanmayı tercih etmeleri, böylesine aşırı bir borç yapısının oluşmasını teşvik etmiştir. Aynı şekilde Türkiye'nin ciddi boyutlarda yaşadığı kaynak sorunun da(Şamiloğlu, 2002: 123), kayıt dışı ekonominin varlığından dolayı, borçlanma ve emisyon ile giderilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Tüm bu ifade edilen tarihsel sürecin ve borçlanma gerekçelerinin ardından sayısal verilerle çalışmak, küreselleşmeye eklemlenme sürecinin Türk borç yapısı üzerinde yarattığı etkinin boyutlarının daha iyi idrak edilmesini sağlayacaktır. Aşağıdaki Tablo 3.8 Türkiye'nin 1980 sonrası dönemindeki iç ve dış borç stokunu göstermektedir.

Tablo 3.8: 1980 Sonrası Toplam İç ve Dış Borç Stoku

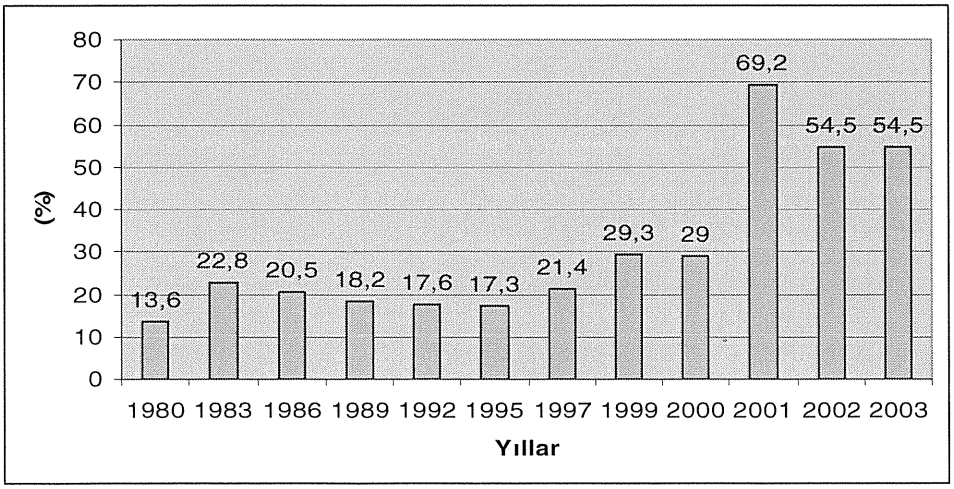
Yıllar	İç Borç Stoku (Milyar TL)	Dış Borç Stoku (Milyar $)
1980	721	15,7
1983	3173	18,8
1986	10514	32,2
1989	41934	42,7
1992	194236	55,5
1995	1361007	73,2
1997	6283424	84,22
1999	22920000	102,9
2000	36420000	118,6
2001	122100000	113,8
2002	149800000	130,9
2003	194400000	147,2
2004	224500000	161,9
2005	244800000	165,3

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, 09.05.2006c; DİE, 16.05.2006d; Maliye Bakanlığı, 29.04.2006

Tablo 3.8'de Türkiye'nin borç miktarında 1980 sonrasında çok büyük olumsuzlukların yaşandığı görülmektedir. Enflasyonun da etkisiyle değer kaybeden para, borç miktarının telaffuzunu dahi güçleştirmiştir. Böylece 25 sene içinde (1980-2005) iç borç stoku yaklaşık olarak 339528 kat, dış borç stoku ise 10,5 kat artış göstermiştir.

Aşağıda yeralan Şekil 3.13 ise iç borç stokunun, GSMH'ye oranını göstermektedir

Şekil 3.13: 1980 Sonrasında İç Borç Stokunun GSMH'ye Oranı

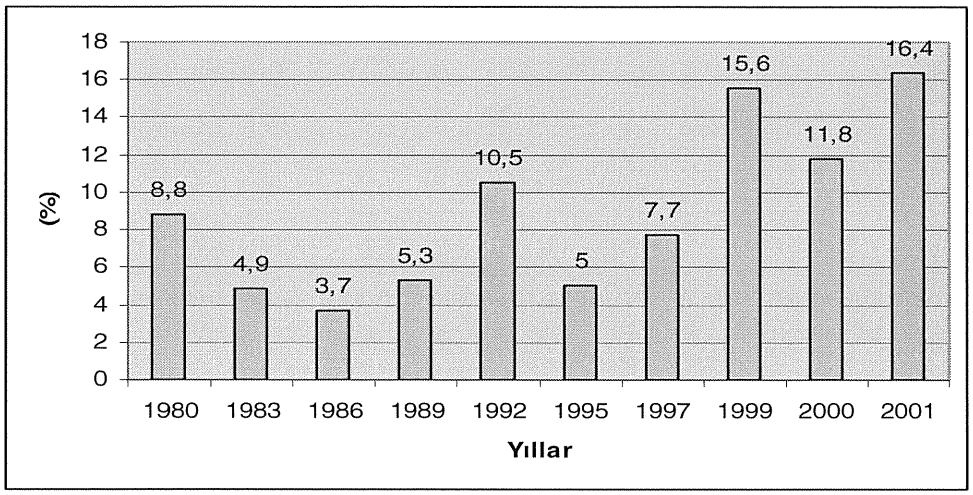

Kaynak: DİE,16.05.2006d'daki Verilerden Yararlanılarak Hazırlanmıştır

Şekil 3.13'de de görüldüğü gibi, iç borç stokunda 2001 krizinden itibaren büyük bir artış yaşanmış, 2002 ve 2003 yıllarında belirgin bir düşüş olsa da 2000 yılındaki miktardan oldukça uzaklaşılmıştır. Ancak bu durumun ortaya çıkışında 1997 sonrasında ki belirgin artışın payı önemlidir. Zira 1997'den itibaren %20'ye varan oran, hızla yükselmiş ve 2001 krizinin de etkisiyle milli gelirin yarısından fazlasına karşılık gelir olmuştur.

Aşağıda yer alan Şekil 3.14 ise Kamu Kesimi Borçlanma gereğini göstermektedir

Şekil 3.14: Türkiye'de 1980 Sonrası Kamu Kesimi Borçlanma Gereği

Kaynak: DPT,16.05.2006d

Şekil 3.14'te ele alınan KKBG rakamları Türkiye'de kamu açıklarının boyutlarını ortaya koymaktadır. 1997 yılından itibaren düzenli şekilde artmaya başlayan KKBG gereği, krizin yaşandığı 2001 yılında %16,4 ile doruğa ulaşmıştır. KKBG açıklarındaki artışın 1997 sonrasında artma eğilimini koruması, 1994 krizinden gerekli derslerin çıkarılamadığını ve 1992 yılında yaşanan artışın ardından gerçekleşen 1994 kriziyle ilgili gerekli bağlantının kurulamadığı anlaşılmaktadır.

Her iki grafikten hareketle görülen en belirgin ortak nokta ise 1995 sonrasında, hem iç borçların milli gelire oranı, hem de KKBG'nin arttığıdır. Böylelikle Türkiye'yi 2000 ve 2001 krizlerine taşıyan dinamikler içinde borçlanmanın belirgin bir yere sahip olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür.

3.6.2.4 Kamu Harcamaları Politika ve Uygulamalarında Yaşanan Değişim

Türkiye'de 1980 sonrasında uygulamaya konan yeni iktisadi ve mali yaklaşım ile eski dönem alışkanlıkların geride bırakılması ve devlette etkinlik sağlanması, bununla paralel olarak da kamu maliyesinin, piyasa sürecini dışlayıcı etki –crowding out- yapmasını önleyerek, özel sektör öncülüğünde dışa açık büyüme modeliyle gelişme kat edilmesi amaçlanmıştır. Bununla paralel olarak da kamu harcamalarının bu yönde dizayn edilmesi düşünülmüştür.

Ancak uygulamaya bakıldığında sürecin istenilen hedefler çerçevesinde gelişmediği ve 1980 sonrasında kamu gelirleri ile kamu giderleri arasındaki dengenin bozulduğu ve bütçelerin özellikle de faiz harcamalarından kaynaklanan kalemlerden dolayı açık vermeye başladığı anlaşılmaktadır.

1970'lerde petrol şokları ile başlayan enflasyonist baskının, paranın nominal miktarını, arttırıp reel değerini düşürmesi ve buna ilaveten ve bundan kaynaklanarak nominal ve reel faizlerdeki artışlar kamu açıklarındaki tırmanışın nedenlerini teşkil etmişlerdir. Kamu harcamalarında yaşanan artışın nedenleri ana hatlarıyla şöyle sıralanabilir(Öztek, 12.05.2006);

- Yüksek enflasyon olgusu,
- Yüksek faiz oranları,
- Personel rejimi ve personel sayısındaki artışlar
- KİT açıkları ve bunların finansmanı,
- Tarımsal destekleme alımları,
- Sosyal güvenlik kurumlarının açıkları,
- Konsolide bütçeden yerel yönetimlere ayrılan paylardaki artış,
- Savunma ve güvenlik harcamalarındaki artış,
- Özelleştirme faaliyetlerinin beklenilen düzeyde gerçekleşememesi,
- Yerel yönetim ve KİT'lere ait borçlanmalarda tahkime gidilmesi –erteleme, çoğu zaman silme- ve bunun sonucunda da bütçeye ekstra bir yük bindirilmesi,
- Bütçe dışı fon, vakıf, dernek ve döner sermaye uygulamaları,
- Hazine garantili borçlanmanın yarattığı borç yükü,
- Bazı kamu kurumlarına açıklarını kapatmak amacıyla verilen özel tertip devlet tahvilleri ve bu tahvillerin bütçe üzerinde yattığı faiz yükü,
- 1980 sonrası sık sık yaşanan seçimlerin bütçe üzerindeki etkisi

Görüldüğü gibi, Türkiye'de özellikle 1980 sonrasında yaşanan kamu harcamalarındaki artışın temelinde birçok etken yatmaktadır. Yukarıda sıralanan bu maddeler deki gözle görülür devlet ağırlıklı politikalar, küresel eklemlenme sürecinin liberal uygulamalar değil de devlet kapitalizmi olduğu yolundaki yaklaşımları haklı çıkarır görülmektedir.

1980 sonrası süreç içinde ortaya çıkan gelişmeler ile birlikte yaşananların "sosyal devlet" ilkesine herhangi bir katkı sağlamadığı, mücadele edilmeye çalışılan hantal ve dışlayıcı devlet yapısının ise daha da yerleşik bir hal aldığı görülmektedir. 1980 sonrası dönemde fonksiyonel sınıflandırma kalemleri içinde sosyal devletin önemli bir göstergesi olan eğitim ve sağlık harcamalarındaki gelişmeler aşağıdaki Tablo 3.9'da gösterilmektedir.

Tablo 3.9: Türkiye'de Eğitim ve Sağlık Harcamalarının Milli Gelir İçindeki Payları

Yıllar	Eğitim Harcamaları / GSMH (%)	Sağlık Harcamaları / GSMH (%)
1983	2.51	0.50
1984	2.15	0.45
1985	1.90	0.42
1986	1.87	0.42
1987	2.09	0.49
1988	2.05	0.48
1989	2.60	0.64
1990	3.23	0.80
1991	3.60	0.82
1992	4.02	0.94
1993	4.10	0.96
1994	3.10	0.81
1995	2.68	0.72
1996	2.90	0.78
1997	3.26	0.87
1998	3.61	0.88
1999	3.54	0.84

Kaynak: İyidiker, 13.05.2006

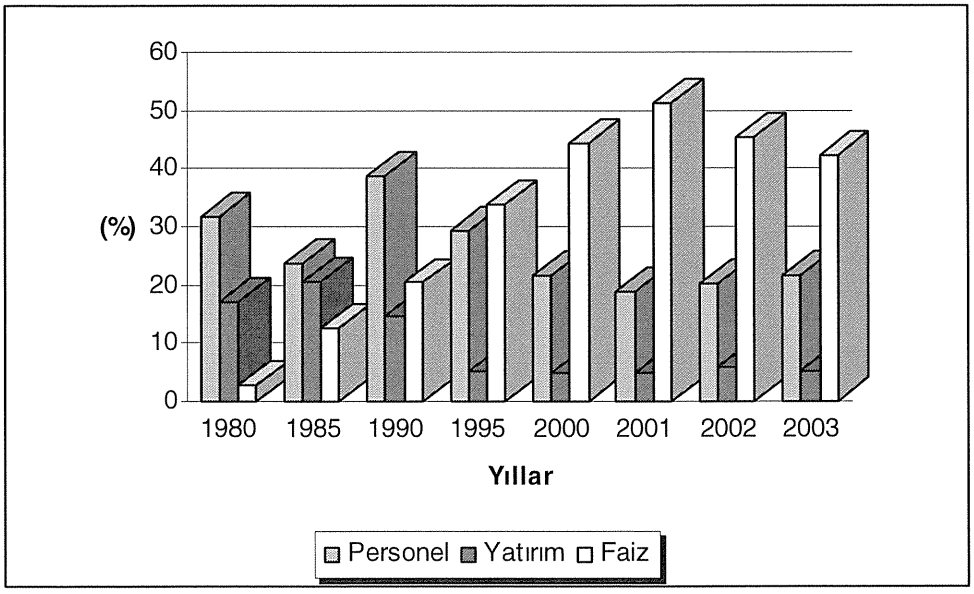
Tablo 3.9'da da görüldüğü gibi, kamu harcamalarında yaşanan artışa rağmen sosyal harcamalarda bir artış yaşanmamış, özellikle sağlık harcamaları sürekli olara %1'in altında seyretmiştir. 1989-1994 yılları arasında eğitim harcamalarında bir artış yaşandığı dikkat çekmektedir. Ancak bu artış; yeni kurulan üniversitelerden kaynaklanmakta, böylece artan öğrenci sayısı da düşünülürse, eğitim harcamalarının daha da yetersiz hale geldiği düşünülmektedir(Ortaç, 2003: 242-243).

Böylelikle Tablo 3.9'da yeralan rakamlar değerlendirildiğinde; meydana gelen yüksek kamusal artışların sosyal politikalara belirgin bir artı sağlamadığını söylemek mümkündür. Böylelikle Sosyal Devletin geliştirilmesi adına belirgin bir ilerleme kaydedebilmek zor görünmektedir.

1980 sonrasında yaşanan kamu harcamalarındaki artışın hangi alanlarda gerçekleştiğinin tespiti, yürütülen politikaların yönünü belirleme açısından da önemlidir. Söz konusu uygulama ve politikaların. Sosyal devlet ilkesine -en azından eğitim ve sağlık boyutuyla- herhangi bir katkı sağlamadığı açıktır. Ancak artan harcamalar ile yeni istihdam alanları yaratılmış, ekonomik büyümeyi sağlamak amacıyla yatırımlara hız verilmiş olma ihtimalinin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Yada çalışanların refah düzeylerini yükseltip, özlük haklarına katkı sağlamak amacıyla kullanılmış da olabilir.

Aşağıda yeralan Şekil 3.15, 1980 sonrasında ortaya çıkan kamu harcamalarının dağılımı hakkında fikir vermektedir.

Şekil 3.15: Konsolide Bütçe Harcamaları İçinde Personel, Yatırım ve Faiz Harcamaları

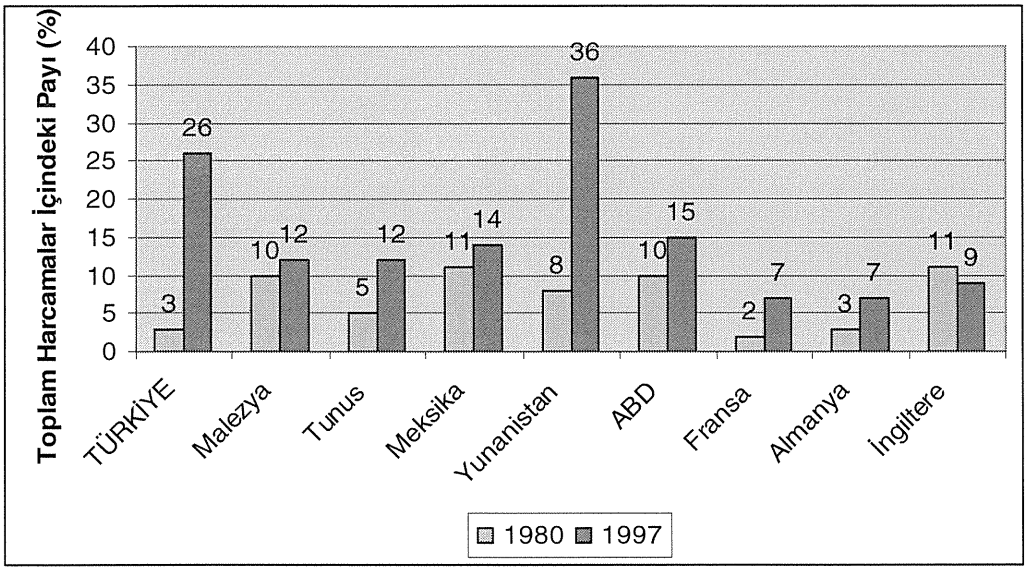
Kaynak: DİE,16.05.2006d'daki Verilerden Yararlanılarak Hazırlanmıştır

Şekil 3.15'te de görüldüğü gibi kamu harcamalarında 1980 sonrasında yaşanan artışın nedeni faiz harcamalarından kaynaklanmıştır. Kamu kesimi Borçlanma gereğinde yaşanan sürekli artışlar nedeniyle devlet, bono ve tahvil piyasalarında dengeleri bozmuş bu ise faizleri

yükseltmiştir. Yine bu dönem içinde; 1980'lerin sonunda oy kaygısıyla yapılan iyileştirmeler dışında, personel ücretlerinin payında belirgin bir azalma gözlenmiştir. Yatırım harcamalarında da durum farklı değildir. Ülkenin büyümesi ve işsiz kesimlere yeni iş imkanları açılması amacıyla arttırılması gereken yatırım harcamalarının 1985 sonrasında büyük bir erozyona uğradığı görülmektedir.

Küreselleşme sürecine altyapısız ve hazırlıksız bir şekilde, gerekli kurumsal ve toplumsal dönüşüm gerçekleştirilmeden yapılan zamansız eklemlenme sürecinin yarattığı olumsuzlukların boyutu ulusal ölçekli istatistiklerle sınırlı değildir. Bu bağlamda uluslararası karşılaştırmalardan yararlanıldığında faiz harcamalarındaki gelişimin çarpıklığı Şekil 3.16'da ele alınmıştır.

Şekil 3.16: Seçilmiş Ülkelerde Devlet Harcamaları İçinde Faiz Harcamalarının Payı

Kaynak: Yılmaz ve Susam, 2001: 436

Şekil 3.16'da görüldüğü gibi Türkiye'de faiz harcamalarının payı -Yunanistan hariç- seçilmiş ülkelere göre çok daha hızlı artmıştır. Ele alınan 4 gelişmiş ve 4 gelişmekte olan ülke içinde sadece Yunanistan'ın faizi astronomik bir artış göstermiş, diğer gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkelerde ise ılımlı bir yapı hakim olmuştur.

1980 sonrasında dahil olunmaya çalışılan küreselleşme süreciyle birlikte en fazla dile getirilen ve günümüzde de sürdürülen söylemlerden biri, devletin büyüklüğü ve özelleştirme uygulamalarıyla küçültülmesi gereği yönündedir. Bu bağlamda daha küçük devlet yapısına

ulaşılması yolunda çabalar sürdürülmektedir. Aşağıdaki Tablo 3.10, çeşitli OECD ülkelerinde devletin ekonomideki payını göstermektedir.

Tablo 3.10: Seçilmiş OECD Ülkelerinde Devletin Ekonomi İçindeki Payı

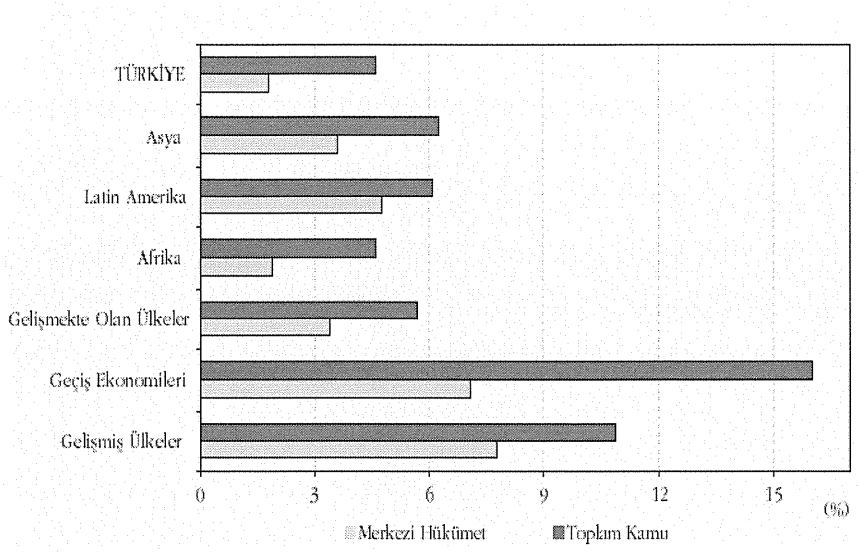
Ülke	**Devletin Ekonomi İçindeki Payı (%)**
Türkiye	23,9
ABD	32
Almanya	53
İngiltere	41
Fransa	53
İrlanda	31
İspanya	40
İsveç	58
Japonya	48
İtalya	39

Kaynak: Çeçen,2001: 28-29

Tablo 3.10'da da görüldüğü gibi Türkiye'de devletin ekonomi içindeki payı, diğer OECD ülkelerine göre çok daha küçüktür. Gelişmiş ülkelerden en az paya sahip olan ABD'de bile bu oran %32 iken, İsveç'te %58'e çıkmaktadır. Avrupa'nın en Liberal piyasa koşullarından birine sahip olan İrlanda'da bile bu oran %31'dir.

Aynı şekilde Türkiye'de kamu kesiminde aşırı istihdam olduğu ve devletin bu alanda da düzenlemeye giderek, personel sayısını azaltması gerektiği ileri sürülmektedir. Aşağıdaki Şekil 3.17'de ise toplam nüfus içindeki kamu personelinin istihdam oranı gösterilmektedir.

Şekil 3.17: Toplam Nüfus İçinde Kamu Kesimi İstihdamının Payı

Kaynak: TÜSİAD, 07.05.2006

Şekil 3.17'de de görüldüğü gibi, iddia edildiğinin aksine Türkiye'de kamu personelinin sayısı diğer ülkelere göre son derece azdır. Gelişmiş ülkelerde toplam nüfusun yaklaşık %10'u kamu kesiminde çalışmaktadır. Bu oran, gelişmekte olan ülkelerde ise %6'ya yaklaşmaktadır. Grafikte dikkat çekici olan ise, dünyanın en geri kalmış kıtası olan Afrika Kıtası ile Türkiye'nin yaklaşık olarak aynı oranlara sahip olmasıdır.

O halde gerek devletin ekonomi içindeki payının diğer ülkelere göre daha düşük oluşu, gerekse kamu kesimi istihdam payının dünya ölçeğinden az oluşundan hareketle Türkiye'deki kamu kesimi sorunun büyüklükten ziyade, etkinlikten kaynaklandığı söylenebilir. Böylelikle devletin sosyal ve yatırımcı olmaktan çıkarılıp, bürokratik ve hantal bir yapıya büründürülmesi ona, Leviathan bir yapı kazandırmıştır. Bu Leviathan yapı içinde de kamu kesimi; sosyal kesimlerin haklarını gözetip onları kollayan ve üretim yaparak kalkınmaya dinamizm kazandıran bir yapıdan, sabit ve dar gelirliden vergi toplayıp, bu vergileri yüksek tasarruf sahiplerine faizler aracılığıyla aktaran bir hale dönüşmüştür.

3.6.2.5 Bütçe Uygulama ve Politikalarındaki Gelişim

Bütçe uygulamalarında 1980 sonrası yaşanan gelişmeler, büyük ölçüde borçlanma, harcamalar ve gelirlerle paralellik arz etmiştir. Zira bütçeler devletin gelir ve giderlerini gösteren kanunlardır.

1980 sonrası yaşanan; enflasyonist ortam ve yüksek reel faizler, KKBG artışı, KİT zararları v.b negatif durumların üzerine bir de bu dönemde eklenen vergi istisna ve muafiyetleri eklenince, bütçe dengeleri1980 sonrasında iyice bozulmuştur.

Dönemin belki de en belirgin özelliği 1970'lere göre kamu finansmanının şeklinde yaşanan değişimdir. Petrol şoku ve bunun ekonomi üzerinde yarattığı olumsuz etkiye bağlı olarak ortaya çıkan borçlanma gerekleri, 1970'li yıllarda Merkez Bankası emisyonlarınca karşılanmaktaydı.

Ancak bu yaklaşımın terk edilerek kamu finansmanında borçlanmanın tercih edilmesi (Tüğen, 1999: 249) ve yine aynı dönem içinde ihracatı teşvik etmek amacıyla ihracat istisnasının konulması, sermaye birikiminin sağlanması amacıyla müteşebbislerin vergi yükünün azaltılması bütçe açıklarını tırmandırmıştır.

1980'lerden itibaren hayata geçirilmeye başlanan ekonomik dönüşüm, Türkiye'nin ekonomik yaşamının birçok alanında etkili olmuştur. Bütçe uygulamalarının üstlendiği fonksiyon, bu noktada sistem dönüşümünün gerçekleştirilmesine büyük katkı sağlamıştır. Bu dönem bütçe uygulamaları kapsamında; ücretlilerin alım güçleri reel anlamda azaltılmış, sosyal harcamalardan çekilen kaynaklar, karlılık amacına uygun olarak sarf edilmiştir(Temelli, 11.05.2006).

Türkiye'de hayata geçirilmeye çalışılan sistem dönüşümü çabaları, uygulanmaya çalışılan Liberal politikaların tamamen ruhuna aykırı bir gelişme göstermiş ve bütçeler sürekli büyümüştür. Aynı şekilde bütçenin büyümesi beraberinde doğal olarak bütçe açıklarında da artışlara yol açmıştır.

Bu süreç içinde; bütçenin GSMH içindeki payı ilk önce azalma göstererek 1980 yılında ki %20,3'lük düzeyinden, 1985'te %15,3'e kadar düşmüş, sonra ise büyük artışlar göstererek 1999 yılında %35,8'lere erişmiştir. Aynı şekilde 1980 yılında GSMH içindeki payı %3,1 olan bütçe açıkları da 1999'da %12,5'lar seviyesine gelmiştir(Akkoyunlu, 11.05.2006).

Bütçenin bu denli disiplinden uzaklaşarak, açık verir bir hale gelmesinde; izlenen yanlış para ve maliye politikalarının yanı sıra, sosyal güvenlik kurumları zararları da etkendir. Özellikle 1990'lı yıllarda hızla artan sosyal güvenlik kurumlarının zararları, bütçe transferleriyle karşılanmış, bunun sonucunda da bütçeye büyük yükler binmiştir. Sosyal Güvenlik Kurumlarının zararlarından dolayı yapılan bütçe transferleri 1989 yılında GSMH'nin %0,9'una eşitken, bu rakam 1988 yılında %2'ye yükselmiştir(DPT, 18.04.2006). Böylesi bir artış da doğal olarak bütçe üzerinde yük oluşturmuştur.

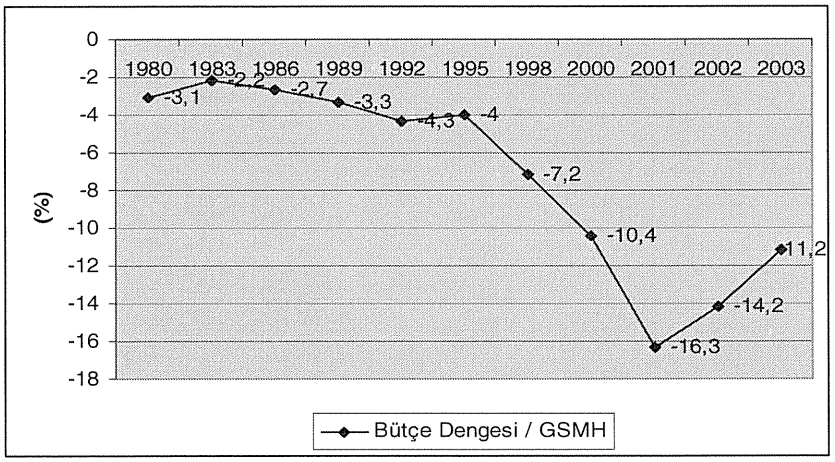
Sosyal güvenlik kuruluşlarından kaynaklanan bu denli yüksek zararların oluşmasında

kötü yönetim ve usulsüzlükler gibi birçok içsel nedenin yanı sıra; SSK, Emekli Sandığı ve Bağ-Kur gibi üç farklı teşkilattan oluşması ve hesapların dağınıklığından ileri gelen denetim yetersizliği de önemli bir etken olmuştur. Bu durumu önlemek amacıyla 24/07/2003 tarihinde yürürlüğe giren 4947 Sayılı kanun ile bu üç kurum tek çatı altında birleştirilerek "Sosyal Güvenlik Kurumu" adı verilen tek bir kurum altında toplanmıştır(ÇSGB, 12.05.2006).

Küreselleşmeyle birlikte gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan ülkelerde yaşanan sosyal güvenlik sorunları, ülkeleri yeni uygulamaları hayata geçirmeye itmiş ve yerkürenin büyük bir bölümünde sosyal güvenlik uygulamalarında yeniden yapılanma söz konusu olmuştur(Özsuca, 28.05.2006). Küreselleşme süreci ile birlikte, küresel sisteme daha fazla entegre olmaya çalışan gelişmekte olan ülkelerde sosyal güvenlik uygulamalarının büyük ölçüde tek tip olmaya başladığı vurgulanmaktadır(Kocacık, 2001:195). Böylece Türkiye'de de yaşanan Sosyal Güvenlik alanındaki yeni düzenlemeler bu bağlamda değerlendirilebilir.

Ortaya çıkan tüm bu bütçe gelişmelerinin ve diğer unsurların etkisi sonucunda, Türk Kamu Bütçesinin 1980 sonrasında yaşadığı açıklar, Şekil 3.18'te GSMH içindeki oranı bağlamında gösterilmektedir

Şekil 3.18:Türkiye'de 1980 Sonrası Dönemde Bütçe Dengesinin GSMH'ye Oranı

Kaynak: DİE,16.05.2006d'daki Verilerden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Şekil 3.18'de de görüldüğü gibi bütçe açıklarının, GSMH içindeki oranı borçlanma da olduğu gibi, 1995 sonrasında hızla artış göstermiş ve 2001 yılında %16,3 ile en yüksek orana ulaşmıştır. Krizin bu olumsuz etkisinin bertaraf edilmesi ve hayata geçirilen GEGP ile birlikte bütçe açıklarında belirgin bir azalma gözlemlenmekte, bu da bütçe disiplininin sağlanması adına olumlu bir gelişme anlamı taşımaktadır.

Aşağıda yeralan Tablo 3.11 ise bütçe açıklarını rakamsal olarak göstermektedir.

Tablo 3.11: Türkiye'de 1980 Sonrası Bütçe Dengesi

Yıllar	Bütçe Dengesi (Milyar TL)
1980	-167
1983	-312
1986	-1407
1989	-7502
1992	-47434
1995	-316622
1998	-3831144
2000	-13003716
2001	-28766071
2002	-39085183
2003	-39815859
2004	-30300001
2005	-9743059

Kaynak: DİE, 16.05.2006d; Maliye Bakanlığı, 28.04.2006

Tablo 3.11'de yeralan bütçe açıkları da tıpkı borç miktarlarında olduğu gibi, enflasyonun da etkisiyle telaffuzu zor bir hal almıştır. Böylelikle 1980-2003 arasında bütçe açıklarında yaklaşık olarak 238418 kat artış yaşanmıştır. Ancak 2003 yılından itibaren yaşanmaya başlayan bütçe açıklarındaki düşüş, bütçe disiplininin sağlanması yolunda atılan adımların sonucu görünümündedir. Böylelikle GEGP ve 5018 sayılı Kamu Mali Kontrol Kanunu başta olmak üzere, mali disiplin alanındaki adımlar olumlu olmuş gibidir.

Görüldüğü gibi 1980 sonrasında bütçe açıkları sürekli büyümüş ve GSMH içindeki payları da hızla artmıştır. Ancak 1995'ten itibaren hızla artmaya başlayan Bütçe Açığı/GSMH oranının güçlü ekonomiye geçiş programıyla birlikte düşme eğilimine girmesi, Türk Kamu Maliyesinin orta ve uzun projeksiyonlu adımları açısından olumlu bir gelişmedir.

Kamu Maliyesinde 1980 sonrasında yaşanan bu kötü gidişat, bütçe disiplinini sağlanması yolunda adımların atılmasını gündeme getirmiştir. 1994 yılında, bütçe dengelerinin sağlanması amacıyla IMF tarafından stand-by antlaşması sırasında önerilen 'faiz dışı fazla' yaklaşımı(Gürdal ve Yardımcıoğlu,2005:22), bu tarihten sonra uygulanan bütçe politikalarının yapı taşı olmuştur(TCMB,07.05.2006). Böylece; 1993-2002 yılları arasında ortalama %0,4 olarak gerçekleştirilen kesimi faiz dışı fazlası; 2003 yılında %6,4, 2004

yılında %7,1 olarak gerçekleşmiş ve 2006 yıllarında da %6,5 olarak hedeflenmiştir(Hazine Müsteşarlığı,13.05.2006).

Bütçe alanında yaşanan bu olumsuz gelişmeler beraberinde bütçe reformu arayışlarını da getirmiş ve bu kapsamda hayata geçirilen "5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu" ile mali disiplin sağlanmak istenmiştir. Kanunun amacı olarak; "kalkınma planları ve programlarda yer alan politika ve hedefler doğrultusunda kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde elde edilmesi ve kullanılmasını, hesap verebilirliği ve mali saydamlığı sağlamak üzere, kamu mali yönetiminin yapısını ve işleyişini, kamu bütçelerinin hazırlanmasını, uygulanmasını, tüm mali işlemlerin muhasebeleştirilmesini, raporlanmasını ve mali kontrolü"(Maliye Bakanlığı, 26.04.2006) belirtilmiş, böylece bütçenin oluşturulmasında etkinlik ve verimlilik ölçütlerine vurgu yapılmıştır.

Yine "5018 Sayılı Kanun" ile genel bütçe, katma bütçe, özel bütçe, özerk bütçe ve döner sermaye işletmesi bütçesi uygulamalarına son verilmesi ve bütçelerin; merkezi yönetim bütçesi, sosyal güvenlik kurumları bütçesi ve mahalli idareler bütçesi isimleri altında yeniden yapılandırılmaları planlanmıştır(Öz ve Kaplan, 12.05.2006). Böylece bütçe disiplinin sağlanmasına katkıda bulunulması amaçlanmıştır.

Bütçe disiplinin sağlanmasına yönelik olarak atılan önemli bir adım da, bütçe disiplinine zarar veren "fon uygulamasına son verilmesi" ile ilgilidir. Bu kapsamda 01.08.1996 tarihinde, 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanununa bir ek madde ile eklenen madde hükmünce beş fon dışındaki - Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Savunma Sanayini Destekleme Fonu, Tanıtma Fonu, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu ve Özelleştirme Fonu- tüm fonların kaldırılması kararı alınmıştır(Hazine Müsteşarlığı,03.05.2006).

Bütçe disiplininin sağlanması ile ilgili olarak atılan bir adım da "Analitik Bütçe Uygulamasıdır".Buna göre program bütçe uygulamasında yaşanan hesapların sınıflandırılması ve kontrolü noktasında yaşanan problemlerin aşılması amacıyla Analitik Bütçe Sistemi uygulamaya konulmuştur(BÜMKO, 12.05.2006).

Küreselleşme sürecine eklemlenme süreci içinde yapılan bir bütçe reformu da "çok yıllı bütçe uygulamasıdır". Bu uygulama ile 2006-2008 yılları arasında üç yıllık bir bütçe uygulanması kararlaştırılmış(BÜMKO,14.05.2006), böylece bütçelere orta vadeli bir perspektif kazandırılmak istenmiştir. Yine bu doğrultuda hayata geçirilen OVHS (Orta Vadeli Harcama Sistemi) ile de zorunlu giderlere öncelik verilmesi(Arslan, 2004a: 4), böylece aşırı giderlerin önlenmesi amaçlanmıştır.

Ancak orta vadeli bütçeleme sistemine yönelik eleştirilerde söz konusudur. Bu eleştiriler içinde en fazla öne çıkan; yapılan bu uygulamanın IMF'nin talepleri doğrultusunda hayata geçirildiği ve bu uygulama ile asıl amaçlananın uzun projeksiyonlu bir bakış açısı getirmek olmadığıdır. Yürütülen politikalar ile bir sonraki hükümetin de bütçe uygulamaları ile IMF talepleri doğrultusunda daha baştan bağlı hale getirilmesinin amaçlandığı öne sürülmektedir(Dikmen, 13.05.2006).

Görüldüğü üzere bütçe alanında yaşanan olumsuzluklar reform uygulamalarını gerekli kılmış ve küreselleşmeye eklemlenme çabaları doğrultusunda son dönemlerde bütçe reformları ve kamu maliyesinin yeniden yapılandırılmasında adımlar atılmıştır.

3.6.2.6 Yerel Yönetimler Alanındaki Politika Uygulamalar

Türkiye'de 1980 sonrası ortaya çıkan serbestleşme ortamıyla paralel olarak, yerel yönetimlerde de değişimler yaşanmıştır. Liberalleşme uygulamalarına paralel olarak yerel yönetimlerde de bir özerkleşme, bir adem-i merkezileşme söz konusu olmuştur.

Küreselleşmenin doğal sonucu olarak ortaya çıkan değişim süreci, kendini yerel yönetimler alanında da hissettirmiş ve bunun sonucunda da bir takım hukuki düzenlemeler hayata geçirilmiştir(Armağan ve Aktel, 2005: 153).

Yeni kamu yönetimi yaklaşımında; piyasa odaklı, işletmecilik mantığıyla hareket edildiğinden kamusal harcamaların minimize edilmesi amaçlanmakta, bu bağlamda da akla ilk başta yerel yönetimler gelmektedir(Erençin,2002:36).

Ayman Güler'e göre(1998:185-186), Türkiye'de 1980 sonrasında yaşanan liberalleşme süreciyle birlikte yerel yönetim alanında şu değişimler meydana gelmiştir;

- Merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki denge, yerel yönetimler lehine değişmiş, yerelleşme süreci hız kazanmıştır,
- Yerel yönetimlerin kendini geliştirmelerine fırsat tanıyacak atılımlar tamamen ortadan kalkmıştır,
- Yerel düzeyde hayata geçirilen özelleştirme uygulamaları ile sermaye birikimine olan katkı en üst seviyeye çıkartılmış yerelleştirme süreci, özelleştirme uygulamalarında bir ara durak vazifesi görmüştür.

Küreselleşmeye eklemlenme süreciyle birlikte, Türkiye'de yerel yönetimler ile ilgili gelişmelerin de diğer birçok alanda olduğu gibi uluslar arası uygulamalardan etkilendiği

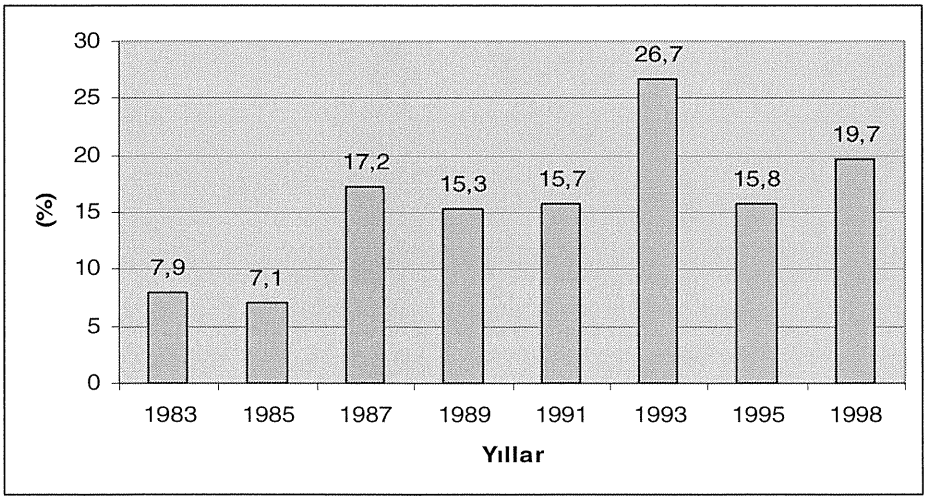
görülmektedir. Bu bağlamda 1985 yılında Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen "Yerel Yönetimler Özerklik Şartı" Türkiye için ayrı bir anlam ifade etmektedir. Zira Türkiye de 1988 yılında antlaşmayı imzalayarak 3723 Sayılı yasa ile yürürlülüğe koymuş ve böylece; yerel yönetimler üzerindeki merkezi denetimin en aza indirileceği taahhüdünde bulunmuştur(Aydemir, 2001: 37-38).

Benzer şekilde küreselleşme sürecinin etkisiyle hayata geçirilen desentralist[24] politikalar çerçevesinde merkezi yetki ve sorumlulukların yerele aktarılması Türkiye'de de hız kazanmıştır, bu bağlamda Fransa, Almanya ve İngiltere gibi ülkelerde başlatılan küçük belediyelerden tek bir büyük belediye yapma –böylece uluslararası rekabeti metropollerde yoğunlaştırma amacı, Türkiye'de kendini Büyükşehir belediyeleri uygulamasıyla hissettirmiştir(Aydınlı, 2003: 73-86).

Yeni Liberal söylemin merkezi yetki, sorumluluk ve kaynakları yerele bırakması bağlamında yaşanan sermaye birikimine katkı amacı büyük ölçüde "borçlanma" yoluyla gerçekleşmiştir. Burada kamu kaynakları yerine, yerli ve yabancı kaynaklardan gerçekleştirilen borçlanmalar(Yakar Önal, 28.04.2006), faizler aracılığıyla sermaye birikimine katkı sağlamıştır.

Yerel yönetimlerin gelirleri içindeki borçlanma payları aşağıda yeralan Şekil 3.19'da gösterilmiştir.

Şekil 3.19: Yerel Yönetimlerin Borç Gelirlerinin Toplam Gelirlere Oranı

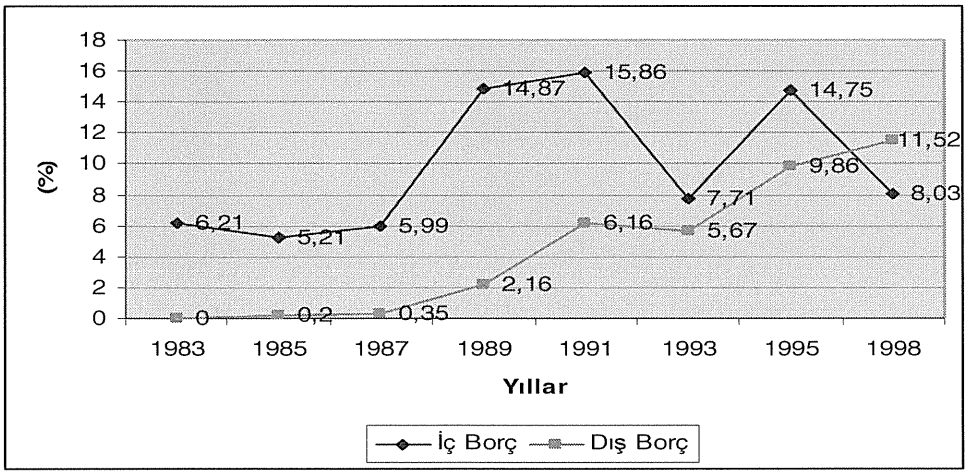
Kaynak: DPT,17.05.2006'daki Verilerden Yararlanılarak Hazırlanmıştır

[24] Dar anlamda merkezi kaynakların yerel idarelere bırakılması, geniş anlamda ise yerele ait, merkezi planların yerelleşmesidir.

Şekil 3.19'dan da görüldüğü gibi, yerel yönetimlerin borç yapıları da merkezi yönetime benzemekte ve küreselleşmenin Türkiye'de başat bir konuma geldiği dönem olan 1980-1990'lı yıllarda yerel yönetim borçları da artış göstermektedir. 1993 yılında en üst seviyeye ulaşılmasının ardından küçük çaplı bir düşüş yaşansa da, 1980'li yıllara göre borçlanmanın payı yüksek bir hale gelmiştir.

Yapılan borçlanmanın kaynağı, sermaye birikimine katkının içeriğini ortaya koymaktadır. Borçlanılan kaynakların kaynağı ise Şekil 3.20'de gösterilmiştir.

Şekil 3.20: Belediye Transfer Giderleri İçindeki Borçların Kaynağı

Kaynak: DPT, 17.05.2006'daki Verilerden Yararlanılarak Hazırlanmıştır

Şekil 3.20'den hareketle, küresel finans kesimlerinin yerel yönetimlerin borçlandırılmasında ne denli etkin oldukları anlaşılmaktadır. 1985'lerde borçlar içindeki payı %0,2 seviyelerinde olan yabancı borç oranı 13 yıllık bir zaman diliminde 55 kattan fazla artarak %11,5 seviyelerine ulaşmıştır. Böylece yerel yönetimlerin borçlanmaları ile yabancı finans çevrelerine önemli kaynaklar aktarılmış, yani kamu kesiminden yapılmayan borçlanma ile yabancı sermaye birikimine katkıda bulunulmuştur.

Özerk yerel yönetim uygulamasına, sermaye birikimi ülküsüne, adem-i merkeziyetçiliğe, piyasa odaklı yönetişime, işletmecilik mantığına, tüccar devlet anlayışına, müşteri yurttaş söylemine v.b kısaca küresel sürece eklemlenmeye geçişin kamu yönetimindeki son halkası "Kamu Yönetimi Temel Kanunu" ile olmuştur.

Kanunun yerel yönetimler ile ilgili kısmının iki can alıcı noktası vardır. Bunlardan ilki; yerel yönetimlerin "şirket" mantığıyla düşünülmeye başlanması, ötekisi ise, çok gelir

veren belediyelerin ödüllendirildiği, az vergi verenlerin ise cezalandırıldığı bir mekanizmanın kurulmasıdır(Ayman Güler, 21.04.2006).

İlk durumun Neo-Liberal küresel yaklaşımın bir sonucu olduğundan hareketle doğal olduğu düşünülebilir. Ancak ikinci uygulamaya bakıldığında bütçenin genellik ve birlik ilkelerinin tamamen anlamsızlaşacağı ve bölgeler arası eşitsizliklerin daha da artacağı söylenebilir. İkinci yaklaşımın açılımına bakıldığında; toplanan gelirlerin hepsi bir yerde toplandıktan sonra fazla vergi sağlayan yerel yönetimlerin gelirlerinin belirli bir oranı hesaplanarak, bu ilgili yerel yönetimlere geri aktarılacak, kalan miktar ise diğerleri arasında paylaştırılacaktır. Bu durumda da gelir kaynakları sınırlı olan, azgelişmiş bölgelerin geri kalmışlığının daha da derinleşmesi riski ortaya çıkabilecektir.

Elde edilen gelir ve yapılan giderlerin gösterildiği Tablo 3.12 aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3.12: 1996 Yılı İtibari ile Seçilmiş İllerin Toplam Gelirler ve Giderler İçindeki Payları

İlin Adı	**Toplam Gelir İçindeki Payı (%)**	**Toplam Gider İçindeki Payı (%)**
İstanbul	31,12	4,80
Adana	1,59	0,89
İzmir	6,98	2,29
Kocaeli	14,67	0,69
Ankara	11,08	6,75
İçel	1,37	0,56
Çankırı	0,05	0,11
Tunceli	0,02	0,17
Erzincan	0,07	0,17
Osmaniye	0,06	0,08
Yozgat	0,09	0,18
Afyon	0,20	0,27

Kaynak: Ayman Güler, 21.04.2006

Tablo 3.12'de de görüldüğü gibi; finanssal, turistik, endüstriyel v.b bakımlardan gelişkin olup, dolayısıyla da daha fazla vergi toplayabilen; Kocaeli, İstanbul, İzmir, Ankara, İçel ve Adana gibi illere daha çok pay ayrılacak. Buna karşın geri kalmış olan ve vergi kaynakları sınırlı olan Afyon, Yozgat, Tunceli, Erzincan, Çankırı ve Osmaniye gibi illere ise

daha az vergi payı aktarılarak, böylece uçurumun büsbütün artması riski doğabilecektir. Bu bakımdan bütçenin birlik ve genellik ilkeleri doğrultusunda kaynakların vergi performansına göre değil de, ihtiyaçlar doğrultusunda tahsis edilmesi bölgeler arası gelişmişlik farklarının kapatılmasına katkı sağlayabilecektir.

3.7 Avrupa Birliğine Üyelik Sürecinin Türk Kamu Maliyesine Etkileri

Avrupa Birliğine üyelik süreci, Türkiye'nin küresel sisteme eklemlenme politikalarında önemli bir kilometre taşını oluşturmaktadır. Birliğe üyelik süreci Türk Devlet Sisteminin birçok alanında değişime yol açmış, bu bağlamada kamu maliyesi de AB'ye üyelik sürecinde birtakım değişimler yaşamıştır. Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde Türk kamu maliyesindeki değişimleri; hukuki alanda atılan adımlar ve kamu mali performansı alanındaki gelişmeler başlıkları altında incelemek mümkündür.

3.7.1 Avrupa Birliğine Üyelik Sürecinde Mevzuatta Uyumlulaştırma Çabaları

Türkiye, AB'ye üyelik sürecinde kamu maliyesi alanında birçok hukuki düzenleme ve uyumlulaştırma politikasını hayata geçirmiş ve geçirmeye de devam etmektedir. Yapılan mevzuat düzenlemeleri ağırlıklı olarak ulusal program ve ilerleme raporu belgeleri çerçevesinde yürütülmektedir. Elbette yürütülen politikalar, ulusal program ve ilerleme raporu belgeleriyle sınırlı olan bir süreç değildir. Ancak bu iki temel belge istenilen ve taahhüt edilenin tespiti açısından temel dokümanlar niteliğindedirler.

İlerleme raporları, Türkiye'nin üyelik sürecindeki uyumlaştırma sorunlarının ve AB mevzuatına göre eksik olan yönlerinin düzeltilmesi amacıyla hayata geçirilmektedir. Türkiye'nin uyum konusundaki başarısı bu raporlar doğrultusunda değerlendirilmektedir.

Birlik, değişik yıllarda kaleme alınan raporlar ile değişik alanlarda düzenlemeye gidilmesini isteyebilmektedir. Örneğin; 2001 yılı ilerleme raporunda dolaylı vergiler alanındaki değişiklikler daha çok motor yakıtları ve bunların vergilendirilmesiyle ilgili iken(Hamzaçebi, 2002:21), 2004 yılındaki dolaylı vergilerle ilgili düzenlemeler ise ağırlıklı olarak içki ve sigara gibi tekel ürünlerini kapsamaktaydı(DPT, 2004: 91). Böylece değişik dönemlerde, değişik eksikliklerin giderilmesi için farklı tavsiyeler gündeme gelmektedir.

Ulusal Program, Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde taahhütlerini tanımlayan önemli bir belgedir. Bu belge ile Türkiye'nin kamu maliyesindeki kısa ve orta vaat edeli taahhütleri

aşağıda yer alan Tablo 3.13'de gösterilmektedir.

Tablo 3.13: Ulusal Program ve Türkiye'nin Kamu Maliyesi Alanındaki Taahhütleri

Konu Başlığı	**Kısa Vade**	**Orta Vade**
Vergilendirme		i-Ana ilkeleri itibari ile AB mevzuatına uyum uygun olan Türk Dolaylı Vergi mevzuatının -KDV ve ÖTV- AB mevzuatına tam uyum tarihi, müzakere tarihi süreci içinde belirlenecektir. ii-AB mevzuatına büyük ölçüde uyumlu olan doğrudan vergiler mevzuatının -Kurumlar Vergisi- AB mevzuatına tam uyum tarihi, müzakere tarihi süreci içinde belirlenecektir.
Mali Kontrol	i-AB uygulamaları ve uluslararası standartlara uyumlu bir kamu iç kontrol sisteminin oluşturulması amacıyla bir kanun çıkarılacaktır. ii-Sayıştay dış denetim mevzuatının AB ve mevzuatı ve INTOSAI normlarına uygun şekilde değiştirilmesi için Sayıştay Kanununda değişiklik yapılacaktır.	i-Sayıştay dış denetim kapasitesi güçlendirilecektir.
Mali ve Bütçesel Hükümler	i-Katılım öncesi topluluk yardımlarına ilişkin merkezi olmayan bir yapılanma kurulması süreci tamamlanacak ve yapı işlemeye başlayacaktır. ii-Analitik bütçe uygulaması, genel ve katma bütçeli kuruluşların tamamında uygulanmaya başlanacaktır. Ayrıca bu kuruluşların dışında kalan kuruluşlardaki pilot uygulamalar genişletilecektir.	i-Analitik bütçe sınıflandırması, genel idare tanımına giren bütün kamu idarelerinde uygulanmaya başlanacaktır. ii-Öz kaynaklar sistemlerine ilişkin yönetsel hazırlıklardan sorumlu bir koordinasyon birimi oluşturulacaktır.

Kaynak: ABGS, 12.05.2006'dan Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Tablo 3.13'te görüldüğü gibi AB'ye üyelik süreci içinde, AB mevzuatına uyum sağlanabilmesi için birçok reform taahhüdü uygulamaya konmuştur. Türk Kamu Maliyesinin,

AB mevzuatına ilişkin olarak birtakım uygulamaların yürürlüğe konması söz konusu olmuştur. Bunlar ana hatlarıyla şöyle sıralanabilir(Öztek, 2002: 250-254) ;

- Kamu Harcama Reformu bünyesinde; bütçe reformu, muhasebe reformu ve personel reformunun hayata geçirilmesi,
- Personel Reformu kapsamında; devletin görev ve fonksiyonlarının açık olarak belirlenmesi, iş analizleri yapılması, performansa dayalı ücret ve verimlilik için eğitim uygulamaları,
- Kamu Mali Yönetimi ve Mali Kontrol Kanunu kapsamında; kamu ihale kanunu, personel kanunu, borç yönetim kanunu, Sayıştay kanunu ve mahalli idareler kanununun hayata geçirilmesi,
- Yine Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu kapsamında; bütçe kapsamının genişletilmesi, bütçe dışında gelir elde edilmesi ve harcama yapılmasının önlenmesi ve mali saydamlığın –şeffaflığın- sağlanması,
- Bütçe uygulamaları sırasında; parlamento denetiminin daha kapsamlı ve etkin olması, harcamacı birimlerin bütçe hazırlama ve uygulamalarındaki inisiyatiflerinin arttırılması ve bütçelerin stratejik planlara dayandırılması,
- Bilişim teknolojileri ve e-devlet uygulamalarıyla paralel olarak "say 2000i" kapsamında; Web tabanlı otomasyon projesinin yaygınlaştırılması, kamuoyuna doğru ve hızlı bilgi verilmesi ve devlet hesaplarının günlük izlenebilmesi.

Böylece Türkiye'nin küresel sisteme eklemlenme çabalarının önemli bir boyutunu oluşturan AB'ye üyelik süreci, Türk Kamu Maliyesinde son derece geniş kapsamlı değişimlere yol açmıştır. Küreselleşme ile birlikte öne çıkan devlet yönetiminde etkinlik ve verimlilik esaslı yaklaşımlar birliğe üyelik sürecinde belirleyici olmuştur.

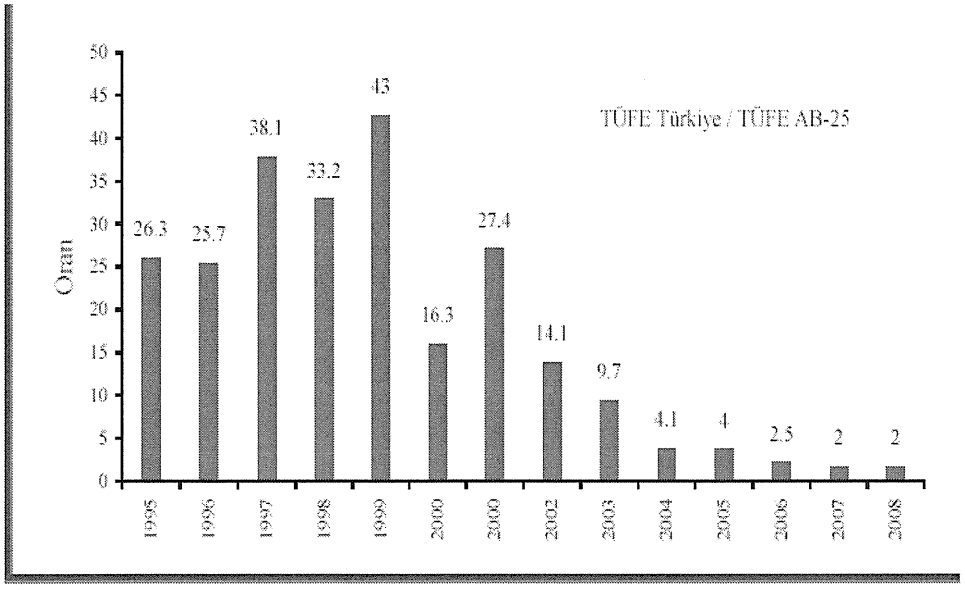
3.7.2 Avrupa Birliğine Üyelik Sürecinde Ekonomik ve Mali Performans

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde yasal mevzuat kadar ekonomik performans da önem taşımaktadır. Birliğin belirlediği Maastricht Kriterleri bu konudaki referans değerleri teşkil etmektedir. Türk ekonomisi ve kamu maliyesinde üyelik süreci ile birlikte bu kriterlerin yakalanmasına yönelik çabalar söz konusudur.

Bu kriterler bağlamında ilk olarak "enflasyon" verileri ele alındığında, Türkiye'nin Maastricht Kriterlerine enflasyon rakamları bağlamındaki uyumu aşağıda yeralan Şekil 3.21

aracılığıyla görülebilir.

Şekil 3.21: Türkiye'de TÜFE Rakamlarının AB-25 TÜFE Rakamlarına Oranı

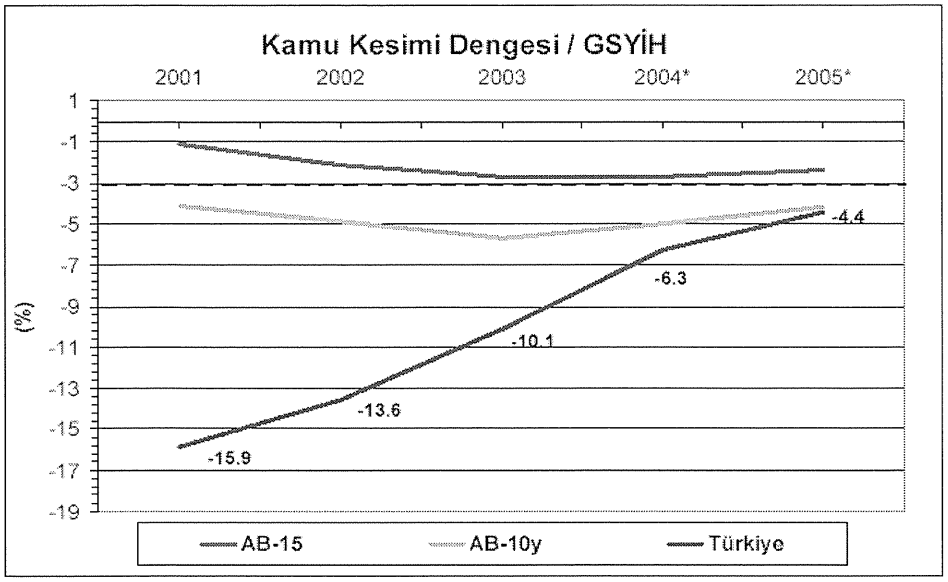

Kaynak: YPK, 14.04.2006

Şekil 3.21'de de görüldüğü gibi Türkiye'de enflasyon rakamları uzun süre Maastricht Kriterlerine ulaşabilme iddiasından uzak kalmıştır. AB'ye üye olan 25 ülkenin TÜFE ortalamasından kat be kat yükse olan Türkiye TÜFE rakamları 2002 yılından itibaren gözle görülür bir iyileşme sağlamıştır. Böylelikle bugünün koşullarıyla Türkiye'de enflasyon rakamlarının Maastricht Kriterlerini yakalaması zor görünmekle birlikte, yaşanan iyileşme trendi gelecek adına olumlu bir durumu ifade etmektedir.

İkinci olarak "kamu kesimi dengesi" Maastricht Kriterleri içinde önemli bir belirleyici durumundadır. Bu alandaki gelişme ise aşağıda yeralan Şekil 3.22'de yer almaktadır.

Şekil 3.22: Türkiye'nin Kamu Kesimi Dengesi ve Maastricht Kriteri

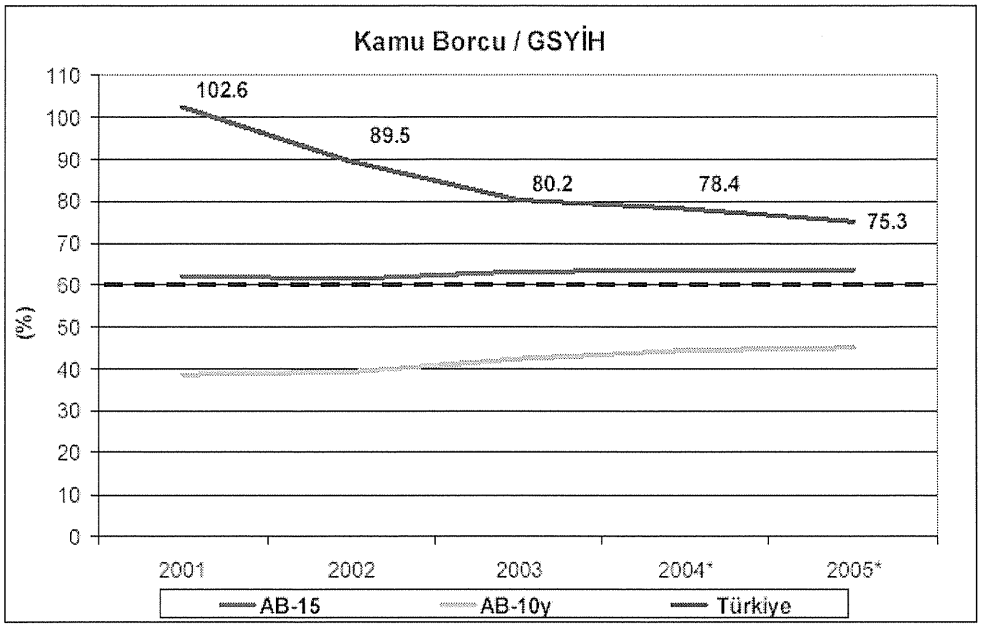
Kaynak: TCMB, 09.05.2006

Şekil 3.22'de görüldüğü gibi Türkiye'de bütçe açıkları uzun süre Maastiricht kriterlerini yakalamaktan uzak bir görüntü sergilemiş, 2001 krizinde ise Maastiricht Kriterleri ile olan makas zirveye ulaşmıştır. Ancak 2001 yılında hayata geçirilen GEGP ile birlikte, bütçe açığı rakamlarında önemli düzelmeler sağlanmış ve 2005[25] yılı rakamları itibariyle %3'lük Maastricht Referansına yaklaşıldığı gözlemlenmiştir. 2005 yılı rakamları ile 10 aday ülke(AB-10y) ile olan fark da hemen hemen sıfıra inmiştir. Böylesi bir gelişmenin, bütçe disiplini adına olumlu bir durum olduğu söylenebilir.

Maastirch Kriterleri'nin Türk Kamu Maliyesi açısından değerlendirilmesini "kamu borç yükü" rakamları kıstası çerçevesinde yapmak mümkündür. Bu durumu gösteren Şekil 3.23 aşağıda yer almaktadır.

[25] 2004 ve 2005 rakamları tahminidir.

Şekil 3.23: Masstricht Kriterleri Bağlamında Türkiye'nin Kamu Borç Yükü

Kaynak: TCMB, 09.05.2006

Şekil 3.23'de de görüldüğü gibi, kamu borçlarında son dönemde yaşanan gelişmeler Maastricht Kriterleri'nin yakalanabilmesi adına olumludur. 2002 yılından itibaren hızla azalmaya başlayan Kamu Borcu / GSYİH oranı %75 seviyesine ulaşarak %60'lık referans değerine yaklaşma trendine girmiştir.

Yukarıda yeralan her üç şekilde de görüldüğü gibi; Türkiye, Maastricht Kriterlerini yakalama adına son dönemlerde önemli başarılar sağlamıştır. Gerek enflasyon, gerekse kamu dengesi ve(ya) kamu borçlanması açısından olsun sağlanan olumlu gelişmeler bütçe disiplininin ve mali disiplinin sağlanabilmesi açısından da faydalı olacaktır. Bu yönde atılacak bir adım "kamu tercihi" bağlamında düşünüldüğünde yönetenlerin keyfi harcamalarının önlenmesi bakımından da faydalı olacaktır.

3.8 Türk Kamu Maliyesinde Yeniden Yapılanma Faaliyetleri

İçinde bulunulan küresel değişim süreci ve değişim sürecine eklenme çabaları Türk Ekonomisi ve Türk Kamu maliyesinde yeniden yapılanma çabalarını gündeme getirmiştir. Hızla değişen koşullara uyum sağlayabilme ve çağdaş dünya normlarını yakalayabilme amacıyla uygulamaya konulan bu faaliyetler; e-devlet uygulamaları ve ekonomik

performansın iyileştirilmesi yolundaki uygulamalar ana başlıkları altında toplanabilir.

3.8.1 E-Devlet Uygulamaları ve Türk Kamu Maliyesine Katkısı

E-Devlet uygulamaları, devlette etkinliğin sağlanması ve hizmetlerin daha akıcı bir şekilde hayata geçirilmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda birçok alanda –milli eğitim, sağlık, emniyet, sosyal güvenlik v.b- hayata geçirilen "e-devlet uygulamaları", kamu maliyesi alanında da geniş bir uygulama alanı bulmaktadır.

Maliye teşkilatının otomasyona geçirilmesi; kamu maliyesinde etkinliğin sağlanabilmesi ve kamu gelir ve giderlerinin daha kolay takip edilebilmesi adına büyük bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda maliye teşkilatı birçok alt modül aracılığıyla bilişim teknolojilerini kullanmaya başlamıştır.

Yapılan bu bilişim reformları içinde en fazla öne çıkan uygulama "say2000i" projesidir. Bu proje ile 1457'si saymanlık olmak üzere 1536 birim birbirine bağlanarak kamu gelir ve giderlerinin günlük takibi sağlanmıştır. Say2000i kapsamında yeralan; personel ve maaş modülü, sağlık harcamaları modülü, muhasebe modülü gibi modüller ile devletin gelir ve giderlerinde etkinliğin yakalanmasına yönelik katkı sağlanmıştır(DPT, 2005a: 81-83).

Benzer şekilde devlete ait taşınmazların envanterinin tutulması amacıyla hayata geçirilen "MEOP" –Milli Emlak Otomasyon Projesi" ile de hazine bünyesindeki arsaların ve her türlü devlet taşınmazının etkin şekilde kontrolü ve denetimi ile taşınmazlara ait bir veri bankasının oluşturulması amaçlanmaktadır(DPT, 2005a: 84).

Aynı şekilde Türk Vergi Politikaları ile ilgili olarak da, küreselleşme ve bunun getirdiği bilişim devrimiyle birlikte bir otomasyona geçiş çabası gözlenmektedir. Bu durum Türkiye'de daha etkin bir vergi politikası güdülmesi ve vergi tahsilatında daha yüksek vergi oranına ulaşılması bakımından önemlidir. Bu bağlamda hayata geçirilen "VEDOP" –Vergi Dairesi Tam Otomasyon Projesi- ile(Maliye Bakanlığı, 05.08.2006) otomasyona geçişte olumlu bir adım atılmıştır. Böylesi bir adımın tam anlamıyla yerleşik bir hale getirilebilmesi, kamu gelirlerindeki sızıntının ve kayıt dışılığın önlenebilmesi adına oldukça yararlı olacaktır.

Ana hatlarıyla yukarıdaki uygulamalar ile ele alınabilecek kamu maliyesinde otomasyon devrimi ve e-devlet uygulamalarının hayata geçirilmesi; küresel değişimin getirdiği keskin rekabet koşullarına uyum sağlanabilmesi ve devlette etkinliğin ve mali saydamlığın hayata geçirilebilmesi ile israfın ve usulsüzlüklerin önlenebilmesi adına son derece önemli bir adım niteliği taşımaktadır.

3.8.2 Ekonomik Performansın Arttırılmasına Yönelik Faaliyetler

Türkiye'de sık sık yaşanan istikrarsızlıklar ve krizler, ekonomik stabilizasyonun sağlanması ve sürdürülebilir bir kalkınma trendinin yakalanabilmesi için çeşitli uygulamaların hayata geçirilmesini gündeme getirmiştir.

Ekonomik performansın arttırılmasına yönelik olarak hayata geçirilen en temel uygulamalardan biri; "5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu" dur. Bu kanun ile devlet yönetiminde etkinlik ve verimlilik sözcükleri ile performansa dayalı mali yönetim kavramları öne çıkmaktadır. Böylece bu kanun metni ile sosyal ve üretici devletten, düzenleyici devlete geçilmesi ve mali şeffaflığın arttırılması amaçlanmıştır. Söz konusu kanunla birlikte harcama birimlerine daha fazla yetki verilmesi söz konusu olmuştur. Ancak burada teftiş kurullarının fonksiyonlarının azalması, denetim adına problem yaratma riski taşımaktadır Getirilen bu kanunla devletteki köklü teftiş ve denetim kurumlarının tasfiye edilmesi sakınca teşkil etmektedir(Öz ve Kaplan, 12.05.2006).

5018 Sayılı Kanunuyla; kamu mali yönetiminde disiplinin sağlanması, ekonomi ve mali politikalarla bütçe arasındaki ilginin kurulması, kamu kaynaklarının etkin ve verimli bir şekilde kullanılması, mali saydamlık ilkesi bağlamında kamuoyunun bilgilendirilmesi ve uluslararası standartlara uygun bir şekilde iç ve dış denetim mekanizmaları getirilerek Sayıştay'ın yetkilerinin arttırılması, kanunun olumlu yönlerini oluşturmaktadır. Ancak kanunda sadece idari sorumluluğun tanımlanması ve mali sorumluluğun göz ardı edilmesi, Sayıştay ve Maliye Bakanlığı'nın harcama öncesi vize ve tescil işlevlerinin kaldırılarak mali kontrol yetkilisine gereğinden fazla yetki verilmesi gibi durumlar, kanunun olumsuz yönlerini oluşturmaktadır(Arslan, 2004b: 189-191).

Ekonomik performansın arttırılması ve istikrarın tesisinin sağlanabilmesi adına hayata geçirilen diğer bir adım da "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" –GEGP- uygulamasıdır. 1980 sonrasında ortaya çıkan ve 1990'lardan sonra da daha da ağırlaşana ekonomik ve mali koşulların iyileştirilmesi amacıyla hayata geçirilen GEGP; küreselleşme süreci ile onun siyasal ve ekonomik söylemi olan Neo-Liberalizmle paralel olarak piyasa odaklı ve özel sektörü öne çıkaran bir uygulama özelliği taşımıştır. Program ile Türk ekonomisinde geleceğe yönelik olumlu gelişmelerin sağlanabilmesi amacıyla tedbirler alınması amaçlanmıştır.

Güçlü ekonomiye geçiş programında; 1990'ların sürdürülemez borç dinamiği ve bankacılık sektörünün yeniden düzenlenmesi belirleyici olmuştur(Can, 2005: 76). 1990'lı

yıllar boyunca getirilen istikrar tedbirleri; kamu açıklarını kapatamamış ve ekonomi üretkenlik ve verimlilikten uzaklaşmıştır(Ortaç, 2001:832-833). Bu durum Türkiye'yi 2001 krizine ve sonrasında da GEGP uygulamasına yöneltmiştir.

Hayata geçirilen GEGP'nin temel hedefi(Aydoğan, 2004: 103); " sabit döviz kuru sisteminin terk edilmesi nedeniyle ortaya çıkan güven bunalımı ve istikrarsızlığı süratle ortadan kaldırarak, kamu yönetiminin yeniden yapılanmasına yönelik altyapının oluşturulması çerçevesinde, kamu borçlanmasının sürdürülemez bir noktaya gelmesine neden olan borç dinamiğini kırmak" şeklinde ifade edilmiştir.

Faiz dışı fazla hedefi olan %6,5'in tutturulabilmesi programın temel dayanaklarından birini oluşturmuştur. GEGP kapsamında hayata geçirilen kamu maliyesi uygulamaları şu şekilde sıralanabilir(TCMB, 11.05.2006) ;

- Kamu harcamalarının disiplin altına alınarak azami tasarruf sağlanması
- Sağlık, eğitim ve güvenlik hizmetleri hariç kamuda personel alımı ancak olağanüstü koşullarda söz konusu olması,
- Tüm kesimleri ilgilendirmeyen ve adaleti tesis etmeye yönelik olmayan maaş zammı önerilerinin reddedilmesi,
- Çok zorunlu haller dışında yeni yatırım projelerinin yatırım programına alınmaması,
- Kaynağı olmayan hiçbir harcama artışının gündeme getirilmemesi,
- KİT'lerde personel sayısının arttırılmaması, fazla mesai, ikramiye ve prim ödemelerinde kısıntıya gidilmesi,
- Tarım destekleme fiyatlarının enflasyonu aşmayacak şekilde arttırılması,
- Sosyal güvenlik kuruluşlarının sağlık harcamalarının disiplin altına alınması,
- Kamuda taşıt alımlarının sınırlandırılması,
- Akaryakıtta otomatik fiyatlandırma mekanizmasına devam edilmesi, ATV -Akaryakıt Tüketim Vergisi- en az enflasyon oranında ayarlanması,
- Enerji ve petrol gibi ithale dayanan ürünlerin fiyat artışlarının kurdaki gecikmelere yer verilmeksizin düzenlenmesi,
- Vergi kimlik numaraları uygulamalarının genişletilmesi,
- Vergi denetimlerinin arttırılması,
- Vergi faiz ve cezalarının enflasyonla uyumlu bir şekilde arttırılması,
- Bireysel yatırımcıların kamu kağıtlarından sağladıkları kazançları beyanname dışı tutulmak suretiyle, kamu kağıtlarına olan bireysel talebin arttırılması.

Maddelerden de anlaşılacağı gibi faiz dışı fazlanın tutturulabilmesi için harcama kalemlerinde kısıntı yapılması, buna karşın gelir kalemlerinin arttırılması amaçlanmaktadır. Böylesi bir yaklaşım krizin aşılması ve gerekli tedbirlerin alınması adına elbette önemlidir, ancak yatırım harcamaları ve transfer harcamalarındaki kısıntı durgunluğu büsbütün arttıracağından ve sosyal harcamaların kısılması da krizin yıkıcı etkisini ağırlıklı olarak dar gelirlilere ödeteceğinden, olumsuz sonuçlar doğurabilecek bir niteliği taşıması olasıdır. Böylece bu tür kriz aşma politikalarında, programların sosyal adalet ve üretim boyutunun ihmal edilmemesi orta ve uzun vadeli bakış açıları akımından olumlu sonuçlar yaratabilecektir.

Ekonomik performansın arttırılmasına yönelik olarak hayata geçirilen bir uygulamada 2003 yılında hayata geçirilen AEP -Acil Eylem Planıdır-. 2002 Kasımında yapılan seçimler soncunda tek parti hükümetinin kurulmasıyla birlikte, AKP tarafından yayınlanan bu planla maliye politikalarında bir takım düzenlemelere gidilmiştir. AEP kapsamında alınan kamu maliyesi politika kararları şöyle sıralanabilir(Başbakanlık, 08.06.2006) ;

- 22 ilde devam etmekte olan teşvik uygulamaları yeni işletmeler açısından sona erdirilecektir,
- Özel iletişim vergisinin uygulama süresi uzatılacaktır,
- Özel işlem vergisinin uygulama süresi uzatılacaktır,
- Vergi denetimleri etkinleştirilecektir,
- Gelir idaresi yeniden yapılandırılacaktır,
- Vergi mevzuatı basitleştirilecektir,
- Vergi oranları düşürülecektir,
- Kamu yatırımlarının etkinleştirilmesi sağlanacaktır,
- Mali disiplin sağlanacaktır,
- Sayıştay güçlendirilerek denetim alanı genişletilecektir,
- Kamu kuruluşlarında ihtiyaç fazlası olan demirbaşlar bir havuzda toplanarak, ihtiyacı olan kuruluşlara dağıtılacaktır.

Görüldüğü üzere ekonomik performansın arttırılmasına yönelik olarak hayata geçirilen AEP de, GEGP'in devamı niteliğinde olup, ağırlıklı olarak kamu harcamalarının kısılması ve kamu gelirlerinin arttırılması yolundaki yaklaşımların sürdürüldüğü gözlenmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Küresel mali olayların Türk Kamu Maliyesine etkisinin ele alındığı bu çalışma ile küreselleşme sürecinin getirdiği değişim sürecinin Türk Ekonomisi ve Türk kamu Maliyesi üzerinde oluşturduğu etkiler incelenmiştir.

Çalışmada ele alınan bulgular incelendiğinde; içinde bulunulan ve günümüzde de devam etmekte olan küreselleşme ile birlikte, gerek ulusal gerekse uluslararası boyutlarda önemli değişimlerin yaşandığı gözlenmiştir. Ekolojik değişimlerden, kültürel etkileşimlere, sivil toplum kuruluşları ve demokrasi anlayışından, bilgi iletişim sistemlerine kadar birçok alanda yaşanılan bu değişimin doğal sonucu olarak ekonomik ve mali yaşam da değişime uğramaktadır.

Söz konusu bu değişimin ekonomik ve mali alanda getirdiği en önemli açılım, ekonomik ve mali uygulamaların piyasa odaklı olmaya başlaması ve devlette etkinlik söylemleri çerçevesinde devletin ekonomik ve mali alandan çekilmesi şeklinde olmuştur. Bu piyasa odaklı politikalar ve devletin ekonomik ve mali alandan çekilmesi ise soğuk savaş sonrasında hız kazanmıştır. Böylelikle geri çekiliş ile birlikte kamu maliyesi alanında da yeniden yapılanma ve küçülme söylemleri öne çıkmaya başlamıştır.

Ekonomik ve mali değişim çok farklı ve alanlarda yaşanmaktadır. Bunlardan ilki olan uluslararası ticarette serbestleşme iddiaları, çok eskilere dayanarak XVII. yüzyıldan beri dile getirilir olmuş, uygulamada ise II. Dünya Savaşı sonrasında uygulamaya konan GATT ve 1990'larda hayata geçirilen WTO ile mümkün olabilmiştir. Aslında serbest ticaretin nasıl algılandığı gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler bakımından önem taşımaktadır. Zira gelişmekte olan ülkeler kendilerine yönelik öneriler ve zaman zaman da zorlamalar sonucunda iktisadi ve mali yapılarını uluslararası ticaret sistemine açarlarken, gelişmiş ülkelerin ise serbest ticareti sadece çıkarlarıyla örtüşmesi halinde savundukları gözlenmiştir.

Uluslararası ticaret verileri incelendiğinde görülen bir gerçeklik; dünyanın sadece belirli bir kesiminin küresel pazar yarışının içinde yer alabildiği, bunların da başlıca üç ekonomik blok –AB, APEC ve NAFTA- ülkeleri oldukları yönündedir. Böylece küreselleşme sadece belli ülkeleri serbest ticaret ve rekabetin bir parçası haline getirirken birçok ülke bu yarışın dışında kalmıştır.

Sermaye akımlarında da benzer bir durum kendini ağırlıklı olarak hissettirmektedir.

Uluslararası sermaye akımları incelendiğinde, belli başlı gelişmiş ekonomilerin büyük miktarlarda sermaye çekmeyi başardığı, birçok ülkenin ise bu akımlardan faydalanamadığı anlaşılmaktadır.

Aynı şekilde sermaye hareketleri içerisinde önemli bir paya sahip olan sıcak para akımlarının ise çoğu zaman başıboş bir görüntü sergilediği ve uğradıkları ülkelerde derin bir mali piyasa ve etkin bir kontrol mekanizması yoksa büyük krizlere yol açtıkları görülmüştür. Böylece aralarında Türkiye'nin de bulunduğu gelişmekte olan ülkeler hazırlıksız ve altyapısız olarak dahil olunmaya çalışılan küresel eklemlenme süreci içerisinde büyük krizler yaşamak zorunda kalmışlardır.

Küreselleşme ile birlikte ekonomik ve mali alanda yaşanan önemli bir değişim de çokuluslu şirketlerin önemli birer karar birimi haline gelmesiyle ilgilidir. Günümüzde dünyanın büyük şirketleri, ulusal ekonomileri ve ulus devletleri aşar bir yapıya bürünmüştür. Böylece birçok uluslarüstü şirketin ülke ekonomilerinden bile büyük hale gelmesi, bu şirketlerin küresel ekonomik sistem içindeki güçlerini de arttırmıştır. Büyüyen bu şirketler, küreselleşme süreci içinde ulus devletin ve devletin mali ve iktisadi politikalarının da tartışılması zeminini yaratmaya çalışmışlardır.

Özelleştirme ve liberalizasyon uygulamaları yine küresel değişim sürecinin getirdiği önemli gelişmelerdir. 1970'lerde İngiltere ve Şili'de başlayan bu uygulamalar, hızla yerküreye yayılmış ve Varşova Bloğunun çöküşünün ardından Orta ve Doğu Avrupa'yı da içine alarak tüm yer kürede geçerlilik kazanmıştır. Türk ekonomisi de bu küresel değişim süreci doğrultusunda 1980 sonrasında özelleştirme ve liberalizasyon faaliyetlerine geniş ölçüde yer vermiştir.

Yaşanan bu hızlı değişimin yarattığı bir etki de kamu malı kavramında olmuştur. Kamu mal ve hizmetleri küreselleşme öncesinde sadece milli boyutlarıyla ele alınırken, küreselleşme sonrasında tüm yerküre için önem taşıyan küresel kamusal mal ve hizmetler gündeme gelmiştir. Böylelikle; tüm insanlığın geleceğini etkileyen çevre problemleri, salgın hastalıklar, evrensel barış ve ekonomik krizler gibi alanlarda devletler üstü organizasyonlar düzenleyici faaliyetlerde bulunmaktadırlar.

Tüm bu yaşanan değişim ve etkileşimler Türk ekonomisinde de kendini hissettirmiş ve ekonomik ve mali yapı bundan etkilenmiştir. Bu değişim ile birlikte piyasa odaklı politikalar ve dışa dönük büyüme modelleri Türk ekonomisi ve kamu maliyesi için geçerlilik kazanan uygulamalar haline gelmiştir.

Türkiye'de yaşanan küresel sürece eklemlenme süreci ile birlikte dile getirilen etkin

devlet ve kamu kesiminin küçülmesi söylemlerinin ise uygulamada gerçekleşmediği gözlenmektedir. Böylece 1980 sonrası politikalarda söylem ile uygulamalar arasında çelişkiler yaşanmıştır.

İlk olarak mali disiplinin ve bütçe denkliğinin sağlanması yolundaki politikaların çelişkili bir şekilde tamamen ters istikamette sonuçlar yarattığı ve 1980 sonrasında yaşanan popülist uygulamaların etkisiyle de bütçe disiplininin iyice bozulduğu gözlenmiştir.

1950'li yıllarda liberalleşme iddiasıyla hayata geçirilen politikalarda yaşanan çelişkiye benzer bir şekilde, kamu maliyesi uygulamalarının etkinlik yerine, devlet eliyle sermaye birikimine katkı sağlama amacıyla kullanılması bütçe denkliğine ve mali disipline zarar vermiş buna bir de Türkiye'de sık sık yaşanan seçimlerin getirdiği popülist politikalar eklenince denge iyiden iyiye bozulmuştur.

KİT'lerin rehabilitasyonunun gerçekleştirilememesi, bu kuruşların ekonomik sistem için yük olmaya devam etmesine yol açmış ve bu işletmelerin zararlarının kapatılmaya çalışılması bütçe için büyük yükler yaratmıştır. Teknolojiyi yakalayamama, popülist seçim politikalarından kaynaklanan yüksek ücret politikası, verimsizlik ve rekabet etme gücünün olmayışı bu kuruluşların ekonomik ve sosyal dengeler için son derece önemli olan işlevlerini yerine getirmesine engel olmaktadır.

Aynı şekilde Sosyal Güvenlik Kuruluşlarının zararları ve açıkları özellikle 1990'lardan sonra belirgin bir hal almış bu da bütçe açısından önemli bir sorun oluşturmuştur. Bu kuruluşların rehabilitasyonu ve yeniden yapılandırılmasına yönelik çalışmalar ise son dönemde yoğunlaşarak bütçe disiplininin yeniden sağlanması amaçlanmıştır.

1980'lerden itibaren yoğunlaşmaya başlayan seçimler doğrultusunda, oy yarışı çerçevesinde kamu çalışanlarına yapılan aşırı zamlar, 24 Ocak Kararları sonrasında bastırılan ücretlerin arttırılması yönündeki baskılar ve popülist yaklaşımlar ile seçimlerden dolayı bol bol dağıtılan kamu kaynakları; söylemle uygulama arasındaki diğer bir önemli çelişki olmuş ve böylelikle de mali disiplin bu gelişmelerden zarar görmüştür.

Dünyadaki liberal ve(ya) muhafazakar –yeni sağ- uygulamaların aksine, Türkiye'de bütçe dışı fonların büyümesi ve önemli boyutlara ulaşması bütçe disiplinine yönelik en büyük zararlardan birini yaratmış ve bu fonların uygulanması sonucu ortaya çıkan faaliyetlerin denetimindeki güçlükler, mali açıkların artmasına neden olmuştur.

Bütçe ve mali disiplin açısından önemli bir tehditte faiz harcamalarında yaşanmış, 1980 sonrasında borçlanma politikalarında yitirilen disiplin ve ortaya çıkan eşgüdüm sorunları ile kamu finansmanında vergiler yerine borçlanmanın tercih edilmesi faiz harcamalarını

arttırmış bu durum da yatırıma ve sosyal harcamalara gitmesi gereken kamu kaynaklarının faiz ödemelerine aktarılmasına yol açmıştır.

Tüm bu gelişmelerden hareketle; Türkiye'nin 1980 sonrasında uygulamaya koyduğu küresel sisteme eklemlenme ve devlette etkinlik sağlama iddialarının uygulamada amacına ulaşmadığı ve yanlış politikalar sonucunda mali dengelerin ve bütçe disiplinin daha da bozulduğu gözlemlenmiştir.

Bu olumsuz gelişmelerin önlenmesi ve ekonomik istikrarın sürekliliği için şu önerilerde bulunulabilinir.

- Kamu ekonomisi uygulayıcıları, popülist politikalardan vazgeçmeli ve izlenen politikalarda daha rasyonel davranılmalıdır
- KİT'lerde yeniden yapılanma politikaları daha etkin bir şekilde yürütülmeli, KİT politikalarında karlılık kadar sosyal dengeler, ulusal çıkarlar ve kamu yararı da korunmalıdır.
- Ekonomi hızla borç-faiz kısır döngüsünden kurtarılmalı ve sürdürülebilir bir borçlanma politikası yürütülmelidir.
- Sosyal güvenlik sisteminin daha etkin bir şekilde çalıştırılması sağlanmalıdır.
- Vergi politikalarında etkinlik sağlanmalı ve vergiler tabana yayılarak kayıt dışılık önlenmelidir.
- Kamu harcamaları lüks ve gereksiz yatırımlardan, üretime ve sosyal alanlara doğru kaydırılmalıdır.
- Devlet, hantal ve bürokratik yapıdan kurtarılmalı üretici, yatırımcı ve sosyal devlet tüm kurum ve kuruluşlarıyla daha etkin bir şekilde yaşatılmalıdır.
- Bütçe disiplinine zarar verecek her türlü bütçe dışı uygulama bertaraf edilmelidir.
- Devlet eliyle sermaye birikimine son verilmelidir. Devletin asli görevi; kamu kaynaklarıyla zengin bireyler yaratmak değil, tüm toplumun çıkarlarını korumaktır.
- Küreselleşmeye dahil olma süreci eklemlenme olarak değil, dönüşüm olarak algılanmalıdır. Böylesi bir mantalite ancak küreselleşmenin olumlu yönlerinin algılanabilmesini, sistemin ve toplumun tüm varlığıyla olumlu yönde değişimini sağlayabilecektir.
- Küresel rekabete dahil olunurken hazırlıksız olunan alanlarda aceleci davranılmamalı ve altyapısız bir faaliyette bulunulmamalıdır.
- İçinde bulunulan küresel rekabet koşullarına uyum sağlanabilmesi için; işleyen bir piyasa ekonomisi ve sosyal dengeleri gözeten bir devlet politikası bir arada yürütülmelidir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AÇA M. ve DURGUT H., **Küreselleşen Dünya ve Türk Kimliği**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 2004

ADDA J., **Ekonominin Küreselleşmesi**, Çev: S.İNCİ, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2003

AFŞAR M., **Finansal Küreselleşme ve Türk Bankacılık Krizleri Üzerine Etkisi**, Anadolu Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Merkezi, Eskişehir, 2004

AHMAD F., **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Analiz Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1999

AKALIN G., **Kamu Ekonomisi**,Akçağ Basım Yayım Pazarlama, Ankara, b.t.y

AKALIN G., **KİT'ler ve Özelleştirme**, Akçağ Basım Yayın Pazarlama, 1. Baskı, Ankara, 1998

AKALIN G., **Türkiye'de Ekonomi Politik Kriz ve Piyasa Ekonomisine Geçiş**, Akçağ Basım Yayın Pazarlama, 1. Baskı, Ankara, 2002

AKÇAY M.A, **Para Politikası Araçları: Türkiye ve Çeşitli Ülkelerdeki Uygulamalar**, DPT Uzmanlık tezi, Ankara, 1997

AKDOĞAN A., **Kamu Maliyesi**, Gazi Büro Kitabevi, 4.Baskı, Ankara, 1993

AKKAYA R., **Küreselleşme Olgusu Karşısında Ulus Sorunu**, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2004

AKSOY Ş., **Kamu Bütçesi**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1993

AKTAN C.C, **Anayasal İktisat**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2002

AKTAN C.C, **Anayasal İktisat ve Ekonomik Anayasa**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1997

AKTEL M., **Küreselleşme ve Türk Kamu Yönetimi**, Asil Yayın Dağıtım, 1. Baskı, Ankara, 2003

AMIN S., **Küreselleşme Çağında Kapitalizm**, Çev: V.ERENUS, Sarmal Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2003

ANADOL C. v.d, **Türk Kültür ve Medeniyeti**, b.y, İstanbul, 2002

APATHY E. v.d, **Doğu Avrupa'da Özelleştirme: Alternatifler- Yasalar ve Çıkarlar**, Çev: T.DEMİRCAN, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1995

ARMAĞAN M., **Küresel Kuşatma Karşısında İnsan**, Ufuk Kitapları, 1. Baskı, İstanbul, 2004

ARMAOĞLU F., **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1980-1990)**, 2. Cilt, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 1991

ARTUN E., "Küreselleşme ve Geleneksel Kültür Bildirileri VI. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Kitabı" içinde **Küreselleşmenin Geleneksel Türk Halk Kültürüne**

Etkisi, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002

ATAÇ B., **Maliye Politikası**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1993

ATEŞ T., **Siyasal Tarih**, Der Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 1997

AYBARS E., **Atatürkçülük ve Modernleşme**, Ercan Kitabevi, İzmir, 2000

AYDIN M.K, **Sermayenin Küreselleşmesi: Kapitalizmin Altın Çağından Neo-Liberal Dalgaya Uzanan Süreç**, Değişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2003

AYDIN N., **Uluslararası Doğrudan Yatırımlar ve Ortak Girişimler(Joint Ventures)**, Anadolu Üniversitesi Dokümantasyon ve Kütüphane Merkezi Yayınları, Eskişehir, 1997

AYDINLI H.İ, "1980 Sonrası Türk Belediye Sisteminde Yeni Liberal Desentralist Eğilimler", **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, Kocaeli, 2003

AYMAN GÜLER B., **Yeni Sağ ve Devletin Dönüşümü**, TODAİE Yayını, Ankara, 1996

AYMAN GÜLER B., **Yerel Yönetimler,: Liberal Açıklamalara Eleştirel Yaklaşım**, TODAİE Yayını, 2. Baskı, Ankara, 1998

BAL H., **Uluslararası Finansman Dış Borç Yönetimi ve Türkiye**, TBB Yayınları, İstanbul, 2001

BARBER W.J, **İktisadi Düşünce Tarihi**, Çev: İ.DURDU, Şule Yayınları, İstanbul,1995

BARTLETT B., **Reaganomics: Supply Side Economics in Action**, Arlington House Pub., Connecticut, 1981'den aktaran C.C AKTAN, **Çağdaş Liberal Düşüncede Politik İktisat,** Takav Matbaası, Ankara, 1994

BAŞKAYA F., **Azgelişmişliğin Sürekliliği**, Maki Basın Yayın, Ankara, 2004b

BAŞKAYA F., **Yenilgi Tuzağı**, Maki Basın Yayın, 2. Baskı, Ankara, 2004a

BAŞKAYA F., **Borç Krizi Üzerine Bir Deneme**, Maki Basın Yayın, 2. Baskı, Ankara, 2004c

BAUMAN Z., **Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları**, Çev: A.YILMAZ, Ayrıntı Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1999

BENGSHEIR KAYA T., **Bilgi Teknolojileri ve Örgütsel Değişim**, TODAİE Yayınları, Ankara, 1996

BİLGİÇ M., **GATT Kuralları ve Uruguay Roundu Kapsamında Uygulanan Devlet Yardımları ve Sübvansiyonlar**, KOSGEB Yayınları, Ankara, 1999

BİNİCİ Y., **EURO'nun Uluslararası Finansal Piyasalar ve Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri**, Alfa Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2001

BORATAV K., **Türkiye İktisat Tarihi**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1995

BORATAV K. v.d, **Türkiye Tarihi 5: Bugünkü Türkiye**, S.AKŞİN(der.), Cem Yayınevi, 3. Baskı, İstanbul, 2000

BORATAV K. v.d, **Türkiye Tarihi 4: Çağdaş Türkiye(1908-1980)**, S.AKŞİN(der.), Cem Yayınevi, 7. Baskı, İstanbul, 2002

BOSTANCI M.N, **Cumhuriyetin Başlangıç Yıllarında Ekonomi ve Siyaset**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1996

BRAUDEL F., **Maddi Uygarlık: Mübadele Oyunları**, Çev: M.A.KILIÇBAY, İmge Kitabevi, 2. Baskı, Ankara, 2004

BRAUDEL F., **Medeniyet ve Kapitalizm**, Çev: M.ÖZEL, İz Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, 1996

BRZEZINSKI Z., **Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Önceliği ve Bunun Jeostratejik Gerekleri**, Çev: E.DİKBAŞ ve E.KOCABIYIK, Sabah Kitapları, 1. Baskı, İstanbul, 1998

BULAÇ A., **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Eylül Yayınları, İstanbul, 2001

CANBEY ÖZGÜLER V., **Yeni Ekonomi Anlayışı Kapsamında Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler: Türkiye Örneği**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2003

CHOMSKY N., **Demokratik İdeallerin Çöküşü**, Çev: C.CERİT, Pınar Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1997

CIPOLLA, **Dünya Nüfusunun İktisat Tarihi**, ç.a.y, Ötüken Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1980

CLARCK J., **Kalkınmanın Demokratikleştirilmesi: Gönüllü Kuruluşların Rolü**, Çev: S.URAL, TÇV Yayınları, Ankara, 1996

CORNELL E., **Türkiye Avrupa'nın Eşiğinde**, Çev: G.ERGÜN, Cem Yayınları, İstanbul, 1998

COŞKUN G., **Devlet Bütçesi : Türk Bütçe Sistemi**, Turhan Kitabevi, 6. Baskı, Ankara, 2000

ÇAKIR C., **Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi**, Küre Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2001

ÇEÇEN A., **Kuşatılmışlar Ülkesi Türkiye**, Art Yayınları, Ankara 2001

ÇELEBİ A.K, **Liberal Ekonomik Düşüncede Kamu Kesiminin Büyüklüğü Sorunu**, Emek Matbaası, Manisa, 2003

DANAHER K., **Küresel Ekonomi ve Demokrasi**, Çev: B.ÇÖLGEÇEN, Metis Yayınları, İstanbul, 2004

DAVIS J. v.d, **Fiscal and Macroeconomic Impact of Privatization**, IMF, Washington D.C, 2000

DEDEOĞLU B., **Adım Adım Avrupa Birliği**, Çınar Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1996

DEİK, **DTÖ Üyeliği Sonrası Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomisi ve Ticaretinde Gelişmeler**, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, b.y.y, 2004

DEMİRHAN E., **Para Politikasının Değişen Yüzü: Enflasyon Hedeflemesi**, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, İstanbul, 2002a

DENİS H., **Ekonomik Doktrinler Tarihi**, Sosyal Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1997

DEVRİM F., **Kamu Maliyesine Giriş**, Anadolu Matbaacılık, 3.Baskı, İzmir, 1998

DİLAN H.B, **Siyasi Tarih (1914-1939)**, Alfa Basım Yayın Dağıtım, 1. Baskı,

İstanbul, 1998

DPT, **Bilişim Teknolojileri ve Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT Yayınları, Ankara, 2001a

DPT, **Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Entegrasyonlar**, DPT Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler Alt Komisyonu, Ankara, 1995

DPT, **E-Devlet Proje ve Uygulamaları**, DPT Bilgi Toplumu Dairesi, Ankara, 2005a

DPT, **E-Dönüşüm Türkiye Projesi 2003-2004 KDEP Uygulama Sonuçları ve 2005 Eylem Planı**, DPT Bilgi Toplumu Dairesi, Ankara, 2005b

DPT, **Gelir Dağılımın İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT, Sekizinci Beş yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 2001b

DPT, **Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 2000

DPT, **Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2004 Yılı İlerleme Raporu ve Tavsiye Metni**, DPT Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara, 2004

DRUCKER P.F, **Geleceğinde Toplumunda Yönetim**, Çev: M.ZAMAN, Hayat Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2003

DRUCKER P.F, **Kapitalist Ötesi Toplum**, Çev: B.ÇORAKÇI, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1993

DTM, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, DTM Avrupa Genel Müdürlüğü, 3. Baskı, Ankara, 1996

DTM, **İhracat Stratejileri(1998-2005)**, DTM Yayını, Ankara, 1998

DULUPÇU M.A, **Küresel Rekabet Gücü: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme**, Nobel Yayın Dağıtım, 1. Baskı, Ankara, 2001

DÜNDAR C., **Savaşta Ne Yaptın Baba ?**, İmge Kitabevi, 5. Baskı, Ankara, 2003

EĞE A.A, **OECD Ülkelerinde Yenilik Sistemleri ve Türkiye İçin Durum Değerlendirmesi**, DPT Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel müdürlüğü, Ankara, 2002

EĞİLMEZ M ve KUMCU E., **Ekonomi Politikası: Teori ve Türkiye Uygulaması**, Remzi Kitabevi, 6. Baskı, İstanbul, 2004

EKER A., **Kamusal Maliye**, Dokuz Eylül Üniversitesi Maliye Bölümü Masaüstü Yayıncılık Birimi, İzmir, 1996

EKER A, **Maliye Politikası**, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü Masaüstü Yayıncılık, 3. Baskı, İzmir, 2000

EKER A. ve MERİÇ M., **Devlet Borçları : Kamu Kredisi**, Doğuş Matbaacılık, İzmir, 1999

ELMAS G., **Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Dengesizlikler**, Nobel Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, 2001

ERDEM M., **Devlet Borçları**, Ekin Yayınları, Bursa, 1996

ERGİNAY A., **Kamu Maliyesi**, Savaş Yayınları, 15. Baskı, Ankara, 1994

EROĞLU F., **Küreselleşme Sürecinde Yönetim Krizi ve Çözüm Yolları**, Berikan

Yayıncılık, Ankara, 1998

EROĞLU Ö., **Para Politikası ve Teorisi Ders Notları**, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları, SDÜ Basımevi, Isparta, 2004

ERSOY A., **İktisadi Teoriler ve Düşüncelerin Gelişme Tarihi**, Akevler Akdeniz Bilimsel Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2. Baskı, İzmir, b.t.y

ERTÜRK E., **Uluslararası İktisat**, Ekin Kitabevi, İstanbul, 1996

FAY, B., **Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi: Çok Kültürlü Bir Yaklaşım**, Çev: İ.TÜRKMEN, Ayrıntı Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2001

FUKUYAMA F., **Tarihin Sonu ve Son İnsan**, Çev: Z.DİCLELİ, Gün Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, 1999

GALBRAITH J.K, **İktisat Tarihi**, Dost Yayınları, Çev: M. GÜNAY, 1. Baskı, Ankara, 2004

GARAN M., **Fransız İhtilali**, b.y, 3. Baskı, İstanbul, 1968

GEREK S., **Finansal Küreselleşme ve Türkiye**, Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 1999

GERGER H., **Türk Dış Politikasının Ekonomi Politiği**, Belge Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1999

GIDDENS A., **Elimizden Kaçıp Giden Dünya: Küreselleşme Hayatımızı Nasıl Yeniden Şekillendiriyor?**, Çev: O.AKINBAY, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 2000c'den aktaran M.AKTEL, **Küreselleşme ve Türk Kamu Yönetimi**, Asil Yayın Dağıtım, 1. Baskı, Ankara, 2003

GIDDENS A., **Ulus Devlet ve Şiddet**, Çev: C.ATAY, Devin Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2005

GIDDENS A., **Üçüncü Yol: Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi**, Çev: M.ÖZAY, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2000b

GİRİTLİ İ., **Kemalist İdeoloji: Siyasi ve Ekonomik Yönleri**, Duran Ofset Matbaacılık, İstanbul, 1981

GUNDER F.A ve GILLS B.K, **Dünya Sistemi: Beşyüz Yıllık Mı- Beşbin Yıllık Mı ?**, Çev: E.SOĞANCILAR, İmge Kitabevi, 1. Baskı, Ankara, 2003

GUPTA A., **Üçüncü Dünya Ülkelerinde Çevre ve Kalkınma**, Çev: Ş.ALPAGUT, Kabalcı Kitabevi, 1. Baskı, İstanbul, 1993

GÜLALP H., **Kapitalizm-Sınıflar ve Devlet**, Belge Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1993

GÜNDOĞAN M., **Refah Toplumu**, Vadi Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 1997

GÜRAN N. ve AKTÜRK İ., **Uluslararası İktisadi Kuruluşlar**, Tuğra Ofset, 5. Baskı, Isparta, 2001

GÜRDAL S. ve ÖZER H., **Milliyet Gazetesi Almanağı 2004**, Milliyet Gazetesi, 2004

GÜRLESEL C.F ve DEMİR F., **Dünyada Çok Taraflı Denge ve Türkiye İçin Yakın Gelecek**, İTO Yayınları, İstanbul, 2002

GÜRÜN F., **Globalleşme ve Çokuluslu Şirketlerin İnsan Kaynakları Yönetimine**

Etkileri, Kamu-İş Yayınları, 30. Yıl Yayını, Ankara, 2001

GWARTNEY J.D ve STROUP R.L, **Temel Ekonomi**, Çev: Y.ARSAN, Liberte Yayınları, b.y.y, 1999

HABERMAS J., **Öteki Olmak-Ötekiyle Yaşamak**, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2002

HALLER H., **Maliye Politikası : Teorik Esasları ve Temel Problemleri**, Çev: S.TURHAN, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1994

HAYEK Von F.A, **Kölelik Yolu**, Çev: T.FEYZİOĞLU ve Y.ARSAN, Liberte Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1999

HIRST P. ve THOMPSON G., **Küreselleşme Sorgulanıyor**, Çev: Ç.ERDEM ve E.YÜCEL, Dost Kitabevi, 3. Baskı, Ankara, 2003

HİÇ M., **Para Teorisi ve Politikası**, Filiz Kitabevi, 9. Baskı, İstanbul, 1994

HİÇ S., **Türkiye Ekonomisi – 1**, Menteş Kitabevi, İstanbul, 1991

ITC ve CS, **İşletmeler İçin Dünya Ticaret Sistemi Rehberi**, ITC ve CS, İstanbul, 2002

İNSEL A., **Düzen ve Kalkınma Kıskacında Türkiye: Kalkınma Sürecinde Devletin Rolü,** Çev: A.SÖNMEZAY, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1996

İYİBOZKURT E., **Küreselleşme ve Türkiye**, Ezgi Kitabevi, 1. Baskı, Bursa, 1999

KAFAOĞLU A.B, **Kit Gerçeği ve Özelleştirme**, 2. Baskı, İstanbul, 1995

KALEAĞASI B., **Avrupa Birliği'nin Yetkileri ve Karar alma Mekanizmaları**, İKV Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1996

KALIN A., **Enflasyon : Analitik Bir Yaklaşım**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1989

KARLUK S.R, **Türkiye Ekonomisi**, Beta Yayınları, 8. Baskı, İstanbul, 2004

KARLUK S.R, **Uluslararası Ekonomi**, Beta Basım Yayım, 4. Baskı, İstanbul, 1996

KARLUK S.R, **Uluslararası Siyasi-Ekonomik ve Mali Kuruluşlar**, Turhan Kitabevi, 4. Baskı, Ankara, 1998'den aktaran F.AKIN, "Küreselleşme: Kuzey-Güney ve Yoksulluk", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:6, Sayı:2, Ankara, 2004

KAZGAN G., **İktisadi Düşünce ve Politik İktisadın Evrimi**, Remzi Kitabevi, 7. Baskı, İstanbul, 1997

KAZGAN G., **Küreselleşme ve Ulus Devlet: Yeni Ekonomik Düzen**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2002

KAZGAN G. v.d, **Türkiye'de Gelir Dağılımını Bozan Etkenler ve İyileştirilmesine İlişkin Politikalar**, TOBB Yayınları, Ankara, 1992

KEATING M., **Değişimin Gündemi: Gündem 21 ve Diğer Rio Antlaşmalarının Popüler Metinleri**, Türkiye Çevre Vakfı, UNEP Türkiye Komitesi Yayını, b.y.y, t.y

KELLECİ M.A, **Bilgi Ekonomisi-İşgücü Piyasasının Temel Aktörleri ve Eşitsizlik: Eğilimler-Roller-Fırsatlar ve Riskler**, DPT Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü: Stratejik Araştırmalar Dairesi, Ankara, 2003

KENNEDY P., **Büyük Güçlerin Yükselişi ve Çöküşleri**, Çev: B.KARANAKÇI,

Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1998

KENNEDY P., **21.Yüzyıla Hazırlanırken**, Çev: F.ÜÇCAN, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Minpa Matbaacılık, Ankara, 1995

KEPENEK Y. ve YENTÜRK N., **Türkiye Ekonomisi**, Remzi Kitabevi, 10 Baskı, İstanbul, 2000

KEYMAN E.F, **Liberalizm-Devlet ve Hegemonya**, Everest Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2002

KOÇDEMİR K., **Küreselleşme: Koordinatları Okumak**, Ötüken Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2002

KONGAR E., **21.Yüzyılda Türkiye**, Remzi Kitabevi, 25. Baskı, İstanbul, 2000

KOSGEB, **Dünya Ekonomisi: Tarihi Gelişimi**, KOSGEB Yayınları, Ankara, 2004b

KOSGEB, **OECD'nin Yapısı ve Üye Ülkelerin Bilgi Profilleri**, KOSGEB Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi Müdürlüğü, Ankara, 2004a

KOSGEB, **Türkiye Ekonomisi: Tarihi Gelişimi**, KOSGEB Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi Müdürlüğü, Ankara, 2003

KROKOP M.K, **Yeşil Yönetim**, Çev: S.URAL, Türkiye Çevre Vakfı Yayınları, Ankara, 1994

KRUGMAN P., **Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü**, Çev: N.DOMANİÇ, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2003

KURT İ., **Küreselleşme Eşliğinde Bağlamada Caz Faslı**, Eğitim Kitabevi, 1. Baskı, Konya, 2002

KÜLÜNK M., **Küreselleşen Dünyada Türkiye**, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2005

LEWIS B., **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Çev: M.KIRATLI, AKDTYK Yayınları, Ankara, 1991

MANDEL E., **Marksist Ekonomi Kuramına Giriş**, Çev: A.ÜNLÜ, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1998

MANİSALI E., **Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye'nin Seçenekleri**, Derin Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2002

MALİYE BAKANLIĞI, **2002 Yılı Ekonomik Raporu**, Maliye Bakanlığı, Ankara, 2003

MALİYE BAKANLIĞI, **Vergi İstatistikleri Yıllığı(1923-1996)**, Maliye Bakanlığı, Ankara, 1997'den aktaran M.E PALAMUT ve M.YÜCE, "Türkiye'de 1980-2000 Döneminde Gerçekleşen Gelir Dağılımının İstenen Vergi ve Eğitim ile Eğitim ve Sağlık Harcamaları İlişkisi", **Türkiye XVI. Maliye Sempozyumu**, Antalya, 28-31 Mayıs 2001

MİNİBAŞ T., **Azgelişmiş Ülkelerde Kalkınmanın Finansman Politikaları ve Türkiye**, Der Yayınları, İstanbul, 1992

MORIN E. ve NAIR S., **Bir Uygarlık Siyaseti**, Çev: S.KÖM, Om Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul, 2002

MPM, **Verimlilik Raporu**, MPM Yayını, Ankara, 2003

MUSGRAVE R.A, **Kamu Maliyesi Teorisi**, Çev: O.ŞENER ve Y.METHİBOY, Asil

Yayın Dağıtım, Ankara, 2004

NADAROĞLU H., **Kamu Maliyesi Teorisi**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş , 9.Baskı, İstanbul, 1996

NAISBITT J., **Global Paradoks: Büyüyen Dünya Ekonomisinin Güçlenen Küçük Oyuncuları**, Çev: S.GÜL, Sabah Kitapları, 1. Baskı, İstanbul, 1994

NEMLİ A., **Kamu Maliyesine Giriş**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1996

NYE Jr.J.S, **Amerikan Gücünün Paradoksu**, Çev: G.KOCA, Literatür yayıncılık, 11. Baskı, İstanbul, 2003

OECD, **Economic Outlook: Historical Statistics(1960-1986),** OECD, Paris, 1988'den aktaran C.C AKTAN, **Çağdaş Liberal Düşüncede Politik İktisat,** Takav Matbaası, Ankara, 1994

OECD, **Regulatory-Reform-Privatisation and Competition Policy**, **OECD** Committee on Competition Law and Policy, Paris, 1992'den aktaran Y.EGE, "Dünyadaki Uygulamalar Işığında Rekabet Politikası ve Özelleştirme", **Hazine Dergisi**, Sayı:13, 2003

OĞUZ B., **Uluslararası Ticarette Korumacılığın Kaldırılmasının İç ve Dış Piyasalarda Türkiye Ekonomisine Muhtemel Etkileri**, İTO Yayını, İstanbul, 2004

OHMAE K., **The End of The Nation State: The Rise of Regional Economies**, Harper Collins Publishers, London, 1996

OKUR İ., **İkinci Binyılın Muhasebesi**, 3. Cilt, Okursoy Kitapları, 1. Baskı, Bursa, 1999

ONAY Y., **Küresel Egemenlik Savaşı ve Irak: Neden Irak ?**, Babil Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, 2003

ORAN B. v.d, **Türk Dış Politikası**, 2. Cilt, İletişim Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2002

ORHANER E., **Kamu Maliyesi**., Gazi Kitabevi, Ankara, 2000

OYGUR H, **Doğu-Batı İlişkileri**, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1985

ÖKE M.K, "21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası" içinde **Küreselleşmenin Algılanması: Paranoya Mı Türk Asrı Mı Paradoksu**, İ. BAL(der.), Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1. Baskı, İstanbul, 2001

ÖNER E., **Amerika Birleşik Devletleri Federal Vergi İdaresi: IRS**, Maliye Bakanlığı APK Kurulu Başkanlığı, Ankara, 2005

ÖNER E., **Bir Mali Olay : Vergi ve İktisadi Etkileri (Gelir Vergisinin İktisadi Tahlili)**, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Z.F. Fındıkoğlu Araştırma Merkezi, Erzurum, 1994

ÖZEL M., **Devlet ve Ekonomi**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1995

ÖZER M., **Modern Konjonktür Teorileri**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1998

ÖZGÜVEN A., **İktisadi Düşünceler-Doktrinler ve Teoriler**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2002

ÖZTURANLI M.İ, **İnsanlığın Serüveni**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1. Baskı,

İstanbul, 2003

PARASIZ İ., **Para Politikası: Türkiye Uygulaması**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1998

PARASIZ İ., **Türkiye Ekonomisi:1923'ten Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları**, Ezgi Kitabevi, 1. Baskı, Bursa, 1998a

PARASIZ İ., **Uluslararası Para Sistemi**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1996

PASCALLON P., "Dünya Ekonomisinde Bunalım: Seçme Yazılar", içinde **Kapitalist Ülkelerde Büyüme ve Durgunluk,** SWEEZY P.M v.d (der.), Çev: D.SAĞLAM ve M.K ÇAKMAN, Ar Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1983

PEHLİVAN O., **Kamu Maliyesine Giriş**, Yıldızlar Matbaacılık, 2. Baskı, Trabzon,1994

PEKİN T., **Ekonomiye Giriş**, Zeus Kitabevi, 2. Baskı, İzmir, 2005

PELİN İ.F, **Finans İlmi ve Finansal Kanunlar**, Birinci Kitap, 3.Bölüm, İsmail Akgün Basımevi, İstanbul, 1945'den aktaran A AKDOĞAN , **Kamu Maliyesi,** Gazi Büro Kitabevi, 4.Baskı, Ankara, 1993

POLANYI K., **Büyük Dönüşüm**, Çev: A.BUĞRA, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000

PORTER M., "Küresel Rekabet", içinde **Ulusların Rekabetçi Üstünlüğü**, L.THUROW(der.), Çev: M.ÖZEL, İz Yayıncılık, İstanbul, 1994

PUTZ T., **Kuramsal Ekonomi Politikasının Temelleri**, Çev: N.KEPKEP, Der Yayınları, İstanbul, 1994

ROCA J.P, "Üçüncü Dünyanın Sonumu ?" içinde **Daha Az Devlet Daha Fazla NGO Mu ?**, S.CORDELLIER(der.), Çev: A.İNSEL v.d, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1998

SALLAN GÜL S., **Sosyal Devlet Bitti Yaşasın Piyasa! : Yeni Liberalizm ve Muhafazakarlık Kıskacında Refah Devleti**, Etik Yayınları, İstanbul, 2004

SANDER O., **Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918'e**, İmge Kitabevi, 12. Baskı, Ankara, 2003

SAVAŞ V.F, **İktisatın Tarihi** , Siyasal Kitabevi, 4. Baskı, Ankara, 2000

SAYGILI Ş., **Bilgi Ekonomisine Geçiş Sürecinde Türkiye Ekonomisinin Dünyadaki Konumu**, DPT ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2003

SCHMIDT M.G, **Demokrasi Kuramlarına Giriş**, Çev: M.E.KÖKTAŞ, Vadi Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2001

SEVİNDİRİCİ İ., **Azgelişmişliğin Ekonomisi**, İtalik Kitaplar, Ayyıldız Basım Yayım Dağıtım, 1. Baskı, Ankara, 1999

SEYİDOĞLU H., **Uluslararası İktisat**, Kurtiş Matbaası, 13. Baskı, İstanbul, 1999

SİNANOĞLU O., **Bye-Bye Türkçe: Bir Nev-York Rüyası**, Otopsi Yayınları, 11. Baskı, İstanbul, 2002

SMITH A.D, **Küreselleşme Çağında Milliyetçilik**, Çev: D.KÖMÜRCÜ, Everest Yayınları, 1. Baskı, ,İstanbul, 2002

SÖNMEZ M., **Dışa Açılan Türkiye Kapitalizmi**, Gerçek Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul, 1992

STIGLITZ J.E, **Kamu Kesimi Ekonomisi**, Çev: Ö.F.BATIREL, Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Matbaası, 2.Baskı, İstanbul, 1994

STIGLITZ J.E, **Küreselleşme: Büyük Hayal Kırıklığı**, Çev: A.TAŞÇIOĞLU ve D.VURAL, Plan B Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2004

STRAUSS C.L, **Irk-Tarih ve Kültür**, Çev: H.BAYRI, Metis Yayınları, 3. Baskı, b.y, 1997

ŞAMİLOĞLU F., **Küreselleşme Sürecinde Türkiye'nin Finansal Kaynak Sorunu**, Gazi Kitabevi, 1. Baskı, Ankara, 2002

ŞAYLAN G., **Değişim - Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi**, İmge Kitabevi, 1. Baskı, Ankara, 1995

ŞAYLAN G. v.d, **Emperyalizmin Yeni Masalı: Küreselleşme**, İmge Kitabevi, 3. Baskı, Ankara, 1997

ŞENER O., **Kamu Ekonomisi**, Beta Basım Yayım Dağıtım, 5. Baskı, İstanbul,1996

TABAKOĞLU A., **Türk İktisat Tarihi**, Dergah Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2003

TANİLLİ S., **Uygarlık Tarihi**, Adam Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, 1999

TÇV, **Ortak Geleceğimiz Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu Raporu**, TÇV Yayınları, Ankara, 1991a

TÇV, **Sürdürülebilir Kalkınma El Kitabı**, TÇV Yayınları, Ankara, 1991b

TÇV, **Türkiye'nin Çevre Sorunları**, TÇV Yayınları, Ankara, 1981

TEKELİ İ. v.d, **Bilgi Toplumuna Geçiş**, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2003

TEKEOĞLU M., **İktisadi Düşünceler Tarihi**, Çukurova Üniversitesi Basımevi, 1. Baskı, Adana, 1993

THERBORN G., **Sermaye Egemenliği ve Demokrasinin Doğuşu**, Çev:Ş.TEKELİ, V Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 1989

TILLY C., **Avrupa'da Devrimler(1492-1992): Avrupa'yı Kurmak**, Çev: Ö.ARIKAN, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 1995

TİMUÇİN A., **Düşünce Tarihi**, 2. Cilt, Bulut Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2002

TİSK, **Özelleştirmenin Neresindeyiz ?**, TİSK Yayınları, Ankara, 1999

TİSK, **Türkiye'nin Bilgi Ekonomisi Yarışındaki Yeri**, TİSK Yayınları, Ankara, 2003

TİTİZ T.,**Eko-Liberal Hareket**, İnkılap Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul, 1993

TMMOB, **Teknoloji**, TMMOB Yayınları, Ankara, 2004

TODAİE, **Kamu Yönetimi Sözlüğü**, TODAİE Yayınları, Ankara, 1998

TOPRAK M. ve DEMİR Ö., **Küreselleşen Dünyada Türkiye Ekonomisi: Serbest Piyasa Devriminin Serüveni**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2001

TOURINE M., **Altüst Olan Dünya**, Çev: T.ILGAZ, Ümit Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, 1997

TÖRE T.,**Birey-Toplum-Sistem ve Globalizm**, Alan Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2002

TUNA G., **Yeni Güvenlik: Küresel Ekonomik-Ekolojik ve Sosyal Tehditler**, Nobel Yayın Dağıtım, 1. Baskı, Ankara, 2001

TUNCER S., **Kamu Maliyesi**, Yalkın Ofset Matbaası, 3. Baskı, İstanbul, 1972

TURANLI Ö.R, **İktisadi Düşünce Tarihi**, Beta Basım Yayım Dağıtım,İstanbul,1988

TURHAN S., **Vergi Teorisi ve Politikası**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1998

TÜGİAD, **2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar: 21- Sivil Toplum Örgütleri**, TÜGİAD Yayınları, İstanbul, 1997

TÜĞEN K., **Devlet Bütçesi**, Anadolu Matbaacılık, 2. Baskı, İzmir, 1999

TÜRK İ., **Kamu Maliyesi**, Turhan Kitabevi, 2. Baskı, Ankara, 1996

TÜRKDOĞAN O., **Değişme-Kültür ve Sosyal Çözülme**, Birleşik Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, 1996

TÜRKKAN E., **Ekonomi ve Demokrasi**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1996

TÜSİAD, **Kamu Reformu Araştırması - I**, TÜSİAD Yayınları, İstanbul, 2002

TÜSİAD, **Ulusal İnovasyon Sitemi**, TÜSİAD Yayınları, İstanbul, 2003

UÇAROL R., **Siyasi Tarih (1789-1999)**, Filiz Kitabevi, 5. Baskı, İstanbul, 2000

UĞUR M., **Avrupa Birliği ve Türkiye: Bir İnandırıcılık-Dayanak İkilemi**, Everest Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2000

ULAGAY O, **Küreselleşme Korkusu ve 2001 Krizi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2001

ULUATAM Ö., **Kamu Maliyesi**, Savaş Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 1991

ULUSOY A., **Maliye Politikası**, Celepler Matbaacılık, Trabzon, 1999

ÜNSAL E.M, **Makro İktisat,** Kutsan Ofset ve Matbaacılık, 2. Baskı, Ankara, 1999

ÜNSAL E.M, **Mikro İktisat**, Kutsan Ofset ve Matbaacılık, 2. Baskı, Ankara, 1998

VARCAN N., **Osmanlı Maliyesi Hakkında İngiliz Raporları(1861-1892)**, Maliye Bakanlığı APK Kurulu Başkanlığı, Ankara, 2000

WALLERSTEIN I, "Dünya Sistemi: Beşyüz Yıllık mı-Beşbin Yıllık Mı ?" içinde **Dünya Sitemleri Kavramına Karşı Dünya Sistemi Kavramı: Bir Eleştiri,** Çev:E.SOĞANCILAR, F.A GUNDER ve B.K GILLS(der.), İmge Kitabevi, 1. Baskı, Ankara, 2003

WALLERSTEIN I, "Kültür-Küreselleşme ve Dünya Sistemi" içinde **Ulusal ve Evrensel: Dünya Kültürü Diye Bir şey Olabilir Mi ?**, A.D KİNG(der.), Çev: G.SEÇKİN ve Ü.H.YOLSAL, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1998

WALTHER T., **Dünya Ekonomisi**, Çev: Ü.ÇAĞLAR, Alfa Yayınları, 1. Baskı, Bursa, 2002

WATERBURY J., **Sonsuz Yanılgılar Karşısında**, Çev: M.MENGÜTÜRK ve N.NAS, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1997

WEBER M., **Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu**, Çev: Z.GÜRATA, Ayraç Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1999

WENT R., **Küreselleşme: Neo-Liberal İddialar-Radikal Yanıtlar**, Çev: E.DİNÇ, Yazın Yayıncılık, İstanbul, 2001

WILLIAMSON J., **The Political Economy of Public Reform**, Washington D.C, Institude for International Economics, 1994'den aktaran R.EŞKİNAT, "1980'li Yıllarda Gelişmekte Olan Ülkelerin Ekonomi Politikalarında Yaşanan Değişim", **Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:13, Sayı:1-2, Eskişehir, 1997

YAVİ E., **Batırılan Bir Ülke Nasıl Kurtarılır ?**, Yazıcı Yayınevi, İzmir, 2001

YAVİ E. ve YAZICIOĞLU YAVİ N., **Batı Medyası ve Kaynaklarına Göre Avrupa Birliği'nin Önlenemeyen Düşüşü: Türkiye'de Üstü Örtülmek İstenen Gerçekler**, Yazıcı Yayınevi, 1. Baskı, İzmir, 2004

YAVİ E., **Bir Ülke Nasıl Batırılır ?: Osmanlı'nın İflasından Günümüz Türkiye'sine Kıssadan Hisseler**, Melisa Matbaacılık, 3. Baskı, İzmir, 2001a

YAVUZ A., **Devlet Borçları Ders Notları**, b.y, Isparta, b.t.y

YAY T. v.d, **Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler**, İTO Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2001

YAYLA A., **Liberalizm,** Turhan Kitabevi, Ankara, 1992

YENAL O., **Cumhuriyetin İktisat Tarihi**, TSKB 50. Yıl Yayını, 2000

YENAL O., **Ulusların Zenginliği ve Uygarlığı: Eğitim Boyutu**, Türkiye İş Bankası Kültür yayınları, Ankara, 1999

YERELİ A.B, **Ekonomik Özgürlükler ve Türkiye'de Devlet-Birey İlişkisi**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2003

YERGIN D., **Petrol: Para ve Güç Çatışmasının Epik Öyküsü**, Çev: K.TUNCAY, Minpa Matbaacılık, Ankara, 1999

YILDIZ H., **Küreselleşmenin Vergileme Üzerine Etkileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme,** Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005a

YILDIZOĞLU E., **Globalleşme ve Kriz**, Alan Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, 1996

MAKALELER

ACAR S., "Bilgi Çağı Ekonomisine Teorik Bir Yaklaşım", **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** Cilt: 15, Sayı: 1, İzmir, 2000

ACAR İ.A ve YAVUZ A., "Küreselleşme Olgusunun Finans Piyasaları Üzerine Etkisi", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı:3, Isparta, 1998

AĞBAL N., "Globalleşme ve Vergi Sistemlerinin Geleceği –II", **Yaklaşım Dergisi**, Yıl:9, Sayı:116, Ekim 2001

AKBEY F., "Küreselleşme ve Türkiye'de Kamu Ekonomisi ve Devlet-Piyasa-Toplum İlişkilerinde 1980 Sonrası Dönüşüm", **Uludağ Üniversitesi I. Ulusal Genç bilim Adamları Sempozyumu: Değişen Dünyada Türkiye'nin Önemi**, Cilt:1, No:7, Uludağ Üniversitesi Kültür-Sanat Kurulu Yayınları, Bursa, 6-7 Mayıs 2004

AKDEDE S.H, "Kültürel Çeşitlilik-Global Politik Şiddet ve Kamu Harcamaları", **21. Türkiye Maliye Sempozyumu: Kamu Maliyesinde Güncel Gelişmeler**, T.C Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü, Antalya, 10-14 Mayıs 2006

AKGEYİK T., "Türkiye'de İşsizlik ve İstihdam Politikaları", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, Cilt:5, Sayı:2, İstanbul, 2004

ALAGÖZ M. ve ÇAKMAK Y., "Küreselleşme Sürecinde Türkiye'deki Finansal Libralizasyon Politikalarının Sorgulanması", **Uludağ Üniversitesi I.Ulusal Genç Bilim Adamları Sempozyumu: Değişen Dünyada Türkiye'nin Önemi**, 1. Cilt, Bursa, 6-7 Mayıs 2004

ALPTÜRK E., "Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinde Ana Sorunlar", **Yaklaşım Dergisi**, Yıl:10, Sayı:112, 2002'den aktaran H.IŞIK, **Çokuluslu Şirketlerde Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye: Uluslararası Düzenlemeler ve Uygulamalar ile Türk Vergi Sisteminin Karşılaştırılması ve Öneriler,** Maliye Bakanlığı APK Kurulu Başkanlığı, < http://www.sgb.gov.tr/calismalar/yayinlar/cok_uluslu.pdf>, (13.06.2006)

ALPTÜRK E., "Yeni Ekonominin Boyutları", **Vergi Sorunları Dergisi**, Yıl:23, Sayı:147, 2000

ALTAN M., "Milliyetçilik Ölüyor ...", **Cognis**, Sayı:182, İnterprint Basım, İstanbul, 2000'den aktaran M. AKTEL, **Küreselleşme ve Türk Kamu Yönetimi**, Asil Yayın Dağıtım, 1. Baskı, Ankara, 2003

ALTAN M., "Muasır Medeniyetin Yeni İlkeleri", **Cognis**, Sayı:192, İnterprint Basım, İstanbul, 2001'den aktaran M. AKTEL, **Küreselleşme ve Türk Kamu Yönetimi**, Asil Yayın Dağıtım, 1. Baskı, Ankara, 2003

ALTAY N.O, "Türkiye'de İktisadi Dönüşümlerin Sosyo-Ekonomik Sonuçları Üzerine Bir Deneme", **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:15, Sayı:2, İzmir, 2000

ANBAR A., "E-Ticarette Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri", **Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** Cilt:1, Sayı:2, Antalya, 2001

ARMAĞAN R., "Yeni Ekonomi ve Türkiye", **Süleyman Demirel Üniversitesi**

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:5, Sayı:2, Isparta, 2000

ARMAĞAN R. ve AKTEL M., "Küreselleşme Sürecinde Belediyelerin Finansman Sorunlarına Bakış", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl: 1, Sayı:1, Isparta, 2005

ARMAĞAN R. ve BAŞARAN İ., "Yerel Demokrasinin Gelişiminde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü", **Küresel Demokrasinin Gelişmesi ve Katılım Sağlanması Açısından Sivil Toplum Kuruluşları**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, 2004

ARSLAN A., "5018Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol kanunu ile Kamu Harcama Sisteminde Yapılan Düzenlemeler", **Maliye Dergisi**, Sayı:145, Ocak-Nisan 2004

ARSLAN M., "Orta Vadeli Harcama Sistemi(Çok Yıllı Bütçeleme) ve Türkiye'de Uygulanabilirliği", **Sayıştay Dergisi**, Sayı:54, Ankara, 2004a

ATAÇ B., "İstikrarın Sağlanmasında Çağdaş Makroekonomik Tartışmalar", **Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt : 6, Sayı: 2, Eskişehir, 1988

AYDEMİR S.N, "Türkiye'de Yerel Yönetimler: Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Açısından Bir Değerlendirme", **Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi**, İçişleri Bakanlığı, Cilt:6, Sayı:6, Haziran 2001

AYDOĞAN E., "1980'den Günümüze Türkiye'nin Enflasyon Serüveni", **Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:11, Sayı:1, Manisa, 2004

BALKIR G. ve NİTELİK S., "Demokrasi Kültürünün Taşıyıcısı Olarak STK'larda Güvence Arayışları", **TÜBİTAK II. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongre Bildirileri Kitabı: Küresel Eşitlik**, Çanakkale, 15-16 Ekim 2005

BAŞARAN İ., "Küreselleşme Karşısında Ulus Devletler: Direnen Geleneksel Egemenlik", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl:1, Sayı: 1, Isparta, 2005

BAYRAKTUTAN Y., "Küreselleşme-Kriz ve IMF", **Liberal Düşünce Dergisi**, Sayı:19, 2000

BERİŞ H.E, "Avrupa Birliği Üyeliği yada Türk Siyasetinde Demokratikleşme Eğilimleri", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:7, Sayı:1, Ankara, 2005

BEYAZIT M.F, "Türkiye Ekonomisi ve Büyüme Hızının Sürdürülebilirliği", **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Cilt:5, Sayı:1, 2004

BÖRÜMCEKCİ H., "Para Politikasını Bekleyen Zorluklar", **Dışbank Makrodak Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 1, Sayı:6, İstanbul, 2002

BUCKS D.R ve MAZEROV M., "The State Solution to the Federal Goverment's İnternational Transfer Pricing Problem", **National Tax Journal**, Volume:46, 1996'dan aktaran H.IŞIK, **Çokuluslu Şirketlerde Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye: Uluslararası Düzenlemeler ve Uygulamalar ile Türk Vergi Sisteminin Karşılaştırılması ve Öneriler,** Maliye Bakanlığı APK Kurulu Başkanlığı, < http://www.sgb.gov.tr/calismalar/yayinlar/cok_uluslu.pdf>, (13.06.2006)

BÜYÜKER İŞLER D. ve NEGİZ N., "Elektronik Devletin Boyutları ve Yarattığı Fırsatlar", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl:1, Sayı:2, Isparta, 2005

CAN İ., "Ekonomik Krizlere Karşı Uygulanması Gereken Vergi Politikası", **Maliye Dergisi,** Maliye Bakanlığı, Sayı:142, Ocak-Nisan 2005

CANDAN E., "Türkiye'nin Dünya Bankasından Sağladığı Krediler(1950-2003): Kredi Kullanımının Yıllar İtibariyle Gelişimi ve Toplam Dış Borç Stoku İçindeki Yeri", **Maliye Dergisi**, Sayı:148, 2005

COŞKUN A., "Cumhuriyetin İlk yıllarında Türkiye Ekonomisi", **Atatürkçü Düşünce Dergisi**, Sayı:4, Kasım 2003

ÇELİK M. ve AKKAYA Y., "Türkiye'de Endüstri İlişkileri", **Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı**, İstanbul, 1999'den aktaran SARI GERŞİL G., "Küreselleşme ve Çokuluslu İşletmelerin Çalışma İlişkilerine Etkileri", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:6, Sayı:1, İzmir, 2004

ÇUKURÇAYIR M.A ve SİPAHİ E.B, "Yönetişim Yaklaşımı ve Kamu Yönetiminde Kalite", **Sayıştay Dergisi**, Sayı:50-51, Ankara, 2003

DEMİRBAŞ T., "Küreselleşmenin Modern Devlet Maliyesine Etkileri", **Sayıştay Dergisi**, Sayı:50-51, Ankara, 2003

DEMİRHAN E., "Para Politikası Stratejisi Olarak Enflasyon Hedeflemesinin Etkinliğinin Arttırılması İçin Alınması Gereken Önlemler", **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl:8, Cilt:5, Sayı:18, İstanbul, 2002b

DERDİYOK T., "1980 Sonrası Borçlanma Politikaları", **Türkiye XVI. Maliye Sempozyumu**, Antalya, 28-31 Mayıs 2001

DEVRİM F. ve ALTAY A., "Küreselleşme Sürecinde Gelişmekte Olan Ülkelerin Finansal Piyasalarının Gelişimi ve Kamu Müdahalesi", **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye**, İzmir, 1997

DEVRİM F. ve ALTAY A., "Küreselleşme Sürecinde Sosyal Devlet Anlayışındaki Değişmelerin Kamu Mali Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması Açısından Değerlendirilmesi", **Türkiye XV. Maliye Sempozyumu**, Antalya, 15-17 Mayıs 2000

DİLEYİCİ D., "Parasal İstikrarı Sağlamada Para Politikalarının Kullanımı", **Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat Dergisi**, Yıl:1, Sayı:2, Nisan-Mayıs-Haziran 2001

DRUGGET M., "Kamu Yönetiminde Değişim: Sonraki Adımlar", Çev: A.A.AKDOĞAN ve O.E.ASLAN, **TODAİE Amme İdaresi Dergisi**, Sayı:2, Ankara, 2002

DUMAN K., "Finansal Kriz ve Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması", **Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:2, Sayı:4, Antalya, 2002

DURAN M.S, "Kalkınma stratejileri ve Teşvik Politikalarının Belirlenmesi", **Hazine Dergisi**, Sayı:5, Ankara, 1997

DURUKAN T., "Pazar Ekonomisi Uygulayan Ülkelerin Yeni Ürün Geliştirme ve Ar-Ge Harcamaları: Gelişmiş Batı Ülkeleri ve Türkiye Karşılaştırması", ", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:5, Sayı:2, İzmir, 2003

DÜĞER İ.H, "1980 Sonrası Liberalleşme Süreci ve Bazı Politika Sonuçları", **Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:4, Sayı:1, Eskişehir, Haziran, 1986

EMİRHAN P.N ve GÜN Ö.R, "Avrupa Birliği'nin Gelişme Perspektifi Açısından

Türkiye'nin Ekonomik ve Siyasi Durumu: Konverjans(Yakınlaştırma) ve Kopenhag Kriterleri Bazında Makro Göstergelerin Karşılaştırmalı Analizi" , **Dokuz eylül Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:3, Sayı:3, İzmir, 2001

ENÇ E. ve AYKAÇ G., "Türkiye'nin IMF Deneyimine Bir Bakış", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı:3, Ankara, 2003

ERDOĞAN Ö., "Gelir Dağılımının Düzeltilmesinde ve Ekonomik Katma Değerin Paylaşımında Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkinlikleri", **TÜBİTAK II. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongre Bildirileri Kitabı: Küresel Eşitlik**, Çanakkale, 15-16 Ekim 2005

EREN A. ve SÜSLÜ B., "Finansal Kriz Teorileri Işığında Türkiye'de Yaşanan Krizlerin Genel Bir Değerlendirmesi", **Yeni Türkiye Dergisi**, Yıl:7, Sayı:41, 2001

ERENÇİN A., "Yerel Yönetimler ve Yeni Kamu Yönetimi Tartışmaları", **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt:11, Sayı:4, Ekim 2002

ESGİN A., "Ulus Devlet Ve Küreselleşmeye İlişkin Bazı Tartışmalar", **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:25, Sayı:2, Sivas, 2001

EYİM A., "Sivil Toplum Kuruluşlarının Demokrasi Kültürünün Oluşmasındaki Rolü", **TÜBİTAK II. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongre Bildirileri Kitabı: Küresel Eşitlik**, Çanakkale, 15-16 Ekim 2005

GEDİZ B., "Türkiye'de İstihdam-İşsizlik ve Çözüm Önerileri", **Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı:6, Manisa, 2000

GİRAY F., "Küreselleşme Sürecinde Vergi Rekabeti ve Boyutları", **Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:5, Sayı:9, Antalya, Mayıs 2005

GÖKBUNAR A.R, "Vergileme İlkeleri ve Küreselleşme", **Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi,** Sayı:4, Manisa, 1998

GÖKŞEN Y., "Geleneksel Üretimden Esnek Üretime: Karşılaştırmalı Bir İnceleme", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:5, Sayı:4, İzmir, 2003

GÖKTAŞ A., "Güneydoğu Asya Krizinin Maliye ve Para Politikaları Açısından Sonuçları", **Maliye Dergisi**, Sayı:133, 2000

GÜÇLÜ S. ve BİLEN M., "1980 Sonrası Gelir Dağılımında Meydana Gelen Değişimler", **Yeni Türkiye Dergisi**, Sayı:6, 1995

GÜLGÜN A., "2000'li Yıllarda Çalışma Hayatı ve Nitelikleri", **Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** Sayı:3, Manisa, 1997

GÜNSOY B., " Demokrasi ve Makroekonomik Başarı: Türkiye Ekonomisi Üzerine Bazı Gözlemler", **TÜBİTAK II. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongre Bildirileri Kitabı: Küresel Eşitlik**, Çanakkale, 15-16 Ekim 2005a

GÜNSOY B., " 20.Yüzyılda Küresel Eşitsizlik", **TÜBİTAK II. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongre Bildirileri Kitabı: Küresel Eşitlik**, Çanakkale, 15-16 Ekim 2005b

GÜRAK H., "Teknoloji Transferi ve Doğrudan Yabancı Yatırımlar", **İktisat Dergisi**, Sayı:387, 1998'ten aktaran N.EKİN, **Küreselleşme ve Gümrük Birliği: Çalışma Yaşamında Dönüşüm- Çelişkiler ve Fırsatlar**, İTO Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1999

GÜRDAL T.ve YARDIMCIOĞLU F., "Türkiye'de Faiz Dışı Fazlanın Gelişimi ve Ekonomik Etkileri Açısından Değerlendirilmesi", **Sayıştay Dergisi**, Sayı:58, Ankara, 2005

GÜVEL E.A, "Demokrasi-Piyasa Ekonomisi ve Liberal Düşünce Geleneği", **Liberal Düşünce Dergisi**, Sayı:12, 1998

HAMZAÇEBİ M.A, "AB Vergi Yapısı-Türkiye Ulusal Programı ve 2001 İlerleme Raporu", **XVII. Türkiye Maliye Sempozyumu**, Fethiye, 22-25 Mayıs 2002

HASANOĞLU M., "Küreselleşmenin Devlet Yönetimine Etkileri", **Sayıştay Dergisi**, Sayı:43, Ankara, 2001

HASANOĞLU M., "Türk Kamu Yönetiminde Örgüt Kültürü ve Önemi", **Sayıştay Dergisi**, Sayı:52, Ankara, 2004

HEKİMOĞLU M.M, "İnsan Haklarının Tarihsel Perspektif İçindeki Gelişimi", **Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, Balıkesir, 2003

IŞIK S. v.d, "Türkiye Ekonomisinde Krizler Bir Faktör Analizi", **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** Cilt : 19, Sayı :1, İzmir, 2004

İSLATİNCE H., "Dünya Ticaretinde Görülen Yeni Gelişmeler ve Gelişmekte Olan Ülkelerin İktisadi Performansları", **Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:14, Sayı:1-2, Eskişehir, 1998

İSLATİNCE H., "Rasyonel Beklentilerin Rasyonelliği Tartışmaları", **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt : 3, Sayı :1, Sivas, 2002

İZBUL A.İ, "Avrupa Birliği'nin Geleceği: Konvansiyon-Taslak Anayasal Antlaşma ve Hükümetler Arası Konferans", **Sayıştay Dergisi**, Sayı:49, Ankara, 2003

KAPUCU H. V.d, "Sivil Toplum Kuruluşlarının Vergisel Kararlara Etkisi", **TÜBİTAK II. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongre Bildirileri Kitabı: Küresel Eşitlik**, Çanakkale, 15-16 Ekim 2005

KARAASLAN A. ve ÇELEBİOĞLU F., "Ekonomik Büyümeyi Etkileyen Bir Faktör Olarak Bilişim Teknolojileri: Gelişmiş Ülke Örnekleri ve Türkiye'nin Durumu", **Dumlupınar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı:12, Kütahya, 2005

KARAGÜL M., "Beşeri Sermayenin Ekonomik Büyümeyle İlişkisi ve Etkin Kullanımı", **Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:3, Sayı:5, Antalya, 2003

KARAYILMAZLAR E., "Piyasa Ekonomisine Geçiş Sürecinde Vergi Kültürü: Türkiye Örneği", **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:22, Sayı:2, Ankara, 2004

KAYA A.A, "Küreselleşme ve Gelişmekte Olan Ülkeler", **Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:15, Sayı:1-2, Eskişehir, 1999

KETTL D.F, "Yönetişimin Dönüşümü: Küreselleşme-Yetki Devri ve Hükümetlerin Rolü", Çev: M.A.ÖZER, **Sayıştay Dergisi**, Sayı:54, Ankara, 2004

KIZILOT Ş., "Türk Vergi Sistemimiz ve AB Ülkeleri", **Yorum Dergisi**, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:1, Ankara, 2005

KİRMANOĞLU H., "Türkiye'de Vergi Reformları-Siyasal İktidarlar ve İktisat Politikaları", **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 36. Seri, 1994

KİRMANOĞLU H. v.d, "Maliye Teorisinin Çıkmazı: Küresel Kamusal Mallar", **21. Türkiye Maliye Sempozyumu: Kamu Maliyesinde Güncel Gelişmeler**, T.C Çanakkale 18

Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü, Antalya, 10-14 Mayıs 2006

KOCACIK F., "Küreselleşme ve Sosyal Güvenlik", **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:25, Sayı:2, Sivas, Aralık 2001

KOÇ O. ve TUNCER E.C, "Güce Karşı Duruşun Meşru aracı Olarak Sivil Toplum Kuruluşları", **TÜBİTAK II. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongre Bildirileri Kitabı: Küresel Eşitlik**, Çanakkale, 15-16 Ekim 2005

KONUKMAN A., "Cumhuriyetin Kuruluş Yılları ve 80 Sonrası Dönemin Bütçe Politikaları-Uygulamaları: Devletin İnşasından Devletin Tasfiyesine", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı:2, Ankara, 2003

KULA F., Uluslararası sermaye hareketlerinin Etkinliği: Türkiye Üzerine Gözlemler, **Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:4, Sayı:2, Manisa, 2003

KUŞTEPELİ Y. ve HALAÇ U.,"Türkiye'de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:6, Sayı:4, İzmir, 2004

LANE T.D, "Asya Finans Krizi: Ne Öğrendik?", Çev:L.ALKINOĞLU, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:15, Sayı:1, İzmir, 2000

MERİÇ M., "Küresel Kamu Mallarının Yönetiminde Uluslararası Kurumsal Oluşumların Önemi", **21. Türkiye Maliye Sempozyumu: Kamu Maliyesinde Güncel Gelişmeler**, T.C Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü, Antalya, 10-14 Mayıs 2006

MİYNAT M., "Liberalizasyon Sırasında Ortaya Çıkan İstikrarsızlıklar ve Çözüm Önerileri", **Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:9, Sayı:1-2, Manisa, 2003

MORRISON T., "Structural Determinants of Government Budget Deficit in Developing Countries, **World Development**, Volume:10, No:6, 1982'den aktaran H.EGELİ, **Gelişmekte Olan Ülkelerde Bütçe Açıkları**, Coşkun Can Aktan Web Sitesi, <http://www.canaktan.org/ekonomi/kamu_maliyesi/maliye-genel/diger-yazilar/egeli-gelismekte-olan-butce.pdf>, (28.03.2006)

ORHAN G. ve OĞUZLAR TEKİN Y., "Sivil Toplum Kuruluşları ve Demokrasi: Siyasal Kültür Perspektifinden Bir Değerlendirme", **TÜBİTAK II. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongre Bildirileri Kitabı: Küresel Eşitlik**, Çanakkale, 15-16 Ekim 2005

ORTAÇ R., "2000 ve 2001 Yılı Krizi Çerçevesinde 2002 Yılı Bütçesinin Maliye Politikası Hedefleri ve Analizi", **Yeni Türkiye Dergisi: Ekonomik Kriz Özel Sayısı I**, Yıl:7, Eylül-Ekim 2001

ORTAÇ R., "Cumhuriyetimizin 80. Yılında Eğitim Harcamaları", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı:2, Ankara, 2003

ÖLMEZOĞULLARI N., "Türkiye Ekonomisinde Yapısal Uyum Süreci ve İstikrar", **Bölgesel Gelişme Stratejileri ve Akdeniz Ekonomisi Dergisi**, Türkiye Ekonomi Kurumu, Ankara, 2005

ÖZTEK D., "Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Kamu Maliyesinin Yeniden Yapılandırılması", **XVII. Türkiye Maliye Sempozyumu**, Fethiye, 22-25 Mayıs 2002

ÖZYAKIŞIR D., "Küreselleşme Süreciyle Birlikte Artan Kara Para Sorunu ve Bu Soruna Yönelik Küresel Mücadele", **Sayıştay Dergisi**, Sayı:58, Ankara, 2005

ÖZYILDIZ R.H, "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarında Karar Alma Prosedürü", **Hazine Dergisi**, Sayı:11, Ankara, 1998

RODRICK D., "İktisat Politikası Reformlarını Anlamak", Çev: Y.AKBULAK ve A.ARSLAN, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı:23, Kayseri, 2004

SAĞ V. ve ASLAN M., "Ulus-Uluslaşma ve Ulus Devlet", **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:25, Sayı:2, Sivas, 2001

SAKAL M., "Türkiye'de Kamu Açıkları ve Borçlanmanın Sürdürülebilirliği Sorunu", **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:17, Sayı:1, İzmir, 2002

SARAN U., "Kamu Kesiminde Küresel Taleplere Yönelik Stratejik Değişim ve Yeniden Yapılanma Yaklaşımı", **Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,** Yıl:5, Sayı: 10, Konya, 2005

SARIBAY A.Y, "Türkiye'de Demokrasi ve Sivil Toplum", **Liberal Düşünce Dergisi**, Sayı:6, 1997

SEYİDOĞLU H., "Uluslararası Mali Krizler-IMF Politikaları-Azgelişmiş Ülkeler-Türkiye ve Dönüşüm Ekonomileri", **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Cilt:4, Sayı:2, 2003

SÜRAL ÖZER P. v.d, "Bilgi Yönetiminin Etkinliğinde Kilit Bir Faktör Olarak Bilgi İşçileri ve İnsan Kaynaklarının Farklılaşan Özellikleri", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Cilt:6, Sayı:1, İzmir, 2004

ŞİMŞEK H., "Türk Bankacılık Sektörünün Yapısı ve Avrupa Birliği Bankacılık Sektörüyle Uyumlaşma Süreci", **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** Cilt:16, Sayı:1, İzmir, 2001

ŞİRİNER ÖNVER M., "Küreselleşme Sürecinde Yoksulluk ve Sivil toplum Kuruluşları", **TÜBİTAK II. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongre Bildirileri Kitabı: Küresel Eşitlik**, Çanakkale, 15-16 Ekim 2005

TANDIRCIOĞLU H., "Geçiş Ekonomilerinde Özelleştirme", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:4, Sayı:3, İzmir, 2002

TANDIRCIOĞLU H. ve ÖZEN A., "Geçiş Ekonomilerinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:5, Sayı:4, İzmir, 2003

TUNCA Z., "Globalleşen Sermayenin Yarattığı Kaplanlar", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi**, İstanbul, 2000

TUNCER S., "Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu", **Vergi Dünyası Dergisi**, Yıl:22, Sayı:264, 2003

TUNÇSİPER B., "Gelişmekte Olan Ülkelerde ve Türkiye'de Enflasyon ve İstikrar Politikaları", **Dumlupınar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Yıl:3, Sayı:5, Kütahya, 2001

TURAN M., "Klasik Liberalizmin İki Temel Kurgusu ve Genel Bir Kritik", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:2, Sayı:4, İzmir, 2000

ULUTÜRK S. ve AKYOL S., "Küresel Kamu Malı-Hegemonya ve İstikrarın Küresel Ekonomi Politiği", **21. Türkiye Maliye Sempozyumu: Kamu Maliyesinde Güncel Gelişmeler**, T.C Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü, Antalya, 10-14 Mayıs 2006

URAL M., "Finansal Krizler ve Türkiye", **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** Cilt:18, Sayı:1, İzmir, 2003

UZUN A.M, "Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası", **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:4, Sayı:2, Sivas, 2003

YELDAN E., "Küreselleşmenin Neresindeyiz? Türkiye Ekonomisinde Borç Sorunu ve IMF Politikaları", **2002-2003 Petrol İş Yıllığı: Küreselleşme Koşullarında Kapitalizm ve Sendikal Hareket**, Sena Ofset, İstanbul, 2003

YILMAZ B.E ve DUSAM N., "Türkiye'de Kamu Harcamalarının GSMH İçindeki Payının Analizi ve Ülkeler Arası Karşılaştırma", **Türkiye XV. Maliye Sempozyumu**, Antalya, 15-17 Mayıs 2000

İNTERNET KAYNAKLARI

ABGS, **Ulusal Programın Anahatları**, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Resmi Web Sitesi, < http://www.euturkey.org.tr/abportal/uploads/files/ozet_UP.pdf>, (12.05.2006)

ACARTÜRK E. v.d, **Geçiş Ekonomilerinde Devletin Ekonomideki Rolü: Türkiye Modeline Eleştirel Bakış,** Econturk Web Sitesi, <http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/hakan.doc>, (16.11.2005)

AKDİŞ M., **Dünyada Özelleştirme Uygulamaları ve Türkiye'de 5 Nisan Kararları Sonrası Beklenen Gelişmeler**, Google arama Motoru, <http://makdis.pamukkale.edu.tr/mak17.htm>, (17.12.2005)

AKDİŞ M., **Küreselleşmenin Finansal Piyasalar Üzerindeki Etkileri ve Türkiye: Finansal Krizler-Beklentiler**, TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Resmi Web Sitesi, < http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/Ekim2002/akdis.htm>, (20.05.2006)

AKKOYUNLU P., **Konsolide Bütçe Harcamalarının Kamu Kesimi Genel Dengesindeki Yeri ve Önemi**, Ceteris Paribus Ekonomi Sitesi, <http://www.ceterisparibus.net/maliye/maliye.htm>, (11.05.2006)

AKMAN Ç.K, **Bilgi Toplumu ve Türkiye**, Google Arama Motoru, < http://www.geocities.com/ckakman/belge/541proje.pdf>, (17.05.2006)

AKTAN C.C. , **Klasik İktisat Okulu**, Coşkun Can AKTAN Web Sitesi, <http://www.canaktan.org/ekonomi/iktisat-okullari/okullar/klasik-iktisat.htm >, (18.05.2006)

AKTAN C.C., **Keynezyen İktisat**, Coşkun Can AKTAN Web Sitesi, <http://www.canaktan.org/ekonomi/iktisat-okullari/okullar/keynezyen.htm>, (14.05.2006)

AKTAN C.C., **Chicago İktisat Okulu**, Coşkun Can AKTAN Web Sitesi, <http://www.canaktan.org/ekonomi/iktisat-okullari/okullar/chicago.htm>, (22.05.2006)

AKTAN C.C., **Arz Yönlü İktisat**, Coşkun Can AKTAN Web Sitesi, <http://www.canaktan.org/ekonomi/iktisat-okullari/okullar/arz-iktisat.htm>, (17.05.2006)

AKTAN C.C ve VURAL İ.Y, **Globalleşmenin Aktörü Olarak Çok Uluslu Şirketler**, Coşkun Can aktan Web sitesi, < http://www.canaktan.org/ekonomi/cok-uluslu/aktor.htm>, (14.05.2006)

ALATLI A., **Türkiye: Toplumsal Karakterini Saptamakta Zorlanan Bir Geçiş Toplumu**, Karizma E- Dergisi, <http://www.karizmadergisi.com/dosya.php?id=6&s=20>, (26.04.2006)

ALKİN E., **Büyüme-İstikrar-Yabancı Sermaye İlişkisi**, TCMB Resmi Web Sitesi, <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/kitaplar/kitap2/buyumeistikrar_yabser.doc>, (27.05.2006)

ALPAN İNAN E., **Finansal Krizler-Serbest Kur ve Ekonomik Büyüme**, Türkiye Bankalar Birliği Bankacılık ve Araştırma Grubu,<http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi41/kur-buyume.doc>, (12.05.2006)

ALTAN M., **Küreselleşme ve Liberalizm**, Gazetem.Net Web Sitesi, <http://www.gazetem.net/maltanyazi.asp?yaziid=467>, (12.04.2006)

ANDERSON S. ve CAVANAGH J., **Top 200: The Rise of Corporate Global Power**, Yahoo Arama Motoru, http://www.corpwatch.org/downloads/top200.pdf, (17.05.2006)

ARIBOĞAN D.Ü, **Globalleşme Senaryosunun Aktörleri: Uluslararası İlişkilerde Güç Mücadelesi**, Google Arama Motoru, < http://www.turkab.net/kure/wglobaktor.htm>, (19.04.2006)

ARI M.T, **Onuncu Yılında Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması(NAFTA)**, TC Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi, <http://www.mfa.gov.tr/NR/rdonlyres/03691660-B948-434E-958D C69C309CCE44/0/7OnuncuYilindaKuzeyAmerikaSTANAFTAMT%FCrkerAri.pdf>, (12.05.2006)

ARSLAN A. v.d, **Kriz ve Sosyal Refah**, TCMB Resmi Web sitesi, < http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/askeriaslan.htm>, (10.05.2006)

ASAM, **Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm(1989-2004): Globalizasyon Sürecinin İyi Yönetilememesi**, ASAM Web Sitesi, <http://www.asam.org.tr/analizler/turkekonomisindeyapisaldonusum.pdf >, (17.05.2006),

ATO, **Yabancı Sermaye Raporu: Hayaller ve Gerçekler**, Google Arama Motoru, <http://fireball.atonet.org.tr/turkce/bulten/bulten.php3?sira=268>, (11.12.2005)

AYMAN GÜLER B., "Kamu Yönetimi İncelemeleri: Mülkiyeden Perspektifler Tartışma Metinleri" içinde **İkinci Dalga: Siyasal ve Yönetsel Liberlizasyon Kamu Yönetimi Temel Kanunu**, AÜ SBF Web Sitesi, <<http://yonetimbilimi.politics.ankara.edu.tr/Ozelsayi1.pdf>, (22.05.2006)

AYMAN GÜLER B., **Kamu Yönetimi Reformu**, AÜ SBF Web Sitesi, < http://politics.ankara.edu.tr/~bguler/ekonomi.pdf>, (25.05.2006)

AYMAN GÜLER B., **Türk Kamu Yönetimi ve Değişim**, AÜ SBF Web Sitesi, < http://politics.ankara.edu.tr/~bguler/kytk-semasi.pdf>, (17.05.2006)

AYMAN GÜLER B., **Yerel Yönetim Taslakları Üzerine Bir Değerlendirme**, AÜ SBF Web Sitesi, < http://politics.ankara.edu.tr/~bguler/yereltaslaklar.pdf>, (21.04.206)

AYMAN GÜLER B., **Yönetişim: Tüm İktidar Sermayeye**, AÜ SBF Web Sitesi, < http://mimas.politics.ankara.edu.tr/%7Ebguler/praksis.pdf>, (20.04.2006)

BAILEY R., **Özelleştirme Kavramının Doğru ve Yanlış Kullanımları**, Çev: A.EKER, Can Aktan Web Sitesi, <http://www.canaktan.org/ekonomi/ozellestirme/kamu-ekonomisi-genisleme/eker-bailey-ozellestirme.htm>, (09.11.2005)

BARCHARD D., **Güçlü Bir Ortaklığa Doğru: Türkiye ve Avrupa Birliği**, Çev: M.C YALÇINTAN ve O.BİLGİN, TESEV Web Sitesi, < http://www.tesev.org.tr/projeler/proje_ab.php>, (22.05.2006)

BASTIRMACI A., **Doğu Avrupa Ülkelerinde Özelleştirme Süreci**, TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Resmi Web Sitesi ,<http://www.foreigntrade.org.tr/ead/DTDERGI/ekim98/dogu.htm>, (15.04.2005)

BAŞBAKANLIK, **T.C 58. Hükümet Acil Eylem Planı(AEP)**, DPT Resmi Web Sitesi, < http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/aep/>, (08.06.2006)

BERLİSLE J.D, **Bir Gelişme aracı Olarak Ticaret: Gelişmekte Olan Ülkeler Çok Taraflı Ticaret Sisteminden Nasıl Daha Fazla Yararlanabilir**, Çev: M.B EKİNCİ, Google

Arama Motoru, <http://www.akademiktisat.net/makaleler/bir_gelisme_ticaret.HTM>, (14.06.2006)

BİLMAN L., **Hükümetdışı Kuruluşların (NGO) Dünya Ekonomik ve Sosyal Gelişimindeki Rolleri,** T.C Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi, <http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/Yayinlar/DisisleriBakanligiYayinlari/EkonomikSorunlarDergisi/Sayi2/HÜKÜMETDIŞIKURULUŞLAR.htm>, (12.05.2006)

BORATAV K., **Finansal Kriz IMF'nin Eseridir**, Google Arama Motoru, < http://www.bilkent.edu.tr/%7Eyeldanbs/Yazilar_Uye/Boratav_IMF.html>, (11.05.2006)

BUCHANAN J., **Kamu Borçlanması**, Çev: H.TANDIRCIOĞLU, Coşkun Can AKTAN Web Sitesi, <http://www.canaktan.org/ekonomi/kamu_maliyesi/maliye-genel/diger-yazilar/tandircioglu-kamu-borclanmasi.pdf>, (25.04.2006)

BUCKLEY L., **Global Temperature Rise Accelerating,** Yahoo Arama Motoru, < http://www.earth-policy.org/Indicators/Temp/2004.htm>, (03.05.2006)

BUTLER S., **Kamu Hizmetlerinin Özelleştirilmesi**, Çev: C.C AKTAN, Can Aktan Web Sitesi, <http://www.canaktan.org/ekonomi/ozellestirme/aktan-makaleler-ceviriler/butler-kamuhizmet-ozellestirme.htm >, (07.11.2005)

BÜMKO, **2006-2008 Dönemi Bütçe Hazırlama Rehberi**,), Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü Web Sitesi, < http://www.bumko.gov.tr/mevzuat/2006brehber/2006BRehber.pdf>, (14.05.2006)

BÜMKO, **Analitik Bütçe Sınıflandırılması**, (PPT Sunusu), Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü Web Sitesi, <http://www.bumko.gov.tr/proje/proje1/ABS%20E%F0itim2004.ppt#256,1,BÜTÇE VE MALİ KONTROL GENEL MÜDÜRLÜĞÜ>, (12.05.2006)

ÇAKAL R., **E-Dönüşüm Türkiye Projesi ve E-Devlete Geçiş Çalışmaları (PPT Sunusu)**, < http://www.bilgitoplumu.gov.tr/duyuru/edevlet/RecepCakal_Ogle.ppt#257,1,e-Dönüşüm Türkiye Projesi ve e-Devlet'e Geçiş Çalışmaları>, DPT Resmi Web Sitesi, (11.05.2006)

ÇSGB, **Çalışma ve Sosyal Güvenlikte Değişimin Yönetimi**, T.C Çalışma ve Güvenlik Bakanlığı Web Sitesi, < http://www.calisma.gov.tr/kitap/csgdy_0305.pdf>, (12.05.2006)

ÇULHA ZABCI F., **Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler**, Bağımsız Sosyal Bilimciler Web Sitesi, <http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org/Yazilar_BSB/Zabci_Haziran2004.doc>, (16.05.2006)

DAĞDELEN İ., **Liberalizasyon,** Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, <http://www.insanbilimleri.com/makaleler/ekonomi/Liberalizasyon.pdf>, (14.05.2006)

DEMİR Ö., **Dünya Ticaret Örgütü'nün Yeni Çalışma Konusu: Ticaret Ve Rekabet Politikaları Arasındaki İlişki,** TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Resmi Web Sitesi, < http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan98/dnyat.htm>, (14.05.2006)

DİE, **Haber Bültenleri**, Devlet İstatistik Enstitüsü Resmi Web Sitesi, <http://die.gov.tr/hbultenleri.htm>, (05.08.2006

DİE, **İstatistik Göstergeler(1923-2004): Fiyatlar**, Devlet İstatistik Enstitüsü Resmi

Web Sitesi, < http://www.die.gov.tr/Ist_gostergeler.pdf>, (16.05.2006a)

DİE, **İstatistik Göstergeler(1923-2004): Maliye**, Devlet İstatistik Enstitüsü Resmi Web Sitesi, < http://www.die.gov.tr/Ist_gostergeler.pdf>, (16.05.2006d)

DİE, **İstatistik Göstergeler(1923-2004): Milli Hesaplar**, Devlet İstatistik Enstitüsü Resmi Web Sitesi, < http://www.die.gov.tr/Ist_gostergeler.pdf>, (16.05.2006b)

DİE, **İstatistik Göstergeler(1923-2004): Demografi**, Devlet İstatistik Enstitüsü Resmi Web Sitesi, < http://www.die.gov.tr/Ist_gostergeler.pdf>, (16.05.2006c)

DİKMEN A.A, **Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu Tasarısı Üzerine Değerlendirmeler**, Bağımsız Sosyal Bilimciler Web Sitesi, <http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org/Yazilar_BSB/Dikmen-KMYMKK_Cumhuriyet.doc>, (13.05.2006)

DİLEYİCİ D. ve ÖZKIVRAK Ö., **Yeni Yüzyılda Mali ve Parasal Politikalarda Yeniden Yapılanma,** Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resmi Web Sitesi , < http://www.sbe.deu.edu.tr/Yayinlar/dergi/dergi05/ozkivrak.htm>, (18.05.2006)

DPT, **Asya Krizinin Türkiye İhracatı Üzerine Etkileri**, DPT Resmi Web Sitesi, <http://www.dpt.gov.tr/dptweb/ekutup98/burhanv/asyakriz.html>, (18.05.2006)

DPT, **Ekonomik Göstergeler(1950-2004): Borçlanma**, DPT Resmi Web Sitesi, < http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/gosterge/tr/1950-04/esg.htm>, (16.05.2006d)

DPT, **Ekonomik Göstergeler(1950-2004): Çalışma Yaşamı**, DPT Resmi Web Sitesi, < http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/gosterge/tr/1950-04/esg.htm>, (16.05.2006a)

DPT, **Ekonomik Göstergeler(1950-2004):Ödemeler Dengesi**, DPT Resmi Web Sitesi, < http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/gosterge/tr/1950-04/esg.htm>, (16.05.2006b)

DPT, **Ekonomik Göstergeler(1950-2004):Sosyal Göstergeler**, DPT Resmi Web Sitesi, < http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/gosterge/tr/1950-04/esg.htm>, (16.05.2006c)

DPT, **Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT Resmi Web Sitesi, < http://ekutup.dpt.gov.tr/sosyalgu/oik604.pdf>, (18.04.2006)

DPT, **Türkiye'nin Üyeliğinin AB'ye Muhtemel Etkileri**, DPT Resmi Web Sitesi, < http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/uyelik/etki/olasi.pdf>, (04.06.2006)

DPT, **Vergi Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT Resmi Web Sitesi, < http://ekutup.dpt.gov.tr/vergi/oik608.pdf>, (17.04.2006)

DPT, **Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT Resmi Web Sitesi, < http://ekutup.dpt.gov.tr/yerelyon/oik554.pdf>, (17.05.2006)

DTM, **1980-1999 Döneminde Komşu Ülkelerle Olan Ticaretimiz**, TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Resmi Web Sitesi, < http://www.dtm.gov.tr/ead/ekonomi/sayi2/komsuulk.htm>, (26.05.2006)

DTM, **Arjantin ve Türkiye Ekonomik Krizleri**, TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Resmi Web Sitesi, < http://www.dtm.gov.tr/ead/ekonomi/sayi9/arjantİn.htm>, (13.04.2006)

DTM, **Bölgesel Ekonomik Entegrasyonlar-Küreselleşme ve Dünya Ticareti**, TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Resmi Web Sitesi, < http://www.dtm.gov.tr/ead/ekonomi/sayi6/ticaret.htm>, (10.04.2006)

DTM, **Çok Taraflı Ticaret Sitemi ve DTÖ: GATT**, T.C Başbakanlık Dış Ticaret

Müsteşarlığı Resmi Web Sitesi, < http://www.dtm.gov.tr/anl/DTO/GATT-ILKE.htm>, (07.05.2006)

DTM, **Doğu Asya Mucizesi: Kore Ekonomisinden Mikroekonomik Dersler**, TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Resmi Web Sitesi, < http://www.dtm.gov.tr/ead/ekonomi/sayi9/kore.htm>, (01.06.2006)

DTM, **DTÖ Antlaşmaları: DTÖ Antlaşmalarının Temel Yapısı**, T.C Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Resmi Web Sitesi, <http://www.dtm.gov.tr/anl/DTO/DTOANLASMALAR.htm>, (09.05.2006)

DTM, **Dünya Ticaret Örgütü III. Bakanlar Konferansı**, TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Resmi Web Sitesi, < http://www.dtm.gov.tr/ead/ekonomi/sayi1/dtokonf.htm>, (11.04.2006)

DTM, **Ekonomik ve Parasal Birlik Sürecinde Tek Para EURO'ya Geçiş**, TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Resmi Web Sitesi, < http://www.dtm.gov.tr/ead/YAYIN/EURO/euro.htm>, (29.04.2006)

DTM, **Enflasyon Hedeflemesi**, TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Resmi Web Sitesi, < http://www.dtm.gov.tr/ead/ekonomi/sayi8/enflasyon.htm>, (01.05.2006)

DTM, **Kamu İdaresinde Yalınlık**, TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Resmi Web Sitesi, < http://www.dtm.gov.tr/ead/ekonomi/sayi6/kamu.htm>, (29.05.2006)

DTM, **Küreselleşme-Büyüme ve Gelir Dağılımı**, TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Resmi Web Sitesi, < http://www.dtm.gov.tr/ead/ekonomi/sayi7/kuresel.htm>, (07.04.2006)

EMİL M.F ve YILMAZ H.H, **Kamu Borcu Nasıl Oluştu ? Bu Noktaya Nasıl Gelindi ?**, <http://www.tesev.org.tr/etkinlik/KAMU_BORCU_DECEMBER_2004.pdf>, TESEV Web Sitesi, (17.05.2006)

ERCAN F., **Alternatif Bakışları Sorgulamak: Türkiye'de Sermaye Gruplarının Küresel Kapitalizmle Bütünleşmedeki Rolleri**, Google Arama Motoru, < http://www.tsbd.org.tr/Fuat_Ercan.pdf>, (17.05.2006)

ERKAN B., **Türkiye'de 1980 Sonrası Merkez Bankası Politikaları**, Ceteris Paribus Ekonomi sitesi, < http://www.geocities.com/ceteris_paribus_tr/b_erkan.doc>, (04.05.2006)

EVGİN T., **Dünden Bugüne Dış Borçlarımız,** Hazine müsteşarlığı Resmi Web Sitesi**,** < http://www.hazine.gov.tr/arastirma_inceleme/ar_inc26.pdf>, (13.05.2006)

FAUPEL S., **Dünya Sanılandan Daha Hızlı Isınıyor**, Google Arama Motoru, <http://www.gezegenimiz.com/NewsTopic.asp?KategoriAdi=Küresel%20Isınma&idKategori=1>, (07.05.2006)

GEDİZ B. ve YALÇINKAYA M.H, **Türkiye'de İhracat Projeksiyonu**, Ceteris Paribus Ekonomi Sitesi, <http://www.geocities.com/ceteris_paribus_tr2/gediz_yalcinkaya.doc>, (12.05.2006)

GİB, **Vergi İstatistikleri**, Gelir İdaresi Başkanlığı Resmi Web Sitesi, <http://www.gib.gov.tr/fileadmin/HTML/VI/GBG1.htm>, (16.05.2006)

GÖKBUNAR A.R, **Türk Vergi Sisteminde Reform Gereği**, Coşkun Can AKTAN Web Sitesi, <http://www.canaktan.org/ekonomi/kamu_maliyesi/maliye-genel/diger-

yazilar/gokbunar-turkvergi-sistemi.pdf>, (26.05.2006)

GÜLMEZ A., **Türkiye-Güney Kore Teknoloji Politikaları Karşılaştırması**, Google Arama Motoru, < http://www.hasmendi.net/>, (17.05.2006)

GÜLOĞLU B. ve ALTUNOĞLU A.E, **Finansal Serbestleşme ve Finansal Krizler: Latin Amerika-Meksika-Asya ve Türkiye Krizleri**, Econturk Web Sitesi, <http://www.econturk.org/turkiyeekonomisi/finvekriz1.pdf>, (12.10.2005)

GÜR B., **Yeni Dünya Düzeninde Ulusaşırı Şirketlerin Yeri**, TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Resmi Web Sitesi,<http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan2003/yeni%20dunya.htm>, (12.06.2006)

HACALOĞLU A., **Uluslararası Tahkim ile İlgili Olarak Anayasanın 47., 125. ve 155. Maddelerinde Değişiklik Öngören Yasa Tasarısı Hakkında Bilgilendirme ve Tartışma Notu,** Google Arama Motoru, <http://www.turkab.net/kure/wtahkimyasa.htm>, (17.05.2006)

HANKE S.H, **Özelleştirme Tercihi: Bir Analiz**, Çev: C.C AKTAN, Coşkun Can Aktan Web Sitesi, < http://www.canaktan.org/ekonomi/ozellestirme/aktan-makaleler-ceviriler/hanke-ozellestirme.htm>, (03.12.2005)

HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI, **1923-2003 Türkiye Ekonomisi: Hazine Müsteşarlığı Cumhuriyetin 80. Yılı Özel Sayısı**, Hazine Müsteşarlığı Web Sitesi, <http://www.hazine.gov.tr/yayin/Sureli_Yayinlar/Hazine_Dergileri/Ozel_Sayi/80yildergi.pd> , (12.05.2006)

HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI, **Hazine İstatistikleri(1980-2003): Borçlanma**, < http://www.hazine.gov.tr/yayin/hazineistatistikleri/index.htm>, Hazine Müsteşarlığı Resmi Web Sitesi, (09.05.2006c)

HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI, **Hazine İstatistikleri(1980-2003): Ödemeler Dengesi**, < http://www.hazine.gov.tr/yayin/hazineistatistikleri/index.htm>, Hazine Müsteşarlığı Resmi Web Sitesi, (09.05.2006b)

HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI, **Hazine İstatistikleri(1980-2003): Yabancı Sermaye**, < http://www.hazine.gov.tr/yayin/hazineistatistikleri/index.htm>, Hazine Müsteşarlığı Resmi Web Sitesi, (09.05.2006a)

HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI, **Kamu Borç Yönetimi**, Hazine Müsteşarlığı Resmi Web Sitesi, <http://www.hazine.gov.tr/duyuru/sunumlar/plan%20butce%20sunumu_2006.pdf>, (13.05.2006)

HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI, **Kamu Mali Yönetiminde Reform(Mali Disiplin ve Şeffaflık): Fonların Tasfiye Edilmesi Nedir-Niçin Gereklidir ?**, Hazine Müsteşarlığı Resmi Web Sitesi, <http://www.hazine.gov.tr/fonlar230801.htm>, (03.05.2006)

HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI, **Yeni Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu Hakkında**, Hazine Müsteşarlığı Resmi Web Sitesi, < http://www.hazine.gov.tr/mevzuat/dyy_aciklama.htm>, (12.05.2006)

IMF, **IMF Outlook September 2005: Statsistical Appendix**, IMF Resmi Web Sitesi, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2005/02/pdf/statappx.pdf>, (13.04.2006)

İÇLİ G., **Küreselleşme ve Kültür**, Cumhuriyet Üniversitesi Web Sitesi, < http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/47.pdf>, (11.06.2006)

İNSEL A. ve SUNGUR N., **Sermaye Akımlarının Temel Makroekonomik Göstergeler Üzerindeki Etkileri**, <http://www.tek.org.tr/dosyalar/serhar0303.pdf>, Google Arama Motoru, (17.05.2006)

İYİDİKER H., **Küreselleşme Sürecinin Ekonomi Üzerindeki Etkileri ve Kamu Harcamaları: Türkiye(1980-2000**, < http://www.bayar.edu.tr/%7Emsempoz/iyidiker.zip>, Google Arama Motoru, (12.05.2006)

İYİDİKER H. ve ÖZUĞURLU Y., **Türkiye'de Kamu İç Borçlanmasının Reel Kesim Üzerindeki Etkisi**, Google arama Motoru, < http://www.marmara.edu.tr/maliyesempozyumu/tebligler/6-2.doc>, (16.05.2006)

KARACA Y., **Türkiye'de İstihdam Üzerindeki Vergi Yükü: Mevcut Durumun Analizi ve Bazı Alternatifler,** Google Arama Motoru**,** < http://www.geocities.com/ceteris_tr2/y_karaca.doc>, (04.05.2006)

KAYA N., **Uluslararası Tahkim: Aydınlık mı Karanlık mı ?**, EMD Ekonom Dergisi, < http://www.emd.org.tr/ekonom/eko1213_dos.htm>, (17.05.2006)

KEYMAN F.E, **Türkiye'de ve Avrupa'da Sivil Toplum**, Google Arama Motoru < http://stk.bilgi.edu.tr/docs/keyman_std_3.pdf>, (12.05.2006)

KILDİŞ Y., **Kayıt Dışı Ekonominin Ulusal-Uluslar Arası Boyutu ve Çözüm Önerileri.** < <http://www.sbe.deu.edu.tr/Yayinlar/dergi/dergi05/kildis.htm>, Google Arama Motoru**,** (13.05.2006)

KILIÇ N., **Kyoto Protokolü**,< http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/7475BDA1-95B7-4855-B351-9ADCE4362AFE/4487/nurel_kyoto.pdf , İZTO A&G Bülteni, (17.05.2006)

KİBRİTÇİOĞLU A., Türkiye'de Ekonomik Krizler ve Hükümetler(1969-2001), Google Arama Motoru, < http://politics.ankara.edu.tr/%7Ekibritci/ytd-kibritcioglu.pdf>, (14.05.2006)

KONGAR E., **Küreselleşme-Mikro Milliyetçilik-Çok Kültürlülük ve Anayasal Vatandaşlık,** Emre Kongar Web Sitesi, < http://www.kongar.org/makaleler/mak_kum.php>, (16.05.2006)

KOZANOĞLU H., **Meksika'da Kriz**, Google Arama Motoru, <http://krotonomedya.net/chiapas/kozanoglu.html>, (17.11.2005)

KÖSE S., **24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 1994 İstikrar Programlarının Karşılaştırılması**, DPT Resmi Web Sitesi, < http://ekutup.dpt.gov.tr/planlama/42nciyil/koses.pdf>, (14.05.2006)

MALATYALI N.K, **Enflasyon Hedeflemesi Ülke Uygulamalarına Örnekler ve Türkiye'de Uygulanabilirliği**, DPT Resmi Web Sitesi, <http://ekutup.dpt.gov.tr/para/malatyak/enflasyo.html>, (03.05.2006)

MALİYE BAKANLIĞI, **Ekonomik Göstergeler**,Maliye Bakanlığı Resmi Web Sitesi, < http://www.maliye.gov.tr/sgb/shdwmn/guncel/ekogost.pdf>, (29.04.2006)

MALİYE BAKANLIĞI, **Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu: Kanun Metni**,

Maliye Bakanlığı Muhasebat Müdürlüğü, < http://www.muhasebat.gov.tr/mevzuat/kanun/docs/5018_ile_5436.doc>, (26.04.2006)

MALİYE BAKANLIĞI, **Konsolide Bütçe Rakamları**, Muhasebat Müdürlüğü Web Sitesi, < http://www.muhasebat.gov.tr/ekogosterge/docs/kbg.pdf>, (28.04.2006)

MALİYE BAKANLIĞI, **Temel Ekonomik Büyüklükler**, Maliye Bakanlığı Muhasebat Müdürlüğü, <http://www.muhasebat.gov.tr/ekogosterge/docs/teg.pdf> , (11.05.2006)

MALİYE BAKANLIĞI, **Vergi Dairelerinin Modernizasyonu: Vergi Dairesi Tam Otomasyon Projesi(VEDOP)**, Maliye Bakanlığı Gelirler Müdürlüğü, <http://www.gelirler.gov.tr/gelir2.nsf/faalrap1999uygc?OpenPage>, (05.08.2006)

MUSTAFAOĞLU Z., **Rusya Krizi ve Türkiye Üzerine Muhtemel Etkileri**, DPT Resmi Web Sitesi, <http://ekutup.dpt.gov.tr/dunya/rusya.pdf >, (18.05.2006)

OCAKVERDİ E., **Türkiye'de Özelleştirme Süreci**, TÜSİAD Görüş Dergisi, < http://www.tusiad.org/yayin/gorus/60/11.pdf>, (10.11.2005)

ODYAKMAZ N., **Küresel Trendler ve Görünümler**, TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Resmi Web Sitesi, < http://www.dtm.gov.tr/ead/ekonomi/sayi13/ktrend.htm>, (10.04.2006)

OECD, **Kamu İşletmeleri İçin Kurumsal Yönetim Rehberi**, TÜSİAD(der.), TÜSİAD Web Sitesi, <http://www.tusiad.org/turkish/rapor/oecd/oecd06.pdf:>, (03.06.2006)

OECD, **OECD Çokuluslu İşletmeler Genel İlkeleri: Özet Metin**, Google Arama Motoru, < http://www1.oecd.org/publications/e-book/200201VE5.PDF>, (10.05.2006)

OKSAY S., **Çokuluslu Şirketler Teorileri Çerçevesinde Yabancı Sermaye yatırımlarının İncelenerek Değerlendirilmesi**, Econturk Web Sitesi, <http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/oksay3.pdf>, (20.12.2005)

OKSAY S., **Finansal Piyasalarda Yeni Düzenlemeler(Reregulation) İhtiyacı ve Türk Finans Sitemi**, Econturk Web Sitesi, < http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/oksay4.pdf>, (12.05.2006)

ORAN B., "Küreselleşme ve Ulus Devlet" içinde **Hangi Küreselleşme ?**, Yıldız Teknik Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi, < http://www.stratejik.yildiz.edu.tr/kuresell.htm>, (03.05.2006)

ORMANOĞLU B., **Yabancı Sermaye Yatırımlarına İlişkin Uyuşmazlıkların Çözümünde Uluslararası Tahkim**, Maliye Bakanlığı Bütçe ve Kontrol Genel Müdürlüğü, < http://www.bumko.gov.tr/arastirmarapor/BOrmanoglu.pdf>, (17.05.2006)

ÖNDER İ., **Kayıt Dışı Ekonomi ve Vergileme**", Google Arama Motoru, < http://www.istanbul.edu.tr/siyasal/dergi/sayi23-24/19.htm>, (21.05.2006)

ÖZ E., **Globalleşme Nedir ?**,Google Arama Motoru, <http://www.kutuphane.biz/indir/iktisat/iktst%20(20).doc>, (02.04.2006)

ÖZ E. ve KAPLAN E., **Türk Mali Sisteminin Yeniden Yapılandırılması**, İçişleri

Bakanlığı Web Sitesi, < http://birimweb.icisleri.gov.tr/tid/dergi/446_243_262.doc>, (12.05.2006)

ÖZDAĞ Ü., **Avrupa Birliği'nin Türkiye Politikaları**, ASAM Web Sitesi, < http://www.asam.org.tr/online/asamcalismasi1.pdf>, (28.05.2006)

ÖZEY A., **TCMB Parasal Program Uygulamaları**, Hazine Müsteşarlığı Resmi Web Sitesi, <http://www.hazine.gov.tr/yayin/Sureli_Yayinlar/Hazine_Dergileri/Sayi07/aylin.pdf>, (02.05.2006)

ÖZSUCA Ş., **Küreselleşme ve Sosyal Güvenlik Krizi**, Ankara Üniversitesi Web Sitesi,
<http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi_makale.php?SonucSayfa=5&yazar_adi=%DEerife&yazar_soyadi=%D6zsuca&cilt=58&sayi=2&yil=2003&makale_sira=9>, (28.05.2006)

ÖZTEK D., **1980 Sonrası Harcama Politikaları**, Ceteris Paribu Ekonomi Sitesi < http://www.ceterisparibus.net/maliye/maliye.htm>, (12.05.2006)

PALAMUT M.E ve ALTUNDEMİR E., **Kamu Borç Yönetiminde Enflasyonun Oynadığı Rol ve Türkiye Gerçeği**, Google Arama Motoru, <http://www.marmara.edu.tr/maliyesempozyumu/tebligler/5-1.doc>, (14.05.2006)

PINAR A., **Vergileri Kim Ödüyor ve Kamu harcamalarından Kimler Yararlanıyor ?**, TESEV Web Sitesi, < http://www.tesev.org.tr/rapor_kasim2004.pdf>, (22.05.2006)

SOYAK A., **Küreselleşme-Teknoloji Politikası ve Türkiye: Sınai-Mülkiyet Hakları ve Ar-Ge Destekleri Açısından Bir Değerlendirme**, Google Arma Motoru, <http://mimoza.marmara.edu.tr/~asoyak/teknoloji-politikasi-sinaimulkiyet(alkan).pdf>, (11.05.2006)

SÖNMEZ M., **Türkiye İhracatının İthalata Bağımlılığı(2000-2004)**, Bağımsız Sosyal Bilimciler Web Sitesi, < http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org/Yazilar_Uye/SonmezOct05.pdf>, (17.05.2006)

SÖYLEMEZ S.A, **Türkiye'de Teknoloji ve Eğitim Yatırımları: Karşılaştırmalı Bir Bakış Açısı**, < http://dergi.iibf.gazi.edu.tr/pubs.aspx?x=6&y=1>, Gazi Üniversitesi Web Sitesi, (12.05.2006)

ŞENSES F., **Neoliberal Küreselleşme Kalkınma İçin Bir Fırsat Mı Engel Mi ?**, ODTÜ Ekonomik Araştırmalar Merkezi, < http://www.erc.metu.edu.tr/menu/series04/0409.pdf>, (08.04.2006)

TALAY M.B, **Uluslararası Finans Kuruluşlarının Kısa Tarihçeleri ve Dönüşüm Öncesi Uygulamaları**, Google Arama Motoru, < http://www.geocities.com/ceteris_paribus_tr/b_talay.pdf>, (07.04.2006)

TANDIRCIOĞLU H., **Türkiye'de Dış Borç Sorunu-Dış Borçların Sürdürülebilirliği ve Dış Borçların Sınırlandırılması**, Google Arama Motoru, < http://www.sbe.deu.edu.tr/Yayinlar/dergi/dergi05/tandircioglu.htm>, (15.05.2006)

TAYLOR T., **Globalizasyon Hakkındaki Doğru,** Çev: F.B.ÖZGEN ve A.YENİPAZARLI,<http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/Globalizasyon.pdf>, Econturk Web Sitesi, (10.05.2006)

TAYMAZ E. ve SUİÇMEZ H., **Türkiye'de Verimlilik-Büyüme ve Kriz**, TEK Web Sitesi, < http://www.tek.org.tr/dosyalar/TAYMAZ-SUICMEZ.pdf>, (18.05.2006)

TCMB, **2004 Nisan Ayı IMF Niyet Mektubu**, TCMB Resmi Web Sitesi, <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/2004/niyet020404/loi.pdf>, (07.05.2006)

TCMB, **AB Yolunda Türkiye Ekonomisi,** TCMB Resmi Web Sitesi,

< http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/2005/AB-Turkiyeekonomisi.pdf>, (09.05.2006)

TCMB, **Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı**, TCMB Resmi Web Sitesi, < http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/eko_program/program.pdf>, (11.05.2006)

TEK, **Büyüme Stratejileri**, Türkiye İktisat Kongresi Büyüme Stratejileri Çalışma Grubu, TEK Web Sitesi, <http://www.tek.org.tr/dosyalar/BS_Rapor.pdf>, (13.05.2006)

TEKİN A. ve VURAL İ.Y, **Global Kamusal Malların Finansman Aracı Olarak Global Vergi Önerileri**, Google Arama Motoru, <http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler%5CAhmet%20TEK%C4%B0N%20-%20%C4%B0stiklal%20Y.%20VURAL%5C323-337.pdf>, (13.05.2006)

TEMELLİ S., **Türkiye'de Konsolide Bütçe Harcamalarının Gelişim(1980-2000)**, Ceteris Paribus Ekonomi Sitesi, < http://www.ceterisparibus.net/maliye/maliye.htm>, (11.05.2006)

TİKA., **Küresel Kalkınma Yardımı İhtiyaçları**, Google Arama Motoru, < http://www.tika.gov.tr/FaaliyetRaporu/TIKA_Faaliyet2.pdf>, (13.04.2006)

TÖRE N., **Dünyada Yabancı Sermaye Akımları**, TCMB Resmi Web Sitesi, <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/kitaplar/kitap2/dunyayabsermaye.doc>, (13.05.2006)

TULAY B. ve ATAMAN ERDÖNMEZ P., **Küresel Krizlere Yeni Yaklaşımlar**, Türkiye Bankalar Birliği Bankacılık ve Araştırma Grubu, < http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/kuresel.doc>, (12.05.2006)

TÜSİAD, **Devlette Etikten Etik Devlete: Kamu Yönetiminde Etik**, TÜSİAD Web Sitesi, < http://www.tusiad.org/turkish/rapor/etik/etik_1_cilt.pdf>, (28.05.2006)

TÜSİAD, **Dönemler İtibariyle Genel Ekonomik Gelişmeler(Makro Ekonomik) Uyum Politikaları,** TÜSİAD Web Sitesi, < http://www.tusiad.org/turkish/rapor/sektorel/bolum1.pdf>, (13.05.2006)

TÜSİAD, **Karşılaştırmalı Bir Perspektiften Türkiye'de Kamu Sektörü Göstergeleri,** TÜSİAD Web Sitesi, <http://www.tusiad.org/turkish/rapor/kamu2003/kamu_2003.pdf>, (07.05.2006)

TÜSİAD, **Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri ve AB Kopenhag Siyasal Kriterleri: Görüşler ve Öncelikler**, TÜSİAD Web Sitesi, < http://www.tusiad.org/turkish/rapor/dem/dem.pdf>, (13.03.2006)

UĞUR B., **1923-1940 Dönemi ve 1929 Buhranının Etkileri**, Google Arama Motoru, < http://www.geocities.com/ceteris_paribus_tr/b_ugur.doc>, (16.05.2006)

UNCTAD, **Trade and Development Report 2005**, UNCTAD Resmi Web Sitesi, < http://www.unctad.org/en/docs/tdr2005_en.pdf>, (24.05.2006)

UNCTAD, **World Investment Report 2005**, UNCTAD Resmi Web Sitesi, < http://www.unctad.org/en/docs/wir2005_en.pdf>, (08.05.2006)

UNDP, **Human Development Report 2005**, UNDP Resmi Web Sitesi, <http://hdr.undp.org/reports/global/2005/pdf/HDR05_complete.pdf>, (12.04.2006)

UNFCCC, **İklime Özen Göstermek**, Google Arama Motoru, < http://unfccc.int/resource/docs/publications/caring_trk.pdf>, (22.04.2006)

UYGUR E., **Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri**, TEK Web Sitesi, < http://www.tek.org.tr/dosyalar/KRIZ-2000-20013.pdf>, (12.05.2006)

WHO, **Climate Change and Human Health - Risks and Responses: Summary,** Yahoo Arama Motoru, <http://www.who.int/globalchange/climate/summary/en/>, (09.05.2006)

WTO, **World Trade Report 2005: Exploring the Links Between Trade-Standarts and the WTO**, WTO Resmi Web Sitesi, <http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/world_trade_report05_e.pdf>, (18.05.2006)

YAKAR ÖNAL A., **Türkiye'de ki Yerel Yönetimlerin Borçlanma Süreci(1980-2000)**, Google Arama Motoru, <http://www.marmara.edu.tr/maliyesempozyumu/tebligler/7-3.doc>, (28.04.2006)

YASED, **UNCTAD Dünya Yatırım Raporu 2005 (PPT Sunusu),** YASED Web Sitesi, <http://www.yased.org.tr/page.asp?pageID=1223>, (25.05.2006)

YELDAN E., **Neo-Liberal Küreselleşme İdeolojisinin Kalkınma Söylemi Üzerine Değerlendirmeler,** Bilkent Üniversitesi Erinç Yeldan Kişisel Web Sayfası, < http://www.bilkent.edu.tr/~yeldane/Praksis-2002.pdf>, (22.05.2006)

YILDIRIM O., **Türkiye'de Parasal Programlama ve Enflasyon Hedeflemesi**, Ceteris Paribus Ekonomi Sitesi,<http://www.geocities.com/ceteris_tr/o_yildirim7.doc>, (02.05.2006)

YILDIRIM E. ve YILDIRIM R., **1980 Sonrası Uygulanan Maliye Politikaları ve Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri**, Ceteris Paribus Ekonomi Sitesi, < http://www.ceterisparibus.net/maliye/maliye.htm>, (07.05.2006)

YILMAZ G., **Kapitalizmin Kaleleri – I : IMF-WB ve AB**, Anti-Mai Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu, <http://www.antimai.org/kitap/kkwtoblm1.htm>, (27.04.2006)

YILMAZ H., **Türkiye'de Vergi yapısı ve 1980'den Sonra Sektörel Vergi Yüklerinin Gelişimi**, DPT Web Sitesi, < http://ekutup.dpt.gov.tr/vergi/yilmazh/vergi.html>, (13.05.2006)

YILMAZ S., **Millennium Round'un Toplumlardan Gizlenen Gerçek Yüzü,** Anti-Mai Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu, < http://www.antimai.org/mkl/sy99milround.htm>, (18.06.2006)

YPK, **2005 Yılı Katılım Öncesi Ekonomik Programı**, Yüksek Planlama Kurulu Web Sitesi, < http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/kep/2005.pdf>, (14.04.2006)

YÜKSELER Z., **Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve İş-Yatırım Ortamı İlişkisi**,<http://www.tek.org.tr/dosyalar/REKABET_GUCU_VE_YABANCI_SERMAYE_YATIRIMLARI.pdf>, TEK Web Sitesi, (09.05.2006)